

ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β'
Τεύχος 498
Παρασκευή
10 Ιουλίου 1992
Δρχ. 250

Οι δικοί μας ταξιδεύουν στο Αιγαίο.
Ξε λίγο όλοι μαζί
τα βαθιά νερά του Μάαστριχτ...

ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ:
Στα βαθιά νερά
ΑΛ. ΑΛΑΒΑΝΟΣ
Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Π.Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ

Μ. ΕΚΜΕΤΣΙΤΣ:

Η θρησκευτική διάσταση στον πόλεμο
της Γιουγκοσλαβίας

ΚΥΠΡΟΣ: Τελευταία διαπραγμάτευση;

ΕΛΛΗ ΠΑΠΠΑ: Ως ανήρ Έλλην...

ΣΚΟΠΙΑ: Μετά τη Λισσαβώνα

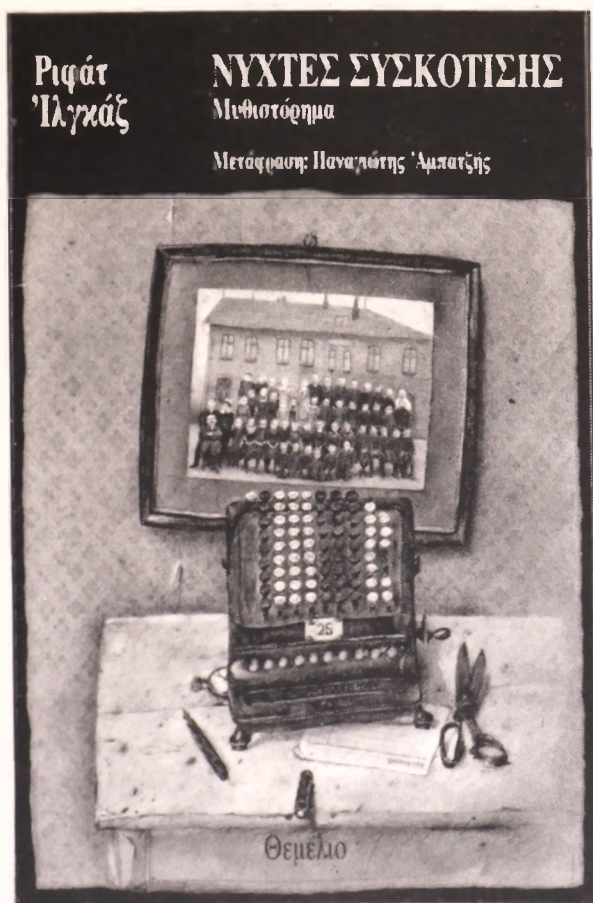
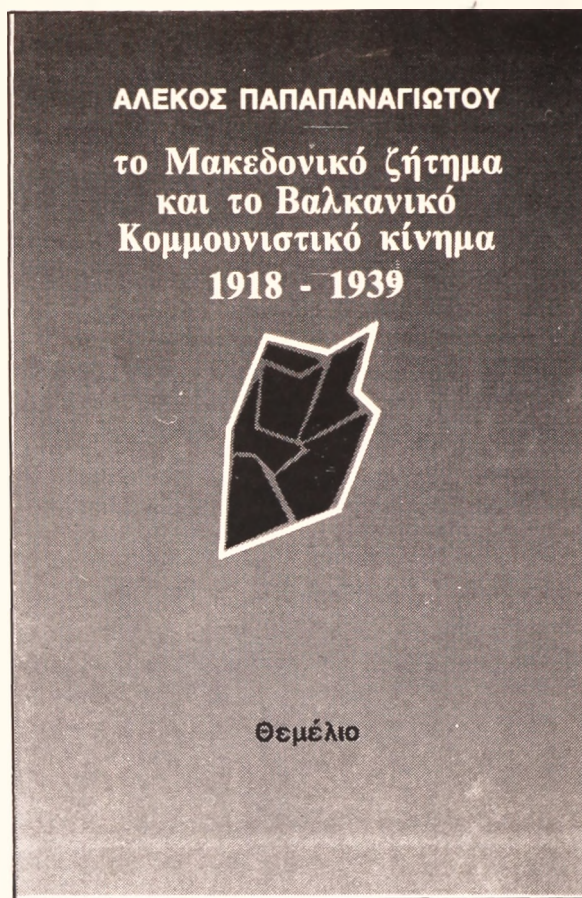
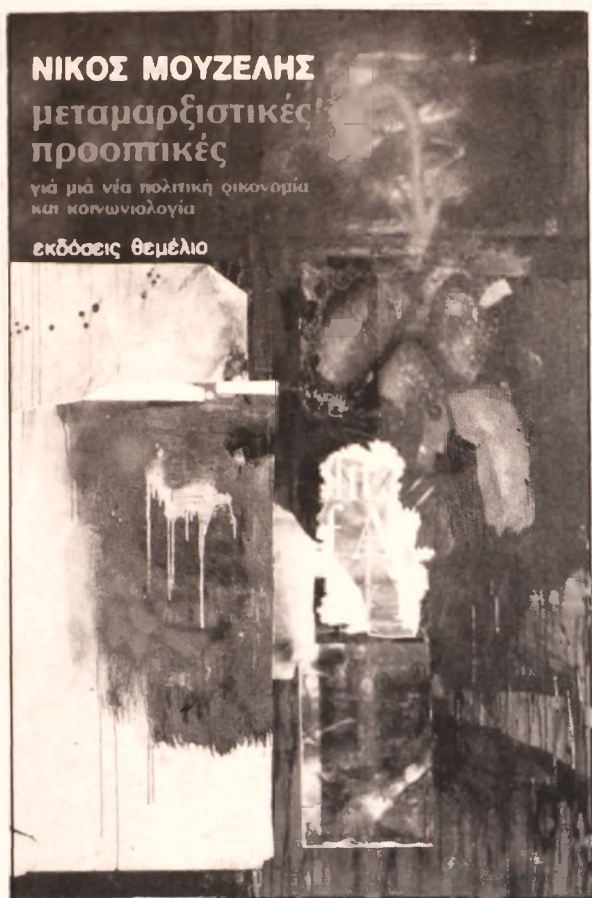
ΤΖΙΑΚΟΜΕΤΤΙ - ΕΛΥΤΗΣ

Πανακοθήκης συνέχεια

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ - ΛΕΣΧΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Σόλωνος 84 - τηλ.: 3608180/3602646

Μόλις κυκλοφόρησαν

1. Νίκος Μουζέλης
ΜΕΤΑΜΑΡΞΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ:
Για μια νέα πολιτική οικονομία και κοινωνιολογία
2. Αλέκος Παπαπαναγιώτου
ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ
ΚΑΙ ΤΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ
ΚΙΝΗΜΑ. 1918-1939
3. Ριφάτ Ιλγκάζ
ΝΥΧΤΕΣ ΣΥΣΚΟΤΙΣΗΣ
Μυθιστόρημα
Μετάφραση: Παναγιώτης Αμπατζής

Αποκλειστική Διάθεση για τους βιβλιοπώλες

ΔΑΝΑΟΣ Α.Ε. ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
Μαυρομιχάλη 64 - τηλ.: 3611054/3631975

- Περίοδος Β'
- Χρόνος 19ος
- Τεύχος 498

Παρασκευή 10 Ιουλίου 1992
Δρχ. 250

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΩΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δημοχάρους 60
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε.
Ιασιού 5 - Περιστερί
121 31 Αθήνα
Τηλ. 5722201
- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις του
συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν
επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 2.700 δρχ.
Ετήσια 5.400
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 27
ετήσια: δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 30
ετήσια: δολ. 60

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ANTI»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Λαοσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΚΥΠΡΙΑΚΟ: ΣΤΗΝ ΤΕΛΙΚΗ ΕΥΘΕΙΑ; 12

Καθώς το Κυπριακό φαίνεται να έχει μπει στην τελική ευθεία για τη λύση του, θα πρέπει να εξετασθεί ποιο πλαίσιο λύσης εμφανίζεται στη σημερινή συγκυρία ως εφικτό και ευκαταίο. Ο Γεώργιος Κολοकाσιδης και ο Αχιλλέας Σκόρδας αναλύουν τις πτυχές του προβλήματος λίγες εβδομάδες πριν τις τελικές συνομιλίες στη Νέα Υόρκη.

ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ: ΕΠΙΣΠΕΥΣΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΕΠΙΚΥΡΩΣΗΣ 18

Η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να επισπεύσει τη διαδικασία επικύρωσης της Συνθήκης του Μάαστριχτ από την ελληνική Βουλή. Για τις πιθανές επιπτώσεις, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, γράφουν οι Κ. Βασιλείου, Α. Αλαβάνος, Π.Κ. Ιωακειμίδης και Κ. Σχινάς.

ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ: Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΕΝΟΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ 28

Ο ακαδημαϊκός Μίλοραντ Έχμετσιτς έγραφε για τους αναγνώστες του ANTI, μια ανάλυση για τη θρησκευτική διάσταση του πολέμου, που μαινεται στην πρώην Γιουγκοσλαβία, και στην αποτυχία της ΕΟΚ και των ΗΠΑ να αποκαταστήσουν την ειρήνη στην περιοχή.

ΣΚΟΠΙΑ: ΠΟΙΑ Η ΤΥΧΗ ΤΟΥΣ; 34

Οι επιπτώσεις από την απόφαση της Λισσαβώνας για τη μη αναγνώριση του κράτους των Σκοπίων με το όνομα «Μακεδονία» άρχισαν να γίνονται ορατές. Η κυβέρνησή τους «καταψηφίστηκε» από τη Βουλή και παραμένει αδιευκρίνιστο πλέον το μέλλον της χώρας. Για τις τελευταίες εξελίξεις γράφει ο Στέλιος Κούλογλου.

Γράφουν ακόμη:

Ο Τάσος Παππός για τον ΣΥΝ, ο Ν. Μολυβιάτης για τα οξυμένα περιβαλλοντικά προβλήματα της Τουρκίας και η Έλλη Παππά αντικρούει τις απόψεις του Πιέρ Βιντάλ - Νακέ για το Μακεδονικό.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΗΛΙΑΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Η έρευνα και η εκμετάλλευση της ηλιακής ενέργειας αφορά τη μετατροπή της σε ηλεκτρισμό. Η παραγωγή υδρογόνου με ηλιακές μεθόδους μπορεί να συνεισφέρει στη λύση του ενεργειακού και περιβαλλοντικού προβλήματος του πλανήτη.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ 5
Στάθης
ΠΟΛΙΤΙΚΟ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ 6
Η σύρραξη μπορεί και να
αποτραπεί
ΑΝΤΗΝΩΡ
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ 8
ΤΥΠΟΣ 10
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ 47

Η επέτειος της εκδίωξης των Εβραίων από την Ισπανία συνδέεται με την Ιερά Εξέταση. Σε έκθεση του Ερνέστο Σάμπατο στη Μαδρίτη παρουσιάζονται προσωπογραφίες συγγραφέων που λογοκρίθηκαν από σύγχρονα δικτατορικά καθεστώτα, όπως είχαν λογοκριθεί ποιητές και συγγραφείς από την Ιερά Εξέταση.

ΕΠΙΘΕΣΗ ΕΙΡΗΝΗΣ

Η ΑΠΟΦΑΣΗ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισσαβώνα στο θέμα της αναγνώρισης της Δημοκρατίας των Σκοπίων αποτέλεσε ευχάριστη έκπληξη για όλους, αν και από τις στήλες αυτές είχαν σαφώς διατηρηθεί επιφυλάξεις για τη δυνατότητα μιας τέτοιας έκβασης.

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ για ένα θετικό βήμα που καμιά μικροψυχία ή μικροκομματική σκοπιμότητα δεν μπορεί να μειώσει. Είχε αυτή η εξέλιξη κάποιο κόστος, τα λεγόμενα «ανταλλάγματα», τα οποία θα πρέπει να θεωρηθούν ως μηδαμινά και άνευ σοβαρών επιπτώσεων. Επί του παρόντος. Διότι δεν αποκλείεται να έχουν δοθεί κι άλλες «υποσχέσεις» ή να ζητηθούν ως ανταποδοτικό τέλος κι άλλες υποχωρήσεις πολύ πιο κρίσιμης εθνικής σημασίας. Το τίμημα τότε θα ήταν βαρύτερο αλλά και αναπόφευκτο λόγω της αυτοπαγίδευσης της ελληνικής πολιτικής, κάτω από την πλειοδοσία απάντων στο θέμα αυτό.

ΠΡΟΕΧΕΙ τώρα η ελληνική πλευρά να οικοδομήσει πάνω στην επιτυχία της αυτή και να χαράξει μια νέα βαλκανική πολιτική, αναλαμβάνοντας θαρραλέες πρωτοβουλίες με κοινοτική στήριξη. Η ηγεσία των Σκοπίων και ο «μετριοπαθής» Γκλιγκόρφωφ θα πρέπει να κατανοήσουν ότι η αναγνώριση της χώρας τους σύμφωνα με τους όρους της Κοινότητας αποτελεί τη μόνη δυνατή διέξοδο και τη μόνη εγγύηση. Η φιλία και η στενή συνεργασία με την Ελλάδα είναι η μόνη δυνατότητα ασφάλειας, ανάπτυξης και ευημερίας του κρατιδίου αυτού ως κυρίαρχης και βιώσιμης οντότητας. Αλλά, ως προς αυτό, χρειάζεται η Ελλάδα να δώσει σαφέστερα μηνύματα και να προτείνει συγκεκριμένες μορφές συνεργασίας και βοήθειας. Όχι για να εξαγοράσει ή να ταπεινώσει τους κατοίκους της Δημοκρατίας αυτής, αλλά για να δώσει έμπρακτα δείγματα των προθέσεών της.

Η ΛΥΣΗ του προβλήματος πρέπει να έρθει σύντομα, δημιουργώντας ένα σημαντικό παράγοντα ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή.

ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ η πολιτική αυτή πρέπει να συνοδεύεται από μια ευρύτερη σύλληψη βελτίωσης των σχέσεων με την Αλβανία και τη Βουλγαρία και κυρίως από μια έντονη και εμφανή παρουσία και συμβολή για την επίλυση του γιουγκοσλαβικού προβλήματος. Η Ελλάδα μπορεί και οφείλει να επωμισθεί την ευθύνη να πείσει τους εταίρους της στην Κοινότητα ότι οι φιλοδοξίες τους για τη διαμόρφωση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής περνούν μέσα από την αξιοπιστία και το κύρος της στο Γιουγκοσλαβικό. Αποτελεί όρο για τη συνοχή της Κοινότητας η ενιαία αντίληψη και δράση της στο θέμα αυτό.

Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ στο Σεράγεβο πρέπει να σταματήσει και η απρόσκοπτη ροή της ανθρωπιστικής βοήθειας να διασφαλιστεί με κάθε μέσο. Τα εμπόλεμα μέρη, οι φανατικοί οπλαρχηγοί και οι πάτρωνές τους πρέπει να εξαναγκαστούν να σταματήσουν την αιματοχυσία. Τα εμπλεκόμενα μέρη πρέπει να συρθούν στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων και η ειρηνευτική διαδικασία πρέπει να παραμείνει σταθερά στα χέρια της Κοινότητας, που υποχρεούται πλέον να αντιληφθεί ότι δεν έχει τα περιθώρια άλλων σφαλμάτων, όπως στην περίπτωση της αλόγιστης, αψυχολόγητης και εσπευσμένης αναγνώρισης της Βοσνίας. Και πάνω απ' όλα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι καμιά στρατιωτική επέμβαση δεν πρόκειται να λύσει το πρόβλημα. Αντίθετα, θα το περιπλέξει ακόμα περισσότερο δημιουργώντας μια διαρκή εστία αιμορραγίας. Και κάθε ενθάρρυνση αλλαγής των συνόρων θα αποβεί ολέθρια.

Η ΕΠΙΘΕΣΗ ειρήνης στην περιοχή είναι ανάγκη να αρχίσει από την Ελλάδα με σύνεση και προσοχή, με τις αναγκαίες αποστάσεις από τα εμπλεκόμενα μέρη και με κοινοτική στήριξη. Ένα τέτοιο εμφανές και δυναμικό προφίλ της χώρας στο σημερινό σκηνικό θα ανέτρεπε τελείως την εικόνα μας στο εξωτερικό, που διάφοροι άσπονδοι φίλοι και εχθροί αποπειράθηκαν να την χρωματίσουν σκοπιμώς με τα πιο μελανά χρώματα.

ΜΑΛΛΟΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ
ΣΥΝΕΧΙΣΕΙΣ Ν' ΑΓΟΝΙΖΕΣΑΙ...
... ΦΟΒΑΜΑΙ ΟΤΙ ΜΕ ΤΟ ΝΕΟ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ, ΕΙΝΑΙ ΑΔΥΝΑΤΟΝ
ΠΛΕΟΝ ΝΑ ΒΓΕΙΣ ΣΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ...

Η σύρραξη μπορεί και να αποτραπεί

ΣΤΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΜΑ του οπλιταγωγού «Ίβο Ζίμα» είχαν πάρει θέσεις ο πρέσβης των ΗΠΑ Μάικλ Σωτήρχος, ο κυβερνήτης του σκάφους Μακ Τόμας (διοικητής των Αμφίβιων Καταδρομών 8), ο πλοίαρχος Ραλφ Ζία και άλλοι ανώτεροι αξιωματικοί... Η Αμερική γιόρταζε, το περασμένο Σάββατο, την 216η επέτειο της ανεξαρτησίας της... Και, όπως κάθε χρόνο, οι Έλληνες προσκεκλημένοι προσήλθαν αθρόοι. Έλειψαν μόνο κάποιοι «προληπτικοί» (βουλευτές, δημοσιογράφοι...) που δεν ήθελαν να συνδέσουν την παρουσία τους με το ενδεχόμενο συμμετοχής του «Ίβο Ζίμα» στο ναυτικό αποκλεισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας...

ΗΔΗ ΤΟ ενδεχόμενο αυτό —«εμπλουτισμένο» με τις αποφάσεις των «12» στη Λισσαβώνα και των «7» στο Μόναχο— απέκτησε τη δική του δυναμική, καθώς Ευρωπαίοι και Αμερικανοί φαίνεται να συμφωνούν ότι, «προκειμένου να διασφαλισθεί η ομαλή μεταφορά της ανθρωπιστικής βοήθειας στους αποκλεισμένους κατοίκους του Σεράγεβο», όλα τα ενδεχόμενα παραμένουν ανοιχτά, «ακόμα και η χρήση στρατιωτικών μέσων, υπό τη σημαία του ΟΗΕ».

ΦΥΣΙΚΑ, η Σερβία δεν είναι Ιράκ. (Και ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς δεν είναι Σαντάμ Χουσεΐν). Ωστόσο, και παρά την κοινή παραδοχή ότι στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας παίζονται, αυτή τη στιγμή, σημαντικά συμφέροντα (κάποιοι, μάλιστα μιλούν για «γενική εκκαθάριση παλαιών και νέων λογαριασμών»), είναι, οπωσδήποτε, ενθαρρυντικό ότι το κείμενο των «7» προτείνει, μεταξύ άλλων —ύστερα από παρέμβαση της Γαλλίας—, τη σύγκληση διεθνούς ειρηνευτικής διάσκεψης, υπό την αιγίδα τόσο της ΕΟΚ όσο και του ΟΗΕ.

Περί «προτεκτοράτου» και «υπεργολάβων»...

ΕΤΣΙ, ΟΜΩΣ, ερχόμαστε και στα «καθ' ημάς», με τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ στο ρόλο

του «σημαιοφόρου της ειρήνης», σε αντιδιαστολή με τον πρωθυπουργό κ. Κ. Μητσοτάκη, ο οποίος —κατά τον κ. Α. Παπανδρέου— όχι μόνο «μετέβαλε την Ελλάδα σε προτεκτοράτο της Τουρκίας», αλλά και επιχειρεί να την εμπλέξει σε μια «ανθρωπιστική», αλλά στην ουσία στρατιωτική, επιχείρηση κατά της Σερβίας... Στις δηλώσεις Παπανδρέου (από τη Μύκονο) απάντησαν ο κ. Μητσοτάκης (από τη Σύρο), ο γενικός γραμματέας Τύπου και Πληροφοριών (από την Αθήνα), αλλά και —εδώ βρίσκεται η «είδηση»— «κύκλοι του ΚΚΕ», οι οποίοι βεβαιώνουν ότι, στην τελευταία σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών, στο Προεδρικό Μέγαρο, ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ όχι μόνο συμφώνησε με το ναυτικό αποκλεισμό της Σερβίας αλλά και δεν απέκλεισε ενδεχόμενη ελληνική συμμετοχή! Φυσικά, στους «κύκλους του ΚΚΕ» απάντησε το Γραφείο Τύπου του ΠΑΣΟΚ, έμπλεο οργής: Το σχόλιό σας είναι «κατάπιπτο», «επιλέγετε το ρόλο του υπεργολάβου του κ. Μητσοτάκη και της Νέας Δημοκρατίας». Και ο χορός καλά κρατεί!

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι η θέση του κ. Α. Παπανδρέου, μετά την απόφαση της συνόδου της Λισσαβώνας για το θέμα των Σκοπίων, κάθε άλλο παρά προβάλλει ενισχυμένη... Η πρόβλεψή του ότι θα αντιμετωπίσαμε «μια διπλωματική ήττα τεραστίων διαστάσεων», η δήλωσή του, αμέσως μετά την απόφαση της συνόδου ότι πρόκειται για «πύρρειο νίκη» του κ. Μητσοτάκη, η άρνησή του να ανταποκριθεί σε ένα γενικότερο αίσθημα που είδε την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ως μια «ανέλπιστη επιτυχία της ελληνικής πλευράς» (ή, έστω, ως αποτροπή μιας «μείζονος ήττας») —όλα αυτά, όχι μόνον άμβλυναν την πολιτική πειστικότητα των δηλώσεων Α. Παπανδρέου, αλλά και δημιούργησαν προβλήματα μέσα στην ίδια την κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ: «Δικαίως μας κατηγορούν για μικροψυχία και στείρα αντιπολίτευση».

Μετά τη Λισσαβώνα —τι;

ΩΣΤΟΣΟ, και πέρα από την «εμβέλεια» ή μη των δηλώσεων Παπανδρέου, το ερώτημα που προκύπτει σήμερα είναι ένα: «Μετά τη Λισσαβώνα —τι;». Η κυβέρνηση είχε το θάρρος να παραδεχθεί ότι «το θέμα (των Σκοπίων) δεν έκλεισε ακόμα οριστικά» και ότι η κοινότητα προσπαθειών, η ομοψυχία, είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση και των άλλων μεγάλων εθνικών θεμάτων. Και η μεν κοινότητα προσπαθειών ίσως να μη διαγράφεται, αυτή τη στιγμή, εύκολη... Ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ότι δεν έλειψαν πάλι οι ιαχές θριάμβου και «εθνικοφροσύνης», με κεντρική επωδό: «Να τελειώνουμε, επιτέλους, με το κρατίδιο αυτό»! Η απλή λογική, όμως, λέει ότι παν θα κριθεί από τους περαιτέρω χειρισμούς μας. Και αν η Ελλάδα δεν έχει λόγους να κατασκευάζει —ή να διατηρεί— «εχθρούς», έπεται ότι έχουμε κάθε αιτίον να ρίξουμε γέφυρες προς την (οπωσδήποτε μετριοπαθή) ηγεσία Γκλιγκόρφ. «Γέφυρα», όμως, θα πει διάλογος, οικονομική βοήθεια, τεχνογνωσία, εγγύηση των συνόρων και, φυσικά, τελική ρύθμιση του θέματος της ονομασίας.

ΑΝ, ΑΝΤΙΘΕΤΩΣ, ξεκινήσουμε από την «υπεροψία της νίκης», αν ερμηνεύσουμε την καταψήφιση της κυβέρνησης Νικόλα Κλιούσεφ ως «αρχή διάλυσης» της γειτονικής μας αυτής δημοκρατίας, αν δεν συνειδητοποιήσουμε ότι η ύπαρξή της είναι προτιμότερη από μια «διευρυμένη» Αλβανία ή Βουλγαρία, τότε, δεν χωρεί αμφιβολία πως η επιτυχία της Λισσαβώνας θα εξανεμισθεί στους «πέντε ανέμους τους βιαστικούς». Και η πληγή θα παραμείνει χαιούσα.

ΟΣΟ ΓΙΑ την εμπλοκή μας στην επιχείρηση «ανθρωπιστική βοήθεια», το μόνο βέβαιο, μέχρι στιγμής, είναι η διακοπή της, ύστερα από τέσσερις πτήσεις του ελληνικού μεταγωγικού C-130 στο Σεράγεβο... Οι αρχές του Ζάγκρεμπ ζητούσαν, κάθε φορά, δύομισι χιλιάδες δολάρια, προκειμένου

το ανεφοδιάσουν (Ζάγκρεμπ - Σόφια - Ζάγκρεμπ, αλλά και Ζάγκρεμπ - Αθήνα), αρνούμενες να δεχθούν εγγυητικές επιστολές ή άλλα τραπεζικά έγγραφα. «Εν τη παλάμη και ούτω βοήσωμεν» —δήλωσαν. Αλλά το πρόβλημα, ασφαλώς, δεν είναι η «ανθρωπιστική βοήθεια», αλλά αν η βοήθεια αυτή θα μετεξελιχθεί σε στρατιωτική επιχείρηση.

ΠΟΙΑ ΜΟΡΦΗ θα λάβει η επιχείρηση αυτή —αν δεν καρπίσει η πρόταση για διεθνή ειρηνευτική διάσκεψη— κανείς δεν γνωρίζει επακριβώς. Την ώρα που σύρονται οι γραμμές αυτές, δεν υπάρχουν ακόμα στοιχεία από τη σύνοδο κορυφής της ΔΑΣΕ, στο Ελσίνκι. Πάντως, η ελληνική πλευρά έχει συνταχθεί με την πλευρά εκείνη της ΕΟΚ που αντιμετωπίζει με δυσπιστία την οποιαδήποτε στρατιωτική επέμβαση στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Στόχος της σημερινής κυβερνητικής πολιτικής: Η χώρα να μην χάσει την ευρωπαϊκή της οπτική. Αλλά και να αποφύγει την εμπλοκή της σε μια γεφυρωμένη σύρραξη.

Κυπριακό: Όρα μηδέν

ΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, εξαιρετικά κρίσιμο χαρακτηρίζεται το ραντεβού του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ Μπούτρος Γάλι με τον πρόεδρο Γ. Βασιλείου και τον ηγέτη των τουρκοκυπρίων Ραούφ Ντενκτάς, στις 15 Ιουλίου, στη Νέα Υόρκη. Μέχρι στιγμής,

όλες οι πληροφορίες συγκλίνουν στο ότι ο Ντενκτάς εμμένει στους όρους και στην αδιαλλαξία του. Αλλά καθώς το «κλειδί» για οποιαδήποτε πρόοδο στο Κυπριακό βρίσκεται στην Άγκυρα, η ελληνική και ελληνοκυπριακή πλευρά χτυπούν και πάλι την πόρτα του προέδρου Μπους και του Μείτσορ για «συναντίληψη» και «ενίσχυση των προσπάθειών του γενικού γραμματέα». (Παράλληλη προσπάθεια καταβάλλει ο κ. Μητσοτάκης και προς την κατεύθυνση του κ. Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, με τον οποίο έχει προγραμματίσει ιδιαίτερη συνάντηση, στο Ελσίνκι).

ΟΜΩΣ Η ΑΓΚΥΡΑ φέρεται απογοητευμένη και με την Κοινότητα και με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο Ισπανός επίτροπος Άμπελ Ματούτες, κατά την πρόσφατη επίσκεψή του στην τουρκική πρωτεύουσα, άφησε σαφώς να νοηθεί στους Τούρκους συνομιλητές του ότι «θέμα πλήρους ένταξης της Τουρκίας στην Κοινότητα δεν τίθεται» (παρά μόνον, ίσως, μετά το 2000) και ότι, στην καλύτερη περίπτωση, μπορούν να αναμένουν προώθηση του λεγόμενου «πακέτου Ματούτες» και απελευθέρωση του τέταρτου χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου. (Ο Ματούτες πιστεύει ότι όπως η Κοινότητα έδειξε την αλληλεγγύη της απέναντι στην Ελλάδα, στο θέμα της πρώην Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας, άλλο τόσο και η Ελλάδα πρέπει να διαδηλώσει την αλληλεγγύη της απέναντι στην προσπάθεια της Κοινότητας να ξεπεράσει το σημερινό της αδιέξοδο στις σχέσεις της με την Τουρκία). Όμως, εάν έτσι έχουν τα πράγματα —και έτσι έχουν— συνάγεται ότι το «ελληνικό χαρτί», με σημείο αναφοράς την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΟΚ, εμφανίζεται σήμερα εξαιρετικά αδύναμο. Μέχρι τώρα λέγαμε στους Τούρκους: «Η ένταξή σας στην Κοινότητα, περνά από τη Λευκωσία!». Σήμερα, με την προοπτική αυτή εξαιρετικά απώτερη (ίσως το 2000 ή το 2005 ή το 2010...), είναι φυσικό η Τουρκία να ζητεί συγκεκριμένα ανταλλάγματα, για να ενδώσει στο Κυπριακό. Και το ερώτημα που, εκ των πραγμάτων, ανακύπτει, είναι: Ποια ανταλλάγματα η ελληνική πλευρά είναι διατεθειμένη να δώσει;

ΑΝ ΠΑΛΙ δεχθούμε ότι κάθε διαπραγματευση στο Κυπριακό ισοδυναμεί με «σφαγή», «διχοτόμηση» και «εθνική μειοδοσία», ότι η απεμπλοκή των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τη σημερινή ακινησία συνεπάγεται «μετατροπή της χώρας σε τουρκικό προτεκτοράτο» κ.λπ., συνιστά, άραγε, μια τέτοια λογική, υπεύθυνη εξωτερική πολιτική;

ΑΣΦΑΛΩΣ, στις 15 Ιουλίου, στη Νέα Υόρκη, πολλά θα κριθούν, πολλά θα αποσαφηνισθούν...

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΣΙΓΟΥΡΑ ΘΑ ΣΥΖΗΤΗΘΕΙ

Κυκλοφορεί
σε όλα
τα βιβλιοπωλεία

ΕΥΤ. ΜΠΙΤΣΑΚΗ
Ένα φάντασμα
πλανιέται

- Γιατί και πώς κατέρρευσε ο «υπαρκτός σοσιαλισμός»;
- Ποιες οι αιτίες της κρίσης του ΚΚΕ και της ελληνικής Αριστεράς;
- Πού πηγαίνει η ανθρωπότητα στην εποχή της «αμερικανικής ειρήνης»;

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΣΤΑΧΥ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΠΡΟΟΔΟΣ • ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ 5 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 3621001 • FAX 3629207

Αίτια μη ταπεινά

Ο γράφων δεν έχει μεγάλη εμπειρία από δικαστικές αποφάσεις —για το λόγο αυτό θα αρκестεί στην αποσπασματική παράθεση μιας απόφασης της συνεδρίασης της 1ης Ιουνίου 1992 του τριμελούς Πλημμελειοδικείου Σάμου (με την αυτόφωρη διαδικασία), αφήνοντας την κρίση στους αναγνώστες.

Διαβάζουμε λοιπόν στα πρακτικά της απόφασης, καταρχάς, ότι ο πρώτος μάρτυρας, ανθυπασπιστής του Λιμενικού Σώματος, ειδοποιήθηκε ότι μια βάρκα πλησιάζει και... «πήγαμε και αφού πλησιάσαμε τη βάρκα ήταν μέσα μια γυναίκα και ένας άνδρας και μας είπαν ότι είναι Τούρκοι και έχουν πρόβλημα στη διαμονή τους στην Τουρκία» (υπογράμμιση του συγγραφέα).

Η απόφαση δεν εξηγεί γιατί οι συλληφθέντες Τούρκοι δεν παραπέμφθησαν στην αρμόδια αστυνομική αρχή προκειμένου να εξηγήσουν το είδος του προβλήματος, παρά στάλθηκαν στον εισαγγελέα, ο οποίος τους παρέπεμψε να δικαστούν για το «έγκλημα» της παράνομης εισόδου στη χώρα. Έστω.

Παρακάτω.

Ο πρόεδρος... «κάλεσε τους κατηγορουμένους να απολογηθούν. Πρώτος απολογήθηκε ο Σ.Κ. και είπε: επειδή εγώ δεν άντεχα το επίπεδο και το πολιτικό καθεστώς ήθελα να έρθω εδώ, εκτός των άλλων έχω και ρίζα κουρδική. Στην Τουρκία δεν υπάρχει δημοκρατική ζωή. Μένω στην Αγκυρα και ο αδελφός μου είναι φυλακή για πολιτικούς λόγους... Στην Τουρκία είναι πολύ δύσκολο να πάρω διαβατήριο γιατί είμαστε μπερδεμένοι πολιτικά. Δεύτερη απολογήθηκε η Σ.Τ. και είπε: Στην Τουρκία δεν μπορούμε να ζήσουμε διότι έχουμε μπλεχτεί πολιτικά και έχουμε πολλά προβλήματα. Θέλουμε πολιτικό άσυλο... Ο Εισαγγελέας πρότεινε την ενοχή των κατηγορουμένων...».

Το δικαστήριο... «κηρύσσει αυτούς ενόχους για το ότι στη Σάμο, στις 31/5/92, Τούρκοι υπήκοοι τυγχάνοντες, εισήλθαν στο ελληνικό έδαφος χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις. Συγκεκριμένα, ξεκινώντας από Τουρκία με πλαστική - πνευστή λέμβο εισήλθαν... χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις και δη χωρίς να κατέχουν κανονικό και ισχύον διαβατήριο... το οποίο δεν φέρει έγκυρη και ισχύουσα θεώρηση εισόδου (βλ. βίζα) και χωρίς να τους έχει γίνει αστυνομικός έλεγχος. Το δικαστήριο δέχεται ότι οι κατηγορούμενοι τέλεσαν την ως άνω πράξη κινούμενοι από αίτια μη ταπεινά...».

Για τους λόγους αυτούς καταδικάζει τους κατηγορουμένους που κηρύχτηκαν ένοχοι σε φυλάκιση 25 ημερών τον καθένα... Διατάσσει την απέλαση των καταδικασθέντων μετά την έκτιση της ποινής...».

Έστω ότι το δικαστήριο αυτό της Σάμου (που πρέπει να εκδικάζει εκατοντάδες τέτοιες υποθέσεις το χρόνο αφού βρίσκεται σε ένα από τα πλησιέστερα σημεία της χώρας στην Τουρκία) αγνοεί τη διεθνή Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων του 1951, στην οποία γίνεται ρητή παραπομπή στο νόμο 1975/1991, με βάση τον οποίο παραπέμφθηκαν και καταδικάστηκαν οι πιο πάνω Τούρκοι που ζήτησαν άσυλο.

Ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου δεν θα έπρεπε να αναιρέσει την απόφαση αυτή για αντιφατικές και ελλειπείς αιτιολογίες; Όταν οι άνθρωποι αυτοί δήλωσαν ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα λόγω των πολιτικών τους δραστηριοτήτων, όταν για το λόγο αυτό αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους (το «μη ταπεινό αίτιο» που αποδέχτηκε το δικαστήριο!), όταν επιπλέον εξήγησαν ότι αυτοί ήταν και οι λόγοι που δεν μπορούσαν να πάρουν διαβατήριο και όταν τέλος ξεκάθαρα υπέβαλαν αίτημα πολιτικού ασύλου ενώπιον του δικαστηρίου, οι δικαστές (αλλά και πριν από αυτό το λιμενικό σώμα, οι αστυνομικές αρχές και ο εισαγγελέας) εκώφευσαν και απεφάνθησαν ότι οι άνθρωποι αυτοί πρέπει να φυλακισθούν και να απελαθούν.

(Κάτι τέτοια είναι που μας κάνουν διεθνώς ρεζίλι).

Μ.Στ.

Ενημέρωση Μάαστριχτ

Όλα όσα θα θέλατε να μάθετε για το Μάαστριχτ (και δεν τολμάτε ίσως να ρωτήσετε) βρίσκονται σε κατανοητή μορφή στην

έκδοση του Γραφείου της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην Ελλάδα (Β. Σοφίας 2) που φέρει τον τίτλο «Ευρωπαϊκή Ένωση - Η Συνθήκη του Μάαστριχτ». Αξίζει να το συμβουλευτούν οι πολίτες.

Νέος

«χορός σκανδάλων» —μπλε

Το σημαντικότερο κεφάλαιο που πολύ νωρίς και πολύ γρήγορα ροκάνισε κυριολεκτικά η σημερινή κυβέρνηση είναι το κεφάλαιο της αξιοπιστίας και της χρηστότητας. Και είναι ό,τι χειρότερο μπορούσε να πράξει το κόμμα της ΝΔ, το οποίο κατόρθωσε να ανέλθει στην εξουσία αξιοποιώντας όλη τη δυσaréσκεια που είχε αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια των κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ.

Τα παραδείγματα υποδειγματικής μίμησης της τελευταίας πολιτείας του ΠΑΣΟΚ, που με τόσο ζήλο επιδεικνύει ολοένα και συχνότερα η κυβέρνηση της ΝΔ, είναι πολλά. Πρόσφατα, ενώ ο υπουργός ΠΕΧΩΔΕ ανακοίνωσε τις «ιδιοτύπου συλλογισμού» αυξήσεις στα τιμολόγια της ΕΥΔΑΠ, η κοινή γνώμη συζητούσε το σκάνδαλο με τα μεγάλα έργα υδροδότησης της πρωτεύουσας που είχε φέρει στη δημοσιότητα το Βήμα της Κυριακής (28/6/92): κλειστοί διαγωνισμοί με όμιλο εταιρειών «γνωστών της Ρηγίλλης», χώρος δισεκατομμυρίων για έργα που ήταν να παραδοθούν πριν από ένα χρόνο και δεν παραδόθηκαν αλλά ανανεώνονται συνεχώς οι σχετικές συμβάσεις (με τις «νόμιμες αναπροσαρμογές»), απώλεια κοινοτικών χρηματοδοτήσεων λόγω του ότι δεν υπήρξε ανοιχτός διαγωνισμός κ.τ.λ. Ο κ. Καραμανλής όμως, ως αρμόδιος υπουργός, απλώς συνέχισε το σλόγκαν «προσέχουμε για να έχουμε», με αυξήσεις στα τιμολόγια, αποδεικνύοντας, όσο σαφέστερα μπορούσε, ότι τα περί ύφους και ήθους του ΠΑΣΟΚ ήταν απλώς πυροτεχνήματα.

Ακόμα πιο πρόσφατα δημοσιεύματα αναφέρουν ότι η υπόθεση της κινητής τηλεφωνίας έχει ήδη κλείσει, αφού δύο ενδιαφερόμενες εταιρείες έχουν λάβει γνώση του προσχεδίου νόμου περί τηλεπικοινωνίας, προκειμένου να «εκφέρουν τη γνώμη» τους! Αν σε αυτά προστεθούν τα λεγόμενα του κ. Έμπερτ περί του δώρου των 37 δισ. από το υπουργείο Βιομηχανίας σε εταιρείες πετρελαιοειδών, τα όσα έχουν μείνει αναπάντητα από δημοσιεύματα που φέρνουν κατασκευαστικές εταιρείες «ημετέρων» να χτυπάνε δημόσια έργα κ.τ.λ., αρχίζει να διαμορφώνεται μια αρκετά ευκρινής εικόνα για το σπινράλ των σκανδάλων, ομοιότυπη εκείνης του ΠΑΣΟΚ, αλλά χρώματος μπλέ αυτή τη φορά.

Κωνσταντινούπολη - Λισσαβώνα

Είθισται, οι πολιτικοί ηγέτες να οικειοποιούνται ό,τι οι ίδιοι δημιούργησαν ή συνέβαλαν στο να δημιουργηθεί, ή ό,τι αφήνουν οι άλλοι αντικείμενο οικειοποίησης. Στην πρώτη περίπτωση, τα πράγματα είναι περίπου αυτονόητα: ο ηγέτης «εισπράττει» στο ακέραιο, ή κατά το αναλογούν σε αυτόν μέρος, ό,τι το θετικό προέκυψε από την προσπάθεια επίλυσης ενός ζητήματος· στη δεύτερη περίπτωση, όμως, είναι κυρίως οι «άλλοι» που ορίζουν το τι μπορεί να «εισπραχθεί».

Στην περίπτωση των πρόσφατων εξελίξεων στο λεγόμενο «Μακεδονικό», εκείνο το οποίο φρόντισε να μην διευκρινήσει ο κ. Μητσοτάκης είναι ποια ήταν η θέση των εταίρων και της Αμερικής στο περίφημο ζήτημα της ονομασίας και ποιοι είναι οι ούτως ή άλλως υπάρχοντες συσχετισμοί ανάμεσα στην απόλαυση της Λισσαβώνας και στην κατάσταση πραγμάτων που διαμορφώθηκε στους άξονες Ελλάδα - Τουρκία - ΕΟΚ και Ελλάδα - Τουρκία - Κύπρος κατά τις επαρές που είχε στην Κωνσταντινούπολη με την τουρκική ηγεσία, λίγα μόλις εικοσιτετράωρα πριν τη σύνοδο στην πορτογαλική τρωτεύουσα. Και δεδομένης της εκκρεμότητας που εξακολουθεί να υπάρχει γύρω από την ερμηνεία η οποία δίδεται στην απόφαση περί «Μακεδονικού», σαφώς απαιτούνται οι διευκρινήσεις του κ. Μητσοτάκη και ως προς τη στάση των κοινοτικών εταίρων.

Διότι από τις διευκρινήσεις αυτές θα αποσαφηνιστεί και το τι περιθώρια υπάρχουν για το χειρισμό της απόφασης της Λισσαβώνας ως νίκης της εξωτερικής πολιτικής της σημερινής κυβέρνησης.

Ὅπως επίσης θα πρέπει να διευκρινήσει ο κ. Μητσοτάκης και ο κυβερνητικός εκπρόσωπος γιατί εμφανίζονται δια της βίας τη στάση της αμερικανικής κυβέρνησης στο ίδιο ζήτημα ως στάση πλήρους στήριξης της ελληνικής κυβέρνησης, δηλαδή πάλι ως απόδειξη μιας «νίκης» τους. Κινδυνεύουν να χάσουν όλα τα χαρτιά τους με τον τρόπο αυτό, αφού, ευτυχώς, οι εγγράμματοι και νοήμονες σε αυτόν τον τόπο έχουν περισσή επάρκεια για να μπορούν να καταλαβαίνουν τι λένε οι ανακοινώσεις και του Στέητ Ντηπάρτμεντ και του Τζωρτζ Μπους: να καταλαβαίνουν δηλαδή ότι για την Αμερική έχει σημασία να μην εγκαταλείψουν τον Γκλιγκόρφ, άρα να μην θεωρήσουν ότι το θέμα της ονομασίας της γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας έχει «κλείσει», και ότι είναι έστω και στοιχειωδώς δεσμευτική η απόφαση της Λισαβώνας.

Θα πρέπει, εξάλλου, να διευκρινιστεί και να δοθεί ένα σαφές περίγραμμα για το ποιους άξονες διαμορφώνει η σημερινή κυβέρνηση στην εξωτερική πολιτική της χώρας, και κυρίως στο χώρο των Βαλκανίων. Διότι δεν είναι αυτονόητο μια κυβέρνηση πριν λίγους μήνες να συζητά με τον Μιλόσεβιτς για το «μοίρασμα» των Σκοπίων και μετά από λίγο να προτείνει, π.χ., στους

Σέρβους να κάτσουν στο ίδιο τραπέζι με τον ηγέτη του Κόσοβο Ρουγκόβα, αλλά και με τον ίδιο τον ηγέτη της Αλβανίας Σάλι Μπερίσα —να καταργεί δηλαδή στο διπλωματικό τραπέζι τα σύνορα εις βάρος μάλιστα της μέχρι τώρα «συμμάχου», της Σερβίας;

Εκτός και αν η εξωτερική πολιτική της χώρας χαράσσεται αλλού και εκτελείται απλώς εδώ. Οπότε, δεν μένει τίποτα να οικειοποιηθούν οι ηγέτες. **X.K.**

Ναρκωτικά: το άγιον Κράτος

Μικρή σημασία έχουν οι προθέσεις και οι σχέψεις των νομοθετούντων μπροστά στις συνέπειες των νομοθετημάτων τους, αφού είναι γνωστό ότι τις τελευταίες δεκαετίες ουδεμία ευθύγραμμη σχέση μπορεί να ανιχνευθεί μεταξύ του σχεδίου και της σύλληψης και των τελικών εξαγομένων ενός νόμου.

Αυτό συμβαίνει με το νέο νομοσχέδιο για τα ναρκωτικά. Πέραν των ρυθμίσεων που αφορούν στην ποινική αντιμετώπιση των ε-νεχομένων στο κύκλωμα των ναρκωτικών, το υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας προχωρά στην επέκταση της κατασταλτικής του αντί-ληψης και στον τομέα της θεραπείας.

Σιδηρά χείρ, λοιπόν, είναι η αντίληψη των φιλελεύθερων φωστήρων της σημερινής κυβέρνησης. Ως συνήθως, η σιδηρά χείρ ουδέποτε αποτελεί εχέγγυο χρηστής και αποτελεσματικής πολιτείας... **X.K.**

Χαρτογραφικά

● Πήραμε, μαζί με το δημοσιευόμενο χάρτη και το ημειώμα που ακολουθεί:

Εδώ Μακεδονία, εκεί Μακεδο-
 νία, ποια η Μακεδονία... Ταξιδεύ-
 ντας Στοκχόλμη -Σαντορίνη με
 χάρτες των σουηδικών *Royal To-
 rs* και αεροπλάνο της *Transwede*
 χάσα στο τέλος, τις προάλλες, τον
 ροσανατολισμό μου κι ως προς
 την ιδιαίτερη πατρίδα μου —δες
 το διπλανό χάρτη το γιατί— τη
 Μεσσαλία. «Πού πήγε η Μακεδο-
 νία της Ελλάδας», ρώτησα κάποιον
 πό το πλήρωμα. «Έχετε πάντα
 σχολία στην Ελλάδα να αναγνω-
 ρίσετε την ανεξαρτησία των Μακε-
 δονων», με αποστόμωσε κόβοντάς
 μισό απ' ύψηλου, μισοσειρωνικά.

Διόλου απίθανο να ήταν το εθνικά φιλύποπο της βαλκανικής ατμόσφαιρας, που οδήγησε το μάτι μου να δει το χάρτη. Πάνω από τη Σόφια, είχε και το αυτί μου πιάσει αποσπασματικά και μια ξενάγηση του τύπου περί ραγδαίου εκσυγχρονισμού της Βουλγαρίας. Παρότι, όπως σημείωνε ο ξεναγός πιλότος ή ποιος άλλος δεν ξέρω από το πλήρωμα, δεν πάει καιρός που η Βουλγαρία έβλεπε «καταραμένο» τον τουρκικό λαό. Δεν ήταν παρά η ιστορική επιρροή της Ρωσίας που το υπαγόρευε και που τώρα ανήκει πια στο παρελθόν, όπως στο παρελθόν ανήκουν πια και οι κακές σχέσεις, όπως μέσες άκρες έπιασα, με την Τουρκία. Ακόμη διερωτώμαι αν ήταν η πρώτη εναέρια πολιτικογεωγραφική ξενάγηση που μου συνέβαινε ή η πρώτη που, λόγω των «Βαλκανικών» της περιστάσης, ση-

μείωσα εγώ.

Το εθνικώς μπλε αυτοκόλλητο, που πήγαινε παντού, κολλώντας σε όλα τα τζάμια του αεροδρομίου, διαβεβαίωνε πως ήταν, είναι και θα μείνει ελληνική η Μακεδονία. Γεωγραφικά, πολιτιστικά ή εννοιολογικά δεν διευκρίνιζε. Την παράσταση των επιγραφών, με το που πατήσαμε τη γη της αλλοτινής Στρογγύλης και ως σήμερα Καλλιστής του Αιγαίου, την έκλεβε μια πινακίδα όμως με δύο τεράστια γράμματα «WC». Και τι χρειαζόταν; Θα μπορούσες με κλειστά τα μάτια και σε ακτίνα μεγαλύτερη από ό,τι έπιαναν τα μάτια σου και μόνο με τη μύτη λόγω μπόχας να εντοπίσεις το αποχωρητήριο του αεροδρομίου, σε αυτό το πεντακάθαρο, κατά τα άλλα, όσο και πανέμορφο νησί.

Θεταλίσ

Το συνέδριο δεν έφερε χ

Με ανάμεικτα συναισθήματα εγκατέλειψαν το συνέδριο οι περίπου 1.300 συνέδριοι οι οποίοι επί τέσσερις μέρες αναζητούσαν την ιδεολογική ταυτότητα και τη χαμένη αθωότητα της Αριστεράς.

Η συζήτηση για τα μείζονα και εκκρεμή θέματα της φυσιογνωμίας και των πολιτικών χαρακτηριστικών ήταν ελλειπής.

Κυριάρχησαν, ως αναμένετο, η αντιπαράθεση για τις συμμαχίες και οι φραξιονισμοί —σ' αυτό το σπορ επιδόθηκαν όλες οι πλευρές— για τον έλεγχο της νέας Κεντρικής Πολιτικής που θα αναλάβει να διευθύνει το νεοπαγές κόμμα το επόμενο διάστημα.

Η κρίσιμη όσο και επεισοδιακή ψηφοφορία για τις συμμαχίες κατέδειξε ότι τα μέτωπα που διαμορφώθηκαν δεν είναι συμπαγή —για ετερόκλητες συμπτώσεις μίλησε ο «άφωνος» επί τρεις μέρες Μίμης Ανδρουλάκης— και λίαν συντόμως αναμένεται να σημειωθούν ανακατατάξεις, αφού το επίδικο εδάφιο στην πολιτική απόφαση προσφέρεται για ποικίλες ερμηνείες. Η λεγόμενη προεδρική πλειοψηφία αποτελείται από στελέχη που αντιμετωπίζουν με διαφορετική οπτική το θέμα των συνεργασιών και φαίνεται πως μόνο η δυναμική εμφάνιση του αντιπάλου τούς ρυμούλκισε στο ίδιο στρατόπεδο. Στο ρεύμα αυτό συστεγάζονται εκείνοι που επιθυμούν την πάση θυσία προσέγγιση με το ΠΑΣΟΚ, αλλά κι αυτοί που θεωρούν πως στο σημερινό ΠΑΣΟΚ δεσπόζουν οι λαϊκιστικές δυνάμεις που εμποδίζουν να ευοδωθεί οποιαδήποτε προσπάθεια «συμφιλίωσης». Τα προβλήματα θα ανακύψουν από τη στιγμή που η ηγετική ομάδα του Συνασπισμού επιχειρήσει να περιγράψει τις προϋποθέσεις, προκειμένου να υλοποιηθεί το εγχείρημα της συμπόρευσης

—εκλογικής ή μονιμότερης μορφής.

Πρώτον: Δεν συνιστούν πολιτική πρόταση οι γενικολογίες που εκφωνούνται περί αμοιβαίου εκσυγχρονισμού ΠΑΣΟΚ και ΣΥΝ. Οφείλουν όσοι υπηρετούν τη λογική της συνεργασίας να ξεκαθαρίσουν στο αριστερό ακροατήριο και στη βάση του κόμματος, πώς εννοούν το διάλογο, πάνω σε ποια θέματα πρέπει αυτός να διεξαχθεί και το κυριότερο ποια είναι η στόχευσή τους: θέλουν προεκλογική συνεργασία, την αποκλείουν ή εν πάση περιπτώσει μεταθέτουν το πρόβλημα για μετά τις εκλογές;

Δεύτερον: Πρέπει ο Συνασπισμός, εάν καταλήξει σε συγκροτημένη πρόταση, να προχωρήσει στοιχειωδώς συντεταγμένα, χωρίς παλινωδίες και κυρίως χωρίς μεμφιμοιρίες. Το χειρότερο θα είναι να έχει δύο πολιτικές —μία της πλειοψηφίας και μία της μειοψηφίας— οι οποίες θα λειτουργούν αντιθετικά. Θα προκαλούν απύθμενη σύγχυση και θα καταδικάζουν το κόμμα στην ανυποληψία. Χρειάζεται η πλειοψηφία, αποφεύγοντάς τους αυταρχισμούς, να εντάξει την υπολογίσιμη μειοψηφία στο γενικότερο

σχέδιο δράσης. Οφείλει όμως και η μειοψηφία, δίχως να απαλλοτριώσει το κατακτημένο δικαίωμα εκφοράς δημοσίως της άποψής της, να κατανοήσει ότι υπάρχει για να βοηθά με τις επεξεργασίες και την κριτική της και όχι για να υπονομεύει αποφάσεις που δεν της είναι αρεστές.

Αξιολογώντας τα πρώτα δείγματα συμπεριφοράς της μέσα στο συνέδριο, πρέπει να πούμε ότι μάλλον δεν πρόκειται να κρατήσει ενιαία στάση. Για παράδειγμα, το «Φόρουμ» υιοθέτησε την τακτική της καταγραφής των δυνάμεων του, ανεξαρτήτως των μεθοδεύσεων που προώθησε η πλειοψηφία, ενώ η Νέα Πορεία συνέδεσε την παρουσία μελών της στο νέο όργανο με το εκλογικό σύστημα. Αλλά ακόμη κι όταν με παρέμβαση της Μ. Δαμανάκη το εκλογικό σύστημα έγινε ελαστικότερο, οι Ν. Κωνσταντόπουλος και Α. Βάσσης αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην Κεντρική Πολιτική Επιτροπή «αφήνοντας» όμως το Στέλιο Νέστορα να εκπροσωπήσει τη Νέα Πορεία! Έδωσαν έτσι την εντύπωση πως η επιλογή της ρήξης ήταν προαποφασισμένη. Παρενθε-

Λιδόνια

του Τάσου Παππά

τικώς να σημειώσουμε ότι το «περίεργο» εκλογικό σύστημα επέτρεψε στο ψηφοδέλτιο, υπό τον τίτλο «για τη χειραφέτηση των μελών», να «στείλει» δύο στελέχη στην Κεντρική Πολιτική Επιτροπή, αν και συγκέντρωσε την προτίμηση μόνο 20 συνέδρων (οι δύο εκλεγμένοι ευνοήθηκαν από τη δυνατότητα σταυροδότησης που είχαν οι σύνεδροι και σε άλλες λίστες). Εδώ αγνοήθηκε ο βασικός κανόνας ότι τα εκλογικά συστήματα εκπονούνται για να προστατεύουν υπαρκτές μειοψηφίες και όχι για να κατασκευάζουν μειοψηφίες. Όταν συμβαίνει το δεύτερο έχουμε φαλκίδευση των δικαιωμάτων των συνέδρων και γελοιοποίηση της εκλογικής διαδικασίας.

Εκκρεμότητες

Το άγχος να «φωτογραφηθεί» το πολιτικό τοπίο και η προσπάθεια να αποκτηθεί η ηγεμονία στη νέα Κεντρική Πολιτική Επιτροπή, παρέπεμψαν το πολύ ουσιαστικό ζήτημα του προγράμματος στο εγγύς μέλλον! Ήταν τόση η «πρεμούρα» να μετρηθούν τα «κουκιά», ώστε ζητήθηκε απ' όλους (!) να γίνει καταμέτρηση στην ψηφοφορία για το θέμα των πολιτικών συμμαχιών, αν και διαγυμνού οφθαλμού ήταν φανερό πως η πρόταση της εισήγησης της Μαρίας Δαμανάκη πλειοψηφούσε ανέτως.

Η προετοιμασία για τη μάχη της ψηφοφορίας και οι διαδικαστικές «ντρίμπλες» άρρησαν σε εκκρεμότητα και άλλα μέτωπα, του όλο το προηγούμενο διάστημα ταλάνιζαν την παράταξη. Πρέπει να είναι παγκόσμια πρωτοτυπία το γεγονός ότι ένα θέμα του, κατά τη διάρκεια της προσυνεδριακής περιόδου απασχόλησε το κόμμα, στο συνέδριο, που αποτελεί και την κορυφαία πράξη της λειτουργίας του, δεν συζητήθηκε. Και μιλάμε για το «καλοκαίρι του 1989». Ούτε η κεντρική εισήγηση, ούτε οι ομιλίες πρωτοβλαστάτων στελεχών, αλλά ούτε και οι παρεμβάσεις συνέδρων έθιξαν διεξοδικά το «αγκάθι» της κάθαρσης. Στην προκειμένη περίπτωση και αντλώντας επιχειρήματα από την επιστήμη της ψυχολογίας μπορούμε να εικάσουμε ότι η βροντώδης σιωπή ισοδυναμεί με το αίσθημα συλλογικής ενοχής;

Σίγουρα δεν είναι έτσι. Η πλειοψηφία δεν είχε κανένα λόγο να ανοίξει συζήτηση για ένα θέμα που ενδεχομένως θα της δημιουργούσε εμπλοκές στην προσπάθεια επικοινωνίας με το ΠΑΣΟΚ. Η μειοψηφία όμως γιατί δεν το έθεσε; Παρασύρθηκε κι αυτή στον αγώνα δρόμου για τον έλεγχο του συνεδρίου; Έκρινε ότι δεν την ευνοούσαν οι συσχετισμοί; Θεώρησε ότι η μη αναφορά συνεπάγεται εμμονή στις αρχικές θέσεις; Όποιο σκεπτικό κι αν πρυτάνευσε ο Συνασπισμός, είναι εκτεθειμένος απέναντι στον κόσμο του. Το συνέδριο δεν απάντησε στο ερώτημα που πλανάται επί μήνες. Ήταν σωστές οι επιλογές του το καλοκαίρι του '89; Φυσικά το προεκτεθέν δίλημμα δεν επιδέχεται απλουστευτικές προσεγγίσεις, αλλά δεν είναι δυνατόν ολόκληρη παράταξη να αποφεύγει με αυτόν τον κραυγαλέο τρόπο να αναλύσει κορυφαίες πράξεις της οι οποίες, όπως και να το κάνουμε, άλλαξαν την πορεία των γεγονότων στην Ελλάδα και έφεραν, για πρώτη φορά στην ιστορία της, την Αριστερά σε κυβερνητικές θέσεις.

Μετά το συνέδριο

Η πρόεδρος του Συνασπισμού θα έχει να αντιμετωπίσει το προσεχές διάστημα αρκετά προβλήματα.

- Οφείλει να εκφράζει με πλαστικό τρόπο τις διαθέσεις της πλειοψηφίας, χωρίς να αγνοεί το σημαντικό ρεύμα αμφισβήτησης που γεννήθηκε και «ακουμπά» και την ίδια.

- Χρειάζεται να αποτρέψει φαινόμενα «πολυκεντρισμού», τα οποία ενδεχομένως δημιουργηθούν εξαιτίας της συγκέντρωσης πολλών προβεβλημένων στελεχών στην κοινοβουλευτική ομάδα.

- Πρέπει να δουλέψει στην κατεύθυνση επανένταξης στον ηγετικό πυρήνα στελεχών που σήμερα έχουν αποτραβηχτεί.

- Επιβάλλεται να απομακρύνει από το περιβάλλον της παράγοντες, που διαπνέονται από την αλαζονεία του νικητή και την οίηση του δικαιωμένου και επιχειρούν πλαγίως να της περάσουν απόψεις περί ξεκαθαρίσματος των γραμμών, ενώ εσχάτως πολώνονται με μερίδα του Τύπου προκαλώντας προβλήματα στο κόμμα.

Αλεξάντρο Καμπάκοφ
ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Τόπος: Μόσχα, Χρόνος 1992

Εμφύλιος πόλεμος – πείνα, βία, ερείπια. Γραμμένη το 1988 η νουβέλα αυτή μας ταξιδεύει στο μέλλον, όταν η Σ. Ένωση έχει εκραγεί, αφήνοντας πίσω της ανεξάρτητα κράτη...

Αυτό το σύντομο, αλλά συναρπαστικό, διήγημα έχει κερδίσει μια επίλεκτη θέση στην ανθολογία της φανταστικής λογοτεχνίας.

Alfonso Rojo
ΗΜΕΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Οι 55 δραματικές μέρες του Πολέμου του Κόλπου όπως τις έζησε ο ισπανός πολεμικός ανταποκριτής Αλφόνσο Ρόχο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ

Πατούσα 3

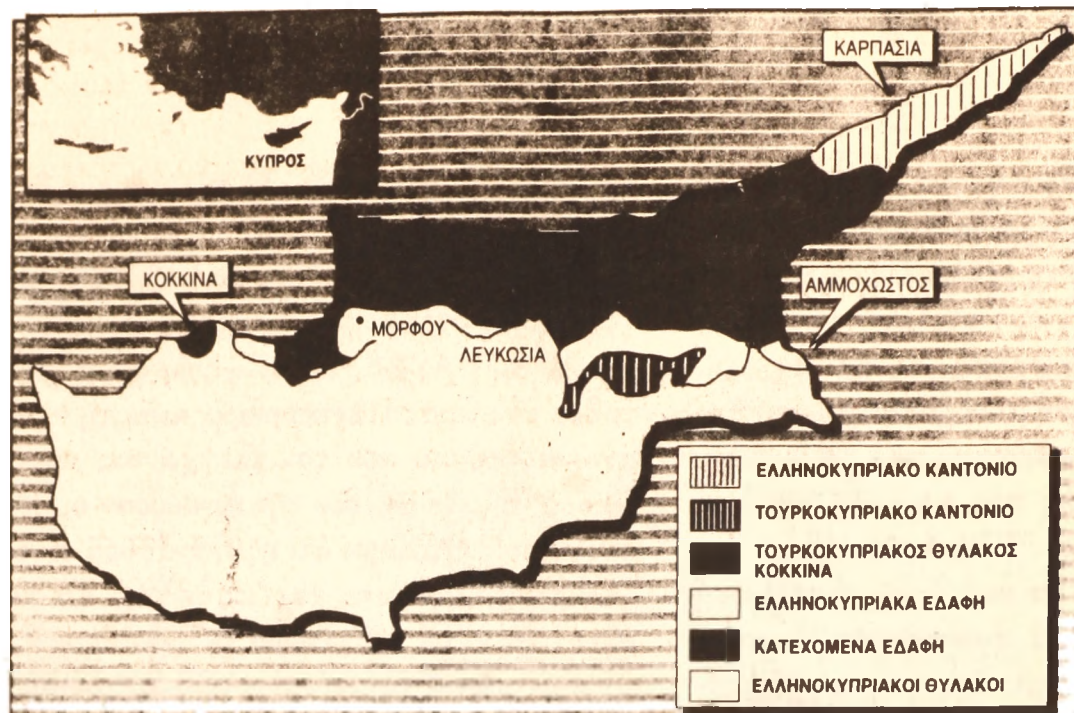
Τηλ. 3639434

Κλιμάκωση προς τη Νέα Υόρκη

του Γεωργίου Κολοκασίδη

Ενώ ο δεύτερος γύρος της Νέας Υόρκης πλησιάζει, τα διαπραγματευτικά μέρη προβαίνουν στις τελευταίες τους προετοιμασίες. Στο στρατόπεδο του Ντενκτάς ήδη άρχισαν οι ελιγμοί τακτικής. Την περασμένη εβδομάδα διέρρευσε διακριτικά πλην όμως σκόπιμα ο χάρτης Γκάλι που ενσωματώνει, κατά τα φαινόμενα, την πρόταση της Γενικής Γραμματείας για το εδαφικό. Αυτός ο χάρτης, αν και γενεαλογικά συγγενής, δεν είναι ταυτόσημος με τον περίφημο χάρτη Γκόμπι. Είναι η εξελιγμένη του μορφή που λαμβάνει υπόψη τις γνωστές και καινοφανείς ενστάσεις Ντενκτάς στο εδαφικό. Δηλαδή ικανοποιεί σε μεγάλο βαθμό τα ακόλουθα αιτήματα της τουρκικής πλευράς: την παραμονή των υδατινών πόρων της Μόρφου υπό τουρκικό έλεγχο, το αίτημα για ύπαρξη σημείου επαφής μεταξύ της τουρκικής περιοχής και της αγγλικής βάσης Δεκελείας (ώστε να παραμένει ζωντανή η απαίτηση του Ντενκτάς για συμμετοχή σε μελλοντική διανομή του υπό αγγλική κυριαρχία εδάφους), τη συμπερίληψη κάποιων κατεχομένων χωριών στην τουρκική περιοχή και τη διατήρηση υπό τουρκικό έλεγχο των κατεχομένων παραλίων περιοχών δυτικά της Μόρφου.

Ο ίδιος ο χάρτης καταρχήν είναι ενδεικτικός της επιμονής της Γραμματείας του ΟΗΕ μπροστά στην τουρκική αδιαλλαξία. Μια επιμονή όμως που εκφράζεται πρακτικά όχι με την επίπληξη του υπαιτίου αλλά με τη συνεχή μέχρι δυσπεφίας ικανοποίηση των ορέξεών του. Το αποτέλεσμα λοιπόν όλων αυτών των εδαφικών αναπροσαρμογών, όπως φαίνονται στο νέο χάρτη, είναι μια ιδιότυπη διαχωριστική γραμμή που ίσως, εκτός των άλλων αντιρρήσεων, να καταλήγει να αγνοεί και τη βασική έννοια της ασφάλειας της υπό ελληνικό έλεγχο περιοχής. Είναι ενδεικτικό ότι σύμφωνα με τελευταίες πληροφορίες η φιδωτή γραμμή διαχωρισμού έχει τύχει της έγκρισης του τουρκικού Γενικού Επιτελείου ως ικανοποιούσα τις στοιχειώδεις αμυντικές ανάγκες της τουρκικής περιοχής. Είναι αμφίβολο αν αντιστοιχεί προεργασία έχει γίνει από ελληνικής πλευράς. Και οι αμφιβολίες επιτείνονται από το γεγονός, ότι η περιοχή της επαρχίας Αμμοχώστου παραμένει αποκλεισμένη από την υπόλοιπη ελληνική περιοχή λόγω παρεμβολής της αγγλικής βάσης Δεκελείας

Ο χάρτης του «σχεδίου Γκάλι» για το Κυπριακό δημοσιεύτηκε την 1η Ιουλίου στην «Καθημερινή».

και της ικανοποίησης του τουρκικού αιτήματος για κοινά σύνορα μεταξύ της τουρκικής περιοχής και της βάσης.

Είναι παγίως διακηρυγμένη αρχή της κυπριακής κυβέρνησης ότι αναζητείται λύση αχόμα και παρά την τουρκική αδιαλλαξία. Αυτή όμως η έμμονη προσήλωση στην επιλεγμένη οδό του συμβιβασμού ενέχει, πλην των ουσιαστικών, και σοβαρά τακτικά μειονεκτήματα. Όπως είναι η κάποια παθητική παρακολούθηση της άσκησης της Γενικής Γραμματείας και των άλλων ενδιαφερομένων να ακολουθούν τους Τούρκους στο χορό των παράλογων απαιτήσεών τους. Αναπόδραστα η πλευρά μας καταλήγει να ζημιώνει περαιτέρω καθώς διογκώνεται το πακέτο κινήτρων που προσφέρεται στους Τούρκους. Η λογική του ρόλου του ηττημένου έχει τα όριά της· πράγμα που φαίνεται να αγνοεί η ελληνική πλευρά. Και αυτή η στάση βρίσκει την αποθέωσή της στο χειρισμό του δημοσιοποιηθέντος χάρτη. Η κυπριακή πλευρά δεν αντέδρασε καθόλου, αφήνοντας όλη την πρωτοβουλία κινήσεων στους Τούρκους. Και αυτό παρά το άδικο και απαράδεκτο εδαφικό καθεστώς που κατοχυρώνει ο χάρτης.

Η διαρροή του χάρτη όμως από τον Ντενκτάς είχε και έναν προφανή σκοπό: να προκαλέσει αντιδράσεις μεταξύ των Τουρκοκυπρίων ή αποίκων που είναι υποψήφιοι για εκρίζωση από τις αποδοθησόμενες περιοχές. Οι «λαϊκές» αυτές αντιδράσεις ενεργοποίησαν κάποιες καθησυχαστικές δηλώσεις Τούρκων επισήμων για μη ύπαρξη πρόθεσης ξεπουλήματος. Αυτό, αφ' ενός, σημαίνει ότι η τουρκική πλευρά αυτοδεσμεύεται δημόσια ότι δεν θα επιστρέψει τα συζητούμενα εδάφη και, αφ' ετέρου, δημιουργεί ένα άτεγκτο κλίμα το οποίο βολικά ο Ντεν-

κτάς θα μπορεί να επικαλεστεί για να απαχιστρωθεί από τις ζητούμενες παραχωρήσεις. Και η κατάληξη είναι ότι αυτός ο χάρτης που για μας είναι απορριπτός ως προδήλως άδικος, απορρίπτεται και από την τουρκική πλευρά που διακατέχεται από το μαξιμαλισμό του νικητή.

Μπροστά σε αυτά τα μηχανεύματα, η ελληνική πλευρά παρουσιάζεται αμήχανα άπρακτη. Περιχαρακωμένη πίσω από την επιβληθείσα συσκότιση, περιορίζεται στην αναμονή. Κάποιες φωνές μόνο ακούστηκαν μετά την έλευση του προέδρου Βασιλείου από τη Νέα Υόρκη. Προαπαιτούσαν ως όρο για τη νέα μετάβασή του στη Νέα Υόρκη την ύπαρξη κάποιας μετακίνησης της τουρκικής πλευράς από τις προηγούμενες αδιάλλακτες θέσεις της. Αυτές οι φωνές έσβησαν άδοξα υπό το βάρος του ασθενούς πλέον επιχειρήματος «εφόσον κληθήκαμε από τη Γενική Γραμματεία πρέπει να μεταβούμε». Λέγω ασθενές γιατί τελικά μόνο η ελληνική πλευρά φαίνεται να περιβάλλει με τόσο λειτουργικό σεβασμό τις ενέργειες της Γενικής Γραμματείας. Στο βαθμό μάλιστα που εξασθενεί η διαπραγματευτική μας δυνατότητα. Γιατί αν εμμέναμε σε κάποια γραπτή τοποθέτηση της τουρκικής πλευράς στο εδαφικό ως προϋπόθεση για τη μετάβασή μας στη Νέα Υόρκη, θα είχαμε να αντιμετωπίσουμε λιγότερους μεταβλητούς συντελεστές αλλά και θα απωθούσαμε ευκολότερα πιέσεις για περαιτέρω αλλοίωση των θέσεών μας.

Η στάση της Τουρκίας

Το μεγάλο ερώτημα που φαίνεται να απασχολεί πολύ είναι η στάση που θα τηρήσει η Τουρκία στο νέο γύρο. Στην επιφάνεια δεν φαίνεται να κινείται με ιδιαίτερο ζήλο. Και

αυτό γιατί πάντα προσπαθεί να εμπεδώσει την εντύπωση ότι ο Ντενκτάς ενεργεί αυτόνομα. Πράγμα δύσπεπτο μια και ο Ντενκτάς, χωρίς την τουρκική στρατιωτική συνδρομή, είναι μια ανύπαρκτη οντότητα. Λέγεται ότι ενόψει των ανοιγμάτων της στη Βαλκανική και τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, προτίθεται να κλείσει το Κυπριακό που την παρελκύει από τις άλλες ουσιαστικότερες στοχοθετήσεις της. Αυτή η άποψη δεν φαίνεται να δικαιώνεται από τα γεγονότα. Η Τουρκία είχε μύριες ευκαιρίες στους τελευταίους μήνες να αναδιαμορφώσει τη στάση της. Χωρίς να το πράξει. Δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι επιφυλασσόταν όλο αυτόν τον καιρό για να το πράξει στο δεύτερο γύρο των συνομιλιών της Νέας Υόρκης.

Πρόσθετα όμως, το επιχείρημα της προσηλωσης της Τουρκίας σε άλλες εστίες ενδιαφέροντος εμπεριέχει μια σοβαρή εγγενή αντίφαση. Αν η Τουρκία προσβλέπει σε μια εξάπλωση επιρροής προς τη Βαλκανική και την πρώην ΕΣΣΔ, είναι λίγο δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι θα έχει αγαθότερες προθέσεις στο Κυπριακό. Αντίθετα, η επεκτατική της φύση, συναρτώμενη με την έπαρση που της προσδίδει η ισχύς της, εγγυάται μια άτεγκτη θέση και στα ελληνoturκικά και το Κυπριακό. Άλλωστε για την Τουρκία το Κυπριακό δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια εστία περιθωριακής ενόχλησης. Ακόμα και αυτή η ενόχληση έχει αμβλυνθεί με την, ο-

μολογούμενως, αगाστή συνεργασία ελληνικής και κυπριακής κυβέρνησης. Η μεν πρώτη έχει απαλλάξει την Τουρκία από την κατηγορία του αδιαλλάχτου, αποδεχόμενη δια στόματος Μητσοτάκη την καλοπιστία της στα Ελληνοτουρκικά. Η δεύτερη, εμπλεκόμενη και σε αυτό το νέο διάλογο, έχει ενισχύσει ακόμα μια φορά την πάγια τουρκική θέση ότι το Κυπριακό είναι μια εκκρεμότητα που αφορά τις δύο κυπριακές κοινότητες και όχι την Τουρκία.

Εδαφικό και συνταγματικό

Παρά τις ενδοκυπριακές διαφορές σε ό,τι αφορά τους χειρισμούς της τελευταίας πρωτοβουλίας από πλευράς του προέδρου Βασιλείου, δεν προβλέπεται διάρρηξη του μετώπου πριν τη μετάβαση στη Νέα Υόρκη. Όλα τα κόμματα, διαφωνούντα και συμφωνούντα με τους κυβερνητικούς σχεδιασμούς, προβλέπεται να ακολουθήσουν το κυπριακό άρμα προς τη Νέα Υόρκη. Κάποιες σχέψεις για μπουκοτάρισμα της αποστολής έδωσαν τόπο σε προσεγγίσεις που ορίστηκαν πιο ευέλικτες. Αυτό είναι και μια νίκη για τον πρόεδρο Βασιλείου που, περιέργως, επισείοντας τη μορφή της δημαγωγίας, ετυχαίνει σε κρίσιμες στιγμές να διατηρεί μαντρομένους τους αντιρρησίες. Λέγω περιέργως γιατί μερικά από τα κυπριακά κόμματα διαφωνούν διαμετρικά με τις κυβερνητικές επιλογές. Ακόμα και με αυτή την εμπλοκή σε

συζήτηση επί των ιδεών Γκάλι. Δεδομένης λοιπόν της εξυπαρχής διαφωνίας τους, είναι απορίας άξιον πώς βρέθηκαν συμμετοχοί στη διαδικασία.

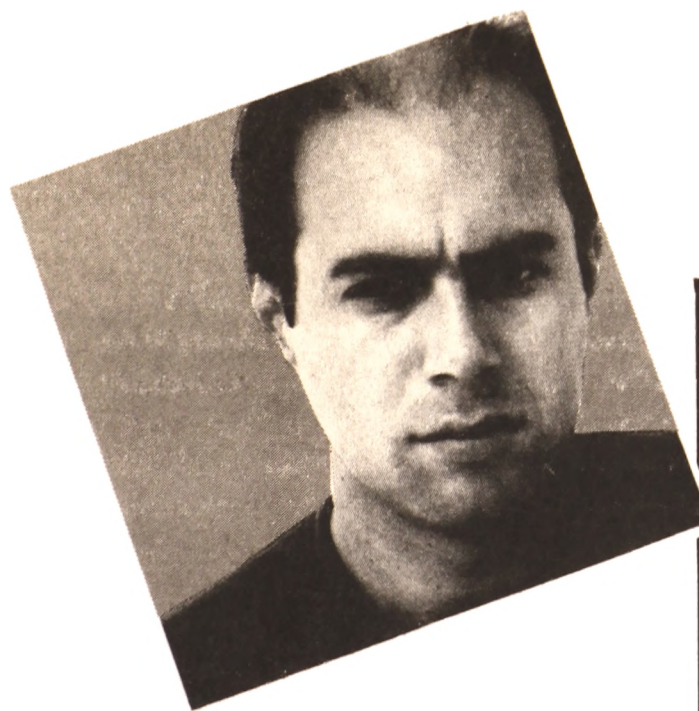
Τελικά ποια θα είναι η θεματολογία της επικείμενης συνάντησης; Εισερχόμενη σε αυτή τη νέα φάση, η ελληνική πλευρά δεν πρέπει, ρεαλιστικά ομιλούντες, να επικεντρωθεί μόνο στο εδαφικό. Προβάλλοντάς το επιτακτικά και επίμονα, έχουμε ίσως οι ίδιοι παγιδευθεί στη σαγήνη των δικών μας απαιτήσεων. Το εδαφικό ίσως ενσαρκώνει την επαναλαμβανόμενη απαίτησή μας για μια δίκαιη λύση του Κυπριακού. Υπάρχει όμως και το έτερο σκέλος που είναι άκρως σημαντικό. Αυτό της βιωσιμότητας μιας ενδεχόμενης λύσης. Που είναι κρίσιμο μια και η εγγυήτρια της συνταγματικής τάξης Τουρκία θα παραμονεύει. Και αυτό το στοιχείο φαίνεται να έχει παραγκωνιστεί. Γιατί δεν εξηγείται αλλιώς η, κατά τα φαινόμενα, αποδοχή επισφαλών και απλουστευμένων ρυθμίσεων στο συνταγματικό. Ας είναι λοιπόν σε εγρήγορση η ελληνική πλευρά. Και ας διευκρινίσει το συντομότερο ότι, και αν ακόμα υπάρξει διέξοδος στο εδαφικό, αν δεν υπάρξει συγχρόνως ικανοποιητική επίλυση του συνταγματικού, κατ' ουσίαν θα αποδίδουμε με το ένα χέρι όλα αυτά που πήραμε με το άλλο. Και συγχρόνως όλα αυτά που τόσα χρόνια διατηρήσαμε με την αγωνιστικότητα μας. □

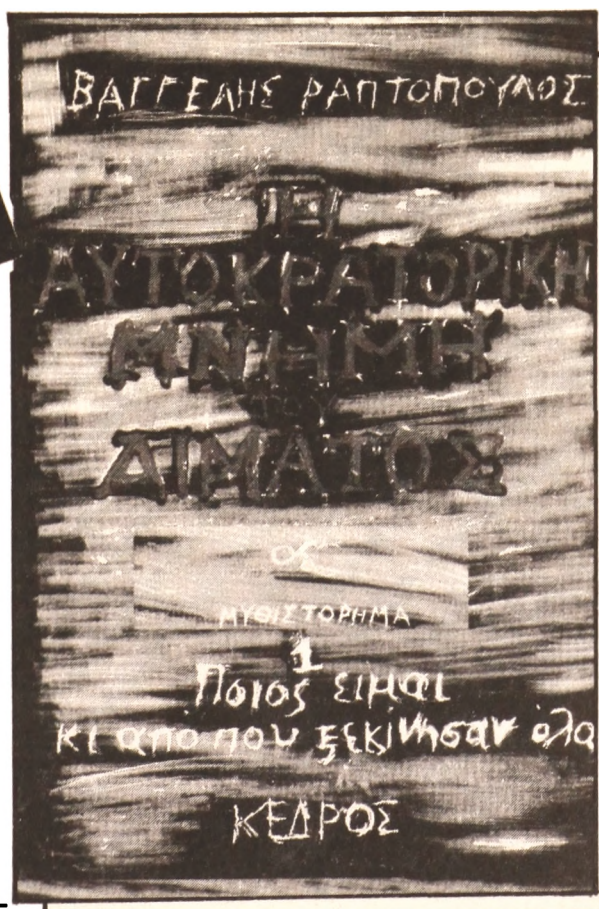
Εκδόσεις Κέδρος

Γ. Γενναδίου 3. Τηλ. 36.02.007-36.09.712

Κυκλοφορεί το νέο βιβλίο
του

**ΚΟΜΜΑΤΑΚΙΑ
ΔΙΟΔΙΑ
ΤΑ ΤΖΙΤΖΙΚΙΑ**

ΒΑΓΓΕΛΗ ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ Η αυτοκρατορική μνήμη του αίματος

Ο ίδιος άνθρωπος ζει έναν μεγάλο, ρομαντικό και κυρίως τραγικό έρωτα· κολυμπάει σε μια θάλασσα από σκανδαλιστικούς, ειρωνικούς και σχεδόν αχρείους έρωτες· και τέλος επιχειρεί να διανοηθεί τι σημαίνει να είσαι, σήμερα, Έλληνας και ταυτόχρονα πολίτης του «παγκόσμιου χωριού»!

Η τελευταία διαπραγματέυση;

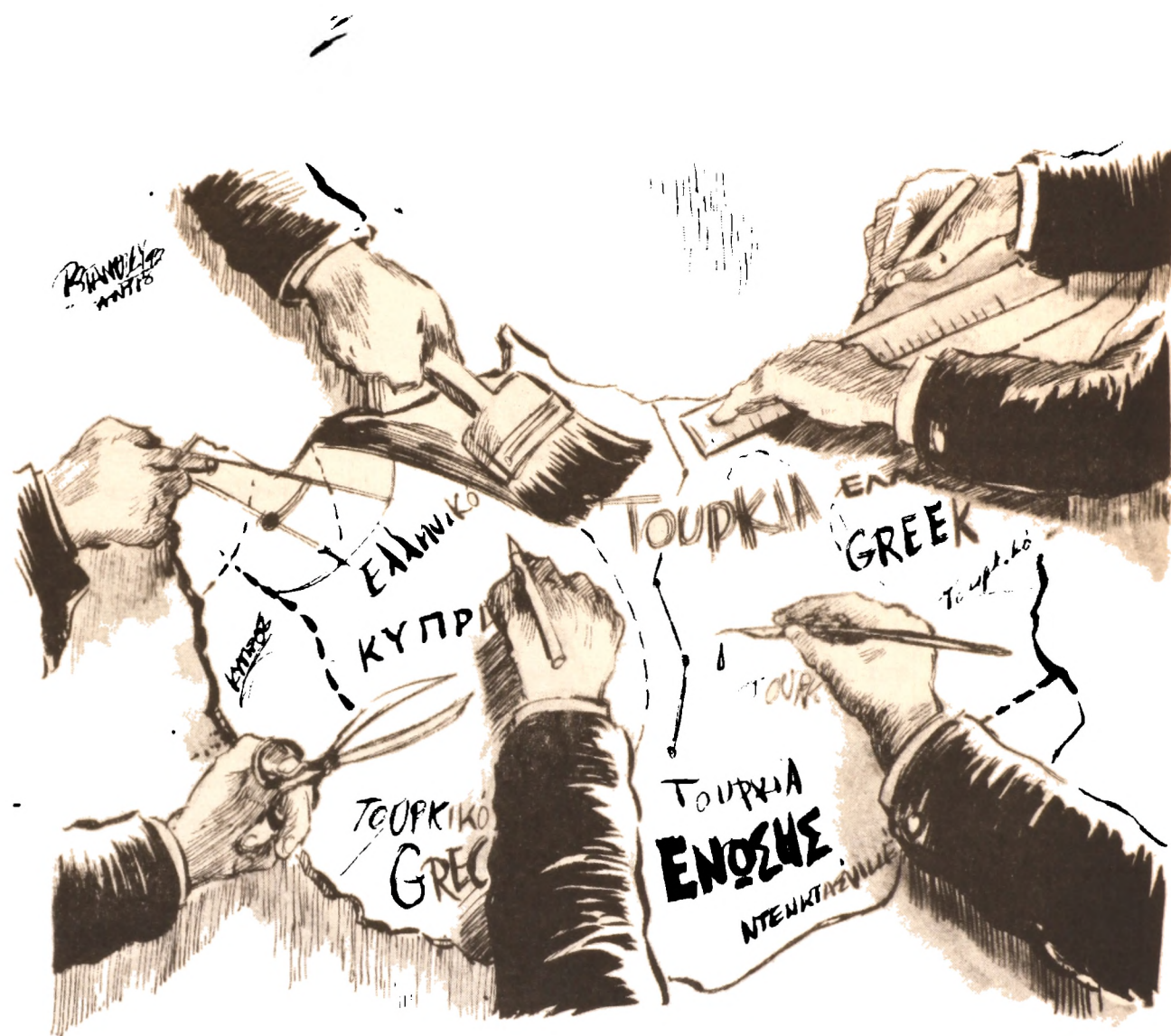
Καθώς οι διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό έχουν φθάσει στο πιο αποφασιστικό σημείο, θα έπρεπε να εξετασθεί, ποιο πλαίσιο λύσης εμφανίζεται στη σημερινή συγκυρία ως εφικτό και ευχταίο.

του Αχιλλέα Χ. Σκόρδα
Λέκτορα Νομικής Αθηνών

Η απόφαση 750 (1992) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και η Έκθεση Γκάλι που τη συνοδεύει περιλαμβάνουν, σε συνδυασμό με τις παλαιότερες αποφάσεις 649 (1990) και 716 (1991), το περίγραμμα των συμφωνημένων σημείων και τις πλευρές του προβλήματος, επί των οποίων η διαπραγματέυση συνεχίζεται. Ενόψει της υποστήριξης των ιδεών Γκάλι από το Συμβούλιο Ασφαλείας, είναι δυσχερής η επαναδιαπραγματέυση των θέσεων που χαρακτηρίζονται από τον γ.γ. ως «συμφωνημένες» και προέχει η διακρίβωση των θεμάτων που απομένουν για επίλυση.

Ως προς τα χρονικά περιθώρια για εξεύρεση λύσης, το Συμβούλιο Ασφαλείας ζητεί την υποβολή νέας έκθεσης με συγκεκριμένες προτάσεις μέχρι τον Ιούλιο, ενώ η Έκθεση Γκάλι προβάλλει το ενδεχόμενο αποχώρησης ή ουσιώδους μείωσης της ειρηνευτικής δύναμης μετά το τέλος του τρέχοντος έτους. Αποκτά έτσι εξαιρετική σπουδαιότητα το ερώτημα της πιθανής διεθνούς αναγνώρισης του κατοχικού καθεστώτος Ντενκτάς, εάν και ο σημερινός γύρος διαπραγματεύσεων οδηγηθεί σε αδιέξοδο.

Οι παραπάνω αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας δημιουργούν την εντύπωση υποβάθμισης της διεθνούς θέσης της κυπριακής δημοκρατίας με την αναφορά στους «ηγέτες

των δύο κοινοτήτων» ή στη σύγκληση διεθνούς διάσκεψης χωρίς τη συμμετοχή της κυπριακής κυβέρνησης. Εξάλλου, η διεθνής υποστήριξη προς την αρχή της αυτοδιάθεσης είχε ενθαρρύνει τον Ντενκτάς να ζητήσει το 1991 την αναγνώριση των δικαιωμάτων κυριαρχίας και απόσχισης για τα ομόσπονδα κράτη και μετά την εγκαθίδρυση της ομοσπονδίας.

Η προοπτική της αναγνώρισης του τουρκοκυπριακού καθεστώτος, χωρίς να μπορεί να αποκλεισθεί με απόλυτη βεβαιότητα, δεν φαίνεται πιθανή προς το παρόν. Η μη συμμετοχή της κυπριακής δημοκρατίας στις διαπραγματεύσεις ιδίω ονόματι αποτελεί συνέπεια της αρχής της διαδικαστικής ισότητας των δύο κοινοτήτων. Η αρχή αυτή όμως δεν προδικάζει κατά κανένα τρόπο την αναγνώριση του κατοχικού καθεστώτος, όπως συνάγεται από την αναφορά της ήδη στην απόφαση 367 (1975) του Συμβουλίου

Ασφαλείας, με την οποία ταυτόχρονα αποδοκιμάσθηκε η ανακήρυξη του αποκαλούμενου «ομόσπονδου τουρκικού κράτους» στη Β. Κύπρο.

Η αρχή της πολιτικής ισότητας των δύο κοινοτήτων, εξάλλου, αναφέρεται στις εσωτερικές σχέσεις των κοινοτήτων μέσα στο νέο συνταγματικό καθεστώς που πρόκειται να συμφωνηθεί. Ούτε αυτή συναρτάται επομένως με κάποια τρέχουσα αναβάθμιση του τουρκοκυπριακού κρατιδίου.

Οι αξιώσεις του Ντενκτάς για χωριστή κυριαρχία και απόσχιση απορρίφθηκαν ρητά από την Έκθεση Γκουεγιάρ της 9/10/91 και από την απόφαση 716 του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η απόφαση 750 δέχεται μία μόνο κυριαρχία για το κυπριακό κράτος και απορρίπτει κάθε μορφή απόσχισης. Η υποστήριξη τέλος της διεθνούς κοινότητας απέναντι στους λαούς που ασκούν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης συνοδεύεται από την αυ-

στηρή αποδοκιμασία της χρήσης βίας από την εκάστοτε «μητέρα - πατρίδα», όπως προκύπτει από την πρακτική του ΟΗΕ στο Γιουγκοσλαβικό. Η αναγνώριση κράτους που προήλθε από εισβολή θα ενίσχυε τις τάσεις αποσταθεροποίησης στην Ανατολική Ευρώπη και στην Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών. Η Ελλάδα και η Κύπρος μπορούν επομένως να προσέλθουν στην «τελευταία διαπραγμάτευση» με αχέραιο το βασικό χαρτί της ύπαρξης ενός κυπριακού κράτους.

2. Τα προς διαπραγμάτευση θέματα

α) Ο Αρχηγός του κράτους

Από την αρχή της πολιτικής ισότητας των δύο κοινοτήτων, που αντανακλάται, σύμφωνα με την Έκθεση Γκάλι, στην αποτελεσματική συμμετοχή τους «σε όλα τα όργανα και τις αποφάσεις της ομοσπονδιακής κυβέρνησης», δεν συνάγεται η υποχρεωτική εισαγωγή ενός συστήματος εναλλαγής στην προεδρία της δημοκρατίας. Η αρχή της ισότητας δεν νοείται ως αρχή της τυπικής - αριθμητικής ισότητας, αλλά ως σύστημα «ισορροπιών και ελέγχων» (*checks and balances*) σε όλα τα ομοσπονδιακά όργανα, ώστε η μία κοινότητα να μην μπορεί να επιβάλλει μονομερώς τη θέλησή της στην άλλη.

Ο ειδικότερος προσδιορισμός της μορφής και των αρμοδιοτήτων του αρχηγού του κράτους παραμένει θέμα εκκρεμές. Δύο κατηγορίες εναλλακτικών δυνατοτήτων μπορούν να διατυπωθούν. Σύμφωνα με την πρώτη, εκλέγονται Ελληνοκύπριος ως πρόεδρος και Τουρκοκύπριος ως αντιπρόεδρος, με δικαίωμα *veio* ή ως πρωθυπουργός. Σύμφωνα με τη δεύτερη, μπορεί να προβλεπεται κάποιου είδους εναλλαγή των δύο κοινοτήτων στην αρχηγία του κράτους, είτε ανά θητεία, είτε με παραχώρηση στους Ελληνοκυπρίους μεγαλύτερης αναλογίας (π.χ. 2:1). Σε κάθε περίπτωση θα εκλέγεται αντιπρόεδρος ή θα διορίζεται πρωθυπουργός από την άλλη κοινότητα.

Η εκλογή προέδρου και αντιπροέδρου μπορεί, σε οποιοδήποτε σύστημα, να γίνεται με καθολική ψηφοφορία ή από κάποιο εκλεκτορικό σώμα, είτε από την κάθε κοινότητα χωριστά, είτε από τον κυπριακό λαό στο σύνολό του. Το τελευταίο αυτό σύστημα θα προωθούσε στην πολιτική ζωή νέους ανθρώπους, που θα απολάμβαναν την εμπιστοσύνη και των δύο κοινοτήτων.

Αν και στο πλαίσιο της εναλλαγής θα ήταν νοητή ακόμα και η κατάργηση του θεσμού του προέδρου και του αντιπροέδρου και η ανάθεση της εκτελεστικής εξουσίας σε ένα Συμβούλιο του Κράτους, που θα αποτελέιτο από όσα μέλη προβλέπει η Έκθεση

Γκάλι για την ομοσπονδιακή κυβέρνηση (7 Ελληνοκύπριοι, 3 Τουρκοκύπριοι), η αποτυχία του θεσμού αυτού στη Γιουγκοσλαβία αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για την υιοθέτησή του.

β) Η άμυνα και η ασφάλεια

Εδώ ανήκουν τρία ειδικότερα ζητήματα: (i) η αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων, (ii) η συντήρηση μελλοντικού κυπριακού στρατού και (iii) οι διεθνείς εγγυήσεις.

(i) Αν και η Έκθεση Γκάλι ζητεί την αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων με την εγκαθίδρυση του νέου κράτους, παραπέμπει το θέμα στις διαπραγματεύσεις, αφού προβλέπει «την αποχώρηση όλων των μη κυπριακών δυνάμεων που δεν προβλέπονται από τη Συνθήκη Συμμαχίας», η οποία θα συμπληρωθεί κατάλληλα μαζί με τη Συνθήκη Εγγύησης.

(ii) Ως προς το μελλοντικό κυπριακό στρατό, η Έκθεση δεν αναφέρει τίποτα. Όπως είχε προταθεί παλαιότερα από τις «ιδέες» Γκουεγιάρ της 25/7/1989, η πιο λογική λύση θα ήταν η αποστρατιωτικοποίηση. Ο ενιαίος κυπριακός στρατός δεν θα είχε λόγο ύπαρξης αλλά, αντίθετα, θα δημιουργούσε τριβές μεταξύ των κοινοτήτων. Η δημιουργία ξεχωριστών κοινοτικών στρατών δεν θα αύξανε την ασφάλεια των Ελληνοκυπρίων, δεδομένης της στρατιωτικής υπεροπλίας της Τουρκίας. Αρκεί επομένως η διατήρηση τοπικής αστυνομίας από κάθε ομόσπονδο κράτος.

(iii) Αναφορικά με τις εγγυήσεις, η Έκθεση Γκάλι υστερεί ως προς τις «ιδέες» Γκουεγιάρ του 1989 και δεν αναφέρει τίποτα σχετικά. Οι στόχοι των Ελληνοκυπρίων ως προς τη συμπλήρωση της Συνθήκης Εγγύησης θα έπρεπε να αποσκοπούν στην παροχή διεθνών εγγυήσεων για την ασφάλεια της κοινότητας και την τήρηση της συνταγματικής τάξης και στον αποκλεισμό του δικαιώματος μονομερούς επέμβασης.

Θα μπορούσε π.χ. να προβλεφθεί η δημιουργία ενός συστήματος περιφερειακής ασφάλειας με αρμοδιότητες ειρηνικής επίλυσης των διαφορών. Στρατιωτική επέμβαση των εγγυητριών δυνάμεων να είναι δυνατή, μόνο σύμφωνα με τους όρους και προϋποθέσεις που θα έθετε το Συμβούλιο Ασφαλείας.

γ) Η ομοσπονδιακή εκτελεστική εξουσία και το πρόβλημα της ασφάλειας

Η καλύτερη λύση για τα ελληνοκυπριακά συμφέροντα θα ήταν η ταυτόχρονη ανταλλαγή των δύο μείζονων διαπραγματευτικών «όπλων» των μερών: η διάλυση της σημερινής κυπριακής κυβέρνησης να γίνει μόλις ολοκληρωθεί η αποχώρηση των κατοχικών στρατευμάτων.

Αν ο στόχος αυτός αποδειχθεί ανέφικτος,

ο μεγάλος κίνδυνος κατά τη μεταβατική περίοδο θα συνίσταται στην πρόκληση κάποιας συνταγματικής κρίσης που θα παρείχε πρόφαση επέμβασης του τουρκικού στρατού στη Λευκωσία, με αποτέλεσμα την επέκταση του ελέγχου της Τουρκίας σε ολόκληρο το νησί χωρίς «τυπική» εισβολή. Για το λόγο αυτό, πρέπει να δοθούν σε Ελληνοκύπριους κατά την περίοδο αυτή η προεδρία της δημοκρατίας και τα βασικά υπουργεία, και να αποκλεισθεί κάθε δικαιοδοσία των ομόσπονδων κρατών σε στρατιωτικά θέματα. Οι ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ θα πρέπει να ενισχυθούν αριθμητικά, να αποκτήσουν περισσότερες αρμοδιότητες ως προς τον έλεγχο των τουρκικών στρατευμάτων και να παραμείνουν στην Κύπρο μέχρι να ολοκληρωθεί η αποχώρηση των τελευταίων.

Η αποστρατιωτικοποίηση, η ισόρροπη παρουσία ελληνικών και τουρκικών στρατευμάτων και η δημιουργία συστήματος ασφάλειας υπό τον έλεγχο του ΟΗΕ θα βελτίωναν τη βιωσιμότητα του νέου κράτους. Τότε, και μόνον τότε, η προοπτική συμμετοχής των Τουρκοκυπρίων στην αρχηγία του κράτους θα έχανε σε μεγάλο βαθμό την πρακτική σημασία της.

δ) Το εδαφικό και το προσφυγικό

Επειδή το εδαφικό και το προσφυγικό αντιμετωπίζονται σαν «πακέτο» από την Έκθεση Γκάλι, χωρίς να διατυπώνεται καμιά «κατευθυντήρια γραμμή» για την επίλυσή τους, η διαπραγμάτευση πρέπει να λάβει υπόψη της και τις δύο μεταβλητές, δηλ. την επιστροφή και των εδαφών και των προσφύγων. Η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν θα έπρεπε επομένως να επικεντρώσει την προσοχή της στα εδαφικά ποσοστά αυτά καθαυτά, αλλά να επιδιώξει την επιστροφή των πιο πυκνοκατοικημένων και οικονομικά βιώσιμων περιοχών, π.χ. της Μόρφου με διασφαλισμένη πρόσβαση στη θάλασσα. Βέβαια, αν και τα συνολικά ποσοστά των εδαφών κάθε κοινότητας δεν μπορεί παρά να καθορισθούν κατ' αρχάς με βάση την αναλογία του πληθυσμού της στο σύνολο του πληθυσμού του νησιού, ως επόμενος στόχος προτεραιότητας θα έπρεπε να τεθεί η επιστροφή, κατά το δυνατόν, μεγάλου μέρους των προσφύγων στις περιοχές που θα παραμείνουν τελικά υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση και η παροχή πλήρους αποζημίωσης από την Τουρκία προς τους λοιπούς πρόσφυγες.

Για να μην επιρριφθεί στους Τουρκοκύπριους το κόστος της επανεγκατάστασης, θα έπρεπε να συνδυασθεί η επιστροφή των προσφύγων με την αποχώρηση ίσου αριθμού εποίκων, για τους οποίους η Έκθεση Γκάλι περιέργως σιωπά. Απαραίτητη προϋπόθεση κάθε λύσης αποτελεί και η διαλεύκανση της τύχης της αγνοουμένων, για τους οποίους επίσης ο γ.γ. δεν κάνει λόγο.

Αν και η Έκθεση συνάγει, από την αρχή

της διζωνικότητας, τη διατήρηση, από κάθε κοινότητα, σαφούς πλειοψηφίας πληθυσμού και ιδιοκτησίας στην περιοχή της, τα ποσοστά είναι διαπραγματεύσιμα. Θα μπορούσε π.χ. να προταθεί η επιστροφή, εκτός των προσφύγων που θα ασκούσαν τα πολιτικά τους δικαιώματα στο Βορρά, και μιας κατηγορίας προσώπων που θα παρέμεναν μέλη της ελληνοκυπριακής κοινότητας και άρα δεν θα επηρέαζαν την πολιτική ζωή του τουρκοκυπριακού ομόσπονδου κράτους. Επίσης θα μπορούσε να αποσυνδεθεί η επιστροφή των ιδιοκτησιών από το δικαίωμα μόνιμης εγκατάστασης, ώστε να καρπύνται τις περιουσίες τους και πρόσωπα εγκατεστημένα στο Νότο.

Η αρχή της διζωνικότητας δεν αποκλείει τη δημιουργία καντονίων με κατά πλειοψηφία πληθυσμό της άλλης κοινότητας, που να υπάγονται διοικητικά είτε σε αυτή, είτε στα ομόσπονδα κράτη στα οποία γεωγραφικά α-

νήκουν. Στην τελευταία περίπτωση, θα πρέπει να διασφαλισθούν τα μειονοτικά δικαιώματα του πληθυσμού και η δίκαιη αντιπροσώπευσή του στα όργανα του ομόσπονδου κράτους. Η δημιουργία καντονίων, που προβλέπεται από τον άτυπο χάρτη Γκάλι, θα διευκολύνει την επικοινωνία των κοινοτήτων, αν συνοδεύεται από κατάργηση των συνόρων, ειδ' άλλως οι περιοχές αυτές θα μετατραπούν σε μη βιώσιμους θύλακες. Πάντως δεν θα πρέπει να γίνει σε καμιά περίπτωση δεκτή λύση «καντονοποίησης», υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση, του συνόλου των προς επιστροφή εδαφών.

ε) Ο Ενιαίος Κοινωνικός και Οικονομικός Χώρος

Η Έκθεση Γκάλι δεν αποσαφηνίζει, αν επιδιώκει τη δημιουργία ενός Ενιαίου Κοινωνικού και Οικονομικού Χώρου στην Κύπρο. Η ελευθερία διακίνησης θα ασκείται μετά την εγκαθίδρυση της ομοσπονδιακής δημοκρατίας, ενώ οι ελευθερίες εγκατάστασης και ιδιοκτησίας, που θα ρυθμίζονται από τα ομόσπονδα κράτη, θα εφαρμόζονται μετά το πέρας της επανεγκατάστασης των προσφύγων.

Ο γ.γ. προβλέπει για την ένταξη στην ΕΟΚ χωριστά δημοψηφίσματα στις δύο κοινότητες. Αυτό το στοιχείο δεν διακόπτει τη διαδικασία για την εξέταση της αίτησης της Κύπρου που έχει ήδη υποβληθεί, αφ' ενός διότι η σχετική πρόταση της Έκθεσης Γκάλι δεν υιοθετείται άμεσα από το Συμβούλιο Ασφαλείας, ενώ, αφ' ετέρου, ο γ.γ. δεν αναφέρεται στην αίτηση ένταξης ή στις διαπραγματεύσεις, αλλά μόνο στη λήψη της τελικής απόφασης από τον κυπριακό λαό.

Η ελληνοκυπριακή πλευρά πρέπει να επιδιώξει με κάθε τρόπο τη δημιουργία του ενιαίου κοινωνικοοικονομικού χώρου, γιατί από αυτόν θα κριθεί μακροπρόθεσμα η διατήρηση της ενότητας του κράτους και η τελική δικαίωση του κυπριακού ελληνισμού. Στόχος θα είναι η τυπική και ουσιαστική κατάργηση των συνόρων που χάραξε ο Αττίλας και μέσα (i) η πλήρης εφαρμογή των τριών ελευθεριών, με παράλληλη αναγνώριση των όρων πολιτικής βιωσιμότητας του τουρκοκυπριακού κράτους, (ii) η ένταξη της Κύπρου στην ΕΟΚ, ανεξάρτητα από το χρόνο ένταξης της Τουρκίας, (iii) η υιοθέτηση κοινού νομίσματος και η δημιουργία Κυπριακής Ομοσπονδιακής Τράπεζας και (iv) η ένταξη και του νέου κράτους στο συμβατικό και θεσμικό πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης.

(i) Σε εφαρμογή των τριών ελευθεριών και σύμφωνα με την αρχή της διζωνικότητας, να προβλεφθούν: (αα) Η σύσταση μεικτών (ελληνοκυπριακών - τουρκοκυπριακών) εταιρειών ομοσπονδιακού δικαίου, που να αποκτούν έγγειο ιδιοκτησία ανεξάρτητη από τις ποσοτώσεις των φυσικών και

νομικών προσώπων των ομόσπονδων κρατών. (bb) Η παροχή σε όλους τους πολίτες του δικαιώματος κτήσης περιορισμένων εμπράγματος δικαιωμάτων και σύναψης μακροχρόνιων μισθώσεων σε ακίνητα, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασης. (cc) Ο έλεγχος των ανεπιθύμητων από κάθε κοινότητα προσώπων να γίνεται όχι με συνοριακούς, αλλά με εσωτερικούς αστυνομικούς ελέγχους.

(ii) Η συμφωνία ένταξης στην ΕΟΚ δεν πρέπει να περιλαμβάνει ρήτρες «εθνικής ασφάλειας» ή «δημόσιας τάξης» για περιορισμό των ελευθεριών μεταξύ των κοινοτήτων. Η πρόταση Γκάλι, εξάλλου, για δημοψήφισμα ως προς την ένταξη, θα αναπτύξει μια «δυναμική» δημοσίου διαλόγου που θα καταδείξει την αδυναμία των απόψεων υπέρ του αυτοαποκλεισμού της Κύπρου από τη λήσχη των προνομίων της Ευρώπης, όταν η ίδια η Τουρκία ακολουθεί αντίθετη πολιτική.

(iii) Η υιοθέτηση κοινού νομίσματος και η λειτουργία κοινών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων συνιστούν προϋποθέσεις του ενιαίου χώρου, ενώ η ίδρυση της Κεντρικής Τράπεζας θα αμβλύνει, με την τεχνοκρατική της παρέμβαση, την «εθνικοποίηση» των οικονομικών αντιθέσεων των δύο κοινοτήτων.

(iv) Τέλος πρέπει να εξασφαλισθεί, ότι τόσο η Ομοσπονδία όσο και τα ομόσπονδα κράτη θα δεσμεύονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και από τα σχετικά Πρωτόκολλα και θα αναγνωρίσουν την ατομική προσφυγή και τη δικαιοδοσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

3. Η νέα Κύπρος

Το νέο κράτος δεν θα ακολουθήσει ακραία φιλελεύθερα πρότυπα στην οικονομική πολιτική, αλλά θα πρέπει να επιδιώξει την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς, με υποστήριξη των ασθενέστερων ομάδων του πληθυσμού, ιδίως των προσφύγων και της τουρκοκυπριακής κοινότητας.

Η κυπριακή ηγεσία μπορεί να απορροούσε την προσπάθεια της Τουρκίας να μετατρέψει την Κύπρο σε προτεκτοράτο λιβανικού τύπου, προτείνοντας τον ιστορικό συμβιβασμό των δυο κοινοτήτων. Η νέα Ομοσπονδιακή Δημοκρατία δεν θα είναι κράτος ελληνικό, ιδίως εάν η ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί ομοσπονδιακή αρμοδιότητα, όπως πρόβλεπαν οι προτάσεις Γκουεγιάρ. Η νέα Μεγάλη Ιδέα του Κυπριακού Ελληνισμού θα συνίσταται στη συγχώνευση των δύο κοινοτήτων σε μια κοινωνία λειτουργικά ενταγμένη στη Δύση και δημοκρατική, σε μια κοινωνία που θα ανήκει τελικά στον ευρύτερο «ελληνιστικό» πολιτιστικό χώρο.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

**Δίμηνο περιοδικό με κριτική
άποψη για την εκπαίδευση:
επικαιρότητα, καθημερινότητα,
θεωρία, θεσμοί**

Κυκλοφόρησε το 17ο τεύχος

* **Διευθυντές - σύμβουλοι - εκπαιδευτικοί: τι μέλλει γενέσθαι;**

* **Περί παιδείας λόγος ποιητικός**

* **Παιδιά και μουσική**

* **Θέατρο στο σχολείο**

Πανελλαδικά σε κεντρικά βιβλιοπωλεία
Συνδρομές (1500 δρχ.): Μπισκίνη 1,
157 72 Ζωγράφου
Τηλ.: 3647001, 7750687, 7523664

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα οξύνονται

Για να γίνουμε σαφέστεροι, το 1986 οι εκπομπές του διοξειδίου του θείου (SO_2) ξεπέρασαν τους 320.000 τόνους μόνο στην Άγκυρα. Η δημιουργία του «νέφους» στην πρωτεύουσα της χώρας αυτής, όπως και σε μια σειρά άλλες πόλεις, οφείλεται κυρίως στην καύση λιγνίτη από τις βιομηχανίες και την κεντρική θέρμανση των κτιρίων. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 92% του SO_2 της ατμόσφαιρας προέρχεται από τις καύσεις αυτές, όπως έδειξαν πρόσφατες μελέτες. Η ατμοσφαιρική ρύπανση συχνά είναι επτά και οκτώ φορές πάνω από τα όρια που έχει θέσει η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας. Στο σημείο αυτό να σημειώσουμε, ότι στο σύνολο της χώρας υπάρχουν 136 σταθμοί ελέγχου (από τους οποίους οι 16 στην Άγκυρα) και γίνεται προσπάθεια χρησιμοποίησης καυσίμων χαμηλής περιεκτικότητας σε θείο, παράλληλα με την εγκατάσταση δικτύου φυσικού αερίου.

Οι θάλασσες του Μαρμαρά, γύρω από την Κωνσταντινούπολη, οι κόλποι Νικομήδειας και Σμύρνης και τα λιμάνια Αττάλειας και Σαμψούντας είναι σημεία υψηλής ρύπανσης. Ως πηγές μπορούν να αναφερθούν τα βιομηχανικά απόβλητα, οι χωματερές, τα αστικά απόβλητα και η παντελής έλλειψη επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων. Παράλληλα, η θεαματική ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων οξύνει δραματικά την παράκτια ρύπανση όπως και την υδάτινη. Αρκεί να αναφερθεί ότι οι 155.000 κλίνες του 1989 θα φθάσουν τις 400.000 το 1993.

Πανίδα - Διάβρωση εδαφών

Άγνωστη είναι η κατάσταση που υπάρχει για τις 100 φώκιες *monachus* - *monachus* και απειλείται ο βιότοπος της *caretta* - *caretta* της περιοχής *Dalyan*, όπου σχεδιάζεται η ίδρυση ξενοδοχειακών μονάδων δυναμικότητας 10.000 κλινών. Η νότια γενικά περιοχή χαρακτηρίζεται από σημαντικούς βιότοπους, οι οποίοι κινδυνεύουν άμεσα τόσο από τα ξενοδοχεία όσο και από την ανεξέλεκτη βιομηχανική επέκταση. Πολλές καταγγελίες έχουν δει το φως της δημοσιότητας για τη δολοφονία δελφινιών και θαλάσσιων χελωνών λόγω της εντατικής αλιείας.

Τόσο στις παράκτιες περιοχές όσο και στην Ανατολία παρατηρούνται προβλήματα διάβρωσης του εδάφους λόγω της αλλαγής χρήσεων και συγχρόνως σημειώνεται

Οι δεκαετίες του '70 και του '80 στην Τουρκία σημαδεύτηκαν με την έντονη βιομηχανική ανάπτυξη και αστυφιλία, γεγονότα που συνοδεύτηκαν με υψηλούς δείκτες ατμοσφαιρικής ρύπανσης, τα επίπεδα της οποίας είναι συγκρίσιμα με τα αντίστοιχα του Λονδίνου του '50.

του Νίκου Μολυβιάτη

δραματική μείωση των δασών μετά το 1956, όταν περιορίστηκε η κρατική διαχείρισή τους. Η διάβρωση αναγνωρίζεται και επίσημα ως πρόβλημα, μόνο που αποδίδεται αποκλειστικά στη γεωργία (αγνοείται δηλαδή ο τουρισμός και η βιομηχανία).

Τα μεγάλα έργα

Είκοσι ένα φράγματα, 17 υδροηλεκτρικοί σταθμοί και 13 αρδευτικά έργα στον Τίγρη και τον Ευφράτη, στοχεύουν στην άρδευση 1.000.000 εκταρίων μέχρι το έτος 2000. Όταν το έργο ολοκληρωθεί, η ροή του Ευφράτη θα μειωθεί στο μισό και θα υπάρξει ρύπανση των δυο ποταμών από την επιστροφή σε αυτούς εντομοκτόνων, αλάτων και λιπασμάτων.

Ένα φράγμα τετραπλάσιο από αυτό του Assouan με την επωνυμία *Ataturk* θα αρδεύσει μια τεράστια περιοχή, δημιουργώντας προβλήματα στο Ιράκ και στις εκβολές των ποταμών στον Περσικό Κόλπο. 236 οικισμοί και 200 αρχαιολογικοί χώροι που βρίσκονται στην περιοχή θα πλημμυρίσουν από τα φράγματα. Συρία και Ιράκ ζητούν 700 χ.μ. νερό από τους δύο ποταμούς ανά δευτερόλεπτο, ενώ η Τουρκία επιτρέπει μόνο 500 χ.μ./δευτερόλεπτο κηρύσσοντας συγχρόνως ότι τα εν λόγω ύδατα δεν είναι διεθνή άρα δεν τα διαπραγματεύεται με κανέναν...

Κατεχόμενο τμήμα Κύπρου

Το βόρειο τμήμα της μεγαλονήσου που εξακολουθεί να βρίσκεται υπό κατοχή αντιμετωπίζει σοβαρότατα προβλήματα σε σχέση με το περιβάλλον. Αποθηκεύονται τοξικά απόβλητα (χωρίς την παραμικρή αναφορά και την τήρηση στοιχειωδών μέτρων

ασφαλείας). Είναι γνωστή η περίπτωση μεταφοράς 2.000 τόννων *PCBs* στην Αμμόχωστο για λογαριασμό της εταιρείας *Germer Co.* Όσο για το ιστορικό και φυσικό περιβάλλον, πραγματικά αφανίζεται: ξενοδοχειακά συγκροτήματα και εξοχικές κατοικίες στον ιστορικό χώρο *Bellabais Abbey*, σε δασικές εκτάσεις της Κυρήνειας, δρόμοι και προβλήτες στην *Chryso-Cava* και καταστροφές βυζαντινών εκκλησιών, όπως της Μόρφου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, που αποτελούν περίληψη της έκθεσης της Επιτροπής Περιβάλλοντος της Κοινότητας, γίνεται σαφές ότι:

- Η απόσταση Τουρκίας και κοινοτικών χωρών σε θέματα περιβάλλοντος είναι πολύ μεγάλη.

- Θα πρέπει να αλλάξει το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας αυτής στα περιβαλλοντικά ζητήματα.

- Θα πρέπει να υπογράψει μια σειρά από διεθνείς συμβάσεις (για τη θαλάσσια ρύπανση, τα μεταναστευτικά είδη των χωρών της Μεσογείου κ.ά.).

- Θα πρέπει να δοθεί λύση στο θέμα της κατοχής της Β. Κύπρου και να ανοίξει συζήτηση για τα μεγάλα έργα.

- Τέλος, θα πρέπει να κατοχυρωθεί η ελεύθερη πληροφόρηση, η διαφάνεια και η δράση των κοινωνικών - πολιτικών - οικονομικών ομάδων.

Τι απαντά η Τουρκία

Στη λεπτομερή και σαφή γνωμοδότηση της Επιτροπής (συντάκτης της οποίας είναι ο ευρωβουλευτής Αλ. Αλαβάνος) η μόνιμη αντιπροσωπεία της Τουρκίας απάντησε με υπεκφυγές και αοριστολογίες του τύπου:

- γίνεται προσπάθεια για την ατμοσφαιρική ρύπανση·

- πάρθηκαν μέτρα για τις ακτές·

- η πανίδα προστατεύεται·

- θα προστατευθούν τα εδάφη·

- κι ότι ιδρύθηκε υπουργείο Περιβάλλοντος.

Ούτε λέξη για όσα συμβαίνουν στη Β. Κύπρο και για την απαίτηση της Επιτροπής για διαφάνεια, ελευθερία δράσης και διάλογο για τα μεγάλα έργα. Και στη χώρα αυτή κυρίαρχη ιδεολογία παραμένει το «όλα για την ανάπτυξη», παράλληλα με την αδιαφορία για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις σχέσεις με τις γειτονικές χώρες. Νομίζουμε ότι τα συμπεράσματα είναι σαφή. □

Εσείς ξέρετε για το Μάαστριχτ;

Στις 11 Δεκεμβρίου, στη μικρή πόλη της Ολλανδίας Μάαστριχτ, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των Δώδεκα ενέκριναν τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η επίσημη υπογραφή της Συνθήκης έγινε στο ίδιο μέρος στις 7 Φεβρουαρίου 1992, γεγονός που έδωσε τη δυνατότητα στις χώρες - μέλη της Κοινότητας να προχωρήσουν προς την Πολιτική Ένωση και προς την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Ο στόχος της ΟΝΕ είχε ήδη τεθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ανοβέρου (1988), ενώ η ώθηση προς την κατεύθυνση της Πολιτικής Ένωσης, αφού είχε πλέον εδραιωθεί η πορεία προς την Ενιαία Αγορά, προέκυψε και ως αποτέλεσμα των ραγδαίων εξελίξεων στην Ανατολική Ευρώπη.

του Κ. Βασιλείου

Η επικύρωση της Συνθήκης του Μάαστριχτ από τα κράτη - μέλη, διαδικασία που αναμένεται να ολοκληρωθεί μέχρι τα τέλη του έτους, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τον προσανα-

τολισμό της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ο προσανατολισμός αυτός δέχτηκε σοβαρό πλήγμα με την απόρριψη της Συνθήκης από το εκλογικό σώμα της Δανίας σε σχετικό δημοψήφισμα που διεξήχθη στις 2/6. Παρά τη μικρή πλειοψηφία που συγκέντρωσε το «ΟΧΙ» των Δανών, πυροδότησε εντούτοις ευρύτατες αντιδράσεις που δεν κατάφερε να μετριάσει το «ΝΑΙ» των Ιρλανδών στο δημοψήφισμα της 17/6. Και έπεται το δημοψήφισμα στη Γαλλία.

Η Διάσκεψη κορυφής στη Λισσαβώνα (26-27/6) επιβεβαίωσε μεν την αποφασιστικότητα της Κοινότητας να προχωρήσει, αλλά δεν κατάφερε να προωθήσει τα θέματα του λεγόμενου πακέτου Ντελόρ II και του Ταμείου Συνοχής, που ευνοούν τις χώρες - μέλη του Νότου, και που δόθηκαν σαν αντιστάθμισμα για τη συγκατάθεση των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών στις αυστηρές προδιαγραφές του Μάαστριχτ. Οι πλούσιες χώρες της ΕΟΚ δεν φαίνονται επί του παρόντος διατεθειμένες να πληρώσουν το λογαριασμό. Κι όλα έχουν αφευθεί για συμβιβαστικές λύσεις στις διασκέψεις κορυφής

στο Εδιμβούργο στις αρχές Δεκεμβρίου.

Τα πράγματα περιπλέκονται ακόμα περισσότερο λόγω της βρετανικής προεδρίας, η οποία κάθε άλλο παρά ενθουσιώδης είναι για την Πολιτική Ένωση. Ο πρωθυπουργός κ. Μείτζορ αντιμετωπίζει σθεναρή αντιπολίτευση μέσα στο κόμμα του από την αντικοινοτική και ευρωσκεπτικιστική πτέρυγα. Επιπλέον, ο βρετανικός Τύπος ερμηνεύει κατά το δικό του τρόπο την αρχή της «επικουρικότητας», επιτίθεται εναντίον του «τέρας του Μάαστριχτ», της γραφειοκρατίας των Βρυξελλών και του Ντελόρ προσωπικώς και πιέζει για μια ουσιαστική επαναδιαπραγμάτευση της Συνθήκης. Καθόλου βατός ο δρόμος της βρετανικής προεδρίας.

Οσο για μας, η επίσπευση της συζήτησης στη Βουλή για την επικύρωση της Συνθήκης ασφαλώς συνδυάζεται με την επιθυμία της ελληνικής κυβέρνησης να φανεί ευρωπαϊκότερη των άλλων —ως η πρώτη χώρα που θα επικυρώσει τη Συνθήκη— σαν ανταπόδοση απέναντι στην απόφαση για τα Σκόπια, που αποτέλεσε ευχάριστη έκπληξη.

για όλους. Η «χειρονομία» αυτή που επιθυμεί να κάνει η ελληνική πλευρά προς την Κοινότητα υπαγορεύει και την επίσπευση της συζήτησης στη Βουλή, που όμως δημιουργεί προβλήματα. Διότι, ενώ τα κόμματα της αντιπολίτευσης —πλην του ΚΚΕ που λέει «ΟΧΙ» και ζητεί δημοψήφισμα— δεν αντιτίθενται στην επικύρωση της Συνθήκης, εντούτοις υποστηρίζουν ότι η ελληνική κοινή γνώμη ελάχιστα είναι ενημερωμένη για το τι συνεπάγεται η Συνθήκη αυτή για τη χώρα. Δεν γνωρίζει ποιες θα είναι οι επιπτώσεις και ποιες θέσεις θα απαντηθούν. Πώς αυτές θα έπρεπε να επιμερισθούν, και άλλα σημαντικά θέματα. Δεν έχει ακόμα συζητηθεί, συμφωνηθεί και ψηφισθεί από τη Βουλή το πρόγραμμα σύγκλισης που η Ελλάδα είναι αναγκασμένη να υποβάλλει στην Κοινότητα. Το πρόγραμμα σύγκλισης είναι εθνικής σημασίας, διότι από την επιτυχία του θα εξαρτηθεί η ισότιμη συμμετοχή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι διαφορετικές κομματικές τοποθετήσεις ή οι διαφορές περί της ταχύτητας επίτευξης των στόχων και των μέσων που απαιτούνται, δεν είναι νοητό να οδηγήσουν σε μια ριζική αμφισβήτηση των ιδίων των στόχων.

Η έλλειψη επαρκούς ενημέρωσης και προετοιμασίας της κοινής γνώμης καθιστά την όλη διαδικασία της επικύρωσης θέμα κορυφής. Διότι η συζήτηση σίγουρα θα αποκαλύψει πτυχές που εκ των υστέρων θα γίνουν γνωστές στο ελληνικό κοινό. Είναι δικαιες, λοιπόν, οι αιτιάσεις και οι επικρίσεις σχετικά με την ελλιπή ενημέρωση της κοινής γνώμης, εν μέσω μάλιστα της θερινής διακοπής για θέμα που θα καθορίσει τις τύχες της χώρας στο γύρισμα του αιώνα.

Ωστόσο, η συζήτηση στη Βουλή αναμένεται με ενδιαφέρον για να διαπιστωθεί τουλάχιστον σε ποιο βαθμό τα πολιτικά όργανα είναι έτοιμα να εγκαταλείψουν την κατάσχετη συνθηματολογία τους και να πουν στην ουσία των προβλημάτων. Γιατί αυτό που θα πρέπει τουλάχιστον να αποτελέσει το επίκεντρο της συζήτησης είναι το πώς, με ποιο ρυθμό, με ποια μέσα και με ποιο επιμερισμό θυσιών θα επιτευχθούν οι στόχοι του Μάαστριχτ. Όσον αφορά την κυβερνητική άποψη επί του θέματος, η Εισηγητική Έκθεση «Κύρωσης της Συνθήκης για Ευρωπαϊκή Ένωση και Σχετικών πρωτοκόλλων που περιλαμβάνονται στην τελική Πράξη» που κατατέθηκε στη Βουλή στις 19 Ιουνίου, αναφέρει τα εξής σχετικά με την ιδιαίτερη σημασία της για την Ελλά-

(α) Η θέσπιση της Ένωσης αυτής καθ' εαυτής ανταποκρίνεται στα πάγια και διαχρονικά συμφέροντα και στις επιδιώξεις της Ελλάδος. Η συμβάθυνση της ενοποίησης θα συμβάλλει στην ενίσχυση της ασφάλειας της χώρας, καθώς και στην ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό της ελληνικής οικονομίας και της κοινωνίας γενικότερα, με στόχο την ευημερία και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής για το σύνολο του ελληνικού λαού.

(β) Η θέσπιση της κοινής εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής για την ασφάλεια και άμυνα με την πλήρη συμμετοχή της Ελλάδος σ' όλες τις διαδικασίες και τους θεσμούς. Η απόφαση να προσκληθεί η Ελλάδα να ενταχθεί στη ΔΕΕ, που επετεύχθη στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης για την κοινή εξωτερική πολιτική, αντιπροσωπεύει μια ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη για τη διασφάλιση των ελληνικών συμφερόντων σε μακροχρόνια βάση και προοπτική.

(γ) Η επίτευξη ρυθμίσεων για τη μετάβαση στο τρίτο και τελικό στάδιο της ΟΝΕ με τρόπο που αποκλείει τη θεσμοποίηση της «Ευρώπης των δύο ταχυτήτων». Η Ελλάς θα καταβάλλει κάθε προσπάθεια να εκπληρώσει τους όρους σύγκλισης, ώστε να μπορέσει από την πρώτη στιγμή να συμμετάσχει πλήρως στην τελική φάση της ΟΝΕ.

(δ) Οι ρυθμίσεις για την πολιτική της συνοχής. Η ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, με την πρόβλεψη για τη δημιουργία πριν από τις 31/12/1993 του Ταμείου Συνοχής, η θέσπιση των διευρωπαϊκών δικτύων στους τομείς των μεταφορών, της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, η πρόβλεψη για την υιοθέτηση ενός δεύτερου πακέτου μέτρων διαρθρωτικού χαρακτήρα (δεύτερο πακέτο Delors) θα συμβάλλουν στην ταχύτερη ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό της ελληνικής οικονομίας. Προς την κατεύθυνση της επίτευξης υψηλότερου βαθμού συνοχής θα συμβάλλουν ακόμη οι νέες πολιτικές που έχουν ενσωματωθεί στη Συνθήκη (παιδεία, υγεία, πολιτισμός κ.λπ.), και

(ε) Η ενίσχυση των εξουσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ως η κατ' εξοχήν έκφραση της δημοκρατίας στην Κοινότητα, υπήρξε ιδιαίτερα σημαντικός στην προώθηση των συμφερόντων και απόψεων των μικρότερων κρατών - μελών, καθώς και στη διατήρηση της συμμετρικότητας και της ισορροπίας στις θεσμικές σχέσεις.

Απομένει να διαπιστωθεί αν τις εκτιμήσεις αυτές της Εισηγητικής Έκθεσης συμμερίζονται και τα κόμματα της αντιπολίτευσης κι αν πέρα από τις διαφορετικές προσεγγίσεις ή τη διαφορετική ανάλυση που θα συνοδεύουν τις εκτιμήσεις τους για το Μάαστριχτ είναι διατεθειμένα να συμφωνήσουν με την κυβέρνηση στα ουσιαστικά. Οι κυβερνήσεις έρχονται και παρέρχονται. Το Μάαστριχτ όμως θα παραμείνει. □

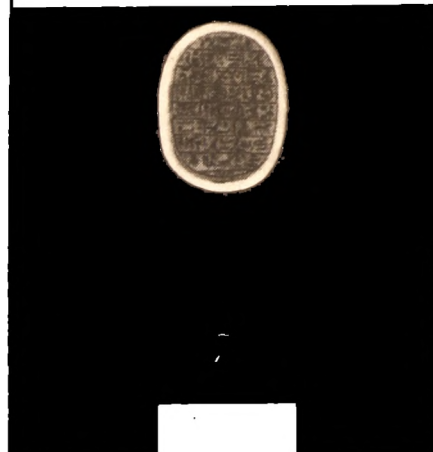
Νεφέλη / Γλωσσολογία

Χ. Χαραλαμπίδης
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ
μελέτες για τη γλώσσα
τή λογοτεχνία και το ύφος

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Μελέτες για την γλώσσα
τη λογοτεχνία
και το ύφος

Στό βιβλίο αυτό ο συγγραφέας με εύριμάθεια, έφευρετικήτητα και συνθετικό πνεύμα εξετάζει, γραμματικές, ύφολογικές και λεξιλογικές πλευρές της γλώσσας μας, χωρίς να παραβλέπει τη θεωρητική στήριξη που δίνει την απαραίτητη προοπτική στις αναλύσεις του.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

A. MARTINE

Θέματα λειτουργικής σύνταξης

ΛΟΥΙΣ ΠΡΙΕΤΟ

Μηνύματα και σήματα

R. H. ROBINS

Σύντομη ιστορία της γλωσσολογίας

NOAM CHOMSKY

Συντακτικές δομές

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΛΑΙΡΗΣ

Θέματα γενικής γλωσσολογίας

DENISE FRANÇOIS-GEIGER

Θέματα κοινωνικής και

θεωρητικής γλωσσολογίας

Έπιμέλεια: Φ. Καβουκόπουλος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 99, ΑΘΗΝΑ

Τηλ. 3607744-3604793

Η πολυδαίδαλη πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση

Η επικείμενη έναρξη της διαδικασίας επικύρωσης των επιμέρους Συνθηκών του *Maastricht* (για την πολιτική, οικονομική και νομισματική ένωση της Ευρώπης) από την Βουλή των Ελλήνων, παρέχει μια τελευταία ευκαιρία για να ξεκινήσει, στις «καυτές» καλοκαιρινές ημέρες —έστω και την τελευταία στιγμή— ένας πολύπλευρος διάλογος, που ενδεχομένως θα στοχεύει στην επισήμανση και την καταγραφή μιας σειράς προβληματισμών αναφορικά: α) με το παρόν και το —ορατό— μέλλον της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στις νέες κοσμογονικές —αλλά περιβαλλόμενες από εντεινόμενους κινδύνους— γεωπολιτικές ανακατατάξεις, β) τη νέα αναδιάταξη δυνάμεων (*configuration of power*) στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο, στην μετα-διπολική εξελικτική φάση του διεθνούς συστήματος, και γ) τον ειδικότερο ρόλο που θα μπορούσε ή όχι να παίξει η Ελλάδα στις νέες υπό διαμόρφωση ισορροπίες, (σε συνθήκες προσαρμογής, ενσωμάτωσης και ενεργητικής συμμετοχής ή, περιθωριοποίησης και παθητικής αντιμετώπισης) —χωρίς την δυνατότητα εκσυγχρονισμού των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών της δομών.

του Κωνσταντίνου Σχινά

Στις σημερινές συνθήκες, δεν φαίνεται ιδιαίτερα εφικτή η «αφομοίωση» και η «δημιουργική αντιπαράθεση» θέσεων και εναλλακτικών προτάσεων ανάμεσα σε πολιτικούς φορείς και κόμματα, τους ειδικούς, τις ευρύτερες κοινωνικές ομάδες και τις οικονομικές, «παραγωγικές» δυνάμεις του τόπου —λόγω του «επείγοντα» χαρακτήρα της αναμενόμενης κοινοβουλευτικής διαδικασίας— καθώς και μιας αναλυτικής «παρουσίασης» των προβληματισμών στα πλαίσια μιας έγκαιρης, «αντικειμενικής» και ουσιαστικής ενημέρωσης της ευρύτερης κοινής γνώμης γύρω από την πολυπλοκότητα των τεκταινομένων και των επιμέρους επιπτώσεων που αυτά συνεπάγονται. Στον βαθμό, εν τούτοις, που η αναμενόμενη πολιτική αντιπαράθεση «αποφύγει» τις κακοτοπιές της δημιουργίας «εντυπώσεων», ένθεν και εκείθεν, και καταφέρει να συμβάλλει δημιουργικά στην ενεργό «κινητοποίηση» όλων εκείνων των δυνάμεων της χώρας που θα επιχειρήσουν «να βγάλουν» την Ελλάδα από την προϊούσα πολύπλευρη κρίση, ένα θετικό βήμα «προς την σωστή κατεύθυνση» θα έχει συντελεσθεί...

Ειδικότερες επισημάνσεις γύρω από ορισμένα ακανθώδη ζητήματα που άπτονται τόσο της εσωτερικής Κοινοτικής πτυχής όσο και της διεθνούς της διάστασης (για τα οποία δεν υπάρχουν, δυστυχώς, εύκολες α-

παντήσεις ή προσεκτικά επεξεργασμένες εναλλακτικές λύσεις) και θα συνδεθούν τελικά με τις προκρινόμενες στρατηγικές επιλογές και τους (ευέλκτους) εκείνους χειρισμούς σε επίπεδο τακτικής, θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στον ευρύτερο προβληματισμό που θα αναπτυχθεί τις αμέσως προσεχείς μέρες και από το βήμα του Ελληνικού Κοινοβουλίου, αποτελούν:

1. Το γεγονός ότι η «ένωση» υπό κάποια μορφή της Ευρώπης¹ αποτελεί όρο *sine qua non* για την στοιχειώδη επιβίωσή της σε συνθήκες αυξανόμενου ανταγωνισμού τόσο με τις ΗΠΑ όσο και την Ιαπωνία στη νέα γεωοικονομική πραγματικότητα που δημιουργείται με την ουσιαστικά μεταφορά του «κέντρου βάρους» της παγκόσμιας οικονομικο-εμπορικής και τεχνολογικής δραστηριότητας από τον Ατλαντικό στην ζώνη του Ειρηνικού (*Pacific Rim*)². Με άλλα λόγια, οικονομικές —και όχι μόνο— αναγκαιότητες οδηγούν στην ανάγκη «υιοθέτησης» όλων εκείνων των αναγκαίων δομικών αναπροσαρμογών —τόσο στην εσωτερική συγκρότηση της μετά το *Maastricht* θεσμικής και λειτουργικής αναβάθμισης όσο και της εκπόνησης επιμέρους πολιτικών (*policies*) που θα τονώσουν το διεθνές *status* της Κοινότητας —σαν παράγοντα σταθερότητας, ειρήνης και ευημερίας— σε παγκόσμια κλίμακα και θα περιορίσουν την

πιθανότητα περιθωριοποίησής της στις αρχές του 21ου αιώνα, —στην υπό διαμόρφωση «νέα τάξη πραγμάτων» και παράλληλα θα την καταστήσουν ουσιαστικό εταίρο στον «νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας»³.

2. Η αποκαλούμενη «Νέα Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική» που δεν έχει ακόμη αποκρυσταλλωθεί σε κάποιο «οριστικό» σχήμα, λόγω της συνεχιζόμενης ρευστότητας και αστάθειας (και της ανταγωνιστικής δραστηριότητας που αναπτύσσουν διάφορες περιφερειακές και εξω-περιφερειακές δυνάμεις), τόσο στα Βαλκάνια και την επιδεινούμενη εμφύλια εθνικιστική σύγκρουση στην πρώην Γιουγκοσλαβία, όσο και στην επικράτεια της αβέβαιης «Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών» που διαδέχθηκε την διάλυση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και του Ανατολικού μπλοκ. Αποτελεσμα της κατάστασης αυτής, αποτελεί το γεγονός ότι οι νέες «ισορροπίες ισχύος» δεν έχουν (στα πλαίσια π.χ. της ΔΑΣΕ), διαμορφωθεί, με αποτέλεσμα η όλη προβληματική γύρω από το νέο αμυντικό δόγμα του NATO και τον ρόλο τους σε «εκτός περιοχής» επιχειρήσεις και το ζήτημα της Ευρωπαϊκής Αμυντικής πολιτικής και ασφάλειας⁴, με την επαναδραστηριοποίηση της Δυτικο-Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) —και την επικείμενη ένταξη της χώρας μας στον «αμυντικό βραχίονα» της Κοινότητας— α-

παιτεί ιδιαίτερη προσοχή, καθώς οι σχέσεις NATO - ΔΕΕ θα προσδιορίσουν και τα όρια της ευρωπαϊκής «αμυντικής αυτονομίας», που για την ώρα παραμένουν ασαφή.

3. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής —μέσω της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας— τόσο σε επίπεδο «υψηλούς πολιτικής», σε σχέση με τις ΗΠΑ (Υπερατλαντική διάσταση)⁵, όσο και με την Ρωσία, τις χώρες της ΕΖΕΣ, τις Βαλκανικές και Μεσογειακές χώρες, τα κράτη του Τρίτου Κόσμου (υλοποίηση της Συμφωνίας *Lomé IV*) συνδέεται με το γενικότερο πρόβλημα της «σύγκλισης» της βούλησης των Ευρωπαϊκών κρατών και κυβερνήσεων για την διαμόρφωση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής, καθώς οι «αδυναμίες» σύγκλισης συμφερόντων δεν έχουν επιτρέψει μια πραγματικά κοινή δράση, τόσο στον πόλεμο του Περσικού Κόλπου όσο και στην συνεχιζόμενη Γιουγκοσλαβική κρίση, σε αντίθεση με τις «διακηρύξεις» του Μάαστριχτ, —στον τομέα της Πολιτικής Ένωσης.

1. Ταυτόχρονα, στο θεσμικό ζήτημα (και την όχι επιτυχημένη προσπάθεια μείωσης του «δημοκρατικού ελλείμματος» και της ουσιαστικής βελτίωσης της διαπραγματευτικής δύναμης τόσο της Επιτροπής (*Commission*) όσο και των εξουσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε σχέση με το Συμβούλιο Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο) η όλη προβληματική γύρω από την μελλοντική μορφή της Ευρωπαϊκής Εξουσιοποίησης —και το δίλημμα - πρόκληση της εκχώρησης «εθνικών» κυριαρχικών δικαιωμάτων από τα κράτη - μέλη (διαπραγμάτευση σε δια-κυβερνητικό επίπεδο) σε κάποιο υπερεθνικό (*supranational*) επίπεδο, που εξακολουθεί να προκαλεί το «ενδιαφέ-

ρον» των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και δεν φαίνεται ότι θα επιλυθεί σύντομα, καθώς τα κράτη - έθνη (και τα πολιτικά κόμματα, τα εθνικά κοινοβούλια και σημαντικό τμήμα των πολιτών των κρατών - μελών) δεν φαίνεται ότι είναι έτοιμοι να προσχωρήσουν στο «υπερεθνικό» πείραμα⁶.

Σε τελευταία ανάλυση, η πορεία προς την «πολιτική ένωση» όπως τελικά διαμορφώθηκε στο Μάαστριχτ, ήταν το αποτέλεσμα ενός «μεγάλου συμβιβασμού», και το προσεχές μέλλον θα δείξει αν θα υπάρξει *consensus* και η αντίστοιχη «πολιτική βούληση» για μια ομοσπονδιακής μορφής (*federal*) Ευρώπη.

Παράλληλα, στον τομέα της «οικονομικής και νομισματικής ένωσης»⁷, ο διαφαινόμενος κίνδυνος ύπαρξης μιας Ευρώπης «πολλαπλών ταχυτήτων» μπορεί να μην οδηγήσει τελικά την πλειοψηφία των μελών στην λεγόμενη «τρίτη φάση» και την αντικατάσταση των εθνικών νομισμάτων με ένα κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα (*ECU*).

Σε τελευταία ανάλυση, οι δυσκολίες που προέκυψαν στο πρόσφατο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Λισσαβώνα), τόσο με την εμπλοκή του «Δεύτερου Πακέτου *Delors*» —και την συνακόλουθη ίδρυση του «Ταμείου Συνοχής» στα πλαίσια της Κοινοτικής αλληλεγγύης για την μείωση του χάσματος βορρά - νότου στην Κοινοτική επικράτεια (πολιτική συνοχής και εμβάθυνσης) και η επιχειρούμενη στα μέσα της δεκαετίας του 1990 νέα διεύρυνση, (που η παρούσα Βρετανική Προεδρία προωθεί) μπορεί ανά πάσα στιγμή να οδηγήσει σε μίαν Ευρώπη *a-la-carte*.

Και το δίλημμα για τους σχεδιαστές της εξωτερικής πολιτικής, που η επικείμενη συζήτηση θα φέρει στην επιφάνεια συνδέεται με την εκπόνηση μιας πολιτικής για την κα-

λύτερη δυνατή εξυπηρέτηση του «εθνικού συμφέροντος» και την επιτυχή επίλυση των κρίσιμων «εθνικών θεμάτων», μέσα από την αξιοποίηση μιας «ευρωπαϊκής πολιτικής», που θα συνεχίσει να κινείται και να ταλαντεύεται ανάμεσα στο «εθνικό» και το «υπερεθνικό» επίπεδο.

1) Reinhardt Rummel (ed.), *Toward Political Union*. Boulder: Westview Press, 1992

2) Mark Borthwick, *Pacific Century: The Emergence of Modern Pacific Asia*. Boulder: Westview Press, 1992

3) Joseph S. Nye Jr., "What New World Order?", *Foreign Affairs*, Vol. 71, No. 2, (Spring 1992), p.p. 83-96 και Lynn K. Mytelka (ed.), *Strategic Partnerships: States, Firms and International Competition*. London: Pinter Publishers, 1991.

4) Mathias Jopp, Reinhardt Rummel and Peter Schmidt (eds), *Integration and Security in Western Europe*, Boulder: Westview Press, 1991 και Κων. Σταυρόπουλος «Στοιχεία της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και της Πολιτικής Ασφάλειας στην Ευρώπη μετά το Μάαστριχτ», *Τετράδια*, No. 29-30 (1992), σελ. 89-106.

5) René Schwok, *US - EC Relations in the Post - Cold War Era: Conflict or Partnersip?* Boulder: Westview Press, 1991.

6) Robert O. Keohane and Stanley Hoffman (eds), *The New European Community: Decision Making and Institutional Change*. Boulder: Westview Press, 1991, και Κων. Σταυρόπουλος, «Παράμετροι της Πολιτικής Ένωσης στην Ευρώπη», *Κοινοβουλευτική Επιθεώρηση*, τ. 7-8, (1991), σελ. 81-89.

7) Constantine Schinas, "The road to Economic and Monetary Union", *Athena*, No 52, (December 1991), p. 369-370.

Ετοιμάστηκαν 4 ακόμα τόμοι του περιοδικού ANTI: Από το α' εξάμηνο του 1990 (32ος) έως το τέλος του 1991 (35ος), τεύχος 426 μέχρι 483.

Από τα γραφεία του ANTI μπορείτε να προμηθευθείτε τους τελευταίους και παλαιότερους τόμους του περιοδικού.

Οι τόμοι του ANTI αποτελούν το πληρέστερο χρονικό των ημερών μας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΟΙ ΤΟΜΟΙ

ΤΟΥ «ANTI»

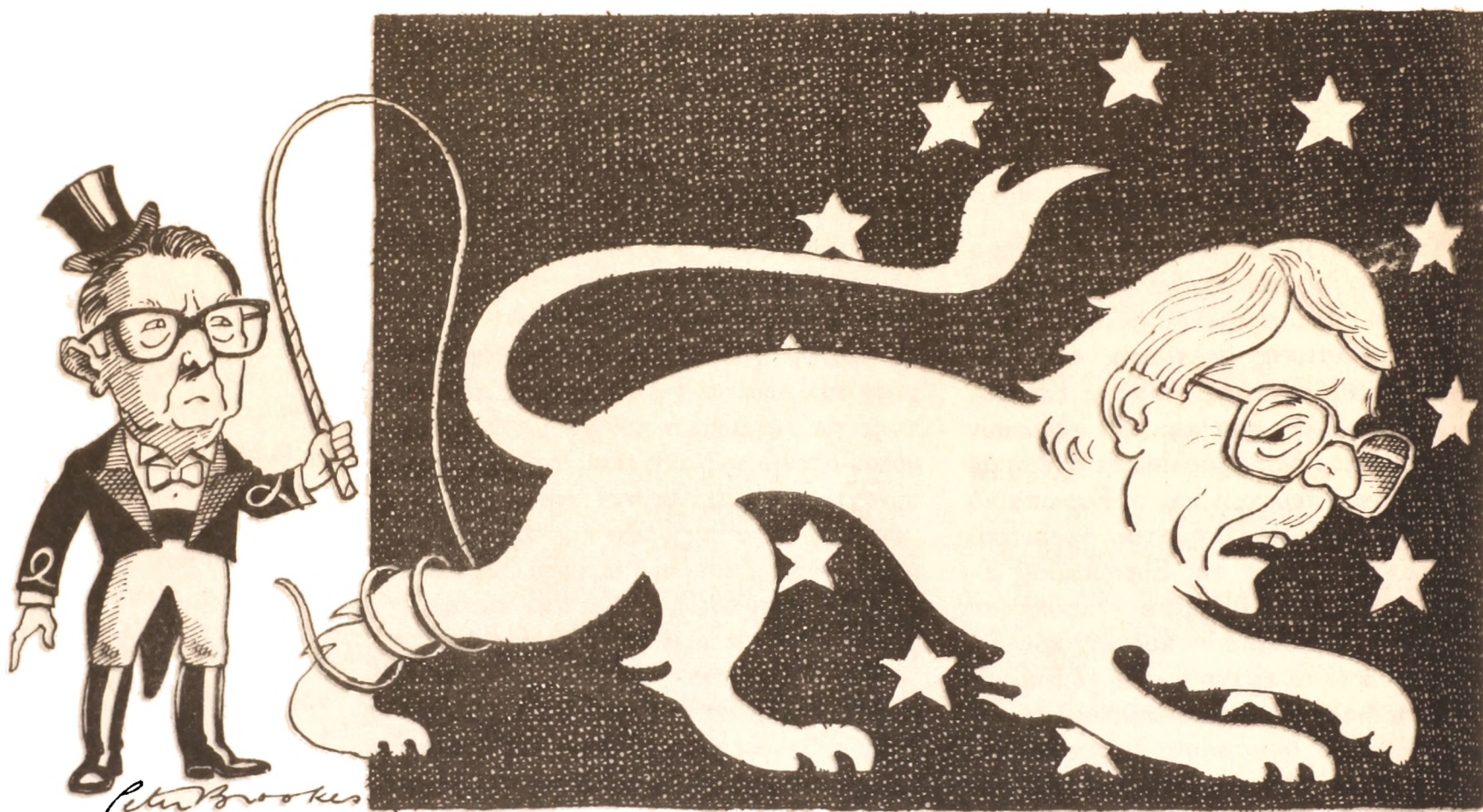

Τρία λάθη που δεν πρέπει να γίνουν

Αυτή η μικρή πόλη της Ολλανδίας, το Μάαστριχτ, επίκεντρο πριν λίγους μήνες ενός από τους σπάνιους σεισμούς στη Βόρεια Ευρώπη, εξακολουθεί να εκπέμπει ισχυρές πολιτικές σεισμικές δονήσεις σε ολόκληρη την ήπειρο. Με καταλύτη την αρνητική ετυμηγορία του λαού της Δανίας, έρχονται στην επιφάνεια αντιθέσεις, συγκρούσεις, αμφισβητήσεις και ερωτηματικά για την ευρωπαϊκή ενοποίηση, που έτσι κι αλλιώς προϋπήρχαν της δανικής ψήφου.

του Αλέκου Αλαβάνου

Ντελὸρ και
βρετανική
προεδρία κατά
τον
σκίτσογράφο
των TIMES

Η ευρωπαϊκή αριστερά, τραυματισμένη και ζαλισμένη ακόμη από την άδοξη γι' αυτήν έκβαση του ψυχρού πολέμου, πρέπει να διαθέτει και την ευαισθησία να ακροάται τα επίγεια και τα υπόγεια σήματα που αναδύονται από τις ευρωπαϊκές κοινωνίες και τη διορατικότητα απέναντι σε εξελίξεις σύνθετες και περίπλοκες. Ιδιαίτερα, πρέπει να αποφύγει τα μεγάλα λάθη στις εκτιμήσεις και στην παρέμβασή της στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Ένα πρώτο λάθος θα ήταν να θεωρήσει την πορεία που χαράσσει το Μάαστριχτ προς την Πολιτική, Οικονομική και Νομισματική Ένωση της Ευρώπης ως δεδομένη και ασφαλή. «Η πορεία από το Μάαστριχτ προς την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι άνευ επιστροφής», έχει υποστηριχθεί από πολλούς μέσα στους κόλπους της ευρωπαϊκής Αριστεράς. Οι σκηνές πανικού, που εκτυλίχθη-

χαν μετά το δανικό δημοψήφισμα, δείχνουν πόσο επιφανειακή επαφή με την πραγματικότητα είχε μια τέτοια άποψη.

Η ιστορία δεν τελείωσε. Αντίθετα, μόλις τώρα αρχίζει μια καινούρια εποχή της, που αφορά όλους χωρίς εξαίρεση. Η αγωνιώδης προσπάθεια του Μπους, του ανθρώπου που βρέθηκε στην προεδρία των ΗΠΑ τη στιγμή του αμερικανικού θριάμβου ενάντια στον αντιπαλο του αιώνα, δίνει το μέτρο των αλλαγών. Από τη δική της πλευρά η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ακολουθώντας μια θετική πορεία τα τελευταία χρόνια του ψυχρού πολέμου και αποτελώντας σήμερα ένα σταθερό σημείο αναφοράς μέσα στη γενική ρευστότητα της ηπείρου μας, έχει να αναμετρηθεί με νέες προκλήσεις: την αλλαγή των εσωτερικών της συσχετισμών, που δεν έχει εκδηλωθεί πλήρως λόγω της προσωρινής απόσπασης του ενδιαφέροντος της Γερμανίας με τα

προβλήματα του ανατολικού της τμήματος, και την επανεκδήλωση κρατικών ηγεμονισμών που είναι δυνατόν να υπονομεύσουν το πνεύμα συνενόησης των μεγάλων της Κοινότητας που έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια. Την πολιορκία των εθνικισμών, που δεν είναι σίγουρο ότι θα σταματήσουν μπροστά σε κοινοτικά τείχη, όπως προΐσχυει η στάση των Γάλλων γκαλλικών απέναντι στο Μάαστριχτ. Το τοπίο καταστροφής στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, που δεν αποτελεί πια ζώνη του εχθρού αλλά τον κρικό της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ήδη μεταφέρεται προς αυτήν με τους ποταμούς των προσφύγων, την ξενοφοβία, τους εμπορικούς ανταγωνισμούς.

Η Αριστερά πρέπει να κατανοήσει την αβεβαιότητα των εξελίξεων και την πολυπλοκότητα των εναλλακτικών λύσεων, που ασφαλώς βγαίνουν και έξω από τα όρια των

νομικών χειμένων του Μάαστριχτ, όχι για να κατεβάσει την Ευρωπαϊκή Κοινότητα από το βάθρο της, αλλά για να μπορέσει να παρέμβει δημιουργικά και αποτελεσματικά στην πορεία της.

Ένα δεύτερο λάθος για την ευρωπαϊκή αριστερά θα ήταν, με βάση το δημοκρατικό, κοινωνικό και οικολογικό κενό των αποφάσεων του Μάαστριχτ, να επιλέξει το ρόλο του εισαγγελέα και της κάθετης αντιπολίτευσης στις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης. Ήδη αυτό γίνεται από ορισμένα τμήματά της που δεν έχουν μπορέσει να εξέλθουν από τις αναλύσεις, τα στερεότυπα και τα ανακλαστικά της εποχής του διπολισμού.

Αν όμως η κάθετη εναντίωση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα αποτελούσε το πρώτο σκαλί προς κάποια «σοσιαλιστική κοινότητα» των ευρωπαϊκών λαών, αν τότε η αντιπολίτευση προς τον ένα πόλο μεταφραζόταν σε συμπολίτευση προς ένα δεύτερο πόλο, σήμερα οδηγεί στο πουθενά. Οδηγεί μόνο στην εξαπόλυση τυφλών πολιτικά κινημάτων εναντίωσης, που, μαζί με τα εθνικιστικά ρεύματα και εκδηλώσεις κοινωνικής έκρηξης, θα έκανε την Ευρώπη ένα επικίνδυνο τοπίο ισχυρών και ανεξέλεγκτων ανέμων, που γενικά θα παρασύρανε πρώτα απ' όλους την ίδια την Αριστερά.

Ένα τρίτο λάθος θα συντελούσαν, αν η ευρωπαϊκή αριστερά ταυτιζόταν με το πολιτικό μπλοκ που στήριζε τις αποφάσεις του Μάαστριχτ, έχανε την προσωπικότητά της και τον ιδιαίτερο και κριτικό της χαρακτήρα.

Το Μάαστριχτ έχει δύο πρόσωπα. Υπάρχει το πρώτο, που χαράσσει ένα δρόμο ισχυρότερης ενοποίησης ανάμεσα στα μέλη της Κοινότητας, στο οικονομικό-νομισματικό και στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, όπως απαιτούν οι σημερινές ευρωπαϊκές και παγκόσμιες πολιτικές συνθήκες και οι τάσεις επιτάχυνσης της διεθνοποίησης, που διευρύνει δικαιώματα των πολιτών, ως πολιτών μιας ενιαίας Ευρώπης, με πρώτο το δικαίωμα συμμετοχής σε τοπικές και ευρωπαϊκές αποφασολογίες.

Υπάρχει και το δεύτερο πρόσωπο. Που δεν προσφέρει, με τη νέα υπερεθνική οντότητα που δημιουργείται, αυτό που διαθέτει κάθε χώρα - μέλος της: ένα κοινοβούλιο με πραγματικές εξουσίες. Που εμπεριέχει τον κίνδυνο διεθνοποίησης των δύο ταχυτήτων —ανάμεσα στις χώρες που θα εξασφαλίσουν αυστηρά κριτήρια για την είσοδο στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση κι αυτές που θα μείνουν εκτός— χωρίς να δια-

σφαλίζει αποτελεσματικούς μηχανισμούς για τη συνοχή, όπως δείχνουν οι αντιστάσεις των μεγάλων στο πακέτο Ντελόρ. Που δίνει την ελευθερία στα μέλη της Κοινότητας, όπως π.χ. τη Μ. Βρετανία, να μην εφαρμόζουν τις κοινωνικές πολιτικές, που έτσι παίρνουν μια δευτερεύουσα θέση στη νέα ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική.

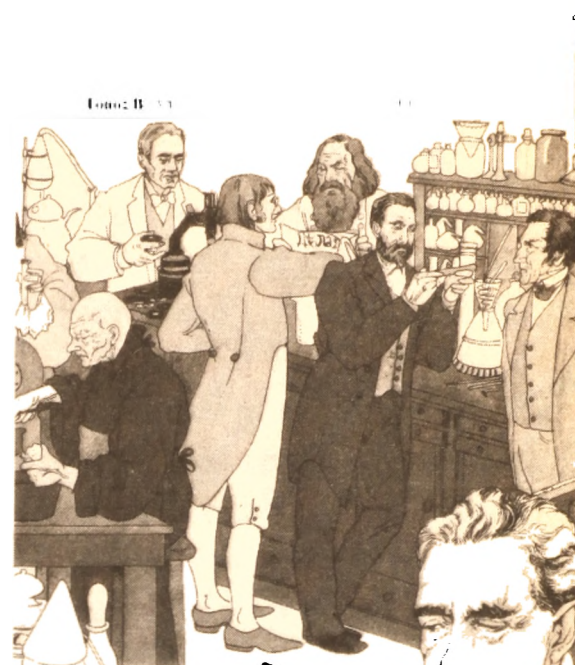
Είναι εντελώς εξηγήσιμη, λοιπόν, η μεγάλη ποικιλομορφία στις απόψεις των κομμάτων της ανανεωτικής αριστεράς στην Ευρώπη, απέναντι στο Μάαστριχτ. Από την υιοθέτησή του από πλευράς του Κόμματος Δημοκρατικής Αριστεράς της Ιταλίας, μέσω της αμνηστίας της Ενωμένης Αριστεράς στην Ισπανία και της προσεκτικής στάσης του Συνασπισμού στην Ελλάδα, μέχρι την απόρριψή του από το Λαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα της Δανίας και τη Δημοκρατική Αριστερά της Ιρλανδίας, που τάχθηκαν με την πλευρά του «όχι» στα δημοψηφίσματα των χωρών τους.

Η Αριστερά πρέπει να συνεκτιμήσει και τα δύο αυτά πρόσωπα του Μάαστριχτ. Και το θετικό περιεχόμενο από ένα συμβιβασμό των μελών της Κοινότητας, που πρέπει να την αποτρέψει από την στασιμότητα κι ακόμα την αποσύνθεση σε μια ιστορική συγκυρία όπου είναι περισσότερο από απαραίτητη η λειτουργία σταθερών και ενωτικών σημείων αναφοράς σε ολόκληρη την Ευρώπη. Και το μεγάλο δημοκρατικό, κοινωνικό, οικολογικό έλλειμμα του Μάαστριχτ. Αν η Αριστερά λησμονήσει το δεύτερο πρόσωπο, τότε θα λησμονηθεί δικαιολογημένα από τις κοινωνίες της Ευρώπης ο ιδιαίτερος ρόλος που μπορεί να παίξει. Θα έχει έτσι συμβάλει στην αποξένωση από τις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης κοινωνικών δυνάμεων, που μπορεί να εκφράσει, της εργασίας αλλά και της ανεργίας, με δημοκρατική και οικολογική ευαισθησία και αμφισβήτησή, που δεν μπορούν να δουν στις αποφάσεις του Μάαστριχτ να καθρεφτίζονται πλήρως ούτε οι άμεσοι στόχοι τους ούτε, πολύ περισσότερο, οι προσδοκίες προοπτικής τους.

Έτσι, πέρα από το εφήμερο «ναι ή όχι» στα νομικά κείμενα του Μάαστριχτ, η ευρωπαϊκή αριστερά μπορεί να επιβεβαιώσει το ρόλο της, όχι ως δύναμη απρόσωπης ταύτισης ή συνολικής απόρριψης αλλά μόνο ως μια δύναμη κριτικής προσέγγισης μεγάλων μεταρρυθμιστικών προτάσεων και δράσης σε σχέση με όσα αποφάσισαν στις αρχές του χρόνου του Μάαστριχτ, τη μικρή αλλά τόσο γνωστή πια πόλη της Ολλανδίας, οι 12 ηγέτες των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

C. Ghigliano, L. Novelli

C. Ghigliano και L. Novelli

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΗΜΕΙΑΣ ΣΕ ΚΟΜΙΚΣ

Τόμοι Α και Β:

Από την αρχαία Αίγυπτο έως τα τέλη του 20ού αιώνα.

Ένα βιβλίο με μεγάλη αφηγηματική δύναμη και τρυφερή εικονογράφηση, που περιγράφει την περιπέτεια της χημείας, και συγχρόνως την ιστορία της ανθρωπότητας, όπως γράφτηκε τόσο στα διάφορα ερευνητικά κέντρα όσο και μέσα από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

- «Είμαι ευτυχής για την έκδοση του βιβλίου και στα γαλλικά... Ένα ωραίο εισαγωγικό βιβλίο, που είναι αδύνατο να μην προκαλέσουν ευνοϊκά σχόλια οι τόσες καινοτομίες του».

Francois Dagognet

Καθηγητής ιστορίας των φυσικών επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Λυών

Σελ. κάθε τόμου: 64, 21 × 29 εκ., Εγχρ., 2000 δρχ. κάθε τόμος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **κάτοπτρο**

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα
Τηλ. 364.32.72, Fax. 364.18.64

Ένα ατελές κείμενο που επιβάλλει

Η Ελλάδα αποφάσισε —και ορθώς κατά την άποψή μου— να επισπεύσει τη διαδικασία επικύρωσης της Συνθήκης του *Maastricht* για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι, μετά τη Δανία (και το δημοψήφισμα - σοκ), την Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο, η Ελλάδα είναι η τέταρτη χώρα - μέλος που θα προχωρήσει στη διαδικασία επικύρωσης. Η διαδικασία επικύρωσης έχει προσλάβει τεράστια πολιτική σημασία για το μέλλον της Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την αρνητική έκβαση του δημοψηφίσματος στη Δανία. Η απόρριψη της Συνθήκης, αν και με εξαιρετικά ισχυρή πλειοψηφία από το δανικό εκλογικό σώμα, έχει λειτουργήσει συσπειρωτικά για όλες εκείνες τις αντι-κοινοτικές, αντι-ενοποιητικές δυνάμεις που συγκροτούνται από ετερογενείς και ιδεολογικά αντιφατικές πολιτικές και κοινωνικές ομάδες. Οι ομάδες αυτές (με ορισμένες εξαιρέσεις) δεν επιδιώκουν απλά τη «δολοφονία» της Συνθήκης του *Maastricht* για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιδιώκουν κάτι πολύ περισσότερο: την εγκατάλειψη της ενοποιητικής διαδικασίας ή και σε ορισμένες οριακές περιπτώσεις τη διάλυση της ίδιας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Παρερμηνεύοντας τις εξελίξεις στο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης και Γιουγκοσλαβίας, οι δυνάμεις αυτές προβάλλουν ξανά το μύθο του εθνικού κράτους ως τη λυτρωτική πανάκεια για την επίλυση των προβλημάτων της σύγχρονης, περίπλοκης, αλληλοεξαρτώμενης κοινωνίας. Πρόκειται για μια επικίνδυνη τάση που εντάσσεται μέσα στην όλη λογική της αναβίωσης του εθνικιστικού φαινομένου, που μπορεί πράγματι να υπονομεύσει την ενοποιητική διαδικασία, την ίδια την Κοινότητα, αλλά και τη σταθερότητα και ειρήνη στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Η Κοινότητα απέδειξε ωστόσο, πέρα από κάθε αμφισβήτηση, τη χρησιμότητά της στον ευρωπαϊκό χώρο ως ο κατ' εξοχήν θεσμός που μπορεί να εγγυηθεί την περιφερειακή σταθερότητα σε ειρηνικές και δημοκρατικές βάσεις. Η ενοποιητική διαδικασία δεν μπορεί και δεν πρέπει συνεπώς να αντιστραφεί ή να ανακοπεί. Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να έχει ως καταληκτικό στόχο και αποτέλεσμα την εγκαθίδρυση ενός (ιδιόμορφου) ομοσπονδιακού συστήματος. Το σύστημα αυτό δεν θα είναι πιστό αντίγραφο της κλασικής ομοσπονδίας (ΗΠΑ, Ελβετία ή ακόμη Γερμανία). Θα είναι —και οφείλει να είναι— ένα καινοτόμο σύστημα που θα αρθρώνεται σε τρία επίπεδα εξουσίας:

- (α) της Ένωσης (κοινοτικό)
- (β) του εθνικού κράτους (κρατικό)
- (γ) της περιφέρειας (περιφερειακό)

Η Συνθήκη του *Maastricht* για την Ευρωπαϊκή Ένωση συνιστά σημαντική συμβολή προς την κατεύθυνση αυτή. Δεν συνιστά

βεβαίως επαρκή συμβολή. Αυτό που χρειάζεται η Ευρώπη είναι ένα ομοσπονδιακό σύνταγμα που θα κατανέμει και θα οριοθετεί τις εξουσίες στα τρία διαφορετικά επίπεδα που αναφέραμε. Η Συνθήκη του *Maastricht* δεν συνιστά το σύνταγμα αυτό. Ούτε προβλέπει με σαφήνεια την κατανομή και τα όρια των εξουσιών. Απλώς ενσωματώνει μια μάλλον εφιαλτικής ασάφειας αρχή —την αρχή της επικουρικότητας (*subsidiarity*)— για τον προσδιορισμό των ορίων της δράσης της Κοινότητας/Ένωσης, αρχή που εμφανίζεται ως η διέξοδος σε όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Κοινότητα την περίοδο αυτή.

Η Συνθήκη του *Maastricht* θα πρέπει, όπως είπαμε, οπωσδήποτε να ισχύσει με την ανεύρεση της κατάλληλης φόρμουλας για την επίλυση του προβλήματος της Δανίας. Η Ελλάδα —η οποία είναι μία από τις χώρες - μέλη που μπορεί να θεωρηθεί ότι «βγαίνει» εξαιρετικά ωφελημένη από την προώθηση της ενοποίησης με την εγκαθίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης— ορθώς συμβάλλει στην προσπάθεια για την ανάκτηση της ενοποιητικής δυναμικής με την επιτάχυνση της διαδικασίας της επικύρωσης. Ασφαλώς θα πρέπει να υπάρξει ευρύτατη ενημέρωση γύρω από τις «συνέπειες του *Maastricht*» για την Ελλάδα. Αλλά η επικύρωση δεν εξαρτάται ούτως ή άλλως από το αποτέλεσμα της ενημέρωσης αυτής. Η αρχική «διασύνδεση» που είχε γίνει με την ένταξη της χώρας στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) δεν έχει πλέον πρακτική σημασία, αφού το επίμαχο θέμα για το άρθρο 5

της Συνθήκης ΔΕΕ («αμοιβαία συνδρομή») έχει κλείσει με τη ρύθμιση που συμφωνήθηκε στις 19 Ιουνίου με τη δήλωση της Βόννης.

Ως προς τη γενικότερη προοπτική, η Συνθήκη φαίνεται ότι τελικά θα επικυρωθεί από τις έντεκα χώρες - μέλη. Η μόνη προβληματική περίπτωση εμφανίζεται σήμερα αυτή της Γαλλίας η οποία, στις 20 Σεπτεμβρίου, θα διενεργήσει δημοψήφισμα για την επικύρωση. Όλες οι ενδείξεις πείθουν, ωστόσο, ότι η Συνθήκη θα υπερψηφισθεί αν και σοφό είναι να μην αποκλεισθούν εκπλήξεις στην τρέχουσα πολιτική συγκυρία.

Η ολοκλήρωση της διαδικασίας επικύρωσης θα επιτρέψει την αναζήτηση διεξόδων στο «Δανικό πρόβλημα». Η πιθανότερη (και κοινοτικά ενδεδειγμένη) λύση θεωρείται η διεξαγωγή δεύτερου δημοψηφίσματος που θα επιτρέψει τελικά τη συμμετοχή της Δανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εάν όμως η λύση αυτή δεν καταστεί, για οποιοδήποτε λόγο, πρόσφορη, τότε δεν μπορεί να αποκλεισθεί η πλήρης αποχώρηση της Δανίας από την Κοινότητα. Αυτό που εμφανίζεται ως βέβαιο είναι ότι οι έντεκα χώρες - μέλη είναι αποφασισμένες να εφαρμόσουν τη Συνθήκη του *Maastricht* με ή χωρίς τη συμμετοχή της Δανίας, υπερπηδώντας τα νομικά προβλήματα (που θέτει το άρθρο 236 της Συνθήκης ΕΟΚ) με κάθε δυνατό μέσο.

Οι ατέλειες της Συνθήκης¹

Η υποστήριξη της Συνθήκης του *Maastricht* ως απολύτως αναγκαίας προϋπόθεσης για την προώθηση της ενοποιητικής διαδι-

κι όμως να εφαρμοσθεί

του Π.Κ. Ιωακειμίδη

κασίας, δεν θα πρέπει φυσικά να οδηγήσει σε συγκάλυψη των ατελειών και αδυναμιών που περικλείει το κείμενο της Συνθήκης. Κατά την άποψη του γράφοντος, οι αδυναμίες και ατέλειες αυτές συνοψίζονται:

(1) Κείμενο γραφειοκρατικής έμπνευσης και διάρθρωσης

Η Συνθήκη του *Maastricht* καταρτίσθηκε ρυθμιστικά από ομάδα διπλωματών και εμπειρογνομόνων χωρίς καμιά πολιτική εντολή και δημοκρατική νομιμοποίηση για να επεξεργασθούν συνταγματικές ρυθμίσεις τόσο υψηλής σημασίας για το μέλλον της Ευρώπης. Ο ρόλος των πολιτικών *elites* και ηγετιών στη διαδικασία επεξεργασίας της Συνθήκης, θεωρούμενος από μια αυστηρή συνταγματική οπτική, υπήρξε εξαιρετικά περιορισμένος. Οι πολιτικές ηγεσίες έθεσαν τους βασικούς μακρο-πολιτικούς στόχους για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΟΝΕ, Πολιτική Ένωση, κοινή ευρωπαϊκή πολιτική, άμυνα, ασφάλεια) αλλά η «μετάφραση» των στόχων αυτών σε πρακτικές ρυθμίσεις αφήθηκε στα χέρια των γραφειοκρατικών *elites*. Ο ρόλος του εκλεγμένου οργάνου της Κοινότητας — του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου — υπήρξε επίσης εξαιρετικά περιορισμένος στη διαδικασία κατάρτισης της Συνθήκης. Ακόμη περισσότερο

περιορισμένος υπήρξε ο ρόλος και η συμβολή «της κοινωνίας» — των κοινωνικών ομάδων. Ορισμένα υπομνήματα που υποβλήθηκαν από τους κοινωνικούς εταίρους δεν ελήφθησαν σοβαρά υπόψη στη διαπραγμάτευση. Επίσης τα εθνικά κοινοβούλια (των χωρών - μελών) δεν μπόρεσαν να επηρεάσουν ουσιαστικά τη διαπραγμάτευση, παρά την κάποια προσπάθεια που έγινε προς την κατεύθυνση αυτή (συναντήσεις Κοινοβουλίων).

Η «γραφειοκρατική διαδικασία» προώθησης της ενοποιητικής διαδικασίας (μέσω των διακυβερνητικών διασκέψεων) έφθασε εμφανώς στα όριά της. Εξάντλησε την αποτελεσματικότητά της. Επιβάλλεται να αναζητηθούν νέοι θεσμικοί τρόποι δημοκρατικά νομιμοποιημένοι για την επεξεργασία της νέας Συνθήκης (που σύμφωνα με το κείμενο του *Maastricht* θα πρέπει να γίνει το 1996). Εκτός από τις κυβερνήσεις, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τα εθνικά κοινοβούλια και οι κοινωνικές ομάδες θα πρέπει να αποκτήσουν τη δυνατότητα ευρύτερης συμμετοχής στη διαδικασία, εάν στο στάδιο αυτό δεν κρίνεται εφικτή η ανάδειξη γνήσιας συντακτικής συνέχειας για την επεξεργασία των αναγκαίων ρυθμίσεων.

(2) Κείμενο που δεν καλύπτει επαρκώς το «δημοκρατικό και θεσμικό έλλειμμα»

Η Συνθήκη του *Maastricht* πραγματοποιεί σημαντική συμβολή στην προσπάθεια εκδημοκρατισμού της Κοινότητας, με την ενίσχυση των εξουσιών και ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και τη δημιουργία νέων θεσμών δημοκρατικής νομιμοποίησης, όπως π.χ. της Επιτροπής των Περιφερειών. Η θέσπιση της «διαδικασίας της συναπόφασης», η επέκταση της «σύμφωνης γνώμης» και της διαδικασίας συνεργασίας, η συμμετοχή του Κοινοβουλίου στην τοποθέτηση της Επιτροπής, η δημιουργία του θεσμού του *Ombudsman* κ.λπ. συνιστούν θετικά στοιχεία στη διεύρυνση του ρόλου και των εξουσιών του Κοινοβουλίου.

Ωστόσο, παρά τις ρυθμίσεις αυτές, η Ένωση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ανεπιφύλακτα ως δημοκρατικός θεσμός. Το «δημοκρατικό έλλειμμα» εξακολουθεί ακόμη να είναι τεράστιο. Η νομοθετική εξουσία στην Ένωση θα συνεχίσει να ανήκει κυρίως στο Συμβούλιο Υπουργών, ενώ σημαντικές «περιοχές» της κοινοτικής δραστηριότητας παραμένουν έξω από κάθε δημοκρατικό έλεγχο. Τούτο ισχύει ιδιαίτερα για την οικονομική και νομισματική ένωση (ΟΝΕ).

Από την άλλη μεριά, η Συνθήκη δεν επιλύει το θεσμικό πρόβλημα της Ένωσης. Η πρόσφατη συζήτηση που πυροδότησε το δανικό δημοψήφισμα, τείνει να συσκοτίσει το γεγονός ότι η Ένωση δεν προικοδοτείται με τους ενδεδειγμένους κυβερνητικούς θεσμούς δημοκρατικά νομιμοποιημένους για τη διαχείριση της κοινοτικής πολιτικής και των δράσεών της. Η Ένωση χρειάζεται την *Ευρωπαϊκή Κυβέρνηση*, που στη βάση ενός ξεκάθਾਰου πρότυπου κατανομής εξουσιών, θα διαχειρίζεται τις πολιτικές δράσεις, κρίσεις και προβλήματα. Η αναγκαιότητα της Ευρωπαϊκής Κυβέρνησης καθίσταται εμφανέστερη με την προοπτική της διεύρυνσης της Κοινότητας με νέα μέλη. Ήδη το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας αποφάσισε ότι οι τέσσερις υποψήφιες χώρες ΕΖΕΣ (Αυστρία, Σουηδία, Φινλανδία, Σουηδία) θα αποτελέσουν την πρώτη ομάδα για ένταξη στην Κοινότητα - Ένωση και θα ακολουθήσουν (αργότερα) άλλες χώρες από την Ανατολική Ευρώπη και ενδεχομένως τη Μεσόγειο. Η διεύρυνση επιβάλλει πρωτίστως τη θεσμική εμβάθυνση και την αντιμετώπιση του «θεσμικού ελλείμματος» που δεν καλύπτει η Συνθήκη του *Maastricht*. Α-

κριβώς γι' αυτό το λόγο έχουμε κρίνει τη Συνθήκη ως «ξεπερασμένο» κείμενο —γιατί δεν καλύπτει επαρκώς ούτε το δημοκρατικό ούτε το θεσμικό έλλειμμα της Κοινότητας / Ένωσης.

(3) Η Συνθήκη στηρίζεται σε θεσμικό πολυκερματισμό

Παρά την πρόβλεψη ότι και για τους τρεις πυλώνες της Συνθήκης (Κοινότητα, κοινή εξωτερική πολιτική, συνεργασία σε τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών) θα υπάρχει «ενιαίο θεσμικό πλαίσιο», η Συνθήκη επιτρέπει το θεσμικό πολυκερματισμό που, όσο κι αν κρίνεται αναπόφευκτος, στο τρέχον στάδιο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως επιθυμητή κατάσταση. Η ανάθεση των αμυντικών λειτουργιών της Ένωσης στη ΔΕΕ αποτελεί το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα κερματισμού στη θεσμική εμπλοκή της Ένωσης. Οι ρυθμίσεις για την ΟΝΕ, όπου περιπτώσεις χωρών - μελών με μεταβατικές αποκλίσεις αποκλείονται από τη θεσμική διαδικασία λήψης αποφάσεων ενώ για άλλες χώρες προβλέπονται δυνατότητες «αυτο-εξαιρέσεως» (*opting-out*), συνιστούν πρόσθετα παραδείγματα θεσμικού πολυκερματισμού και θεσμικής διαφοροποίησης. Τα φαινόμενα αυτά εμπερικλείουν τις εν δυνάμει τάσεις για «Ένωση πολλών ταχυτήτων», κατάσταση που θεωρείται από ορισμένους ως αναπόφευκτη, ιδιαίτερα με την προοπτική της διεύρυνσης με

χώρες με διαφορετικά πολιτικοοικονομικά χαρακτηριστικά, αλλά που αλλοιώνει τη θεσμική συνεκτικότητα, αυτονομία αλλά και ομοσπονδιακή προοπτική της ενοποιητικής διαδικασίας.

(4) Η Συνθήκη δεν επιλύει το πρόβλημα χρηματοδότησης της Κοινότητας

Η χρηματοδότηση της Κοινότητας και της Ένωσης, που οικοδομείται σε ομοσπονδιακές αρχές, δεν μπορεί παρά να στηρίζεται επίσης σε ομοσπονδιακές ρυθμίσεις, αρχές και διαδικασίες (*fiscal federalism*). Ατυχώς, για μια ακόμη φορά, το θέμα της επίλυσης σε πάγια θεσμική βάση του προβλήματος χρηματοδότησης της Ένωσης και προσδιορισμού του μεγέθους και του ρόλου του κοινοτικού προϋπολογισμού, δεν απασχόλησαν σοβαρά τη διακυβερνητική διάσκεψη για τη σύνταξη της Συνθήκης. Έτσι, το σύστημα άντλησης των κοινοτικών πόρων ανταποκρίνεται σ' ένα αρχαϊκό ενοποιητικό πρότυπο. Η πρόβλεψη (με ειδικό πρωτόκολλο) για τη διόρθωση ορισμένων πτυχών του συστήματος αυτού δεν αλλάζει την κατάσταση.

Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς η Ένωση στοχεύει στην πλήρη νομισματική ένωση για την οποία, όπως έχει εκτιμηθεί, απαιτείται προϋπολογισμός που να φθάνει στο 5% του κοινοτικού ΑΕΠ. Ο σημερινός προϋπολογισμός μόλις φθάνει

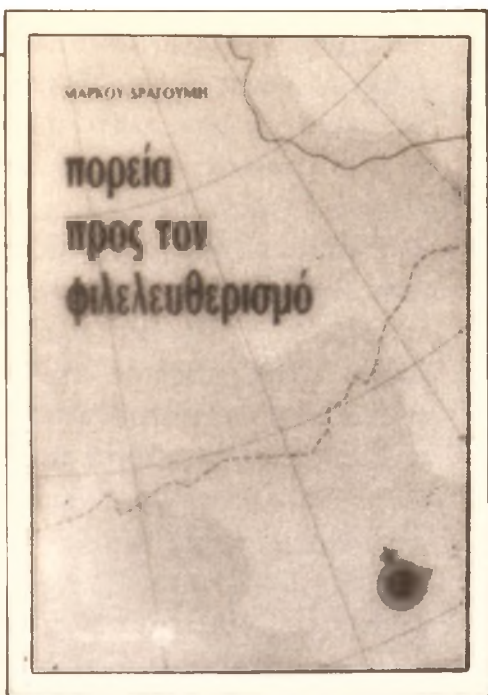
το 1,20% του ΑΕΠ ενώ οι διαπεριφερειακές μεταφορές πόρων μόλις αντιστοιχούν στο 0,3% του ΑΕΠ. Όπως δείχνουν οι συζητήσεις στα πλαίσια του δεύτερου πακέτου *Delors*, υπάρχουν εντονότερες αντιδράσεις από πλευράς αναπτυγμένων χωρών - μελών για την αύξηση του ορίου αυτού στο 1,37% ΑΕΠ το 1997 και την ενίσχυση του αναδιανεμητικού ρόλου του προϋπολογισμού.

(5) Η Συνθήκη δεν προωθεί επαρκώς την «Ευρώπη των Πολιτών»

Παρά τις αξιολογικές νέες ρυθμίσεις προς την κατεύθυνση αυτή (θέσπιση ιθαγένειας κ.λπ.), Κοινότητα και Ένωση εξακολουθούν να παραμένουν «μακριά» από το μέσο Ευρωπαίο πολίτη και τα άμεσα καθημερινά προβλήματά του. Το γεγονός αυτό αποτελεί ίσως το σημαντικότερο λόγο που ερμηνεύει την απόρριψη της Συνθήκης από το δανικό εκλογικό σώμα.

Παρά τις παραπάνω ατέλειες, η Συνθήκη συνιστά μείζονα συμβολή στην ενοποίηση. Η υπέρβαση της Συνθήκης αυτής με τη θέσπιση του ομοσπονδιακού συντάγματος είναι το έργο των «ενοποιητικών δυνάμεων» ως το επόμενο ιστορικό βήμα στην οικοδόμηση της Ευρώπης.

1. Σχετικά βλέπε, Π.Κ. Ιωακείμης, *Η Ευρώπη Αναζήτηση Νέας Αρχιτεκτονικής, Η Πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελλάδα* (Αθήνα: Θημέλιο, 1992).

Το πρωτείο του ατόμου όπως το συνέλαβε η Αναγέννηση και όπως το θεσμοθέτησε σταδιακά η Δυτική Ευρώπη συνιστά τον πυρήνα του βιβλίου.

Άξονες του βιβλίου είναι δύο:

* Πολιτισμό δημιουργούν τα πληθυντικά εγώ, όχι οι μάζες.

* Πρωταξία του πολιτισμού είναι η απουσία καταναγκασμού ανθρώπου από άνθρωπο, δηλ. η ελευθερία.

ΜΑΡΚΟΥ ΔΡΑΓΟΥΜΗ

Πορεία προς τον φιλελευθερισμό

„Ο Μάρκος Δραγούμης κάνει μία γενική ιστορική ανασκόπηση και τοποθέτηση..ξεκινώντας όχι από τη σημερινή συγκυρία αλλά από τις καταβολές του φιλελευθερισμού..”
Βήμα 5.4.92

„Το βιβλίο..αποτελεί μία εξέχουσα από κάθε άποψη φιλοσοφική, πολιτική και οικονομική ανάλυση.. Είναι γραμμένο σε μία γλώσσα που αποτελεί τιμή στα Ελληνικά..”
Οικονομικός Ταχυδρόμος 9.4.92

„Μας δίνει την πιο εμπεριστατωμένη και πιο σοβαρή ελληνική εκδοχή του φιλελευθερισμού στις ανθρώπινες σχέσεις γενικά και όχι μόνο στην Οικονομία..”
Καθημερινή 6.3.92

„Δείγμα ζωντανής και ρέουσας γραφής..”
Αυγή 12.4.92

„Εντυπωσιακό το βιβλίο για τον φιλελευθερισμό..σε μία χώρα αθεράπευτα αντιφιλελευθερη. Αντιμάχεται με σθένος κατεστημένα ρεύματα ιδεών..”
Αντί 17.4.92

„Είναι η πιο ολοκληρωμένη, ίσως, μελέτη για την ιστορική διαδρομή των φιλελεύθερων ιδεών, διεθνώς και στη χώρα μας..”
Ελευθεροτυπία 3.3.92

„Οτι το καλύτερο έχει δει το φως της δημοσιότητας στη χώρα μας γύρω από τη φιλελεύθερη σκέψη και την εξέλιξη της διά μέσου των αιώνων..Συναρπαστικό και γραμμένο σε μοναδική ελληνική γλώσσα βιβλίο..”
Τύπος της Κυριακής 5.4.92

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: "ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΥΡΩΕΚΔΟΤΙΚΗ" ΕΠΕ

● Μπήκαμε για τα καλά στο καλοκαίρι, οι περισσότεροι συνάδελφοι φεύγουν με άδειες και η κινητικότητα γενικά στο χώρο του Τύπου έχει κοπάσει. Εκδοτικά σχέδια απ' ό,τι ακούγεται υπάρχουν πολλά, όλα όμως μετατίθενται για το Σεπτέμβριο, ή πιο συγκεκριμένα το φθινόπωρο. Ακόμα και οι εκδότες πάνε διακοπές και σκέπτονται πώς θα αντιμετωπίσουν τον Αύγουστο που, ούτως ή άλλως, αναμένεται θερμός, από πολλές πλευρές. Πώς θα αντιμετωπίσουν αλήθεια την πτώση της κυκλοφορίας, τον επερχόμενο ανασχηματισμό, τα σκάνδαλα που, ενώ υπάρχουν, μοιάζουν να μην τραβάνε αναγνώστες και πολλά άλλα. Ίδωμεν...

● Ας αρχίσουμε όμως με τα συνδικαλιστικά στο χώρο του Τύπου: η ΕΣΗΕΑ μαθαίνουμε, μπροστά στη γενική κατακραυγή ότι είναι κλειστό κλαμπ, αποφάσισε φέτος να εγγράφει πολλούς. Ας μην ξεθαρρεύουμε όμως... Θα γράφει πολλά δόγματα μέλη, τα οποία θα έχουν όλα τα προνόμια, ταυτότητα, ισχύ, ιατροφαρμακευτική περιθαλψή κ.λπ., δεν θα έχουν όμως δικαίωμα ψήφου στις επερχόμενες εκλογές. Είναι κι αυτό ένα παλιό κόλπο για να μπλοκαριστούν οι διαδικασίες και να ελέγχεται το σωματείο. Για να μην μιλήσουμε αλήθεια για τα θέματα - παγίδες που πήγαν στις εξετάσεις και απορροσανατόλισαν τους νέους ειδικούς συναδέλφους... Το έχουμε ναπεί, ας το επαναλάβουμε: αυτά τα πράγματα δεν συμβαίνουν ούτε στον Τρίτο Κόσμο.

Από τη μεριά της η αντιποτεύση ακούγεται ότι ετοιμάζει «για πρώτη φορά να επιτεθεί σ' αυτό το σώμα». Με άλλα λόγια, συζητιέται η ύπαρξη κοινού ψηφολτίου, στο οποίο θα συμμετέχουν ΠΑΣΟΚ, Συνασπισμός και ΚΚΕ (το τελευταίο δεν έχει ακόμα ακόμη συγκεκριμένη αντίληψη) προκειμένου να κερθεί το προεδρείο από τη δεξιά, η οποία το κατέχει ήδη από χρόνια. Ενόψει μάλιστα του γεγονότος ότι ο Τύπος έχει προκύψει μετα-

ξύ των κ. Μαθιόπουλου και Μαθιουδάκη, τα πράγματα φαίνεται να είναι πιο εύκολα. Βέβαια, όλα αυτά ακούγεται ό,τι υποθάλπτονται απ' τον Μαθιουδάκη, οπότε εκ των πραγμάτων το παιχνίδι μοιάζει σικέ!

● Βεβαίως, η κ. Δαμανάκη έβγαλε ανακοίνωση που αρνιόταν την παρέμβασή της στην ιδιοκτησία της «Καθημερινής» για την απόλυση του Λευτέρη Γύρα, ο οποίος, λέγεται, ότι παρακώλυε τις σχέσεις του ΣΥΝ με την εφημερίδα... Βεβαίως και οι συνάδελφοί του στην εφημερίδα έκαναν πίσω στην προαναγγελθείσα απεργία τους... Βεβαίως, όμως, και ο κ. Αλαφούζος επαναπροσέλαβε τον πολιτικό συντάκτη, κατ' αρχάς στον SKY και αργότερα στην «Καθημερινή». Αν είναι πράγματα αυτά...

● Καλά λόγια μόνο έχουμε να πούμε για την ανανεωμένη «Αυγή». Βέβαια, αντί να αναζητηθούν νέες, πιο σύγχρονες φόρμες, η εφημερίδα επανέλαβε ό,τι είχε κάνει στις παλιές καλές της εποχές. Κι αυτό όμως καλό είναι. Γιατί, για μια πενταετία μέσα στη δεκαετία του '80, η «Αυγή» ήταν από τις πιο καλές εφημερίδες, έστω κι αν τότε οι άνθρωποί της δεν την εκτιμούσαν, με αποτέλεσμα να φύγουν πολλοί από τους συντάκτες της. Λέγεται, πάντως, πως βρέθηκαν κάποια χρήματα και οσονούπω θα εισρεύσουν στα ταμεία της, με αποτέλεσμα να γίνει ανταγωνιστικό φύλλο στο χώρο των πρωινών. Τώρα, βέβαια, αν πειθόταν ο ΣΥΝ να υπερασπιστεί την εφημερίδα, τότε τα πράγματα θα ήταν διαφορετικά. Και ενισχυμένη θα ήταν κυκλοφοριακά και θα είχε λόγο στα πολιτικά πράγματα. Για να δούμε, θα βάλει ποτέ μυαλό η Αριστερά, ή θα παίζει με τον αστικό Τύπο συνέχεια που, ούτως ή άλλως, τη θεωρεί πλέον γραφική...

● Ενδεικτικό στοιχείο της κατάστασης που επικρατεί στην Αριστερά είναι και το γεγονός ότι ήδη γίνονται συζητήσεις μεταξύ των ανθρώπων που προέρχονται από το ΚΚΕ και τώρα

είναι πια στο Συνασπισμό, για την έκδοση κυριακάτικου φύλλου, ζητώντας πιθανόν την αναστολή της έκδοσης της «Κυριακάτικης Αυγής». Αυτό κι αν είναι παράνοια...

● Αναστολή πήρε πάλι η απόφαση του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου για την παροχή αδειών στα διάφορα κανάλια. Ως λόγος, αναφέρθηκε η αδυναμία του υπουργείου Συγκοινωνιών να καταρτίσει το χάρτη συχνότητων. Άσε που ξαφνικά διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν περισσότερες διαθέσιμες από όσες μέχρι σήμερα αναφέρονταν, έτσι που να συνεχίζονται τα μαγειρέματα για το ποιος θα πάρει από αυτούς που είχαν ήδη αποκλειστεί...

● Ε... αυτό που συνέβη με τους αδελφούς Κουρή είναι από τα ανήκουστα. Ακούς εκεί ο Μάκης να αποχωρήσει και να βρίσκεται στην Κεφαλλονιά και ο Γιώργος να διατηρεί την πλήρη εξουσία του συγκροτήματος του Ταύρου: η οικονομική διαφορά των δύο αδελφών πρέπει να θεωρηθεί ως πρόφαση. Αλλού είναι η ουσία. Ο Μεν Μάκης λέγεται ότι μιλούσε για συρρίκνωση του συγκροτήματος, θεωρούσε απαραίτητο το κλείσιμο των ζημιογόνων φύλλων, του «Λόγου» και της «Νίκης», και ακούγεται ότι πρέσβευε το πολιτικό άνοιγμα προς το Συνασπισμό. Ο Γιώργος όμως διαφωνούσε με αυτές τις θέσεις. Κι ιδού τα αποτελέσματα. Τα δύο αδελφία βρίσκονται στα μαχαίρια, ο Γιώργος απευθύνεται στον Μάκη μέσω της «Αυριανής»... Θα μπορούσε να πει κανείς πως ήταν η είδηση του δεκαπενθημέρου...

● Χάος στην ΕΡΤ, με όλη τη σημασία της λέξης. Εκεί πλέον ο ερασιτεχνισμός έχει γίνει μόνη κατάσταση. Συνεχώς πηγαίνουν καινούριοι άνθρωποι, οι οποίοι δεν γνωρίζουν το αντικείμενο της δουλειάς, ενώ εκείνοι που τους πλησιάζουν είναι συνήθως έξω από την παραγωγή, με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται το χάος και ο παραγοντισμός.

● Η ιεραρχία έχει πλέον καταρτηθεί στην ΕΡΤ, οι ξένοι σύμβουλοι πάνε κι έρχονται, ε-

νώ οι άνθρωποι της που ξέρουν τι συμβαίνει αποκλείονται από παντού. Οι ξένοι ειδικοί λοιπόν αποφάσισαν τη μείωση του προσωπικού και από εκεί και πέρα η μπάλα έχει πάρει δικαίους και αδικούς. Έτσι, φεύγουν από το ραδιομέγαρο άνθρωποι πολύτιμοι. Να φανταστεί κανείς, ότι έφυγαν ακόμα και τεχνικοί που είχαν προσληφθεί με εξετάσεις και για συγκεκριμένες θέσεις. Εσωτερική παραγωγή δεν υπάρχει πια, ιδιαίτερα τώρα, που έχουν έρθει στο φως όλες οι χαριστικές συμβάσεις των προηγούμενων διοικήσεων.

● Πρέπει να πούμε, ότι η ΕΡΤ έχει πέσει στην παγίδα της ανταγωνιστικότητας με τα ιδιωτικά κανάλια, τα οποία σε ελάχιστο διάστημα κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα προφίλ, ιδιαίτερα ενδιαφέρον για το κοινό. Βέβαια, κανείς δεν σκέφτεται ότι τα ιδιωτικά κανάλια δουλεύουν σχετικά ανεξάρτητα, ενώ η ΕΡΤ συνεχίζει να διατηρεί τον ομφάλιο λώρο με την εκάστοτε κυβέρνηση, γεγονός που καθορίζει και το προφίλ της.

● Τώρα δε με την ενοποίηση, πολλοί άνθρωποι της ΕΤ-2, τόσο από το δημοσιογραφικό όσο και από το διοικητικό προσωπικό, έχουν μετακομίσει στην Αγία Παρασκευή, έτσι που να έχει δημιουργηθεί το αδιαχώρητο. Τώρα, τι μέλλει γενέσθαι, ουδείς γνωρίζει. Γιατί η ΕΡΤ μπορεί σταδιακά να μειώνει το προσωπικό της, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι βελτιώνει και το πρόγραμμά της.

● Για τέταρτη χρονιά κυκλοφορεί η νέα έκδοση του ετήσιου οδηγού «Σύγχρονη Διαφήμιση 1992», από τις εκδόσεις Γ.Σ. Μπαρμπερόπουλος.

Στις σελίδες της υπάρχουν ταξινομημένες όλες οι διαφημιστικές εταιρείες, οι διαφημιζόμενοι, τα διαφημιστικά μέσα, καθώς και οι υπηρεσίες και τα στοιχεία όλων των ανθρώπων της επικοινωνίας. Και ακόμα στατιστικά στοιχεία για την εξέλιξη της διαφημιστικής δαπάνης, πίνακες και αναλύσεις.

Για πληροφορίες: Εκδόσεις Γ.Σ. Μπαρμπερόπουλος, Αριστοτέλους 21, 10433 Αθήνα. Τηλ.: 8221422

() Μίλοραντ Έκμεταιτς

Ο ακαδημαϊκός Μίλοραντ Έκμεταιτς γεννήθηκε το 1928 στο χωριό Πρεμπίλοβτσι της Ερζεγοβίνης. Για πολλά χρόνια δίδασκε Ιστορία στο Πανεπιστήμιο του Σεράγεβο μέχρι πρόσφατα, όταν μετά από αλληπάλληλες συλλήψεις και κακοποιήσεις του από τη μουσουλμανική αστυνομία αναγκάστηκε να καταφύγει στο Βελιγράδι.

Έργο ζωής του Έκμεταιτς είναι το δίτομο βιβλίο του «Η δημιουργία της Γιουγκοσλαβίας 1790 - 1918» (1989), στο οποίο πραγματεύεται ιδιαίτερα και το φαινόμενο του εθνικισμού. Ειδικά για τους γιουγκοσλαβικούς εθνικισμούς ο Έκμεταιτς θεωρεί ότι είναι θρησκευτικά οριοθετημένοι. Η έλλειψη θρησκευτικής ανοχής είναι το θεμέλιο του πολιτισμού που γέννησε αυτόν τον τύπο «εθνικισμού της ημέρας κρίσεως».

Πολυγραφώτατος και με ευρεία συγγραφή και βαθιά παιδεία ιστορικός, ο Μίλοραντ Έκμεταιτς έχει δημοσιεύσει επίσης και το αξιολογικό βιβλίο «Οι πολεμικοί στόχοι της Σερβίας το 1914» (1973), καθώς και περί τις 300 ερευνητικές εργασίες και δοκίμια για την ιστορία των γιουγκοσλαβικών περιοχών και των Βαλκανίων κατά τους δύο τελευταίους αιώνες.

Το άρθρο που ακολουθεί, έγραψε ο κ. Έκμεταιτς ειδικά για τους αναγνώστες του ΑΝΤΙ, μετά από παράκλησή μας κατά την πολύωρη συνάντηση που είχαμε μαζί του πριν ένα μήνα στο Βελιγράδι.

Η θρησκευτική διάσταση του σημερινού πολέμου

Ο κυριότερος λόγος για τον οποίο δεν καταπαύει ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία πιθανότατα έγκειται στην αντίθεση των εκτιμήσεων, ως προς τη φύση και τα κίνητρά του, της διεθνούς διπλωματίας των Βρυξελλών και της Νέας Υόρκης αφ' ενός και αφ' ετέρου των Γιουγκοσλάβων χωρικών που πολεμούν. Οι πρώτοι προσπαθούν να φέρουν την ειρήνη ενώ οι άλλοι υποδαυλίζουν τον πόλεμο. Η βαλκανική πολιτική των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, υπό την ηγεσία της Γερμανίας, δεν είναι η ίδια με την πολιτική των ευρωπαϊκών κρατών κατά την περίοδο της δημιουργίας του πρώτου γιουγκοσλαβικού κράτους το 1918 και της μετατροπής του σε ομοσπονδιακή οντότητα, κατά την ανασυγκρότησή του το 1945. Οι νικητές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου το 1918 νόμιζαν ότι η θρησκευτική ανομοιογένεια του γιουγκοσλαβικού πληθυσμού αποτελεί ασθένεια της ιστορίας του, την οποία θα θεραπεύσει η δημοκρατία. Οι Ευρωπαίοι νικητές του κομμουνισμού το 1991, υπό την ηγεσία των καθολικών κομμάτων του πιο ισχυρού ευρωπαϊκού κράτους, της Γερμανίας, έχουν διαφορετική άποψη για τη σημασία της θρησκευτικής ανομοιογένειας των Γιουγκοσλάβων. Αυτή η διαφορά αποτελεί σήμερα το βασικό έρεισμα του πολέμου που με ένταση και μανία διεξάγεται μεταξύ των βορείων γειτόνων της Ελλάδος.

Από τις αρχές της γιουγκοσλαβικής κρίσης, την εποχή της κατάρρευσης της κομμουνιστικής εξουσίας στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, ο κόσμος με ευνόητη ευκολία και αδιαφορία αποδέχθηκε την πληροφορία ότι τα έθνη της Γιουγκοσλαβίας δεν επιθυμούν να ζουν από κοινού σε ένα κράτος. Η εφαρμογή του παλιού κανόνα, ότι κάθε εθνική κοινότητα έχει δικαίωμα αυτοδιάθεσης, αποτελούσε τον πιο εύκολο τρόπο για τη γρήγορη και επιτυχή αποπεράτωση αυτής της διαδικασίας της διάσπασης. Η έκβαση των δημοψηφισμάτων, που στα 1991-

1992 προκηρύχθηκαν σε όλες τις γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες, σε όλες τις περιπτώσεις, πλην της σερβικής, αποδείκνυε ότι η πλειονότητα των εθνών δεν επιθυμούσε τη διατήρηση του ομοσπονδιακού κράτους που δημιουργήθηκε κατά την εποχή της αντίστασης κατά της γερμανικής και ιταλικής κατοχής το 1941-1945. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, σχεδόν ολόκληρο το παγκόσμιο σύστημα ενημέρωσης αποδέχθηκε αυτή τη βούληση των περισσότερων εθνών ως μοναδικό σωτήριο μέσο για την οριστική επίτευξη της ειρήνης στα έθνη αυτά και, μάλιστα, παρά την εκτίμηση ότι θρησκευτικά ανομοιογενείς και με εσωτερικές πολιτικές αντιθέσεις κοινότητες μπορούν να αποτελούν ευγενέστερα δημιουργήματα από τη μονοτονία των νέων κρατών, τα οποία όλα, χωρίς εξαίρεση, επιθυμούσαν να απομονώσουν ένα θρήσκευμα και μια ιστορικο-γεωγραφικά διαμορφωμένη και συγκροτημένη περιοχή από τις άλλες. Για τον πόλεμο στην Κροατία κατηγορήθηκε ο Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός Στρατός, οι παλιομοδίτες στρατηγοί του που στις φωτογραφίες έμοιαζαν με τους στρατιωτικούς κομισάριους του Λένιν της εποχής του ρωσικού εμφυλίου πολέμου μετά το 1917, καθώς και η ηγεσία της Δημοκρατίας της Σερβίας, που διατηρούσε στη ζωή αυτούς τους κομισάριους. Υποσυνείδητα, σε αυτά θα μπορούσε να προστεθεί και κάποια κατηγορία κατά της οκνηρίας της ιστορικής συνειδήσεως των ορθοδόξων λαών της Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίοι έμειναν αδιάφοροι για την εβδομηντάχρονη εξουσία της αθεϊστικής μειονότητας.

Όταν στις 6 Απριλίου εφέτος η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και οι Ηνωμένες Πολιτείες αναγνώρισαν την ανεξαρτησία και την κυριαρχία της Σλοβενίας, της Κροατίας και της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, άρχισε και η απογοήτευση ότι αυτή η απλή και πολλά υποσχόμενη θεωρία δεν άρχισε να αναγκάζει τους ανθρώπους να αφήσουν τα όπλα, αλλά αντιθέτως με μεγαλύτερη ένταση να τα ανα-

κη

στη Γιουγκοσλαβία

του Μίλοραντ Έκμετσιτς
Καθηγητή του Πανεπιστημίου
του Σεράγεβο

Μεγάλη
εικονογραφία από το
Ορθόδοξο
Πατριαρχείο στο
Βελιγράδι.
Ευλαβικός λαός
προσεύχεται και
προσκυνά το ιερατείο.

ζητούν και να τα χρησιμοποιούν. Δύο μήνες πολέμου σε τμήματα της πρώην Γιουγκοσλαβίας, πολέμου που απειλεί να μην καταπαύσει ποτέ στο εγγύς μέλλον, να μην αφήσει άθικτη καμιά παλιά πόλη που σε αυτόν εδώ τον κόσμο των Βαλκανίων ήταν η μοναδική εστία πολιτισμού και να μην απαλλάξει καμιά οικογένεια από το θάνατο που χωρίς εξαίρεση και αμείλικτα επέρχεται, είναι πράγματι επαρκής χρόνος για να διερωτηθεί κανείς, εάν εκείνοι που πολεμούν επιτόπου και οι άλλοι που από τα ύψη των Βρυξελλών και της Νέας Υόρκης θα επιθυμούσαν να καταπαύσει ο πόλεμος, θα εναρμονίσουν επιτέλους τις επιθυμίες τους.

Ξένος δημοσιογράφος, που για πρώτη φορά θα περάσει από ένα χωριό της Σερβίας ανατολικά του Δρίνου και συνεχίζει το δρόμο του στο πρώτο γειτονικό χωριό στη βοσνιακή όχθη του ίδιου ποταμού, θα εκπλαγεί διαπιστώνοντας καμιά ουσιαστική διαφορά που να διακρίνει αυτές τις δύο γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες. Εκτός της παρου-

σίας κομφών μαρμάρινων μιναρέδων των μουσουλμανικών τζαμιών της Βοσνίας και των μαρμάρινων ορθόδοξων ναών βυζαντινής τεχντροπίας, δεν υπάρχει άλλη διαφορά. Οι Γιουγκοσλάβοι επιστήμονες λένε ότι αυτές οι διαφορές ο ταξιδιώτης, ξεκινώντας από τα αυστριακά σύνορα στο Βορρά, μέχρι τα ελληνικά σύνορα στο Νότο, δεν θα μπορούσε να τις διαπιστώσει σε κανένα σύνορο δημοκρατιών που χωρίζει αυτόν τον κόσμο σε ιδιαίτερες κοινότητες και έθνη. Αυτή η διαφορά είναι περισσότερο ορατή από μια ανώτερη άποψη: Η λόγια γλώσσα ενός έθνους διαφέρει από εκείνη του γειτονικού του έθνους. Ο ταξιδιώτης που διασχίζει το έδαφος δεν διαπιστώνει καμιά ουσιαστική διαφορά στο λόγο των απλών χωρικών και στις δύο πλευρές των συνόρων των δημοκρατιών.

Οι διεισδύσεις των Τούρκων στα Βαλκάνια τον 14ο αι. επιτάχυναν την εθνολογική ανάμειξη του πληθυσμού αυτού. Η βραδεία κίνηση των κτηνοτρόφων με τα κοπάδια

τους από το Μεσαίωνα ανέμιξε τον πληθυσμό του γιουγκοσλαβικού τμήματος των Βαλκανίων σε όλες τις πτυχές της ζωής, εκτός της θρησκείας. Εάν ο κόσμος αυτός, ως προς τη γλώσσα που μιλά και τα φυλετικά χαρακτηριστικά, που είναι ορατά από τον καθέναν, έχει εξομοιωθεί μέχρι του σημείου να φαίνεται ως ένα έθνος, σε όλα τα πεδία, όπου η πίστη και η εκκλησία αφήνουν ίχνη, αποτελεί караβάν σεράι της παλιάς εποχής κάτω από σκηνές, στο οποίο οι ταξιδιώτες επιδεικνύουν αλληλοσεβασμό, αλλά μεταξύ τους δεν υπάρχει ούτε αγάπη ούτε ανοχή.

Δεν είμαστε υποχρεωμένοι να πιστέψουμε τους Γιουγκοσλάβους φίλους όταν προσπαθούν να μας πείσουν ότι οι Έλληνες ήταν οι διδάσκαλοι των Γιουγκοσλάβων, όσον αφορά τα ζητήματα της εθνικής αναγέννησης και της εθνικής συνείδησης γενικά. Λένε ότι ο πρώτος αναγεννητής των Σέρβων *Dositel Obradovic* διδάχθηκε τη θεωρία, ότι η μια γλώσσα συνδέει το λαό μιας

καταγωγής σε ένα αδιαίρετο σύνολο, από τον σύγχρονό του Αδαμάντιο Κοραή. Σε τελευταία ανάλυση και οι δύο ήταν τέχνα του ευρωπαϊκού ορθολογισμού, κατά τον οποίο, το 18ο και τις αρχές του 19ου αιώνα, το έθνος είναι κοινότητα ατόμων που μιλούν την ίδια γλώσσα. Αυτό που έλεγε ο Γερμανός φιλόσοφος *Fichte* το 1807: «Το έθνος είναι η γλώσσα», εγνώριζαν όλοι οι μαθητές των γιουγκοσλαβικών σχολείων της εποχής αυτής, ανεξάρτητα από το εάν τα βιβλία τους είχαν γραφτεί στη λατινική ή στην παλαιοσλαβική γλώσσα.

Από γλωσσολογική άποψη, η κυριότερη γιουγκοσλαβική γλώσσα, η σερβο-κροατική, την οποία χρησιμοποιούν 18 έως 23 εκ. κατοίκων, διαιρείται σε τρεις διαλέκτους και οι διάλεκτοι διαιρούνται σε 21 υποδιαλέκτους κι αυτές σε αναρίθμητες υπο-υποδιαλέκτους. Το ότι οι ξένοι συγγραφείς δεν ξέρουν τον ακριβή αριθμό τους οφείλεται στην κατά τον ίδιο τρόπο καλλιεργημένη άγνοια των Γιουγκοσλάβων συναδέλφων τους. Όταν άρχισε η γενική συστηματοποίηση των λογίων γλωσσών, περίπου το 1828-1930, ακριβώς όταν η συστηματοποίηση της καθαρεύουσας στους Έλληνες περατωνόταν, φαινόταν ότι η ενοποίηση των κυρίων περιοχών της Γιουγκοσλαβίας είναι τόσο εύκολη, όσο απλό ήταν να συμφωνήσουν οι ορθόδοξοι και οι καθολικοί χριστιανοί να διαβάσουν ένα αλφαβητάριο και να εκδίδουν κοινά λεξικά.

Δεν είναι μόνο αυτή η θεωρία, ότι αυτοί αποτελούν ενιαίο έθνος, που ήρθε από την ευρωπαϊκή Δύση. Λένε ότι και η ίδια η λέξη «Γιουγκοσλαβία» είναι γερμανική επινόηση και πρέπει να αποδοθεί σε Γερμανό ιστορικό του 1774. Η χρήση της επισημοποιήθηκε στα βιβλία των λογίων μόλις μετά την Επανάσταση του 1848, ενώ ως όνομα κράτους εισήλθε στην απλή λαϊκή γλώσσα μόλις μετά τη δικτατορία του Βασιλιά Αλέξανδρου το 1929. Οι λόγιοι είχαν επανειλημμένα καθ' όλη την ιστορία της Γιουγκοσλαβίας συμφωνήσει ότι πρέπει να ακολουθήσουν την ανώτερη θεωρία, δανεισμένη από την πολιτισμένη Ευρώπη, κατά την οποία το έθνος είναι η γλώσσα. Συμφώνησαν σε αυτό το 1850 και κατόπιν, μετά την ένωση το 1918, το επιβεβαίωσαν. Όλοι οι λόγιοι που είχαν κάποιες φιλοσοφικές αναζητήσεις αναγνώρισαν την αρχή αυτή ως υποδομή της διαιώνισης της γιουγκοσλαβικής εθνικής και κρατικής ενότητας.

Μετά δύο αιώνες αυτής της ιστορικής εμπειρίας, τίθεται τώρα το ερώτημα εάν κατά τον ίδιο τρόπο σκέπτονταν και οι απλοί άν-

θρωποι των γιουγκοσλαβικών χωριών, τους οποίους δεν ενδιέφερε ποτέ η φιλοσοφία και δεν είχαν αντιληφθεί το περιεχόμενό της. Την εποχή που στο Παρίσι μπορούσαν να χαιρετίζουν τον Αδαμάντιο Κοραή και τον *Dositoj Obradovic* ως εκπροσώπους της ευρωπαϊκής προόδου σε αυτήν εδώ τη μακρινή γωνιά της Ευρώπης, στη γειτονική Ιταλία αποκαλούσαν τους απλούς ταξιδιώτες από τις γιουγκοσλαβικές περιοχές «*Zbogo*». Ήδη στον τρόπο χαιρετισμού «*Zbogom*» (αντίο!) διαφαίνεται η διαφορά της χρήσης του από τους καθολικούς και τους ορθόδοξους.

Λένε ότι ο γιουγκοσλαβικός χώρος στις αρχές του αιώνα μας ήταν διαιρεμένος σε πέντε ζώνες πολιτισμικών επιρροών: στην ιταλική στα παράλια, τη βυζαντινή στη γιουγκοσλαβική, βέβαια, Μακεδονία και σε τμήματα της Κεντρικής Σερβίας, την τουρκική στις μουσουλμανικές κωμοπόλεις, τη ζώνη πατριαρχικής παράδοσης στην περιοχή όπου ομιλείται η σερβοκροατική και την κεντρικοευρωπαϊκή στη Σλοβενία, Κροατία, Βοϊβοδίνα και Βόρεια Σερβία με το Βελιγράδι. Σήμερα κάποια διαφορά στις περιοχές αυτές μόλις και μετά βίας μπορεί να διαπιστωθεί και μάλιστα μόνο στα παλιά κτίρια και στο πολεοδομικό υπόστρωμα των παλιών κωμοπόλεων. Τη **μονοτονία του ευρωπαϊκού τρόπου ενδυμασίας και του ύφους της αρχιτεκτονικής** στους νέους αστικούς οικισμούς δεν διαταράσσουν ούτε και οι κάπως διαφορετικές συνήθειες που διαφαίνονται στη ζωή των κατοίκων του Κοσόβου, το οποίο έχει σχεδόν απομείνει η μοναδική όαση παλαιού πολιτισμού.

Όλα τα πολιτικά κόμματα, οι πολιτιστικοί όμιλοι και η συνολική δραστηριότητα του απλού κόσμου που δεν τον ενδιέφερε η δυτική φιλοσοφία, στηρίζονταν στις θρησκευτικές διαφορές. Τα έθνη στη γιουγκοσλαβική ιστορία διακρίνονταν βάσει του θρησκευόμενου. Αν υπήρξαν προσπάθειες να θεωρούνται ως Σέρβοι κάποιοι Δαλματοί καθολικοί με ιταλική παιδεία, σήμερα είναι πιο εύκολο να βρεθεί λευκή κουρούνα στα βουνά της Βαλκανικής παρά Σέρβος καθολικός ή Κροάτης ορθόδοξος. Αυτά, προφανώς, δεν έχουν ανατραφεί με την ιδέα ότι η κοινή καταγωγή, γλώσσα και πολιτισμός είναι χαρακτηριστικά της ενότητάς τους. Έχει νικήσει η παλαιά συνήθεια της αναγωγής της εθνικής ταυτότητας στο θρήσκευμα. Αυτή η ιστορική διαδικασία εθνικής ταύτισης με βάση το θρήσκευμα αποπερατώθηκε ιστορικά το 1966, όταν οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές ανακήρυξαν ιδιαίτερο έθνος

τους μουσουλμάνους πιστούς της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης. Οι μεταρρυθμίσεις του Συντάγματος του 1974 νομιμοποίησαν αυτό και με αυτή τη βάση έγινε και ο εκδημοκρατισμός της πολιτικής ζωής και η καθιέρωση του πολυκομματικού συστήματος μετά το 1990.

Όλα τα σύγχρονα πολιτικά κόμματα και οι εθνικές ιδεολογίες κατά μέγιστο μέρος διακατέχονται από τη συνείδηση ότι η θρησκευτική αλληλεγγύη είναι σπουδαιότερη από την εθνική και γλωσσική. Εάν ένας Ρώσος ιστορικός, ταξιδεύοντας στη Βοσνία το 1857, παραξενευόταν παρατηρώντας ότι οι ορθόδοξοι χωρικοί αποκαλούν τον τσάρο της Ρωσίας δικό τους, Σέρβο τσάρο, γιατί ήταν ομόδοξος με αυτούς, σήμερα οι Ρώσοι και Έλληνες ταξιδιώτες θα εκπλαγούν διαπιστώνοντας ότι οι εκεί ορθόδοξοι χριστιανοί τους θεωρούν πιο οικείους τους από όλους τους άλλους. Τα προγράμματα όλων των καθολικών κομμάτων της Σλοβενίας και Κροατίας, από τις αρχές του πολυκομματικού συστήματος μετά το 1860, θεμελιωνόταν στην πολιτική ιδεολογία της καθολικής εκκλησίας. Την εποχή που η ιδεολογία αυτή ήταν φιλελεύθερη (1815-1870, και κατόπιν αργότερα, πριν την ένωση της Γιουγκοσλαβίας το 1918), ανθούσαν οι ιδέες ότι οι καθολικοί Κροάτες και οι ορθόδοξοι Σέρβοι είναι ένα έθνος. Σε αυτήν την προσωρινή κατάσταση των πνευμάτων, πραγματοποιήθηκε και η ένωση του κοινού γιουγκοσλαβικού κράτους το 1918. Σε όλες τις εποχές ακμής της συντηρητικής καθολικής ιδεολογίας, την οποία ονομάζουν καθολικό κληρικαλισμό ή «κοινωνικό καθολικισμό», οι ιδέες της εθνικής, πολιτικής και πολιτισμικής απόσχισης απαντούσαν σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής των Γιουγκοσλάβων.

Εάν πριν από τον πόλεμο του 1941 ήταν διαδεδομένη η φράση ότι «ένας Σλοβένος δεν μπορεί να είναι σοβινιστής, γιατί μπορεί να είναι μόνο κληρικαλιστής», σήμερα, μετά την **κατάρρευση του κομμουνισμού**, αυτό δεν είναι αμελητέα ιδιότητα των κατοίκων αυτού του τμήματος της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η ταβέρνα «*Takovo*», όπως ο Σέρβος ιδιοκτήτης της στο κέντρο της Λιουμπλιάνας την ονόμασε, προκαλούσε μαζικές αντιδράσεις και μόνιμη δυσφορία. Στις πρώτες ελεύθερες εκλογές μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, στην πρώτη μη κομμουνιστική κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Σλοβενίας, υπήρχαν οκτώ υπουργοί με διπλή, γερμανική και σλοβενική, υπηκοότητα. Αν ο ορθόδοξος αξιωματικός διοικητής

Η χαλκογραφία (απόσπασμα) αναπαριστά τις διώξεις των Σέρβων χριστιανών ιερέων και λαϊκών από τους Μουσουλμάνους.

φρουράς σλοβενικής κωμόπολης προκαλούσε διαρκώς υποψία, οι οκτώ, κατά το ήμισι Γερμανοί, υπουργοί δεν προκαλούσαν. Αυτοί ήταν το ίδιο καλοί καθολικοί πιστοί, όπως και οι συνάδελφοί τους που δεν είχαν μεταναστεύσει στη Γερμανία για να αποκαλύψουν εκεί τη νέα τους πατρίδα. Από τα περίπου δύο εκατομμύρια Σλοβένους, κατά την τελευταία απογραφή, περίπου το 1/4 έχουν διπλή υπηκοότητα. Μερικοί από αυτούς μιλάνε καλύτερα τη γερμανική από τη σλοβενική. Η μητέρα και η σύζυγος του ηγέτη του συνασπισμού των σλοβενικών πολιτικών κομμάτων της Σλοβενίας είναι Γερμανίδες.

Πολλά μπορούν να λεχθούν για τους Σέρβους και Κροάτες των κεντρικών περιοχών της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Οι πολιτικές διαμάχες με βάση το θρήσκευμα άρχισαν από τη σύσταση των πρώτων πολιτικών κομμάτων πριν από 150 χρόνια. Όλα τα πολιτικά κόμματα δημιουργήθηκαν με βάση το θρήσκευμα και όσα δεν σεβάσθηκαν τον κανόνα αυτό, στις εκλογές σημείωναν παταγώδη αποτυχία. Η ιδεολογία του καθολι-

κού κληρικαλισμού των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης (Αυστρία, Νότια Γερμανία και Ιταλία) ήταν το θεμέλιο κάθε πολιτικής συσπείρωσης. Η σύγχρονη πολιτική ιδεολογία του καθολικισμού διακηρύσσεται στις παπικές εγκυκλίους. Η αρχή της απαντά στη μεγάλη εγκύκλιο «*Rorum novarum*» το 1891. Το βασικό της μήνυμα είναι ότι η κοινωνία πρέπει να οργανωθεί με βάση τις αρχές της κοινωνικής αρμονίας: «ούτε καπιταλισμός, ούτε και σοσιαλισμός».

Οι θεωρίες για την οργάνωση της κοινωνίας θα ήταν ανάξιες λόγου εάν δεν υπήρχε κάτι χειρότερο από αυτές. Η καθολική Αυστροουγγαρία, που από το μεσαίωνα περιελάμβανε τους Κροάτες και τους Σλοβένους και από το 1878 και τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, προσπαθούσε να ενσωματώσει τις θρησκευτικές διαφορές σε όλες τις εκδηλώσεις της δημόσιας ζωής. Τα σχολεία, ακόμη και τα νηπιαγωγεία, διακρίνονταν σε καθολικά και ορθόδοξα. Από το φόβο της μήπως οι δημοκρατικές ιδέες συνενώσουν τους Σέρβους και τους Κροάτες στη δημιουργία Γιουγκοσλαβικού κράτους, η Αυστροουγγα-

ρία προσπαθούσε να εμβαθύνει τις διαφορές αυτές μεταξύ τους, τις οποίες η ίδια η φύση είχε αφήσει. Κατόρθωσε να συνενώσει πολιτικά τους μουσουλμάνους της Βοσνίας με τους καθολικούς Κροάτες. Τα πρώτα στρατόπεδα συγκεντρώσεως της σύγχρονης ιστορίας δημιουργήθηκαν αρχικά στη Νότια Αφρική, κατά τον πόλεμο των Μπόερς και Άγγλων το 1903. Στην ευρωπαϊκή ήπειρο τα πρώτα στρατόπεδα συγκεντρώσεως έγιναν στη Βοσνία το 1914 για τους Σέρβους διανοούμενους και γενικότερα για τους οργανωμένους πολιτικά Σέρβους.

Ήδη το 1914 οι στρατηγοί της Αυστροουγγαρίας κατάρτισαν σχέδια για την καταπίεση της ορθοδοξίας στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη. Προβλεπόταν η δημιουργία καθολικών χωριών στις όχθες του Δρίνου προς τη Σερβία, ενώ κάποια ίδια κτίστηκαν στην Κράινα, στη Δυτική Βοσνία. Η κυριλλική γραφή, η οποία διακρίνει τους Σέρβους από τους καθολικούς που χρησιμοποιούν τη λατινική, διώχθηκε και τελικά απαγορεύθηκε. Μετά την κατάρρευση της ορθόδοξης Ρωσίας το 1917, οι ιδεολόγοι του καθολικισμού εκτιμούσαν ότι ο ορθόδοξος πληθυσμός της Γιουγκοσλαβίας έχει αφεθεί απροστάτευτος και η μεταστροφή των ορθόδοξων πιστών στον καθολικισμό είναι εύκολη.

Η διάλυση του Γιουγκοσλαβικού κράτους από τον Χίτλερ το 1941 συνοδεύθηκε με μαζική πολιτική της βίαιης μεταστροφής στον καθολικισμό και γενοκτονίας σε όλες τις ορθόδοξες περιοχές που ο Χίτλερ είχε περιλάβει στο «Ανεξάρτητο Κράτος της Κροατίας». Σε αυτό περιήλθε και η Βοσνία - Ερζεγοβίνη, όπου οι μουσουλμάνοι εθεωρούντο τμήμα του κροατικού έθνους, ονομάζονταν, μάλιστα, και «άνθος του κροατικού έθνους». Παράλληλα με την πολιτική της μεταστροφής στο καθολικό δόγμα του ορθόδοξου πληθυσμού, άρχισε και η γενοκτονία του σερβικού λαού. Τα μοναδικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως της Ευρώπης, τα οποία δεν διοικούσαν Γερμανοί ναζιστές, υπήρχαν στη δορυφόρο του Άξονα Κροατία. Το μεγαλύτερο από αυτά είναι το στρατόπεδο του Γιάσένοβατς, το οποίο σήμερα οι Σέρβοι εθνικιστές ονομάζουν «η μεγαλύτερη σερβική πόλη». Καμιά άλλη πόλη της πρώην Γιουγκοσλαβίας δεν είχε περισσότερους από 500.000 κατοίκους, όσους αριθμούσε το Γιάσένοβατς όταν έπαυσε να υπάρχει.

Δεν είναι γνωστός ο ακριβής αριθμός των Γιουγκοσλάβων νεκρών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Για τις επίσημες ανάγκες της κρατικής διοίκησης έχει χρησιμοποιηθεί ο αριθμός των 1.700.000 φονευθέντων, στον

οποίο πρέπει να περιλαμβάνονται όλα τα θύματα του πολέμου. Έχουν απαριθμηθεί όλοι εκείνοι που είχαν εκτελέσει οι Γερμανοί και οι Ιταλοί, αλλά όχι και τα θύματα της θρησκευτικής αλληλοσφαγής. Εκτός του Γιανέσοβατς, οι περισσότεροι μαζικοί τάφοι ήταν οι «Περιστερόλακχοι» των κρατικών περιοχών της Κεντρικής Γιουγκοσλαβίας (Δαλματία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη και μέρος της Κροατίας). Αυτούς τους λάκκους δημιούργησε η ίδια η φύση και είναι κάθετα πέτρινα σπήλαια, μερικά από τα οποία έχουν βάθος μερικές εκατοντάδες μέτρα. Την εποχή της γενοκτονίας κατά του σερβικού έθνους το 1941, αυτοί οι λάκκοι έγιναν οι μαζικοί τάφοι γυναικόπαιδων. Οι περισσότεροι ιστορικοί έχουν συμπεράνει ότι κατά τη γενοκτονία του 1941 και μετά σκοτώθηκαν περίπου 750.000 Σέρβοι.

Το κομμουνιστικό καθεστώς του Τίτο εγκαθιδρύθηκε μέσω του γιουγκοσλαβικού κινήματος αντιστάσεως το 1941-1945, που άρχισε ως εξέγερση κατά της βίαιης μεταστροφής των ορθοδόξων και της γενοκτονίας τους. Η σερβική εθνική εξέγερση εναντίον της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας το 1941 ήταν η πρώτη βάση της ομοσπονδιακής γιουγκοσλαβικής κοινότητας του Τίτο. Αναμφισβήτητα, η προσπάθειά του αυτή υποστηρίχθηκε από την πλειονότητα των Γιουγκοσλάβων, που αισθάνονταν ντροπισμένοι και ταπεινωμένοι λόγω των συνεχών πολιτικών διαμαχών με βάση το θρήσκευμα. Όμως, μετά το 1960 ήρθε η εποχή που οι άνθρωποι του Τίτο άρχισαν να θεωρούν διαφορετικά το εθνικό ζήτημα στη Γιουγκοσλαβία. Αν ο ίδιος ο Τίτο αμέσως μετά το 1945 έλεγε ότι τα σύνορα μεταξύ των έξι γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών και των δύο αυτόνομων περιοχών αποτελούν τις γραμμές στη μαρμαρίνη πλάκα, «οι οποίες στερεώνουν την πλάκα και δεν την αποσυνθέτουν», οι άνθρωποι του σε αυτές τις γραμμές μετά το 1960 άρχισαν να αναζητούν αιώνια εθνολογικά σύνορα ασυνένωτων μεταξύ τους εθνών.

Δεν είναι γνωστό γιατί οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές δεν απαρίθμησαν έντιμα τον αριθμό των Σέρβων θυμάτων της γενοκτονίας του 1941 και μετά. Οι λάκκοι, στους οποίους έριχναν γυναικόπαιδα από χωριά ολόκληρα, καλύφθηκαν με πλάκες οπλισμένου σκυροδέματος και δίπλα στους λάκκους υψώθηκαν εντυπωσιακά μνημεία των «θυμάτων της φασιστικής τρομοκρατίας».

Παρατηρήθηκε τις δύο τελευταίες δεκαετίες ότι η καθολική εκκλησία και οι ιστορικοί της καθολικής Κροατίας προσπαθούν με

τις έρευνές τους να μειώσουν τον αριθμό της γενοκτονίας του 1941 στο ελάχιστο. Η συνήθεια των καθολικών, κατά την οποία η μετάνοια είναι δυνατό να γίνεται ατομικά και όχι συλλογικά, που τη νεότερη εποχή θεσμοθετήθηκε και από επίσημη θεολογική άποψη, δεν επέτρεπε την επιστημονική και ορθή ερμηνεία αυτού του μεγάλου εγκλήματος. Ο καθολικός αρχιεπίσκοπος του Ζάγκρεμπ Αλοΐσιος Στεπινάτς, τον οποίον το κομμουνιστικό καθεστώς καταδίκασε για συνεργεία στη βίαιη μεταστροφή των ορθοδόξων το 1941 και για βοήθεια στη γενοκτονία κατά των ιδίων, σε σειρά έργων δοξάστηκε ως εθνικός ήρωας που ήταν το πρώτο θύμα της αντίστασης κατά του άθεου κομμουνισμού.

Όλα τα κυριότερα πολιτικά κόμματα της Σλοβενίας και Κροατίας που ιδρύονται και συμμετέχουν στις εκλογές της μετακομμουνιστικής περιόδου, βασιζονται στην πολιτική ιδεολογία της καθολικής εκκλησίας. Στα προγράμματά τους διαφαίνεται σαφέστατα η προσπάθεια απαλλαγής της καθολικής εκκλησίας από τα αμαρτήματα του αντισημιτισμού και της γενοκτονίας κατά των Σέρβων το 1941. Ο ίδιος ο πρόεδρος *Tudjman*, το κόμμα του οποίου νίκησε στις πρώτες ελεύθερες εκλογές, απέκτησε διεθνώς αξιολύπητο κλέος με βιβλίο του, στο οποίο προσπαθεί να αποδείξει ότι ο αριθμός των φονευθέντων στη δορυφόρο του Άξονα Κροατία, Σέρβων και Εβραίων, το 1941 δεν υπερέβη τις 50.000.

Η οργάνωση των διαφόρων πολιτικών κομμάτων στα ερείπια του τιτοϊκού καθεστώτος, συνοδεύθηκε με το άνοιγμα των μαζικών τάφων των θυμάτων της γενοκτονίας του 1941. Τότε σπάστηκαν οι πλάκες του οπλισμένου σκυροδέματος των λάκκων και τα οστά με μαζικές κηδείες μεταφέρθηκαν σε τάφους αντάξιους ανθρώπινων υπάρξεων. Στις πιο πολλές περιπτώσεις οι τάφοι αυτοί κτίστηκαν με τη μορφή ναών, αφιερωμένων στους «ορθόδοξους σέρβους μεγαλομάρτυρες». Τη στιγμή που ανέστυραν τα οστά από το λάκκο Σουρμάντσι στην Ερζεγοβίνη, ένας από τους παρισταμένους πέθανε επιτόπου από καρδιακή συγκοπή μόλις είδε το σκελετό υψηλόσωμης γυναίκας με τον σκελετό αγέννητου παιδιού: αναγνώρισε τα λείψανα της συζύγου του, την οποία θανάτωσαν έγκυο!

Η συγκρότηση της Κροατίας και Βοσνίας - Ερζεγοβίνης ως κυρίαρχων και ανεξάρτητων κρατών, στα οποία δεν είχαν προηγουμένως εξασφαλισθεί τα συνταγματικά δικαιώματα των ορθοδόξων Σέρβων, αποτε-

λούσε την αρχή της αντίστασης των Σέρβων. Η νέα Βουλή της Κροατίας ψήφισε νέο Σύνταγμα, κατά το οποίο οι Σέρβοι της Κροατίας υποβιβάζονται σε εθνική μειονότητα. Αργότερα, η ίδια Βουλή αποφασίζει την ακύρωση της καταδικαστικής απόφασης του δικαστηρίου για τον αρχιεπίσκοπο Στεπινάτς το 1946, όπως ακριβώς το είχε ζητήσει η καθολική εκκλησία: με απλή απόφαση ακύρωσης και όχι με επανάληψη της διαδικασίας. Η απόπειρα εγκαθίδρυσης αστυνομικών σταθμών, αποτελούμενων μόνο από καθολικούς Κροάτες, σε κοινότητες με σερβική πλειονότητα (Κραΐνα, Κνιν και Σλαβονία) ήταν η σπίθα για την ανάφλεξη του πολέμου στην Κροατία. Μόνο ως προς τα μοντέλα των τελειοποιημένων όπλων, ο πόλεμος αυτός διέφερε από τον προηγούμενο της εποχής της γενοκτονίας του 1941. Ως προς όλα τα άλλα χαρακτηριστικά του ήταν κλασικός θρησκευτικός πόλεμος, στον οποίον συγκρούονται μεταξύ τους χωρικοί γειτονικών χωριών ή γειτονικών σπιτιών του ίδιου χωριού.

Οι προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των Ηνωμένων Πολιτειών να αποκαταστήσουν την ειρήνη στις περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας αποτυγχάνουν, γιατί αγνοήσαν το γεγονός ότι η πρόωρη και βεβιασμένη απόφασή τους να αναγνωρίσουν την Κροατία και τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη ως ανεξάρτητα και κυρίαρχα κράτη, ώθησε τον κόσμο αυτόν στο ίδιο αιματηρό θρησκευτικό πόλεμο με εκείνο που τελείωσε το 1945. Οι κατηγορίες της αμερικανικής διπλωματίας ότι η Δημοκρατία της Σερβίας επιβουλεύεται τις γειτονικές της Δημοκρατίες της Κροατίας και της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης και επιδίδεται σε επιθετικές πράξεις εναντίον τους, δεν αποτελεί καθόλου το φάρμακο για την αποκατάσταση διαρκούς ειρήνης στις περιοχές αυτές. Οι χωρικοί που πολεμούν εκεί αισθάνονται αυτό ως ιστορική προσβολή, εάν είναι ορθόδοξοι Σέρβοι, ή ως ανυπολόγιστης αξίας πνευματική και ηθική υποστήριξη για να λάβουν τα όπλα, εάν είναι καθολικοί και μουσουλμάνοι. Δεν είναι αρκετό να συμφιλιωθούν οι άνθρωποι στη Γιουγκοσλαβία, πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες να συμφιλιωθούν και οι θεοί. Η Ευρώπη μπορεί να προτρέπει τους Γιουγκοσλάβους να μην αλληλοσφάζονται αφού προηγουμένως τους διδάξει πως είναι δυνατό να προσεύχονται στον Θεό με έντιμο τρόπο. Κι αν αυτό δεν μπορεί να το πράξει, κάθε προσπάθειά της δημιουργεί αντίθετα αποτελέσματα και αποτελεί παρότρυνση για νέους φόνους. □

**Καλοκαιρινές προσφορές
Εκδόσεις «Δωδώνη»**

Βιβλιοπωλεία «Δωδώνη»

Γιορτάζουμε

*Τα 30 χρόνια στην Αθήνα, Ασκληπιού 3
(Έτος ιδρύσεως 1962)*

*Τα 11 χρόνια στα Γιάννινα, Μιχ. Αγγέλου 27
(Έτος ιδρύσεως 1981)*

**Και σας καλούμε
να γιορτάσετε μαζί μας
διαλέγοντας, στους τρεις ορόφους
των δύο Βιβλιοπωλείων μας**

**βιβλία όλων των Εκδοτών
σε πολύ μεγάλες προσφορές**

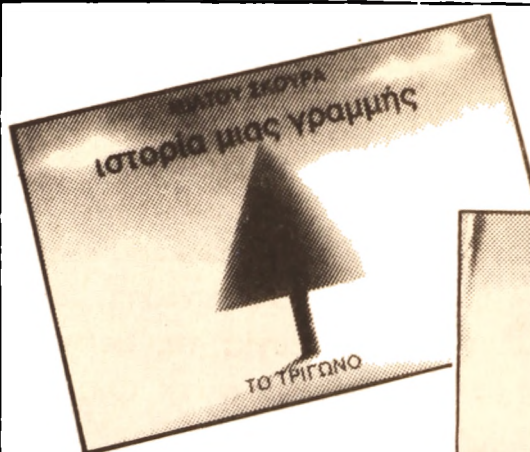
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΑΡΟΚΩΣΤΑ

ΤΟΜΕΚ

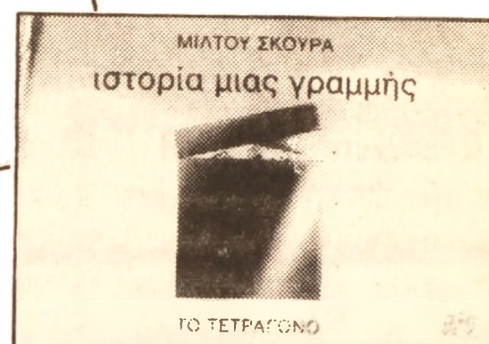
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ:

Ιστορία μιας γραμμής

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:**

**ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878**

ηχος • εικονα • κειμενο • βιβλια και κασετες

**κυκλοφορούν
σε όλα
τα βιβλιοπωλεία**

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΣΤΑΧΥ**

**Πέντε παραμύθια
του ΣΩΤΗΡΗ ΧΑΤΖΑΚΗ
Τα ζωγράφισε
η ΕΡΣΗ ΔΡΙΝΗ
Τα διαβάζουν
η ΟΛΓΑ ΣΤΑΥΡΑΚΑ
και ο συγγραφέας**

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΠΡΟΟΔΟΣ • ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ 5 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 3621001 • FAX 3629207

Τι θα γίνει με τα Σκόπια;

Ενώ το τίμημα (Κυπριακό, άρση των ελληνικών βέτο για την Τουρκία στην ΕΟΚ) που θα καταβάλλει η ελληνική πλευρά για τη μακεδονική νίκη, αντιστοιχεί με τις νίκες του Παύλου Μελά είναι αλήθεια, παραμένει αδιευκρίνιστο, τα Σκόπια προσπαθούν να ξεπεράσουν την ήττα τους με τις μικρότερες πολιτικές αβαρίες.

του Στέλιου Κούλογλου

Μια άποψη των Σκοπίων

Ασφαλώς το επιτελείο Γκλιγκόρφ βρέθηκε προ μεγάλης εκπλήξεως με την ανακοίνωση της απόφασης της Λισσαβώνας, προφανώς λόγω των διαβεβαιώσεων που είχε λάβει από διάφορες δυτικές πηγές. Μετά όμως από ένα 24ωρο απολύτου σιγής, η κυβέρνηση αντέδρασε με αρκετή ευλυγισία, χαιρετίζοντας το τμήμα της εοικίσης απόφασης που αναγνώριζε τη δημοκρατία στα υπάρχοντά της σύνορα και διαφωνώντας με τον όρο αλλαγής της ονομασίας.

Εκτός από ένα ρεπορτάζ της τοπικής τηλεόρασης στη Θεσσαλονίκη που έδειχνε κάποιους κρεοπώλες από την αγορά της συμπρωτεύουσας να δηλώνουν ότι θα πάρουν τα όπλα αν τα Σκόπια αναγνωρισθούν με το όνομα Μακεδονία και τον ηλίθιο Έλληνα συνοριακό φρουρό που δεν καταλάβαινε ότι τον κινηματογραφούσαν με την κάμερα μέσα από το αυτοκίνητο και έκανε καφόνια στους «Σκοπιανούς» που ήθελαν να περάσουν στην Ελλάδα, η ηγεσία της χώρας κράτησε χαμηλούς τους τόνους και δεν ξεκίνησε καμιά ανθελληνική προπαγάνδα: προφανώς η ηγεσία της χώρας επέλεξε να χειρισθεί τα θέματα απερίσπαστη από εθνικιστικές πιέσεις...

Βέβαια, ο υπουργός Εξωτερικών Μάλε-

σκι υπόβαλε την παραίτησή του, ενέργεια στην οποία συμφωνούσε κατά τα φαινόμενα και ο Κίρο Γκλιγκόρφ: με αυτόν τον τρόπο ο υπουργός Εξωτερικών αναλάμβανε να παίξει το ρόλο του εξιλαστήριου θύματος, ώστε να μην χρεωθεί ο ίδιος ο πρόεδρος την αποτυχία. Ο ίδιος ο Κίρο Γκλιγκόρφ κίνησε από τα παρασκήνια και την πρόταση μομφής εναντίον της κυβέρνησης, η οποία, γι' αυτόν το λόγο, έτυχε και της υποστήριξης όλων των κομμάτων, του Σοσιαλδημοκρατικού (τέως κομμουνιστικού) συμπεριλαμβανομένου. Έτσι, η παραίτηση της κυβέρνησης δίνει στον πρόεδρο Γκλιγκόρφ απολύτη ευχέρεια κινήσεων και διασκεδάζει τη λαϊκή δυσφορία, αποτέλεσμα περισσότερο της οικονομικής κρίσης και λιγότερο της αποτυχίας της κυβέρνησης των τεχνοκρατών να αναγνωριστεί η Δημοκρατία με το όνομα *Μακεδονία*. Η έκτακτη σύνοδος της Βουλής τις επόμενες μέρες επιβεβαίωσε ότι κινείται με καλά σχεδιασμένες κινήσεις, που είχαν προαποφασισθεί στα παρασκήνια. Ακόμη και η αλβανική κοινοβουλευτική ομάδα ζήτησε από τον Μάλεσκι να αποσύρει την παραίτησή του και όλα τα κόμματα επέμειναν με ένα ψήφισμα ότι η δημοκρατία πρέπει να αναγνωρισθεί με το όνομα Μακεδονία.

Το ίδιο το εθνικιστικό κόμμα ΒΜΡΟ ζήτησε την παραίτηση όλης της «νεοκομμουνιστικής» κυβέρνησης επειδή, όπως εξήγησε η εκπρόσωπός του στη Βουλή, «δεν υπάρχουν μικρές χώρες αλλά μικροί πολίτες»! Αλλά στο τέλος υπερψήφισε το κοινό κείμενο —συμφωνία όλων των κομμάτων, αφού επί του πρακτέου δεν είχε να προτείνει τίποτα το διαφορετικό.

Ξαναβαφτίζοντας ένα λαό...

Μήπως οι γείτονές μας, εκτός από κάπηλοι ονομάτων, είναι και ξεροκέφαλοι; Ασφαλώς ο Γκλιγκόρφ και η παρέα του δεν έχουν χάσει όλες τις ελπίδες τους, ελπίζοντας σε κάποιες «θετικές διαφοροποιήσεις» της βρετανικής προεδρίας και στην αναγνώρισή τους από τη Ρωσία και άλλες χώρες εκτός ΕΟΚ με το όνομα «Μακεδονία». Η εκ του πονηρού «ασάφεια» της αμερικανικής πλευράς, που προφανώς ζητάει και άλλες ελληνικές παραχωρήσεις στο Κυπριακό, ενισχύει αυτές τις ελπίδες. Για όποιον όμως μπορεί να ξεφύγει από την εικόνα που καλλιεργούν τα ακαλλιέργητα και διαστρεβλωτικά ελληνικά μέσα ενημέρωσης, υπάρχει ένας βαθύτερος λόγος γι' αυτήν την ξεροκεφαλιά. Καλώς ή κακώς, η λέξη *Μακεδονία*

έχει μπει τόσο γερά στην κοινωνία και στις τρεις τουλάχιστον γενιές των Σκοπιανών που έχουν μεγαλώσει ως Μακεδόνες, ώστε είναι πρακτικά εντελώς αδύνατη η πλήρης αλλαγή της ονομασίας της δημοκρατίας. Ακόμη και αν τελικά οι γείτονές μας δεχθούν να ονομάζονται «Δημοκρατία των Φούφουτων», η σαλάτα τους θα εξακολουθεί να ονομάζεται Μακεδονική, οι εθνικοί τους ήρωες Μακεδόνες και η εφημερίδα τους «Νόβα Μακεντόνια».

Συμπέρασμα, η ιστορικά πρωτοφανής επιχείρηση ξαναβαφτίσματος ενός ολόκληρου λαού δεν έχει καμιά απολύτως πιθανότητα επιτυχίας. Πολύ περισσότερο αφού ακόμη και οι πιο έξαλλοι σταυροθήρες - πατριδοκάπηλοι δεν αρνούνται την αναγνώριση της γειτονικής δημοκρατίας αλλά με άλλο όνομα. Όμως, για να υπάρξει ένας λαός και να επιβιώσει, θα πρέπει να του αναγνωρισθεί η εθνική του ταυτότητα. Φτάνουμε έτσι στο βασικό ερώτημα: θέλουμε ή δεν θέλουμε, συμφέρει την Ελλάδα ή δεν συμφέρει, να υπάρξει στα βόρεια σύνορά μας η μικρή αυτή δημοκρατία; Ή θα πρέπει να την αποσταθεροποιήσουμε σε τέτοιο βαθμό, ώστε να διαμελισθεί μεταξύ της Αλβανίας και της Βουλγαρίας;

Άλλο εθνικισμός, άλλο κρετινισμός

Ακόμη και ο Αντώνης Σαμαράς είχε καταφέρει να σκεφθεί αυτό το θέμα, κλείνοντας έτσι και τη μυστική συμφωνία του με τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Ο Μιλόσεβιτς είχε αναλάβει να καταλάβει στρατιωτικώς τα Σκόπια, εξαφανίζοντας τη γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας από το χάρτη και «λύνοντας» με τον τρόπο που μόνο αυτός ξέρει το πρόβλημα.

Το αν συνέφερε την Ελλάδα να γειτονεύει με μια ισχυρή Σερβία, είναι ένα ερώτημα. (Ας θυμίσουμε εδώ ότι με τις πλάτες του Βελιγραδίου έχαναν τόσα χρόνια την προπαγάνδα τους οι εθνικιστικοί κύκλοι των Σκοπίων). Όπως και ένα άλλο είναι ότι μας διοικούν ακόμη τόσο αδαιείς και αφελείς, που είχαν πιστέψει ότι ο Μιλόσεβιτς θα τα κατάφερνε και με τα Σκόπια, έχοντας ανοίξει δύο μέτωπα στην Κροατία και τη Βοσνία και με το Κοσσυφοπέδιο να σιγοβράζει. Το βέβαιο είναι πάντως ότι η Σερβία έχει βγει από το παιχνίδι, και μόνο κρετινοί μπορούν να υποστηρίξουν ότι μας συμφέρει να βρεθούμε με μια μεγάλη Αλβανία και μια ακόμη μεγαλύτερη Βουλγαρία στα βόρεια σύνορά μας.

Ακόμη και οι πρωτοετείς μιας διπλωματικής σχολής θα απαντούσαν ότι η μικρή αυτή δημοκρατία πρέπει να υπάρξει και η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον να τη στηρίξει, κάτι που στις σημερινές συνθήκες σημαίνει να στηρίξει τον Γκλιγκόρφ ή, τουλάχιστον, να μην τον αναγκάσει σε παραίτηση. Δεν υπάρχουν πολλές εναλλακτικές λύσεις στο σημερινό μετριοπαθή πρόεδρο, η απομάκρυνση του οποίου θα ισοδυναμούσε ίσως με την απαρχή του διαμελισμού της γιουγκοσλαβικής δημοκρατίας της Μακεδονίας. Για να μην αναφέρει κανείς τις ταραχές που θα προηγούντο, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις επικοινωνίες της Ελλάδας με την Ευρώπη...

Να «στηρίξουμε» σήμερα τον Γκλιγκόρφ σημαίνει όμως να του δώσουμε μια διέξοδο στο θέμα της ονομασίας, στο οποίο είναι τόσο στριμωγμένος, όσο ήταν και ο Μητσοτάκης πριν την επιτυχία της Λισαβώνας. Με την τελευταία απεφεύχθη μια εθνική τραγωδία, τεχνητά καλλιεργημένη, και η Ελλάδα από θέση υπεροχής πρέπει τώρα να καθήσει στο ίδιο τραπέζι επιδιώκοντας ένα συμβιβασμό που να σώζει τα προσχήματα και για τις δύο πλευρές και κυρίως να εξασφαλίζει ουσιαστικά τις ελληνικές θέσεις. Που σημαίνει ένα συμβιβασμό στο όνομα (όπως λόγου χάριν «Σλαβομακεδονία») και κυρίως ρητές δεσμεύσεις από σλαβομακεδονικής πλευράς ότι δεν υπάρχει μακεδονική μειονότητα στην Ελλάδα (ή ότι τουλάχιστον αυτό είναι θέμα για το οποίο θα αποφασίσει η ελληνική πλευρά), παράλληλα με ένα ευρύ φάσμα πολιτικών, οικονομικών και ίσως στρατιωτικών συμφωνιών.

Μέσα στην εθνικιστική παραζάλη, είναι βέβαια λίγο δύσκολο να επικρατήσουν ψυχραιμες σχέψεις. Αλλά οι πατριδοκάπηλοι θα πρέπει να σκεφθούν ότι και κάποιοι άλλοι πριν από αυτούς πήγαν για την Κόκκινη Μηλιά, πριν τιμωρηθούν για την εθνική τραγωδία που προκάλεσαν το 1922. Τους όρους μιας παρόμοιας τραγωδίας προετοιμάζουν τώρα, οδηγώντας τα πράγματα για παραχωρήσεις στο Κυπριακό και στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και δυσκολεύοντας τα βόρεια σύνορά μας. Ακόμη δηλαδή και αν προς στιγμήν ξεχάσουμε τα ανθρώπινα δικαιώματα και το δικαίωμα κάθε λαού να υπάρχει με το όνομα που θέλει, ακόμη και από στενή εθνική - «εθνικιστική» σκοπιά, τα Σκόπια πρέπει να υπάρξουν, έστω και με κάποιες παραχωρήσεις, έστω και αν υπάρχει κάποιο μακεδονικό παράγωγο στον τίτλο τους. Οτιδήποτε άλλο δεν είναι εθνικισμός, αλλά κρετινισμός. □

ΜΑΛΒΙΝΑ ΚΑΡΑΛΗ

Τα κορίτσια στη Σαβάννα ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Στο βιβλίο της αυτό η ΜΑΛΒΙΝΑ ΚΑΡΑΛΗ χρησιμοποιώντας την τεχνική των αποσπασματικών και κυκλικών αφηγήσεων, χτίζει μια ολοκληρωμένη ιστορία, κρατώντας μέχρι τέλους τον αναγνώστη σε απορία για το «τι συνέβη και γιατί». Με γλώσσα απλή, προσωπική και αυθόρμητη συνθέτει ένα βιβλίο που συναρπάζει με το θέμα του και ξεχωρίζει με το ύφος του.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομυχάλη 9 - Αθήνα
Τηλ. 3607744 - 3639962

...Ως ανήρ Έλλην, Μακεδόνι

Κανείς δεν μπορούσε να φαντασθεί ότι «το θέμα των Σκοπίων» θα γινόταν, στα τελευταία χρόνια του 20ού αιώνα, θέμα της διεθνούς πολιτικής και, για την Ελλάδα, πρόβλημα ζωτικό. Κι όμως, έγινε κι αυτό, κι είμαστε σήμερα υποχρεωμένοι να αρνούμαστε στο μεγαλοϊδεατικό δημιούργημα του Τίτο την ονομασία ή τον όρο της «Μακεδονίας», όχι από κάποιον έξαλλο εθνικισμό, ούτε από κάποια στείρα «ευαισθησία», ούτε γιατί είμαστε αδύνατοι στη γλωσσολογία και δεν καταλαβαίνουμε τη διαφορά ανάμεσα στη Μακεδονία και τη Μασεντόνια, όπως επιχείρησε να μας διδάξει ο υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας.

Τα λάθη πληρώνονται, κι η χώρα μας πλήρωσε —και δεν ξέρουμε πόσο ακόμα θα πληρώσει— το λάθος να κλείνει σαράντα χρόνια τα μάτια και να πιστεύει πως μπορούσε με τη σιωπή να αντιμετωπίσει το «ανύπαρκτο» —αλλά πολύ υπαρκτό— «Μακεδονικό». Με χίλιες προσπάθειες φθάσαμε στη Λισαβόνα, όπου, επιτέλους, οι εταίροι μας της ΕΟΚ υιοθέτησαν το ελληνικό αίτημα για την ονομασία αυτού του κρατιδίου, και πάλι όχι γιατί πείσθηκαν πως το δικίο είναι με το μέρος μας, αλλά για να ικανοποιήσουν την «ευαισθησία» μας. Όσο για τις ΗΠΑ, με μισό στόμα και με πολλά «ναι μεν, αλλά», νέρωσαν κάπως τη σφοδρή επιθυμία τους να εντάξουν ως Μακεδονία τα Σκόπια στη «νέα τάξη» τους. Όπως το επιθυμεί και η Τουρκία, που έλαβε το χρίσμα της υπερδύναμης από τον Περσικό έως την Αδριατική, και εφοδιάζει ήδη με «στρατιωτικούς συμβούλους» το κρατίδιο που μπορεί να μετατραπεί σε Κερκόπορτα για την Ελλάδα και όλη τη Βαλκανική.

Αινιγματικό, παρά την αναμφισβήτητη επιτυχία της Λισαβώνας, παραμένει το «Μακεδονικό», αλλά όχι και εκπληκτικό. Η διεθνής πολιτική έχει τις σκοπιμότητές της, και ξέρει να τις συγκαλύπτει κάτω από διάφορους μανδύες —ιδεολογικούς και άλλους.

Η έκπληξη ήρθε από αλλού. Από τη θέση που πήραν κάποιοι καλοπροαίρετοι «σοφοί» και μάλιστα με τίτλους στην ιστορική έρευνα των αρχαίων κοινωνιών. Ιδιαίτερα οδυνηρή ήταν π.χ. η έκπληξη που μας προκά-

λεσε ο Πιέρ Βιντάλ - Νακέ με τη συνέντευξή του στο «ΑΝΤΙ».

Με τόση αν-επιστημονική προχειρότητα να επικαλείται ένας Βιντάλ - Νακέ τη «μαρτυρία» του Δημοσθένη για να αποδείξει πως οι Μακεδόνες δεν ήταν «Έλληνες», επομένως ήταν βάρβαροι (λες και δεν είναι γνωστόν τοις πάσι το γιατί ο Δημοσθένης, ορχισμένος εχθρός της «μακεδονοκρατίας», κατέτασσε στους βαρβάρους τους Μακεδόνες), αυτό κανείς δεν μπορούσε να το περιμένει. Και να ελέγχει τόσο λίγο αυτό του το επιχείρημα, ώστε να αγνοεί ή να παραβλέπει τους στόχους που καλύπτει η απαίτηση των Σκοπιανών ή τις συνέπειες που, δυνάμει, μπορεί να περιέχει η αναγωγή της προέλευσής τους στη Μακεδονία του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου αν όχι του Περδίκκα του Α' —αυτό πια πλήττει καίρια το επιστημονικό κύρος του.

Την έκπληξη από τη συνέντευξη του Βιντάλ - Νακέ διαδέχθηκε το σοκ από το γράμμα της κ. Όλγας Λυδάκη, με τις απορίες που με τόση ειλικρίνεια διατυπώνει. Είναι μια ακόμη επιβεβαίωση της ποιότητας της —αρχαιόπληκτης επί δύο σχεδόν αιώνες— παιδείας μας. Ξεναγός η κ. Λυδάκη, πρέπει, κατά τεκμήριον, να γνωρίζει αρχαία ι-

στορία. Φαίνεται όμως πως ούτε ένας δάσκαλος, σε κάποια από τις σχολές που θα φοίτησε, δεν βρέθηκε να διδάξει στους σπουδαστές του αρχαία ιστορία μέσα από το έργο των αρχαίων ιστορικών, οπότε η κ. Λυδάκη θα είχε βρει στον Ηρόδοτο και στον Θουκυδίδη την απάντηση στην απορία της για την ελληνικότητα των Τημενιδών —του βασιλικού οίκου της Μακεδονίας.

Π.χ., θα γνώριζε την απολαυστική αφήγηση του Ηρόδοτου για το πώς ο Αλέξανδρος Α', διάδοχος ακόμη, απάντησε στη θρασύτατη απαίτηση των απεσταλμένων του Δαρείου να προσφέρει ο Αμύντας ο Α', ο πατέρας του Αλέξανδρου, στον Μεγάλο Βασιλέα όχι μόνο γην και ύδωρ (πράγμα που έπραξε ο Αμύντας), αλλά... και τις γυναίκες του παλατιού προς τέρψιν και απόλαυσιν. Ο Αλέξανδρος δεν το ανέχθηκε. Πήρε την κατάσταση στα χέρια του, και:

«Να πείτε στον βασιλέα που σας έστειλε πως άνδρας Έλληνας, ο υπαρχηγός των Μακεδόνων, σας καλοδέχτηκε και στο φαγητό και στον ύπνο»¹, τους είπε. Και για να δείξει τη φροντίδα του γι' αυτούς, τους ζήτησε να αφήσουν τις γυναίκες να φύγουν για να λουστούν και να στολιστούν όπως έπρεπε, πράγμα που ευχαρίστως δέχτηκαν οι

πρὸς ὅπου ῥοῶν
σοφὸν ὁφθαλμῶν
σοφὸν ὁφθαλμῶν
πρὸς «σοφὸν ὁφθαλμῶν»
...ονόματι

Πέρσες. Ο Αλέξανδρος τις αντικατέστησε με νεαρούς Μακεδόνες ντυμένους γυναικεία ρούχα και οπλισμένους, που κατέσφαξαν τους θρασύτατους απεσταλμένους του Δαρείου.

Αυτὸς ἦταν ὁ Αλέξανδρος, «ανὴρ Ἑλλήν, Μακεδόνων ὑπαρχος», που βασιλεύει ἀπὸ τὸ 498 ἕως τὸ 454 και ἦταν ὁ πρῶτος που ζήτησε ὡς Ἕλληνας νὰ πάρει μέρος στοὺς Ολυμπιακοὺς Αγῶνες. Ορισμένοι τότε ἀντιτάχθηκαν, με τὸ αἰτιολογικὸ πὼς στὴν Ολυμπία ἀγωνίζονταν μόνο Ἕλληνες κι ὄχι «βάρβαροι». Ο Αλέξανδρος ὅμως ἀπέδειξε πὼς ἦταν ἀπόγονος τοῦ Τημενίου, τοῦ ενός ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀρχηγούς τῆς Καθόδου τῶν Ηρακλειδῶν στὴν Πελοπόννησο, που πήρε στὴ μοιρασιά τὴν Ἀργολίδα. Ο ἀπόγονός του ὁ Περδίκκας, ἐφυγε ἀπὸ τὸ Ἄργος, πήγε στὴν Ἡπειρο, κι ἀπὸ κει πέρασε στὴ Μακεδονία. Οἱ Ἑλλανοδίκες, σίγουρα αὐστηρότεροι στὴν κρίση τοὺς ἀπὸ τοὺς Σχοπιανοὺς ἀπογόνους... τῶν Τημενιδῶν, δέχθηκαν ὅτι ὁ Αλέξανδρος ἦταν Ἕλ-

ληνας —«ἐκρίθη τε εἶναι Ἕλλην»— και ἀπὸ τότε δὲν ἀμφισβητήθηκε ἡ ἐλληνικότητα τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας.

Πολλὰ χρόνια ἀργότερα, θὰ δοῦμε νὰ τὴν υπενθυμίζει ὁ Ηρόδοτος και ὁ Θουκυδίδης². Δίνουν, λοιπόν, τὴν ἀπάντησή σε μιὰ ἀπὸ τὶς ἀπορίες τῆς κ. Λυδάκη —και ὁποιοῦ ἄλλου ἔχει τὰ ἴδια ἐρωτήματα. Λογικὸ θὰ ἦταν, ἀντὶ νὰ ἀναφερόμαστε ἐμεῖς σ' αὐτές τὶς πηγές, νὰ παραπέμφουμε στὸ φυλλάδιο «Μακεδονία - Ἱστορία και Πολιτική», που ἐξέδωσε τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας τὸ 1992 (κυκλοφόρησε σε 400.000 ἀντίτυπα), ὅταν... ἀντελήφθη ὅτι οἱ μαθητές —και οἱ δάσκαλοι— τῆς Ἑλλάδας δὲν διέθεταν τὶς ἀπαιτούμενες γνώσεις περὶ τοῦ «Μακεδονικοῦ». Ἀλλὰ τὸ ἐν λόγω «διαφωτιστικὸ» φυλλάδιο ἀγνοεῖ παντελῶς και τὸν Ηρόδοτο και τὸν Θουκυδίδη (!).

Ὁ λόγος πρέπει νὰ εἶναι ὅτι οἱ συγγραφεῖς τοῦ —ἀπαράδεκτα προχειρογραμμένου— φυλλαδίου κατέχονταν ἀπὸ τὸ ἀγχος, μήπως ἡ ἀναφορὰ στὶς ἀρχαίες πηγές ἐδινε ἐπιχειρήματα σε κείνους που υποστηρίζουν, πὼς ναι μεν οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἀναγνωρίζονταν ὡς Ἕλληνες, ὄχι ὅμως και οἱ υπηκόοι τοὺς (ὅπως υποστηρίζει και ὁ Βιντάλ - Νακέ στὴ συνέντευξή του). Γι' αὐτὸ προτίμησαν νὰ περιοριστοῦν στὴν ἀποψη που, ὅπως γράφουν, υποστηρίζουν σήμερα πολλοὶ ἐπιστήμονες, ὅτι κοιτιδὰ τῶν Τημενιδῶν δὲν ἦταν τὸ Ἄργος τῆς Πελοποννήσου ἀλλὰ τὸ Ἄργος τῆς Ορεστίδας, τὸ Ἄργος Ορεστικόν: ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ἰδιοῦ τοπωνυμίου, λένε, «που προκάλεσε τὴ σύγχυση ὡς πρὸς τὴν προέλευση τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, δηλώνει τὴν κοινὴ ἐθνογλωσσικὴ προέλευση τῶν Μακεδόνων και τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν φύλων τοῦ Νότου και, κατὰ συνέπεια τὸ Ἄργος, και στὶς δύο περιπτώσεις εἶναι τοπωνύμιο αὐτοφυνές και ὄχι δάνειο».

Ἔτσι, ἀφοριστικὰ, τάσσονται με μιὰ ἀποψη ἀμφιλεγόμενη και, ἐπιπροσθέτως, τῆ

θεωροῦν σημερινή, διαγράφοντας ἀπὸ τὶς πηγές τοὺς και τὸν Κούρτιο, που πρῶτος τῆ διατύπωσε τὸν περασμένο αἰῶνα.

Και δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ μόνα ἀμαρτήματα τοῦ «διαφωτιστικοῦ» φυλλαδίου. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ ἀγνόησαν παντελῶς και τὶς ἀπόψεις ἐκείνων τῶν μελετητῶν που, στηριγμένοι στὸν Ηρόδοτο, στὸν Θουκυδίδη και σε μεταγενέστερους ἀρχαίους συγγραφεῖς, τεκμηριώνουν τὴν ἐλληνικότητα τῶν Μακεδόνων συνολικὰ και ὄχι μόνο τῶν βασιλέων τοὺς.

Κραυγαλὲο δείγμα αὐτοῦ τοῦ ἀμαρτήματος εἶναι ἡ ἀποσιώπηση τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ν. Hammond, που δὲν ἀναφέρονται οὔτε στὴ βιβλιογραφία, κι ας εἶναι ὁ Hammond ὁ πρῶτος που, στηριγμένος ὡς και σε πληροφορίες τοῦ Θεόφραστου γιὰ τὶς κλιματολογικὲς συνθήκες τῆς περιοχῆς, υποστήριξε τὴν ἀλήθεια τῆς μακεδονικῆς παράδοσης, πὼς στὶς Αἰγές εἶχαν ταφεῖ ὅλοι οἱ Τημενίδες βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας —ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὸν Μ. Αλέξανδρο— και υπέδειξε τὸν τόπο ὅπου ἔπρεπε νὰ βρίσκονται οἱ Αἰγές, προσφέροντας πολὺτιμη βοήθεια στὸν Μανόλη Ἀνδρόνικο³. Σημαντικότερη εἶναι και ἡ ἀνάλυσή του γιὰ τὶς νομαδικές - κτηνοτροφικές φυλές τῆς ἀρχαιότητος, ἀνάλυση που, στηριγμένη, ἀναλογικὰ, και σε νεότερα ἐθνολογικὰ δεδομένα, υποδεικνύει ὅτι ἀρχηγοὶ φύλων ἦταν οἱ «βασιλεῖς» ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἀρα δὲν ἦρθαν μόνοι ἀπὸ τὸ Ἄργος ἀλλὰ με τὴ φυλὴ τοὺς.

Τὸ ἐργὸ τοῦ Hammond (ὁ ὁποῖος δὲν ἀμφισβητεῖ τὸ βᾶσιμο τῶν πληροφοριῶν τοῦ Ηρόδοτου, τοῦ Θουκυδίδη και ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων) αἶρει τὸ παράλογο τῶν ἀπόψεων περὶ ἐλληνικότητας τῶν Μακεδόνων βασιλέων και μόνο (σαν νὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐμφανισθοῦν στὴ Μακεδονία ὡς «βασιλεῖς» και νὰ ἐκδιώξουν τοὺς παλιούς κατοίκους τῆς χωρὶς νὰ ἔχουν ποίους νὰ ἐγκαταστήσουν στὸν τόπο τοὺς), ἀλλὰ μειώνει και τὴν ὑπέρμετρη σημασία που δίνει τὸ

1. Ηρόδοτος, V, 20: «πρὸς δε και βασιλεῖ τω πέμφαντι ἀπαγγείλητε ὡς ἀνὴρ Ἕλλην, Μακεδόνων ὑπαρχος, εὐ υμῶς ἐδέξατο και τραπέζην και κοίτη».

2. Ηρόδοτος, ὁ.π. και VIII 137 κ.έ. Θουκυδίδης, II 104 κ.έ.

3. N.G.L. Hammond, *The Macedonian State*, Clarendon Press, Oxford 1989, σ. 4 κ.έ.: «Τὸ Ἄργος, Β 99: «Τημενίδαι τὸ ἀρχαῖον ὄντες ἐξ Ἀργού». Βλ. και Ηρόδ. IX 44-45.

3. N.G.L. Hammond, *The Macedonian State*, Clarendon Press, Oxford 1989, σ. 4 κ.έ.: «Τὸ

1968 ἦμουν ὁ μόνος που υποστήριξα ὅτι οἱ Αἰγές βρίσκονταν στὴ Βεργίνα (...) Ἡ θέση μου ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Μ. Ἀνδρόνικο, που ἀνακάλυψε τρεῖς βασιλικούς τάφους κάτω ἀπὸ τὸ Μεγάλον Τῦμβο στὴ Βεργίνα, τὸ 1977-78».

φυλλάδιο του υπουργείου στην άποψη περί Ἄργους Ορεστικού. Από όποιο Ἄργος κι αν ἦρθαν, της Πελοποννήσου ή της Ορεστίδας, ἦρθαν επικεφαλής των φυλών τους. Ἐτσι μόνο μπορούν να κατανοηθούν και οι περιγραφές των αρχαίων συγγραφέων για την εξάπλωση των Τημενιδῶν στη Μακεδονία και για την εκδίωξη των παλιῶν κατοίκων από τις περιοχές που καταλάμβαναν⁴.

Θα περίμενε κανείς ότι τα ανιστόρητα «ιστορικά» επιχειρήματα των Σχοπιανῶν θα παρουσίαζε και θα αναιρούσε το φυλλάδιο του υπουργείου Παιδείας, αξιοποιώντας τις αρχαίες πηγές και τα δεδομένα της εθνολογίας, εφόσον στόχος του ήταν να αποδείξει το ανιστόρητο των Σχοπιανῶν «ιστορικών» που, στηριγμένοι στην... εξ αίματος συγγενιά τους με τον οίκο των Τημενιδῶν, διεκδικούν τόσο τον ἥλιο της Βεργίνας όσο και τη «Σολούν», δηλαδή τη Θεσσαλονίκη, θεωρώντας ίσως ότι το γνήσιο μακεδονικό όνομα της θυγατέρας του Φιλίππου και ετεροθαλούς αδελφής του Μ. Αλεξάνδρου ήταν Σολούν και οι κακοὶ Ἕλληνες το μετέτρεψαν σε Θεσσαλονίκη⁵.

Κι όμως, το αντίθετο συμβαίνει. Στην έκδοση του υπουργείου μπορεί να βρει κανείς επιχειρήματα όχι αυστηρά επιστημονικά (π.χ., για τα ρωμαϊκά χρόνια κύριο επιχείρημα είναι το ότι ο Απόστολος Παῦλος, απευθυνόμενος στους Μακεδόνες, «κῆρυσσε το λόγο του Θεοῦ και ἔγραφε τις επιστολές του στα ελληνικά», σαν να μην ήταν η ελληνική τόσο κοινή ώστε σ' αυτή να μεταφρασθούν τα Ευαγγέλια), επεκτείνεται στον ελληνοσλαβικό ανταγωνισμό των αρχῶν του αιώνα, στις θέσεις της Κομιντέρν και σε παλιές θέσεις του ΚΚΕ, περνάει ξώφαλτσα τη σιωπή των ελληνικῶν κυβερνήσεων για τα ὅσα τεκταίνονταν ἐπὶ —και ἀπὸ τον— Τίτο καθώς και τους σκοπούς που καλύπτονται κάτω ἀπὸ την ἐμμονή των Σχοπιανῶν να ονομάσουν Μακεδονία το κράτος τους.

Γενικά, το φυλλάδιο του υπουργείου προκαλεί σύγχυση μάλλον παρά διαφωτίζει ένα

αναγνωστικό κοινό που ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ επιχειρήματα⁶.

Ὅσο για τη γλώσσα, εἶναι πλέον ἀναμφισβήτητο πὼς ο λαὸς των Μακεδόνων μιλοῦσε μιαν ελληνική διάλεκτο. Αυτό επιβεβαιώνεται ἀπὸ τα εὐρήματα των ἀνασκαφῶν, ἀλλὰ και ἀπὸ ιστορικές πληροφορίες. Πολλοὶ εἰδικοί βρίσκουν δωρικά στοιχεία στη μακεδονική διάλεκτο. Ο Hammond τονίζει κυρίως τα αἰολικά στοιχεία της.

Ὅλα αυτά το πολὺ να ἀπασχολοῦσαν ἄλλοτε κάποιους μελετητές της ἀρχαιότητος. Τώρα μπήκανε ἀπειλητικά στη ζωὴ μας και εἴμαστε υποχρεωμένοι να τα πληροφορηθούμε ὅσο καλύτερα μπορούμε. Για να τα βγάλουμε πέρα και ὅταν μας προκύπτει ἕνας Βιντάλ - Νακέ, ἔστω κι αν ἀδικεῖ τον εαυτό του ὅταν «διασκεδάζει ὡς ιστορικός» με τα περί ελληνικότητας των Μακεδόνων, στηριζόμενος ἀποκλειστικά στον Δημοσθένη, και χωρὶς να καταδέχεται να μας ἐξηγήσει —ὡς ιστορικός— γιατί η ἀρνήση, ἔστω, της ελληνικότητας των Μακεδόνων σημαίνει αυτομάτως ἀρχαιομακεδονικότητα των Σχοπιανῶν. Δεν θα ήταν διασκεδαστικό ἀν καταπιανόταν να ἀναιρέσει τα επιχειρήματα ἐνὸς Hammond;

Διασκεδαστικός εἶναι και ο τρόπος με τον ὁποῖο ἀδικεῖ τον εαυτό του ὅταν καταφεύγει στον τσελεμεντέ για να στηρίξει το ἐπιχείρημα ὅτι η Μακεδονία ήταν —και παραμένει— σαλάτα ἐθνότητων. Ὡς «ιστορικός» θα ἔπρεπε να γνωρίζει τις ἐθνολογικές ἀλλαγές που συντελέσθηκαν σε ὅλη τη Βόρειο Ελλάδα με τους Βαλκανικοὺς Πολέμους⁷ και, ἀκόμη περισσότερο, με τη Μικρασιατική Καταστροφή και την ἐγκατάσταση ἐκεῖ τεράστιου πληθυσμοῦ προσφύγων. Διασκεδαστική και η ...πληροφορία που μας δίνει, ὡς ιστορικός πάντα, ὅτι ο ελληνικός στρατός κατέλαβε το 1912 τη Θεσσαλονίκη με τον... Παῦλο Μελά. Κι εμεῖς που νομίζαμε πὼς ο Παῦλος Μελάς εἶχε σκοτωθεῖ ἀπὸ τουρκικό βόλι τον Οκτώβριο του 1904, ὅταν ἐπιχειροῦσε ἡρωική ἐξοδὸ ἀπὸ το προδωμένο κατὰλυμά του! Ἀλλὰ και να μας νουθετήσει θέλει ὅταν μας προτρέπει να δεχτοῦμε την ποικιλία, να δεχτοῦμε ὅτι «και οἱ ἄλλοι υπάρχουν, ἀκόμη και μέσα στην ἰδια την Ελλάδα».

6. Θα πρόσθετα ὅτι πολὺ πιο διαφωτιστικό εἶναι το λήμμα για τη Μακεδονία στην *Britannica* —στην ἐκδοση του 1969 που διαθέτω. Θα ήταν πολὺ χρήσιμη η ἀντιπαραβολὴ ἐκεῖνου του λήμματος με ὅσα γράφονται στις μεταγενέστερες ἐκδόσεις. Η ἀντιπαραβολὴ θα ήταν πολὺ χρήσιμη και για τους ξένους φίλους, συμμάχους και «εταίρους» μας.

Εντάξει, εμεῖς να δεχτοῦμε την ὑπαρξὴ «των ἄλλων», που κατὰ τον Βιντάλ - Νακέ δεν την ἔχουμε δεχτεί. Εκείνος θα δεχτεί το δικαίωμα των Ἑλλήνων να μην ἐπιτρέπουν τη μονοπώληση της ονομασίας της Μακεδονίας ἀπὸ ἕνα «κρατίδιο» που —μικρὸ κι ἀδύναμο, ὅπως το λένε— ἀπειλεῖ ὡστόσο την Ελλάδα ὅχι ὡς «κρατίδιο», ἀλλὰ ὡς κερκόπορτα; Θα δεχτεί το δικαίωμα της Κύπρου να ζήσει ὡς ἐλεύθερο κράτος και το δικαίωμα των Ἑλληνοκυπρίων να γυρίσουν στα σπίτια τους; Θα βοηθήσει την ἐρευνα για την ἀνεῦρεση των ἀγνοουμένων ἀπὸ την τουρκική ἐισβολὴ στην Κύπρο; Θα συστήσει στους Τούρκους να δεχτοῦν «την ὑπαρξὴ των ἄλλων», των Κούρδων ἂς πούμε, ἢ θα σφυρίζει ἀδιάφορα μπροστὰ στη σφαγὴ τους; Και τι λέει για τους διωγμούς και τα βασανιστήρια που υφίστανται στον τόπο τους οἱ Τούρκοι «ἀντιφρονούντες»;

Εἶναι ὄντως «διασκεδαστικό» να μας κατηγοροῦν γιατί θέλουμε να κατοχυρώσουμε ἀρχαία και νέα δικαιώματά μας, και πάνω ἀπ' ὅλα την ἀκεραιότητα της χώρας μας, ἄνθρωποι που η χώρα τους ἀπαγορεύει σε ὅλους τους ἄλλους να χρησιμοποιοῦν τον τίτλο της «σαμπάνιας» για τους ἀφρώδεις οἶνους τους, τον τίτλο του «ροκφόρ» για το εἶδος του γνωστοῦ μουχλιασμένου τυριοῦ ἢ τον τίτλο του «κονιάκ» για το δικό τους ἀπόσταγμα οἶνου. Πολὺ θα θέλαμε να μάθουμε πὼς θα ἀντιδρούσε ο Βιντάλ - Νακέ, ἂν, ἂς πούμε, κάποιοι στη Γερμανία ἀποφάσιζαν να ονομάσουν «Ἀλσατία» τη γειτονέουσα με την Ἀλσατία περιοχή, ὅπως πολὺ σωστά παρατηροῦσε ο Μάριος Πλωρίτης.

Εντέλει, ἐκεῖνο που ἔχει σημασία δεν εἶναι το γιατί εμεῖς δεν θέλουμε να ἀναγνωρίσουμε τα Σκόπια με την ονομασία της Μακεδονίας (κι ὅχι να τα ἀναγνωρίσουμε γενικῶς, ὅπως υπονοοῦν ο Βιντάλ - Νακέ και ἄλλοι), εἶναι το γιατί θέλουν να τα ἀναγνωρίζουν ὡς «Μακεδονία» οἱ —πολλοὶ και διάφοροι— ἐνδιαφερόμενοι.

7. Χαρακτηριστικά τα ὅσα λέει για την κατὰληψη του Κιλκίς κατὰ το Β' Βαλκανικὸ Πόλεμο ἀξιωματικός του ἐλληνικοῦ στρατοῦ: «Εἰσῆλθον με τα πρῶτα τμήματα εἰς την πόλιν του Κιλκίς ἣ οποία ἦτο ἐρημος, ὁλων των κατοίκων φανατικῶν βουλγαριζόντων φυγόντων με τον βουλγαρικὸν στρατὸν (...) Η χαρὰ μας ἦτο μεγάλη ὅχι μόνον δια την νίκην ἀλλὰ και διότι το Κιλκίς ἐθεωρεῖτο ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ φανατικωτέρα βουλγαρική πόλις». Αλεξάνδρου Μαζαράκη - Αινιάνος, Απομνημονεύματα. Ἰκάρος 1948, σ. 139. Βλ. και Απ. Βακαλόπουλου, Ἱστορία της Μακεδονίας 1354 - 1833, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 13 κ.έ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Ή. Χ. Παπαδημητρακόπουλος
ΕΠΙ ΠΤΙΛΩΝ ΑΥΡΑΣ
ΝΥΚΤΕΡΙΝΗΣ

Πέντε κείμενα για τον Παπαδιαμάντη
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Θέσεις

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ - ΚΡΙΤΙΚΗ
 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Μαρξιστικές επεξεργασίες
για τον πόλεμο

Της Σύνταξης: Δέκα χρόνια Θέσεις.

Της Σύνταξης: Η πολιτική στον αστερισμό του φόβου

Σ. Βαβδινός: Μερικά από τα αδιέξοδα της μακεδονικής πολιτικής της Ελλάδας

Δ. Δημούλης και Χρ. Γιαννούλη: Έθνη, τάξεις, πολιτική. Αναφορά στις μαρξιστικές επεξεργασίες για τον πόλεμο (Μέρος Γ').

Α. Χρύσης: Ηγεμονία και πολιτική συμμαχιών: Σκέψεις και σχόλια στο φως της γραμμισιακής διάκρισης πολιτικής κοινωνίας και κοινωνίας των πολιτών

Τ. Κυπριανίδης: Επιστημολογικές προεκτάσεις της «Διαλεκτικής της Φύσης» του Ένγκελς

Α. Μαρούδας: Αίτια και προοπτικές του απεργιακού κινήματος στην ΕΣΣΔ, 1989-1991. (Η εργατική αντίσταση στα «εκσυγχρονιστικά» οράματα της περestroika)

Χ. Τυροβούνης: Ιστορία ... χωρίς τελειωμό; (Ο ΣΥΝ «επαναπροσδιορίζεται»)

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ:

Ο Δημήτρης Δημούλης γράφει για τα βιβλία:

♦ Καρλ Μαρξ: *Εμπόρευμα και χρήμα*, μετάφραση, εισαγωγή και σχόλια του Γ. Σταμάτη

♦ Θ. Παπαχρίστου (επιμ.): *Νεοφιλελευθερισμός και δίκαιο*. Μια κριτική προσέγγιση

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1992 **40**

ΠΑΝΟΡΑΜΟ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
 «ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ»
 ΤΟΥ Α. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
 Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα
 Ελύτη

Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
 «ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον
 ερωτικό Σεφέρη

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
 Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
 Πέραν του μισοξενισμού και της
 υποτέλειας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
 «Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
 Παπαδιαμάντη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
 Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
 πνευματική ζωή

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
 Ερωτικές μεταμορφώσεις:
 αντίδωρο στην Μάτση
 Χατζηλαζάρου

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
 Ούτως ή άλλως

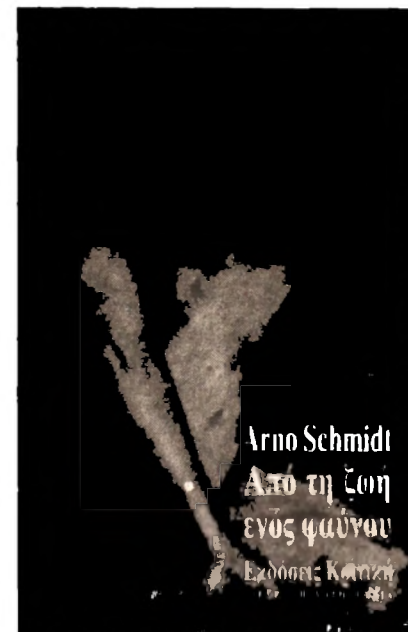
ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ
 ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
 Από την πορεία της ελληνικής
 ποίησης του 20ού αιώνα

Italo Calvino
Ο ΔΡΟΜΟΣ
ΤΟΥ ΣΑΝ ΤΖΟΒΑΝΙ

Πέντε διηγήματα του μεγάλου συγγραφέα, δημοσιευμένα μετά το θάνατό του, μιλούν για το βασανιστικό διαχωρισμό ανάμεσα στην καθημερινή πραγματικότητα που πρέπει να ζήσουμε και στον κόσμο του πνεύματος, όπου άθελά μας ταξιδεύουμε.

Arno Schmidt
ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ
ΕΝΟΣ ΦΑΥΝΟΥ

Πρώτη φορά μεταφράζεται στα ελληνικά έργο του μεγαλύτερου πρωτοποριακού γερμανού συγγραφέα. Το διβλίο εξιστορεί 13 μέρες από τη ζωή ενός δημοσίου υπαλλήλου, πριν και μετά τον πόλεμο, ασκώντας κριτική στον γερμανικό μικροαστισμό.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ
 Πατούσα 3
 Τηλ. 3639434

Ένας θεσμός σε βαθιά κρίση

Η πρόσφατη παρατεταμένη αντιπαράθεση μεταξύ κυβέρνησης και ανώτατης δικαστικής ηγεσίας από τη μία και του δικηγορικού σώματος της χώρας από την άλλη, δεν αποτελεί παρά την κορυφή του παγόβουνου, τον προάγγελο ευρύτερων αντιπαραθέσεων, κατά τις οποίες η κυβέρνηση με την αρωγή των ανωτάτων δικαστικών —και αυτή είναι μία σημαντική διαφορά σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν— θα επιχειρήσει να κάμψει τις αντιστάσεις των δικηγόρων (και όχι μόνον αυτών) και να αλώσει ολοκληρωτικά τη Δικαιοσύνη.

του Λεωνίδα Μ. Πεγιάδη

Η ψήφιση των διατάξεων του φορολογικού νομοσχεδίου για τους δικηγόρους, που αν και βεβιασμένα στην αρχή και με ελλειπέστατη ενημέρωση της κοινής γνώμης οδήγησε τον κλάδο σε αποχή, στη συνέχεια ανέδειξε την αντιδημοκρατική αντίληψη της παρούσας κυβέρνησης για τη λειτουργία των θεσμών και ιδίως της Δικαιοσύνης αλλά και την άλωση της τελευταίας από την Εκτελεστική Εξουσία. Δυστυχώς τα πρόσφατα ατοπήματα της ηγεσίας του Δικαστικού Σώματος δεν επιτυγχάνουν παρά ακριβώς το αντίθετο από αυτό που υποτίθεται ότι στοχεύουν. Έτσι, ενώ διακηρύσσεται η ανάγκη προστασίας της Δικαιοσύνης και των δικαστών κατά την ενάσκηση των καθηκόντων τους, η περιβολή τους με τον προσήκοντα σεβασμό από τους παράγοντες της δίκης, η προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και η διαφύλαξη τελικά του κύρους του θεσμού, στην πράξη επιτυγχάνεται η δημιουργία κλίματος δυσπιστίας σε βάρος των λειτουργών της Δικαιοσύνης, η βάνανση προσβολή των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και η διαπόμπευση του θεσμού.

Η διάκριση των εξουσιών, ήδη από τον Μοντεσκιέ, αποτελεί το θεμέλιο λίθο των δημοκρατικών πολιτευμάτων. Στο ισχύον Σύνταγμά μας καθιερώνεται με το άρθρο 26, το οποίο επιτάσσει τη διάκριση των λειτουργιών σε Νομοθετική, Εκτελεστική και Δικαστική. Όσο κι αν η παραπάνω αρχή έχει χάσει την αρχική απολυτότητά της, δεν παύει να ορίζει την ισορροπημένη λειτουργία των θεσμών ενός δημοκρατικού πολιτεύματος.

Το άρθρο 73 παρ. 1 σε συνδυασμό με τα άρθρα 87-98 του Συντάγματος καθορίζουν τα όρια της Δικαστικής Εξουσίας και ειδικότερα τον τρόπο άσκησης των καθηκόντων των δικαστών. Είναι σαφές, ότι για τον συντακτικό νομοθέτη «το δικαίωμα πρότασης νόμων ανήκει στη Βουλή και στην κυβέρνηση». Κι όμως πρόσφατα ο Α.Π., με τις

περιβόητες πια γνωμοδοτήσεις του, αναγορεύτηκε σε αυτόκλητο νομικό σύμβουλο της κυβέρνησης, διατυπώνοντας, μεταξύ άλλων καινοφανών, πρόταση νόμου για την τιμωρία των *παρεκτρεπομένων (sic)* δικηγόρων, η οποία εκτός των άλλων προβλέπει τη δυνατότητα αφαίρεσης από το δικάζον δικαστήριο μέχρι έξι μηνών της άδειας άσκησης επαγγέλματός τους και σε περίπτωση διαπίστωσης θρασύτητας (...) στο πρόσωπο του παραβάτη δικηγόρου, τη δυνατότητα καταδίκης του σε δυο χρόνια φυλάκιση!

Η πρωτοφανής παραπάνω πρόταση νόμου του Α.Π. απελευθερώνει τα ακόλουθα βραδυφλεγή, πλην εκρηκτικά, ερωτήματα:

α) Πώς είναι δυνατόν το Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας, κατά παράβαση του Συντάγματος, να προτείνει νόμο στην Εκτελεστική Εξουσία, όταν από τον συντακτικό νομοθέτη οι δικαστές, σύμφωνα με το άρθρο 87 παρ. 2, είναι μεταξύ των άλλων επιφορτισμένοι να ελέγχουν τη συνταγματικότητα των νόμων και όχι βέβαια να προτείνουν νόμους; Σε ποια διάταξη του Συντάγματος ή οποιουδήποτε νόμου βασίστηκαν οι Αρειοπαγίτες για να υποβάλλουν την παραπάνω γνωμοδότηση στην κυβέρνηση;

β) Πώς είναι δυνατόν —ανεξάρτητα του πελώριου θέματος που προκύπτει με την αυτή καθαυτή πρόταση νόμου— να προτείνεται η μετατροπή των δικηγόρων από ελεύθερους υπερασπιστές των πολιτών σε άβουλους παραστάτες και από συλλειτουργούς της Δικαιοσύνης σε δικανικούς μεταπράτες;

γ) Ποια κοινωνική ανάγκη οδήγησε τους ανώτατους δικαστές της χώρας στην υιοθέτηση ενός τόσο αυταρχικού μέσου για τη διαφύλαξη δήθεν της ομαλότητας των δικών; Είναι δυνατόν το απομονωμένο και ασφαλώς καταδικαστέο φαινόμενο της δίκης των ΔΕΚΟ να οδηγεί στη σκέψη αποδυνάμωσης του συνηγόρου υπεράσπισης μέσω της δαμόκλειας σπάθης της ποινικής και

πειθαρχικής καταστολής που θα ασκεί το ίδιο δικαστήριο, στο οποίο θα λαμβάνουν χώρα οι «κολάσιμες» πράξεις των δικηγόρων, όταν μάλιστα οι σχετικές διατάξεις, τόσο των ισχόντων Κώδικα Δικηγόρων και Κώδικα Δεοντολογίας, όσο και άρθρων του Π.Κ., επαρκούν για την αντιμετώπιση παρόμοιων ασυνήθιστων φαινομένων; Αναλογίστηκαν οι «εγκέφαλοι» της παραπάνω γνωμοδότησης ποια θα ήταν η τύχη των πολιτών, αν στη διάρκεια της πρόσφατης επταετούς δικτατορίας, συνάδελφοί τους είχαν τη φοβερή ιδέα να προτείνουν την ψήφιση παρόμοιου νόμου;

Τα παραπάνω (χωρίς να εξετάσουμε την πρόταση για πλήρη ουσιαστικό αποκλεισμό των ΜΜΕ από τις δίκες) πρωτοφανή αλλά και επικίνδυνα για τον τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης, ήταν φυσικό να αναστατώσουν τους δικηγόρους της χώρας και να αποτελέσουν στη συνέχεια τον πλέον ουσιώδη λόγο για παράταση της αποχής, με τα γνωστά πια αποτελέσματα.

Και ενώ το βαρύτατο ατόπημα του Α.Π. και οι συνέπειές του δεν έγιναν πλήρως κατανοητές ούτε από τα κόμματα, ούτε από τα ΜΜΕ και την κοινή γνώμη, η κυβέρνηση δια του αρμοδίου υπουργού της απέφυγε και συνεχίζει να αποφεύγει να αναλάβει τη δέσμευση της μη προώθησης ενός νομοσχεδίου, το οποίο θα αποτελούσε δυναμίτη για τα θεμέλια του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Το χειρότερο όμως είναι ότι αντί να επιδιωχθεί η εκτόνωση της κρίσης που προέκυψε, η αντιπαράθεση της ηγεσίας του δικαστικού σώματος με τους δικηγόρους οξύνθηκε με την άνωθεν διαταγή προς τους δικαστές για εφαρμογή μιας άλλης γνωμοδότησης (της 13/91 του ΑΠ), η οποία με αφορμή τη δίκη στο Ειδικό Δικαστήριο είχε αποφανθεί ότι η αποχή των δικηγόρων δεν αποτελεί ανυπερβλήτο κώλυμα και ότι συνεπώς το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα όταν το κρίνει αναγκαίο να προχωρήσει στην πρόοδο της δίκης, ορίζοντας μάλιστα

και συνηγόρους που δεν είναι της επιλογής του κατηγορουμένου. Η εφαρμογή της παραπάνω γνωμοδότησης (η οποία θα πρέπει να τονισθεί ότι κατάργησε αντίθετη πάγια νομολογία του ΑΠ, και ήρθε σε άμεση αντίθεση με την απόφαση του ΣτΕ τον προηγούμενο μήνα) από μειοψηφία δικαστών, δημιούργησε απεριγραπτες καταστάσεις στα δικαστήρια και είχε ως αποτέλεσμα την έκδοση διάτρητων αποφάσεων που στην ουσία κατάρρισαν το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου από τον κατηγορούμενο! Δικαίωμα το οποίο απορρέει αναμφισβήτητα από το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος που κατοχυρώνει το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης, από το άρθρο 6 παρ. 3 στ. γ' της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.) που εξασφαλίζει το δικαίωμα του κατηγορουμένου να αναθέτει την υπεράσπισή του σε συνήγορο της εκλογής του και από σειρά άρθρων του Κ.Π.Δ. (Κώδικα Ποινικής Δικονομίας —άρθρα 96 παρ. 1, 340 παρ. 1 κ.λπ.).

Αν και τα αποτελέσματα της αποχής λόγω των καλοκαιρινών διακοπών και της α-

ναστολής από 8 Ιουλίου της αποχής από το Δ.Σ.Α. (απόφαση που κατακρίθηκε ως πραξικοπηματική για τον τρόπο επικύρωσης σχετικής ψηφοφορίας της Γενικής Συνέλευσης) θα πάψουν για ένα σύντομο χρονικό διάστημα να είναι άμεσα ορατά, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι με την έναρξη του νέου δικαστικού έτους τον ερχόμενο Σεπτέμβριο η ηρεμία στο χώρο της Δικαιοσύνης θα αποκατασταθεί. Ήδη φημολογούνται νέα μέτρα της κυβέρνησης κατά των δικηγόρων, ενώ φαίνεται ότι η ηγεσία του δικαστικού σώματος επέλεξε την ευθεία αντιπαράθεση με το Δικηγορικό Σώμα, προκρίνοντας την ποινικοποίηση ανεπιθύμητων συμπεριφορών και επιδεικνύοντας αδυναμία να ανεχθεί τις διογκούμενες κριτικές για τα συνεχή ατοπήματά της. Από την άλλη πλευρά, τόσο η κυβέρνηση όσο και η αξιωματική αντιπολίτευση, επιμένουν να αντιμετωπίζουν την κρίση στο χώρο της Δικαιοσύνης στα πλαίσια του γνωστού και καταστροφικού διπολισμού. Το δυστύχημα είναι ότι εκτός από πολλούς δικαστές φαίνεται ότι και πολλοί δικηγόροι (και ιδίως συνδικαλιστές) έχουν εγκλωβι-

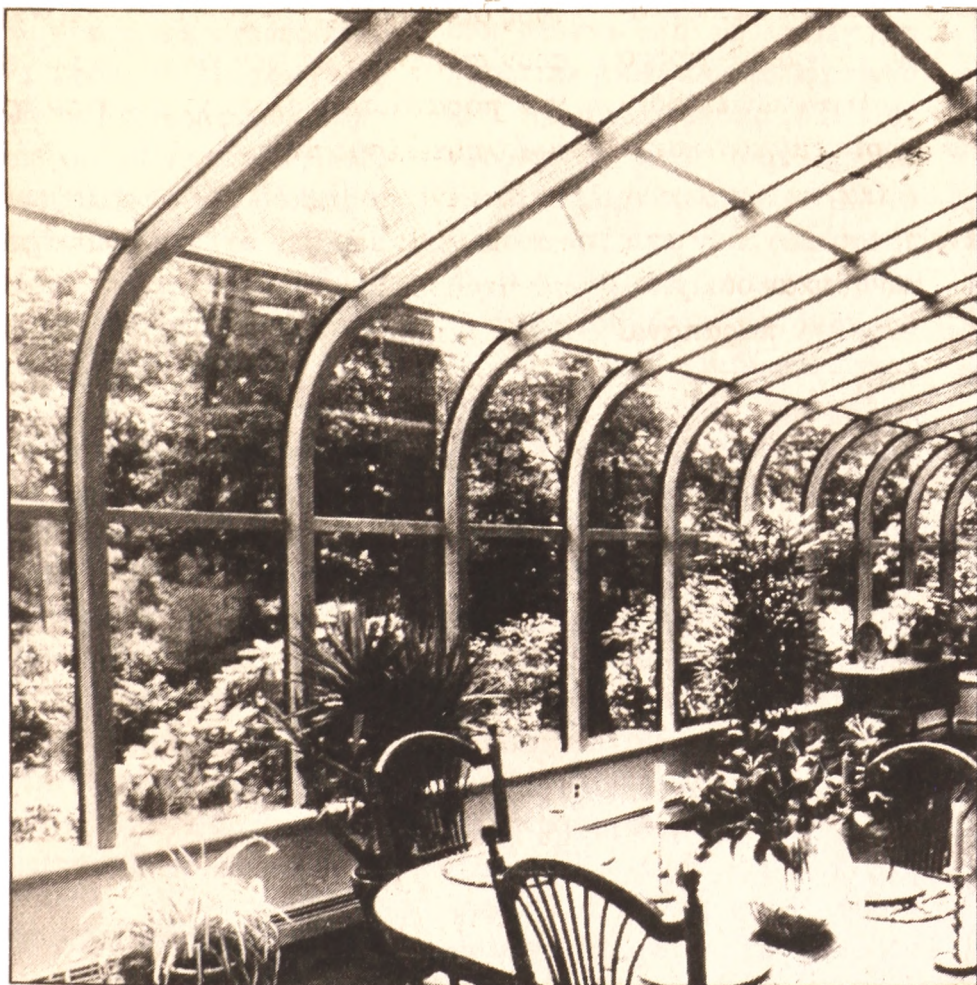
στεί από τα δύο μεγάλα πολιτικά κόμματα σε μια αντιπαράθεση με τους όρους του διπολισμού που μεταθέτει την ανάγκη πολιτικής επικράτησης του αντιστοίχου κόμματος στο χώρο της Δικαιοσύνης.

Το συμπέρασμα, όσο κοινότυπο πλέον και αν έχει κατακτήσει, είναι ότι όσο οι δικαστές δεν κατορθώνουν να απεγκλωβισθούν από πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες, όσο η Δικαστική Εξουσία στην ουσία ελέγχεται άμεσα από την εκτελεστική και δεν υλοποιείται με συνταγματική μεταρρύθμιση η πλήρης ανεξαρτησία της, η κρίση στο χώρο της Δικαιοσύνης θα βαθαίνει. Παράλληλα, όσο παραμένει κυρίαρχη η λογική του διπολισμού στις πρακτικές τόσο των πολιτικών κομμάτων, όσο και των συνδικαλιστικών οργάνων των δικηγόρων και των δικαστικών υπαλλήλων, είναι βέβαιο ότι η δυσπιστία του λαού προς τη Δικαιοσύνη θα αυξάνεται, τα ατομικά δικαιώματα θα παραβιάζονται και η ύπαρξη Κράτους - Δικαίου θα συνεχίσει να αποτελεί ένα ακόμα απραγματοποίητο στόχο της ελληνικής κοινωνίας. □

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

FOUR SEASONS
SUNROOMS

ΟΙ ΜΟΝΟΙ ΜΕ ΤΟΝ «ΜΑΓΙΚΟ» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

- ο οποίος:
- Απορροφά την υπεριώδη ακτινοβολία
 - Το καλοκαίρι αντανακλά τη ΘΕΡΜΙΚΗ ακτινοβολία του ήλιου
 - Το χειμώνα δεν αφήνει να διαφύγει η εσωτερική θερμότητα του σπιτιού
 - Ενισχύει την ηχομόνωση κατά 3 τουλάχιστον ντεσιμπέλ

ΤΕΧΝΗ α.τ.ε. — ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ
ΓΙΑΝΝΕΝΑ, Ν. Ζέρβα 39 (στοά), τηλ.: (0651)31-9-32, fax: 309-70

Το μέλλον της ηλιακής ενέργειας

Η έρευνα και η εκμετάλλευση της ηλιακής ενέργειας αφορά τη μετατροπή της σε ηλεκτρισμό, κυρίως με φωτοβολταϊκές και θερμικές μεθόδους. Μια διαφορετική προσέγγιση αφορά τη μετατροπή της σε ένα χημικό καύσιμο όπως το υδρογόνο. Πολλά χημικά καύσιμα μπορούν να αποθηκευθούν στην αέρια, υγρά ή στερεά μορφή τους και να χρησιμοποιηθούν αργότερα για καύση που θα δημιουργήσει θερμότητα και θα κινεί μηχανές. Η παραγωγή ουσιών, όπως το υδρογόνο, με ηλιακές μεθόδους, είναι δυνατό να συνεισφέρει στη λύση του ενεργειακού και περιβαλλοντικού προβλήματος του πλανήτη.

Σύνθετοι παραβολικοί συγκεντρωτές εγκατεστημένοι στο Ιλλινόις των ΗΠΑ. Κάθε ανακλαστήρας συγκεντρώνει την ηλιακή ακτινοβολία σε μια σωλήνα κενού που διατηρεί την θερμότητα με τρόπο ανάλογο με αυτόν του δοχείου θερμός.

Το ζήτημα της ενέργειας βρίσκεται πάντα στο προσκήνιο. Στη δεκαετία του '80, έπειτα από τις ενεργειακές κρίσεις της δεκαετίας του '70, η παραγωγή ενέργειας από τον άνθρακα και το πετρέλαιο ξεπέρασε τη ζήτηση. Αυτό είχε σαν άμεσο αποτέλεσμα να ατονίσει κάθε ενδιαφέρον για τον εκσυγχρονισμό της υποδομής της ενεργειακής παραγωγής στη βιο-

μηχανική Δύση, συμπεριλαμβανομένων και των εναλλακτικών μορφών ενέργειας.

Στις δεκαετίες του '50 και '60, το πετρέλαιο ήταν τόσο άφθονο και φτηνό, ώστε ένα μεγάλο τμήμα της κοινωνίας το θεωρούσε διαθέσιμο περίπου στον ίδιο βαθμό με το νερό της βρύσης. Αυτό φυσικά συνετέλεσε στην παράλογη σπατάλη του πετρελαίου στα είκοσι αυτά

χρόνια, ενώ ταυτόχρονα ατόνισε κάθε προσπάθεια για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών ενέργειας. Σε μια έκθεση που συνέταξε αμερικανική επιτροπή το 1974, υπολογίζεται ότι 1 εκατομμύριο *Btu* κοστίζουν 6.000 δολάρια σε τιμές εποχής, εάν παραχθούν από την ανθρώπινη εργασία, και μόλις 0,25 δολάρια εάν παραχθούν από ορυκτά καύσιμα.

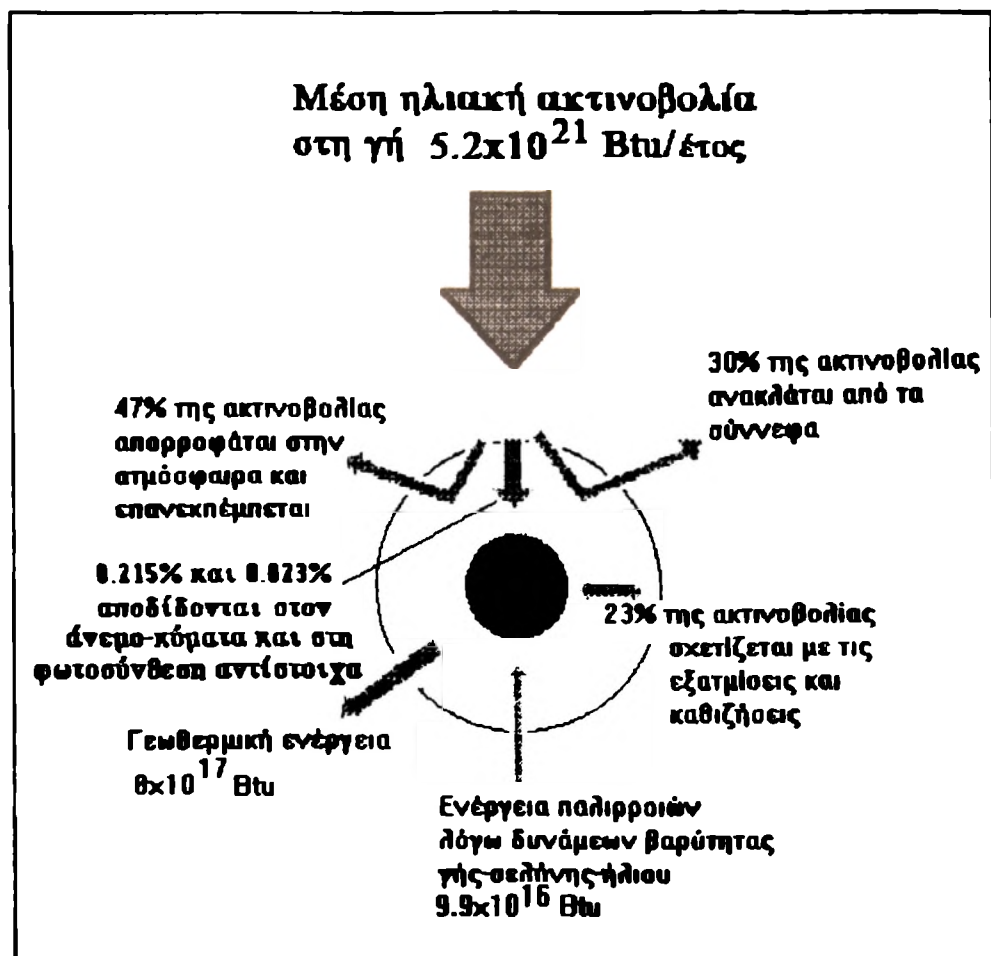
Σήμερα, περισσότερο παρά ποτέ, διαφαίνεται η ανάγκη να εξασφαλίσει η ανθρωπότητα ανεξάντλητους και περιβαλλοντικά καθαρούς ενεργειακούς πόρους. Αναπόφευκτα οι συζητήσεις για το περιβάλλον άρχισαν να περιλαμβάνουν συστηματικότερα τα ενεργειακά θέματα. Προβλήματα όπως η όξινη βροχή, η αύξηση της θερμοκρασίας της γης (φαινόμενο θερμοκηπίου), ή η ασφάλεια των πυρηνικών εργοστασίων, μπορούν να αντιμετωπισθούν εάν αναθεωρηθεί σε παγκόσμια κλίμακα η ενεργειακή πολιτική. Η περιβαλλοντική περιπέτεια μας έμαθε να αντιμετωπίζουμε τα

προβλήματα αυτά σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτού του είδους η αντιμετώπιση επεκτάθηκε αναπόφευκτα και στα θέματα της ενέργειας. Η παγκόσμια συνάντηση κορυφής στο Ρίο της Βραζιλίας αυτό τον Ιούνιο, παρά τις απαισιόδοξες προβλέψεις, αναμένεται να σηματοδοτήσει την αναθεώρηση στον ενεργειακό προγραμματισμό των κρατών.

Η Ελλάδα ανήκει στις ενεργειακά φτωχές χώρες χωρίς αυτοδυναμία στην παραγωγή ενέργειας. Μέχρι σήμερα το μεγαλύτερο βάρος στην παραγωγή πέφτει στους γαιάνθρακες (περίπου 85 % του συνολικού). Είναι συνεπώς φανερό ότι πρέπει να αναπτυχθεί πρωτοβουλία για την εξεύρεση πιο αποδοτικών πηγών ενέργειας στη χώρα μας και την ανάπτυξη τεχνολογίας που θα τις υποστηρίξει.

Ενέργεια από τον ήλιο

Η εξόρυξη των ενεργειακών πόρων, η μετατροπή τους σε άλλες μορφές και η μεταφορά τους αποτελούν τα κύρια μέληματα στον ενεργειακό κύκλο. Η

και τα χημικά καύσιμα

του Άκη Μπογιατζή

εξόρυξη του άνθρακα στις ΗΠΑ απαιτεί σε ενέργεια μόλις το 2-3% του ενεργειακού περιεχομένου του τελικού προϊόντος. Για το πετρέλαιο στην ίδια χώρα το ποσοστό αυτό φτάνει το 7%. Αντίθετα, η εκμετάλλευση μορφών ενέργειας που ήδη υπάρχουν ή φθάνουν στον πλανήτη, όπως η ηλιακή, η αιολική και η γεωθερμική, δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς ως προς την εκμετάλλευσή τους, ακόμα και αν είναι γνωστό πως το ποσό της ηλιακής ενέργειας που δέχεται η επιφάνεια της γης κάθε λεπτό φθάνει το σημαντικό νούμερο των 1,25 κιλοβαττωρών ανά τετραγωνικό μέτρο. Η δυσκολία έγκειται σε διαδικασίες όπως η αποδοτική συλλογή, μετατροπή και αποθήκευσή τους.

Επί του παρόντος, εκμεταλλευόμαστε την ηλιακή ενέργεια με δυο βασικούς τρόπους: έμμεσα, μέσω της φωτοσύνθεσης και της παραγωγής βιομάζας στη ρύση και, άμεσα, με την απευθείας συλλογή της με τη χρήση διάφορων τύπων ηλιακών συλλεκτών.

Η συνολική ενέργεια που δέχεται η επιφάνεια της γης μέσα σε ένα χρόνο, είναι $1,55 \times 10^{18}$ κιλοβαττώρες ($5,2 \times 10^{21}$ Btu). Από αυτό το ποσό, το 30% ανακλάται άμεσα από τα

σύννεφα (φαινόμενο *Albedo*) και το 20% απορροφάται στην τροπόσφαιρα (μεγάλα μήκη κύματος), επιτρέποντας με αυτό τον τρόπο να καταλήξει σε μας το 50%. Από το ποσό της ηλιακής ενέργειας που καταλήγει στη γη, το 47% επί του συνολικού, χάνεται σαν θερμότητα από τη γη στο διάστημα, και το εναπομένον κατανέμεται στους ανέμους (0,2%), στην ωκεάνεια κυκλοφορία, τη φωτοσύνθεση (0,02%) και στον κύκλο του νερού (υπό μορφή λανθάνουσας θερμότητας). Υπολογίζεται ότι το 18% της ακτινοβολίας που προσπίπτει στον πλανήτη φθάνει τελικώς στην επιφάνειά του.

Για τη σύγκριση, αναφέρουμε ότι η αντίστοιχη ενέργεια που μπορεί να παραχθεί (1986) από τον άνθρωπο, χρησιμοποιώντας όλων των ειδών τα υπάρχοντα καύσιμα, είναι $8,85 \times 10^{13}$ κιλοβαττώρες (το 0,005% της ηλιακής). Το 1975 το ποσό αυτό ήταν 5×10^{13} κιλοβαττώρες (το 0,003% της ηλιακής), ενώ εκτιμάται ότι το 2000 θα φτάσει τις $1,19 \times 10^{14}$ κιλοβαττώρες (το 0,0068% της ηλιακής). Το ποσό αυτό της ενέργειας θα μπορούσε να ληφθεί αξιοποιώντας το 0,3% της προσπίπτου-

σας ηλιακής ενέργειας στην επιφάνεια της γης, με ένα συντελεστή απόδοσης των συστημάτων μας 10%.

Υδρογόνο: καύσιμο 100% φιλικό με το περιβάλλον

Επειδή τα ορυκτά καύσιμα έχουν πεπερασμένα αποθέματα, η ανάγκη να βρεθούν υποκατάστατά τους είναι επιτακτική. Οι νέες ενεργειακές πηγές (α) θα πρέπει να είναι ανανεώσιμες, (β) θα πρέπει να απαντούν σε μεγάλες ποσότητες ώστε να ικανοποιούν τις ανάγκες του πλανήτη και (γ) να είναι περιβαλλοντικά καθαρές.

Το υδρογόνο είναι ένα ελαφρύ καύσιμο αέριο, που μπορεί εύκολα να σχηματιστεί από την ηλεκτρόλυση του νερού. Μπορεί, στη συνέχεια, να αποθηκευθεί και να μεταφερθεί σε μεγάλες αποστάσεις. Όταν καεί, σχηματίζει νερό και, από αυτή την άποψη, δεν παρουσιάζει εκπομπές. Αλλά μόνο όταν η παραγωγή του συνδυαστεί με τεχνολογίες που δεν ρυπαίνουν, όπως με τη χρησιμοποίηση του ήλιου, του αέρα, ή τις υδατοπτώσεις, μπορούμε να το θεωρήσουμε σαν απολύτως περιβαλλοντικά αποδεκτό.

Στη Σαουδική Αραβία, βρίσκεται εγκατεστημένο ένα πρό-

γραμμα συνεργασίας με τη Γερμανία, με την επωνυμία *HYSO-LAR*, που αποτελείται από μια φωτοβολταϊκή γεννήτρια παραγωγής 350 κιλοβάτ, σε συνδυασμό με ένα εργοστάσιο ηλεκτρόλυσης του νερού που παράγει υδρογόνο. Σήμερα, η απόδοση ενός φωτοβολταϊκού συστήματος είναι περίπου 12% και ενός συστήματος ηλεκτρόλυσης περίπου 70%, που δίνει ένα συνολικό συντελεστή απόδοσης για το σύστημα που αναφέραμε 8%. Αν λάβουμε υπόψη ότι η έρευνα για τη σχεδίαση φωτοβολταϊκών συστημάτων είναι πολύ δραστήρια, μπορούμε να προβλέψουμε μεγαλύτερες αποδόσεις. Παρόλα αυτά, σήμερα αναζητούνται χημικά συστήματα που να μην εξαρτώνται από το ενδιάμεσο στάδιο της ηλεκτρικής ενέργειας.

Θεωρητικά είναι δυνατό να διασπάσουμε το νερό σε θερμοκρασίες 2.000°C , διαδικασία που έχει πολλές δυσκολίες χειρισμού. Υπάρχουν όμως θερμικές μέθοδοι που απαιτούν λιγότερο υψηλές θερμοκρασίες ($600-1.000^\circ \text{C}$) και χρησιμοποιούν ένα άλας, συνήθως κάποιο χλωρίδιο μετάλλου σε θερμοχημικό κύκλο με το νερό. Σε μια τέτοια μέθοδο το συνολικό αποτέλεσμα είναι η παραγωγή

Εντάσεις μεγαλύτερες και από την επιφάνεια του ήλιου!

Μπορούμε να επιτύχουμε πολύ υψηλές συγκεντρώσεις φωτεινής ενέργειας χρησιμοποιώντας τούς μη ειδικωλοποιούς συσσωρευτές. Ένα ηλιακό σύστημα αυτού του τύπου δεν ενδιαφέρεται καθόλου για το τέλειο είδωλο του ήλιου, αλλά μόνο για τη λήψη της μέγιστης δυνατής έντασης της ακτινοβολίας. Υπάρχει ένας κλάδος της οπτικής που ασχολείται με τους συγκεντρωτές φωτός χωρίς το σχηματισμό ειδώλου: *nonimaging optics*.

Στο πανεπιστήμιο του Σικάγου, υπό την επίβλεψη του Ρόναλντ Ουίνστον, κατασκευάστηκαν παραβολικοί συγκεντρωτές που έχουν την ικανότητα να συγκεντρώνουν τις υψηλότερες εντάσεις φωτός σε όλο το ηλιακό σύστημα, περιλαμβανομένου και αυτό του ήλιου!

Οι συγκεντρωτές του Ουίνστον έχουν παραβολικό σχήμα και συγκεντρώνουν τις ακτίνες του ήλιου σε ένα μαύρο απορροφητικό σωλήνα που βρίσκεται στο κέντρο της παραβολικής κοιλότη-

τας. Το παραβολικό σχήμα είναι το πλέον κατάλληλο για τη συσσώρευση ακτίνων σε μια επίπεδη επιφάνεια. Εάν ένας παραβολικός συγκεντρωτής αυτού του είδους τοποθετηθεί στο φακό ενός τηλεσκοπίου ή μιας ηλιακής καμίνου, το όργανο ξεγελιέται, σα να ήταν μεγαλύτερη η περιοχή που εσπεύει, πράγμα που ισοδυναμεί με την ενίσχυση των ακτίνων.

Οι παραβολικοί συγκεντρωτές του Ουίνστον είναι ικανοί να συγκεντρώνουν τις ακτίνες σε εντάσεις έως και 100.000 φορές υψηλότερες από την ένταση του φωτός στην επιφάνεια της γης και κατά 2,17 φορές ανώτερες από το ανώτατο δυνατό όριο της έντασης, όπως καθορίζεται από το β' νόμο της θερμοδυναμικής.

ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

$1 \text{ Btu} = 1054 \text{ Joule} = 0,254 \text{ Kcal} = 0,29 \times 10^{-3}$ κιλοβαττώρες (Kwh) = με την ενέργεια από την καύση:
 $1,72 \times 10^{-7}$ βαρελιών αργού πετρελαίου
 $3,59 \times 10^{-8}$ μετρικών τόννων άνθρακα
 10^{-3} SCF (κανονικά κυβικά πόδια, 1 atm , 21°C) φυσικού αερίου

υδρογόνου, ενώ το άλας ανακυκλώνεται.

Ο θερμοχημικός αγωγός

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα συστήματα που σχηματίζουν μείγμα υδρογόνου και μονοξειδίου του άνθρακα με σημαντική θερμαντική ικανότητα, από την αντίδραση στους 900° - 1.000° C, μεθανίου και υδρατμών, ή μεθανίου και διοξειδίου του άνθρακα. Το μείγμα υδρογόνου και μονοξειδίου που σχηματίζεται με αυτόν τον τρόπο,

μπορεί να αποθηκευτεί σε θερμοκρασία περιβάλλοντος για α-περιόριστο χρόνο και μπορεί κατόπιν διοχετευτεί στους κα-ταναλωτές με σύστημα αγωγών.

Η ιδέα αυτή ονομάστηκε **θερμοχημικός αγωγός** επειδή το σύστημα είναι **αντιστρεπτό**, δηλαδή ο καταναλωτής μπορεί να επιστρέψει το αέριο προϊόν προς νέα παραγωγή υδρογόνου. Το πρόγραμμα εκτελείται από κοινού με τη Γερμανία στο Ινστιτούτο *Weizman* στο Ρεχόβότ του Ισραήλ. Οι υψηλές θερ-

μοκρασίες επιτυγχάνονται με τη συγκέντρωση του ηλιακού φωτός. Το σύστημα είναι κλειστό που σημαίνει ότι δεν έχουμε κατανάλωση πρώτης ύλης και δεν σχηματίζονται παραπροϊόντα που εκπέμπονται στην ατμόσφαιρα. Έχει μάλιστα τρία σημαντικά πλεονεκτήματα: (α) αποθηκεύει την ηλιακή ενέργεια και την μετατρέπει σε χημική, (β) την αποθηκεύει και (γ) τη χρησιμοποιεί στην παραγωγή ηλεκτρισμού ή σε βιομηχανικές διαδικασίες.

Η συγκέντρωση της ηλιακής ακτινοβολίας μπορεί να γίνει με κάτοπτρα που έχουν κατάλληλη διαμόρφωση. Στον τομέα της συγκέντρωσης της ηλιακής ακτινοβολίας έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος (βλ. πλαίσιο παραπλεύρως). Στην τεχνολογία αυτή απαιτείται ένα μέσο μεταφοράς θερμότητας που θα συνδέει τη συσσωρευμένη ακτινοβολία με τη χημική αντίδραση. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται ατμοί νατρίου, ή αέρας επάνω σε εκτενείς επιφάνειες που συγκεντρώνουν την ηλιακή ακτινοβολία.

Όπως φαίνεται, το πεδίο είναι ανοικτό και η επιτυχία των προγραμμάτων αυτών θα εξασφαλίσει άφθονη και καθαρή ενέργεια, όσο τουλάχιστον θα λάμπει ο ήλιος. Η έρευνα για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, και συγκεκριμένα την ηλιακή, πρέπει να γίνει με εντατικότερο ρυθμό.

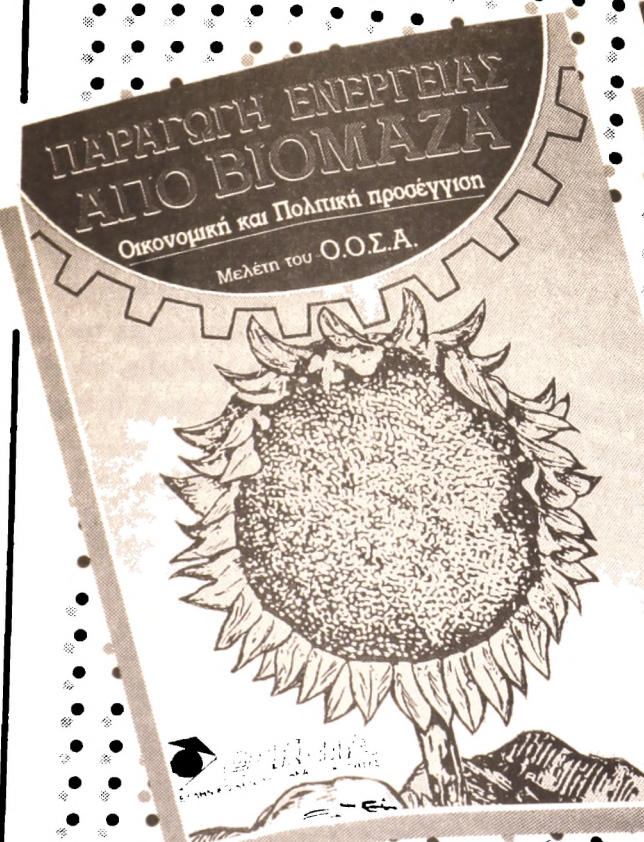
Είναι βέβαιο ότι στα επόμενα 50 χρόνια η τεχνολογία θα εστιάσει στην αποδοτικότερη εκμετάλλευση των υπαρχόντων παραδοσιακών ενεργειακών πηγών και, εάν δεν υπάρξει μια σαφής εναλλακτική πρόταση, θα παρατηρηθεί παράλληλα μια στροφή προς την πυρηνική ενέργεια. Για να αποτραπεί το ενδεχόμενο αυτό, οι επιλογές της ανθρωπότητας είναι πλέον σαφείς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

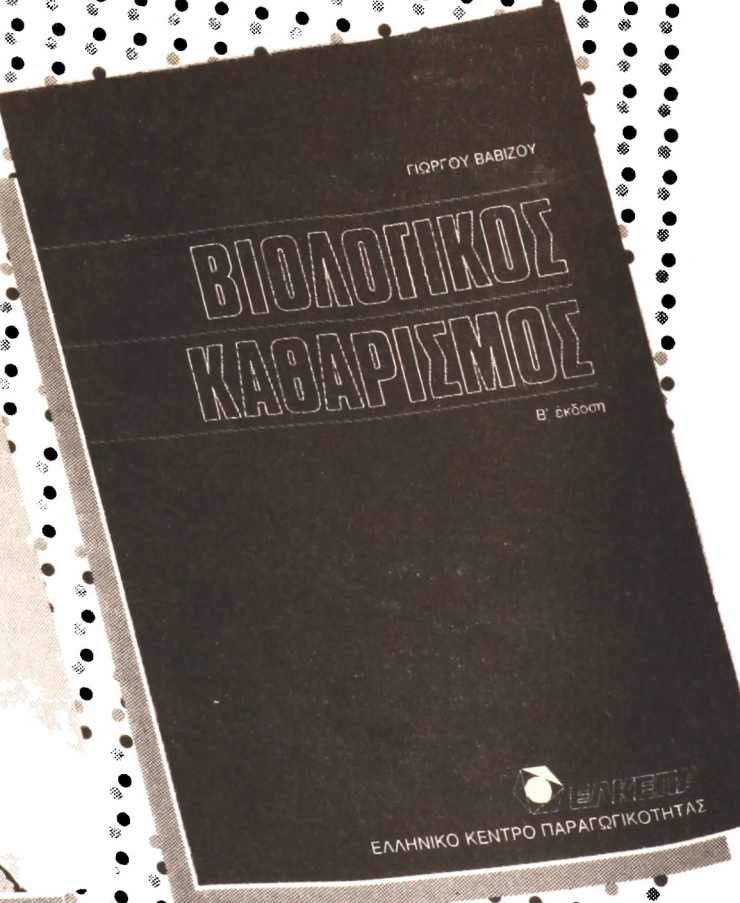
1. *The two Faces of Chemistry*, Luciano Caglioti, αγγλ. έκδοση, μτφ. από τα ιταλικά, MIT press 1983.
2. *Energy. A physical Science text*, Robert S. Rouse & Robert O. Smith, MacMillan, 1975.
3. *Israel Dostrovsky, Scient. Amer.*, Dec. 1991, σελ. 102.
4. «Τα Νέα», Τρίτη 19 Μαΐου 1992.
5. *Roland Winston, Scient. Amer.*, March 1991, σελ. 52.
6. *I.M. Basset, W.T. Welford, R. Winston, Progress in Optics*, 4, σελ. 171-186.
7. *Energy. Vol. II, Non-Nuclear Energy Technologies*, S.S. Penner, L. Icerman, Addison - Wesley, 1977, σελ. 126-211.
8. *R. Winston, κ.ά., Nature*, 30 Αυγούστου 1990, σελ. 802.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΚΕΠΑ

Παραγωγή Ενέργειας από Βιομάζα.
Η μελέτη αυτή αποτελεί συμβολή στον προβληματισμό και στην ενημέρωση για το ειδικό ζήτημα της παραγωγής ενέργειας από βιομάζα.

Βιολογικός Καθαρισμός
Η έκδοση αυτή περιλαμβάνει μια αναλυτική παρουσίαση των συστημάτων βιολογικού καθαρισμού των λυμάτων, τα σύνθετα προβλήματα που αντιμετωπίζονται στην εκπόνηση των μελετών των συστημάτων καθαρισμού καθώς και σχετικές προδιαγραφές.

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ

Ευχολόγια και υμνολογίες

● Από τον Χρήστο Ηλιόπουλο πήραμε το κείμενο που ακολουθεί, κριτική στο σημείωμα του Γιώργου Κοροπούλη για την ποιητική συλλογή του Δ. Καψάλη «Υπό κλίμακα» (ANTI, τχ. 491, 17/4/92).

Προσπαθώντας να δώσει εμφαντική αίγλη στο ποιητικό πρότυπο που από κοινού κατασκευάζει ο Κοροπούλης μετά του ομογαλάκτου του Καψάλη, προσφεύγει στον κριτικό λόγο υμνώντας τη ρετρό απόπειρα που εγκαινιάσαν με το *Τριώδιο*.

Το ραντεβού του οξυδερκή κριτικού με τους χωρίς διορατικότητα συναδέλφους του παίρνει σάρκα και οστά στο φιλόξενο ANTI (17/4/92). Τα αδιαμφισβήτητα ποιητικά πρωτεία που απονέμει ο Κοροπούλης στον Καψάλη, μπορούν να προσεγγισθούν και να εξηγηθούν όταν θυμηθούμε το εγχείρημά τους στο *Τριώδιο* (βλ. Διαβάζω: «Ρετρό: Η άλλη όψη της Λήθης», 11/12/91).

Το σημαντικό κι αποφασιστικό του προσκομίζει η κατά Κοροπούλην κριτική, συνίσταται στην εξύμνηση του ποιητή —και λιγότερο του ποιήματος— δια μέσου μιας αντικειμενικής γενικότητας που η ισχύς της προβάλλεται ως ναντίρρητη. Ήτοι προσδιορίζει πακριβώς τα υλικά κατασκευής του ποιήματος: «*Το ενιαίο ποίημα... αποτελείται από τριάντα πτάστιχες ομοιοκατάληκτες τροφές... ακολουθεί τον τύπο β-α-β-α-γ-γ-»* (Γ.Κ.) και κατέληγει σε ένα μετριοφρόνα χαρακτηρισμό του ποιήματος: «*Για το "Υπό κλίμακα" είναι ποίημα μείζονος τόνου και δεν αρκεί σκίτσο για να τεκμηριώσουμε τη διάγνωση*» (Γ.Κ.).

Ωστόσο η διάγνωση του ποιητή

για τον έτερο / συνέταιρο ποιητή δεν εδράζεται σε μια πνευματική, αισθητική και συγκινησιακή πλοκή αλλά ως βάθρο της προβάλλεται η υποταγή του κριτικού στην εξύμνηση.

Δεν επιχειρείται δηλαδή μια αναμέτρηση από την οποία εξάγεται η δικαίωση των χαρακτηρισμών, αλλά εξελίσσεται μια σκέψη υπό την ομηρία της ανάγκης για διαφήμιση και προβολή.

Κατά συνέπεια, ο κριτικός επαναπαύεται στις κρίσεις που προηγήθηκαν από κριτικούς της ομοούσιας ομάδος. Δηλαδή καταφεύγει προς τεκμηρίωση στους διακηρυχτικούς χαρακτηρισμούς του Α. Μπερλή. Και τους επαναδιατυπώνει: «*θεώρησε το ποίημα του Καψάλη μοναδικό*» και ακόμα «*ο Μπερλής θεωρεί το "Υπό κλίμακα" καλό ποίημα*» (Γ.Κ.).

Επενεργώντας ερεθιστικά στον Κοροπούλη, οι χαρακτηρισμοί —καλό, μοναδικό— προεκτείνονται επιδέξια υπερβαίνοντας μια ελεγχόμενη προβολή. Αλλά υπό παρόμοιες συνθήκες ο κριτικός αδυνατεί να σχηματίσει μια δική του εικόνα και καταφεύγει στα δάνεια. Μοναδικό κριτήριο του η αναγωγή του προϊόντος που διαφημίζει δια μέσου έγκυρων ονομάτων. Ταυτόχρονα ασκεί μια πολεμική διακηρύξεων στους έχοντας δημοσιοποιήσει αντίθετες κρίσεις με τη δική του. Όπως και να έχει, διεξέρχεται των ονομάτων Μπόρχες, Πολυλά, Byron, Keats, Βιζυηνού, αφήνοντας να εννοηθεί ρητά η σχέση τους με τον προστατευόμενό του ποιητή.

Σοφόν το εγχείρημα που προκαλεί η αχαλίνωτη ματαιοδοξία, σοφοτάτη όμως και η αντίδραση των κριτικών και αναγνωστών. Αλλά πώς αντιμετωπίζεται η αντίδραση των αναγνωστών να κωφεύουν σε παρόμοια εγχειρήματα; Με αδιαφορία, αφού το ενδιαφέρον του Κοροπούλη εστιάζεται αποκλειστικά στους διαμεσολαβητές. Προς τους οποίους απευθύνεται κατακεραυνώνοντάς τους: «*γραφή εύφορη και ευφορική,*

φυσικό ήταν να μην προσεχτεί από την κριτική» (Γ.Κ.). Όπως εξίσου φυσικό ήταν να αγγίζει και να συναρπάσει τον ομογάλακτο του ποιητή κριτικό μας.

Εδώ νομιμοποιούμεθα να αντιγράψουμε τα «ξεροκέφαλα» γεγονότα, εγκαλώντας την ιδιοτελή αμνησία του κριτικού. Και τούτο επειδή η υποδοχή του εν λόγω ποιήματος υπήρξε τέτοια που παρόμοιά της μόνο ο υπεράνω κρίσεως Ελύτης γνωρίζει.

Αριθμούμε: πρώτον, προαναγγέλλεται επαινετικά από τη γραφική γραφή του Γ. Βέλτσου (*Τα Νέα*), δεύτερον, κρεμάται ένα δείγμα της στο οπισθόφυλλο της *Εποχής* και, τρίτον, σχολιάζεται επαινετικά από *Ελευθεροτυπία*, *Καθημερινή*, *Εποχή*, *ANTI*, *Πολίτη*... Γνωρίζει άραγε κανείς αναγνώστης αντίστοιχο νεο-ποιητή με παρόμοια υποδοχή - προβολή;

Και πώς ή γιατί, μετά απ' αυτόν τον καταγιγισμό προώθησης του ποιήματος, ο έγκριτος κριτικός αισθάνεται την ανάγκη να διαμαρτυρηθεί για τους κριτικούς; Μήπως όλες αυτές οι παρουσιάσεις εκπορεύθηκαν από την ομήγυρι των ομογαλάκτων και οι απ' έξω του κυκλώματος απάντησαν δια της εύγλωττης σιωπής των;

Η σιωπή των κριτικών για το «μείζονος τόνου» ποίημα προκαλεί την ομιλία του Κοροπούλη περιφρονώντας ανοιχτά πλέον τη νοημοσύνη των πρώτων: «*Είναι παράξενο: το πιο έντεχνο βιβλίο ενός ποιητή που, οσάκις καταδέχτηκαν να ασχοληθούν μαζί του οι κριτικοί μας κατηγορήθηκε για υπερβάλλουσα φιλολογική ειλκρίνεια*» (Γ.Κ.).

Δηλαδή ο υπεράνω κρίσης κριτικός Κοροπούλης απαιτεί και επιτάσσει να συμβεί εκείνο που ανταποκρίνεται στις επιδιώξεις του. Επιδιώξεις που μια γεύση λάβαμε εκ του *Τριωδίου* και τώρα από την έντεχνη απλούστευση που μας εγχείρει μέσω του ANTI.

Βέβαια το όλο επεισόδιο χαρακτηρίζει την ομάδα - παρέα του Κοροπούλη και ως εκ τούτου είναι αυτονόητη η αντίδραση των

κριτικών να σιωπούν σε ένα επιθετικό ναρκισσισμό. Αν ο κ. Κοροπούλης αισθάνεται επιτυχημένος με την εικόνα που κατασκευάζει και διανέμει στα φιλικά του έντυπα, γιατί διεκδικεί να θυσιάσουμε τη γνώμη, γούστο, ευαισθησία ή ό,τι άλλο στις προτιμήσεις του; Οι ωμές διατυπώσεις τύπου: «*Το ποίημα του Καψάλη είναι μείζονος τόνου ακριβώς διότι δεν τίθεται, εδώ, θέμα μείζονος και ελλάσσονος*» (Γ.Κ.) παραπέμπουν σε άλλους χώρους και άλλους χρόνους...

Εξαντλημένος από την αναμνη καταξίωσης, ο επί παντός γράφων Κοροπούλης μας βομβαρδίζει λοιπόν με την υπόθεσή του. Η οποία ταυτίζεται με εκείνη του Καψάλη.

Είμαστε λοιπόν όλοι οι εκτός των τειχών ή οι εκτός της κάστας του Κοροπούλη, εν ποιητική απώλεια αφού δεν οσμιστήκαμε έναν ποιητή «μείζονος τόνου» (κατ' ακολουθία και του Κοροπούλη). Έναν ποιητή που «*εξαργυρώνει... το πιο σκληρό νόμισμα του ελεύθερου στίχου: τον σεφερικό στίχο...*» (Γ.Κ.) κατά τον εμβριθή ιστορικό Κοροπούλη.

Αντί επιλόγου θα καταφύγουμε στη μυθολογία για να δανεισθούμε την ιστορία του Προκρούστη: αρίστευε στο να τεντώνει —πέρα των ορίων τους— μέτρια σώματα. Ακριβώς όπως ο Κοροπούλης αριστεύει στην προσωπική μυθολογία του.

Χρήστος Ηλιόπουλος

● Από τον συνεργάτη μας Γιώργο Κοροπούλη ζητήσαμε να σχολιάσει το κείμενο του Χρ. Ηλιόπουλου. Έγραψε τα εξής:

Ευχαριστώ το ANTI που έθεσε υπόψη μου το κείμενο του κ. Χρ. Ηλιόπουλου. Δυστυχώς, δεν έχω χρόνο να απαντήσω στις εμπεριστατωμένες αιτιάσεις του γιατί, αυτό τον καιρό, συγγράφω ένα μάλλον εκτενές κριτικό δοκίμιο για το κριτικό έργο του Άρη Μπερλή, και βιάζομαι να το τελειώσω για να το εγκρίνει ο

Διονύσης Καψάλης. Ευελπιστώ, δε, ότι συντόμως το δοκίμιό μου θα διασκευαστεί από τον Ηλία Λάγιο σε θεατρικό και θα το κρίνει ευνοϊκά από τις σελίδες της «Καθημερινής» ο Παντελής Μπουκάλας.

Μετά τιμής
Γιώργος Κοροπούλης

ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ

● Από την ΣΦΕΒΑ, πήραμε την επιστολή που ακολουθεί:

Αξιότιμε κ. Διευθυντά,
Απορία και έκπληξη μας προκάλεσε το άρθρο «Οργή του Μητροπολίτη» που δημοσιεύθηκε στις 15/5/92 στο περιοδικό σας και υπογράφει κάποιος κ. «Ω». Τα περισσότερα από τα μέχρι τώρα άρθρα του ANTI για το βορειοηπειρωτικό ζήτημα τα διακρίνει σοβαρότητα, υπευθυνότητα και προπαντός γνώση του εθνικού θέματος και των συνεχώς μεταβαλλομένων συνθηκών. Δυστυχώς τα ανωτέρω χαρακτηριστικά λείπουν από το σχόλιο του κ. «Ω», γεγονός το οποίο νομίζουμε πως σας εκθέτει.

1. Θέλοντας να εκθέσει τον αγώνα και να βάλει «ταμπέλες» στον Μητροπολίτη Σεβαστιανό —άλλωστε δεν πρωτοτυπεί— αναφέρει εντελώς αβασάνιστα: «η περίοδος αγάπης και σύμπνοιας ανάμεσα στην κυβέρνηση και τον Μητροπολίτη Πωγωνιανής Σεβαστιανό έχει αρχίσει να παρέρχετε και αυτό τυγχάνει να παρατηρείται μετά την αποπομπή του κ. Σαμαρά από το ΥΠΕΞ».

Δεν θα περιμέναμε όμως, δημοσιογραφώντας στο ANTI και ασχολούμενος με το Βορειοηπειρωτικό, να αγνοεί ή να αποσιωπά παλαιότερες και κατ'επανάληψη σκληρές δηλώσεις του Μητροπολίτη προς την κυβέρνηση και τον τότε υπουργό Εξωτερικών κ. Σαμαρά, για τις λαθεμένες και επικίνδυνες επιλογές στο χειρισμό του Βορειοηπειρωτικού. Αναφέρουμε ενδεικτικά την αυστηρή κριτική που ασκήθηκε προσωπικά στον

κ. Σαμαρά για την εκ μέρους του προσυπογραφή της εισόδου της Αλβανίας στη ΔΑΣΕ, χωρίς να εξασφαλίσει ανταλλάγματα για τον Ελληνισμό.

2. Όσον αφορά στις «σχέσεις του Μητροπολίτη με το γνωστό ΣΦΕΒΑ», δεν υπάρχει λόγος να απαντήσουμε...

Η Ένωσή μας συμπληρώνει φέτος 10 χρόνια αγώνα - αγωνίας - προσφοράς στην εθνική υπόθεση της Βορείου Ηπείρου. Θα περιμέναμε να γνωρίζει ο κ. «Ω» τη σχέση μας με τον αγωνιστή Μητροπολίτη Δρυinouπόλεως Πωγωνιανής και Κονίτσης κ. Σεβαστιανό, αφού για τον ίδιο η Ένωσή μας είναι «ο γνωστός ΣΦΕΒΑ»...

Δεν ζητούμε την επιείκειά σας στις θέσεις μας απεναντίας προσδοκούμε την αυστηρή κριτική σας. Απορρίπτουμε όμως κατηγορηματικά την προχειρότητα του σχολιογράφου που καταλήγει σε δημαγωγία.

Ο Πρόεδρος
Α. Γκοτσόπουλος

Με τιμή
Ο Γ. Γραμματέας
Α. Καντανής

Σ.Σ. Πράγματι, δεν είναι γνωστές στο ANTI οι σχέσεις ΣΦΕΒΑ και Σεβαστιανού. Το ερώτημα λοιπόν παραμένει στο αέριο αναπάντητο, συμπεριλαμβάνοντας και επιμέρους ερωτήματα για συγκεκριμένους τομείς αυτών των σχέσεων, όπως, π.χ., πώς μια Μητρόπολη συνεργάζεται με ένα σωματείο. Όσο για τις κατηγορίες περί «δημαγωγίας», «έκθεσης του Αγώνα» και «ταμπελών» στον κ. Σεβαστιανό, καλό θα είναι να μην επεκταθεί η διάθεση εμφυλίου που παρ'ολίγον να πλήξει την ελληνική μειονότητα στην Αλβανία, με κάτι «υπερπατριώτες» να κατηγορούν άλλους σαν «ενδοτικούς».

ΟΙ «170»

● Ασχολίαστο, λόγω του ύφους του, το γράμμα που ακολουθεί:

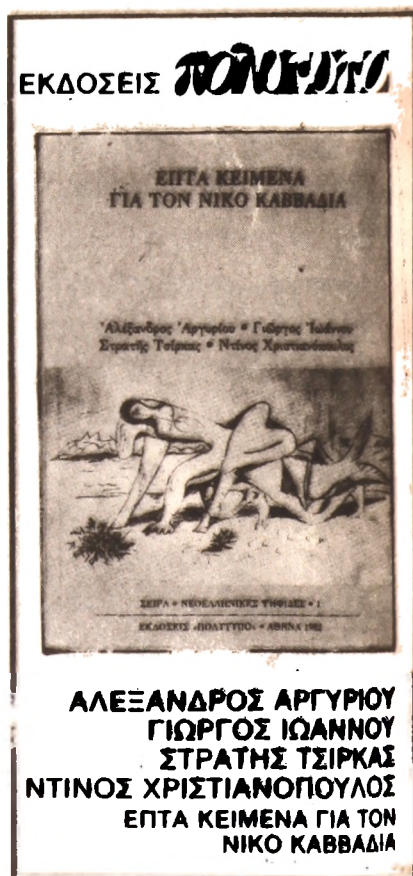
Πάσχουμε λοιπόν από πατριδολαγνεία όταν, απειλούμενης της πατρίδας μας, αντιδρούμε ανάλογα. Υποφέρουμε από υστερία εθνικιστική, όταν επισημαίνουμε τις επιβουλές βλέψεις των προ των πυλών εχθρών και την εσκεμμένη αδιαφορία των «φίλων». Είμαστε εμείς οι μεγαλοϊδεάτες που διακηρύσσουμε κάθε μέρα και πολλές φορές την ημέρα πως τίποτα δεν διεκδικούμε από κανέναν. Αφού λοιπόν έτσι είναι, ας πετάξουμε τα όπλα και τις ασπίδες, ας έλθουν οι Τούρκοι στα νησιά και στη Θράκη κι ας καταλάβουν τη Μακεδονία, για χατίρι των ισχυρών συμμάχων και εταίρων μας, τα φαντασματα του αλήστου μνήμης Κροάτη τυράννου. Κι αν οι μισοί Έλληνες μεταβληθούμε σε ανδράποδα δεν πειράζει. Οι «170» φωστήρες θα επιβιώσουν, σαν ενδημούντες χρησοκάνθαροι, στη θαλάπωρή της κοπριάς που θα απομείνει.

Δεν θα μιλήσω για ντροπή, που χωρίς ντροπή επικαλούνται τα θρασίμια, αλλά μόνο για την απορία που προκύπτει από τη συνηγορία του ANTI, καθώς και από την αυθαίρετα επικαλούμενη μαρτυρία του Βολταίρου. Διότι ο Γάλλος αυτός, εγκυκλοπαιδιστής και φιλόσοφος του 18ου αιώνα, με τη ρήση του που επικαλήσθε, δεν αναφερόταν στο μη επιδεχόμενο συζήτησης θέμα για ελευθερία ή υποταγή της Γαλλίας και των Γάλλων, αλλά στην ελευθερία γνώμης περί τα κοινωνικο-πολιτικά. Εξάλλου υπάρχει και μια άλλη ρήση του Βολταίρου που ασφαλώς θα γνωρίζετε: «η ελευθερία του ατόμου πρέπει να φθάνει μέχρι του σημείου εκείνου από το οποίο αρχίζει η ελευθερία του άλλου ατόμου». Επομένως, η ελευθεριάζουσα γνώμη 170 ατόμων και τυχόν άλλων τόσων αβανταδίων, δεν προστατεύεται από τις περί προστασίας της ελευθερίας γνώμης του ατόμου διατάξεις, διότι αποτελεί επιβουλή εναντίον όλων των άλλων ατόμων.

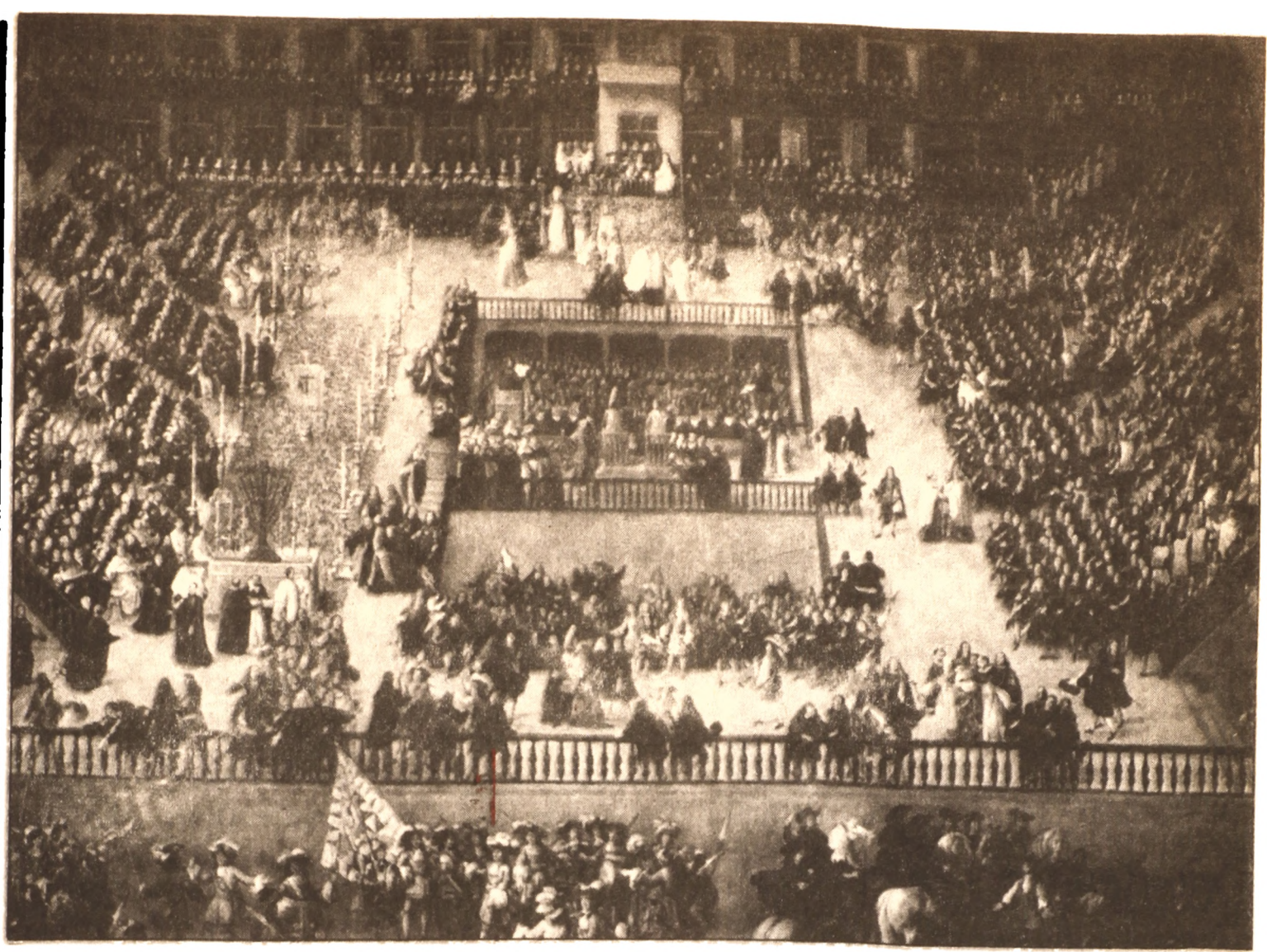
Υπάρχει και η ιταμή πρόκληση προς την εισαγγελική αρχή. Ας κάνουν οι εισαγγελείς πως δεν την αντιλήφθηκαν. Διότι στόχος των 170 κοτσαβακιδών και κοτσαβακιάδων δεν είναι η ισόνομη μεταχείριση, αλλά ο περαιτέρω ταλανισμός του τόπου. Είναι ολοφάνερο πως επιδιώκεται η υπονόμευση του εσωτερικού μετώπου. Μπορεί όμως να γίνει κάτι άλλο. Να κυκλοφορήσει ευρέως κάποιο φυλλάδιο με τις φωτογραφίες και τις σύντομες βιογραφίες των 170, ώστε να τους γνωρίσει καλά ο ελληνικός λαός, για να μπορεί να φυλάγεται από αυτούς.

Τέλος, μας προέκυψε και ο κ. Τσίπης, ο οποίος φλυαρώντας ακατάσχετα, προκειμένου να μας πείσει ότι κανένα κίνδυνο δεν διατρέχουμε από κανέναν, εξομοίωσε τη 17 Νοέμβρη με τον IRA και κατέληξε στο συμπέρασμα, πως η Τουρκία δεν απειλεί την Ελλάδα αλλά την Αυστρία!

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Σταμ. Σχουροϊδης
Καλαμωτή Χίου

Πάει και η «Αλκυονίδα» —ο κινηματογράφος της οδού Ιουλιανού, «ναός» των ανήσυχων κινηματογραφόφιλων άλλων εποχών και «κοιμητήρι» κάποιων αξιοπρεπών ταινιών τα τελευταία χρόνια. Και καλά. Ο επιχειρηματίας του κτιρίου, ως αντίδραση στο μαρασμό, οδηγήθηκε να παραδώσει την αίθουσα σε ένα ακόμη θεατρικό σχήμα. Όσοι κινδυνολογούν για τον κινηματογράφο που πεθαίνει, όμως;... Το ΕΚΚ, χθες ακόμη, «έβαψε» κάποιες ελληνικές ταινίες στο κοιμητήρι της «Αλκυονίδας». Δεν θα μπορούσε, ωστόσο, να είναι αυτός ο χώρος, κατάλληλα ανακατασκευασμένος, μια ιδανική αίθουσα «εναλλακτικής» διανομής ταινιών τέχνης —και της πρόσφατης ελληνικής παραγωγής; Όταν αφήνουμε έτσι εύκολα να χάνονται χώροι με κινηματογραφική παράδοση, αύριο, όταν (αν) αποφασίσουμε να αντιδράσουμε, πού θα βρούμε τον κατάλληλο χώρο να φιλοξενήσει το όραμά μας; Ή μήπως δεν έχουμε πλέον οράματα;

Η ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ

Στις 31 Μαρτίου 1992, συμπληρώθηκαν πεντακόσια χρόνια από την εκδίωξη των Εβραίων της Ισπανίας των πρώτων θυμάτων της Ιεράς Εξετάσεως και ενός μηχανισμού καταπίεσης που εκσυγχρονισμένος πια με σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να επαληθεύει την εφιαλτική προφητεία του Όργουελ. Για τη σχέση Εβραίων και Ιεράς Εξετάσεως γράφει ο Δημήτρης Φιλιππής. (σελ. 48)

ΓΡΑΦΟΥΝ

- Ν. ΒΡΑΤΣΑΝΟΣ
- Β. ΚΑΠΕΤΑΝΓΙΑΝΝΗΣ
- Β. ΚΕΧΑΓΙΑΣ
- Ν. ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ
- Α. ΜΠΕΛΕΖΙΝΗΣ
- Α. ΕΥΔΗΣ
- Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
- Α. ΣΧΙΝΑ
- Δ. ΦΙΛΙΠΠΗΣ
- Α. ΦΡΑΝΤΖΗ

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της μουσικής στη δεκαετία του '80, ο Ντέιβιντ Μπερν δίνει σήμερα τη δεύτερή του συναυλία στο Λυκαβηττό. Για την πορεία του σημαντικού αυτού καλλιτέχνη γράφει ο Ν. Βρατσάνος.

ΣΕΛ. 57

ΣΙΝΕΜΑ

Η αντεπίθεση του ευρωπαϊκού κινηματογράφου έχει αρχίσει και η υπερδύναμη της έβδομης τέχνης —το Χόλλυγουντ— νιώθει πλέον να το εγκαταλείπουν οι δυνάμεις του. Τον «ανταρτοπόλεμο» της Ευρώπης περιγράφει ο Β. Κεχαγιάς.

ΣΕΛ. 58

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Για τα χειρόγραφα του Αγίου Όρους τα οποία φιλοξενούνται σε 20 Μοναστήρια, 12 σκήτες και τριακόσια κελιά γράφει ο Ιερομόναχος Νικόδημος Λαυριώτης.

ΣΕΛ. 60

Η καθαρότητα του αίματος

Ο Τορκεμάδε σε πίνακα στο μουσείο του Πράδο.

Η επέτειος της εκδίωξης των Εβραίων από την Ισπανία συνδέεται με την Ιερά Εξέταση. Είναι η άλλη όψη του ισπανικού 1992... Στη Σεβίλλη, εκεί που τώρα διεξάγεται η EXPO, διορίστηκε στα 1478 ο πρώτος ιεροεξεταστής... Και γίνεται τραγικά επίκαιρη η έκθεση ζωγραφικής στη Μαδρίτη του Αργεντινού συγγραφέα Ερνέστο Σάμπατο. Στην έκθεση αυτή ο Σάμπατο παρουσιάζει «προσωπογραφίες» συγγραφέων (Μπωντλαίρ, Κάφκα, Σαρτρ, Γουλφ) που λογοκρίθηκαν από σύγχρονα δικτατορικά καθεστώτα, όπως είχαν λογοκριθεί οι ποιητές και συγγραφείς του ισπανικού χρυσού αιώνα (σαν τον Θερβάντες και τον Κεβέδο) από την Ιερά Εξέταση...

του Δημήτρη Φιλιππή

«...Πρέπει να τονίσουμε ότι ο σκοπός των βασανιστηρίων και της καταδίκης σε θάνατο δεν είναι να σώσει την ψυχή του απίστου, αλλά να προωθήσει το δημόσιο καλό και να εκφοβίσει το λαό. Και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πρόκειται για μια καλή μέθοδο»...

Από το «Εγχειρίδιο του Ιεροεξεταστή», 1598

...Αν το εννιά ήταν τέσσερα και το τέσσερα εννιά, τότε το 1492 και το 1942 θα ήταν ο ίδιος αριθμός... Η υπεροχή της αρίας φυλής και η *limpieza de sangre* (= η καθαρότητα του αίματος, ιδεολογικός μοχλός της ισπανικής Ιεράς Εξετάσεως) θα ήταν το ίδιο

1. Από την πλούσια βιβλιογραφία για την Ιερά Εξέταση περιορίζομαι να αναφέρω το βιβλίο του Henry Kamen: *La Inquisición Española*, 1988, 3η έκδοση. (Το αγγλικό πρωτότυπο είναι του 1965).

πράγμα... Ο Χίτλερ και ο Ισπανός Τορκεμάδα, ο εγκέφαλος της Ιεράς Εξετάσεως, το ίδιο πρόσωπο...

Και αν δεν ήταν οι Ολυμπιακοί αγώνες, η EXPO της Σεβίλλης, η ανακάλυψη της Αμερικής και έμενε μόνο η επέτειος της εκδίωξης των Εβραίων από την Ισπανία, τότε το 1992 θα ήταν κάτι σαν το 1984, το έτος του Όργουελ... Γιατί, παρ' ότι η Ιερά Εξέταση (*Inquisición*) δεν υπήρξε φαινόμενο αποκλειστικά ισπανικό αλλά σχεδόν πανευρωπαϊκό, ούτε θεσμός μόνο θρησκευτικός αλλά θεσμός ευρύτερου πολιτικού ελέγχου, ήταν στην Ισπανία που άρχισε να λειτουργεί για πρώτη φορά μεθοδικά, από το 1488, το «Γενικό Ανώτατο Συμβούλιο της Ιεράς Εξετάσεως». Καθιερώθηκε, έτσι, ένας εύρυθμος γραφειοκρατικός μηχανισμός ολοκληρωτικού εθνικισμού, συστηματικής αστυνόμευσης των ιδεών και απάνθρωπης καταδίωξης κάθε ιδεολογικής απόκλισης... Όμοιους μηχανισμούς έθεσαν, έκτοτε, σε εφαρμογή όλα τα αυταρχικά και τα φασιστικά καθεστώτα, από τους Ιαχωβίνους ως τον Χίτλερ και τον Στάλιν, τον Τσαουσέσκου και τους δικτάτορες της Λατινικής Αμερικής... Στις 31 Μαρτίου 1992 συμπληρώθηκαν πεντακόσια χρόνια από την εκδίωξη των Εβραίων της Ισπανίας, των πρώτων θυμάτων ενός μηχανισμού καταπίεσης, που εκσυγχρονισμένος, πια, στην πιο εξελιγμένη τεχνολογία, μπορεί και επαληθεύει, όταν

χρειάζεται, την εφιαλτική προφητεία του Όργουελ... Αλλά ας αφήσουμε τον Όργουελ και να δούμε τι έγινε στις 31/3/1492 στην Γρανάδα και τι, πεντακόσια χρόνια μετά, στις 31/3/1992 στη Μαδρίτη...

Στις 31 Μαρτίου του 1492 οι καθολικοί βασιλιάδες της Ισπανίας, ο Φερδινάνδος και η Ισαβέλλα, υπέγραψαν στη Γρανάδα (που είχαν μόλις απελευθερώσει από τους μουσουλμάνους, ολοκληρώνοντας έτσι τη χριστιανική «Ανακατάκτηση» (*Reconquista*), το διάταγμα του διωγμού των Εβραίων από τη «Σεφαράδ» (βιβλική ονομασία της Ισπανίας, εξ ου και «Σεφαρδίτες» οι Ισπανοεβραίοι. Πολλοί από αυτούς κατέφυγαν, ως γνωστόν, στη Θεσσαλονίκη). Ιστορικά γεγονότα όπως αυτό, είναι αποτέλεσμα κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών διαδικασιών, γι' αυτό και η χρονολογία τους λαμβάνει καθαρά συμβολικό χαρακτήρα. Κάτι που ήξερε πολύ καλά ο Χουάν Κάρλος όταν, κατά την επετειακή τελετή που έγινε στις 31/3 στην Κεντρική Συναγωγή της Μαδρίτης, έβαζε στο κεφάλι του όχι τη βασιλική κορώνα, αλλά την «κίπα», τον εβραϊκό μπερέ τελετής. Εκδήλωνε, έτσι, ο βασιλιάς της Ισπανίας, μπροστά στον πρόεδρο του Ισραήλ Χαΐμ Χέρτζοκ, «τη χαρά του γιατί ξανασυναντιόταν πάλι με τους Ισπανούς Εβραίους» και το «σεβασμό του στέμματος για ένα δραματικό γεγονός». Το γεγονός αυτό ο μονάρχης δεν θεώρησε

Η λογοκρισία της ιερής εξέτασης σε σχέδιο του Γκόγια

απαραίτητο να το δικαιολογήσει, αλλά προσπάθησε να το ερμηνεύσει ως «αποτέλεσμα των πολιτικών επιλογών ενός έθνους που θεωρούσε απαραίτητο κριτήριο της ένωσης με τη θρησκευτική του ομοιογένεια». Ύστερα ο ραββίνος ευλόγησε στα ισπανοεβραϊκά «την Α.Μ. και όσους κυβερνούν το Μεγάλο Βασίλειο της Ισπανίας»... Αργότερα, κατά το επίσημο γεύμα που ο Φελίπε Γκονθάλεθ πρόσφερε στον πρόεδρο του Ισραήλ, και μετά τις φιλοφρονήσεις, ο σοσιαλιστής πρωθυπουργός φέρεται να εδήλωσε «ιδιωτική» συνομιλία με δημοσιογράφο, λέγοντας «ούτε ο ίδιος, ούτε οι Ισπανοί αισθάνονται την ανάγκη να συνθηκολογήσουν με εκείνους με τους οποίους ουδέποτε φιλονίκησαν, αλλά, αντίθετα, κάνουν ό,τι μπορούν για να τους βοηθήσουν». (Και αφερόταν, βέβαια, ο Ισπανός πρωθυπουργός στην πρόσφατη αραβο-ισραηλινή συνάντηση κορυφής στη Μαδρίτη για την ειρήνη στη Μέση Ανατολή).

Η παιδαγωγική του τρόμου

Κανείς δεν είπε τίποτα για την ...ταμπάκη. Και σωστά: είτε υπήρχε, είτε όχι. Η Ιερή Εξέταση το 1492, οι Εβραίοι (μαζί και οι τσιγγάνοι) θα εκδιώχονταν, ούτως ή άλλως, από την Ισπανία... Γιατί, όπως παρατηρούν οι ιστορικοί, «η ανακάλυψη της Αμερικής και η εκδίωξη των Εβραίων συνέταξαν σε μια εποχή όπου τα συμφέροντα του κράτους συνέπιπταν απόλυτα με εκείνα της καθολικής εκκλησίας»...

Η Ιερή Εξέταση, λοιπόν, «γεννήθηκε» σε μια περίοδο κρίσης, όταν ήταν ακόμη σε πλήρη εξέλιξη ο πόλεμος των Ισπανών με τους μουσουλμάνους κατακτητές. (Το 1478 ο πάπας εξουσιοδότησε τον Φερδινάνδο να διορίζει κατά την κρίση του τους ιεροεξεταστές του βασιλείου του). Η κοινωνική αναταραχή, καρπός των εντάσεων μεταξύ αριστοκρατίας και αστικής τάξης, έβρισκε διέξοδο στο «πνεύμα» της σταυροφορίας και στους αγώνες ενάντια στις αιρέσεις (*Inquisitio* = έρευνα για να προσδιοριστεί αν υπάρχει ή όχι αίρεση). Έτσι, μπήκε σε εφαρμογή ένας πρωτοφανής μηχανισμός καταδίωξης και καταπίεσης που τρεφόταν με το μίσος για οτιδήποτε διαφορετικό. Και διαφορετικοί φυλετικά και κοινωνικά ήταν οι Εβραίοι, οι τσιγγάνοι και όσοι μουσουλμάνοι είχαν παραμείνει στην Ισπανία.

Η Ιερή Εξέταση κράτησε τέσσερις περίπου αιώνες (1478-1874), στερεώνοντας δυναστείες, υπερφαλαγγίζοντας κριτικές και αντιστάσεις, γιατί πραγματοποίησε την πιο αποτελεσματική καινοτομία: κατάφερε να κρατικοποιήσει τον πολιτικό έλεγχο μέσα από ένα πλέγμα κοινωνικών θεσμών που ο ιστορικός Μπενάσαρ ονόμασε «Παιδαγωγική του Τρόμου» (αν και ένας άλλος ιστορικός, ο Κάμεν, «εξωραίζει» με προσεκτική επιχειρηματολογία ανάλογους ορισμούς)¹.

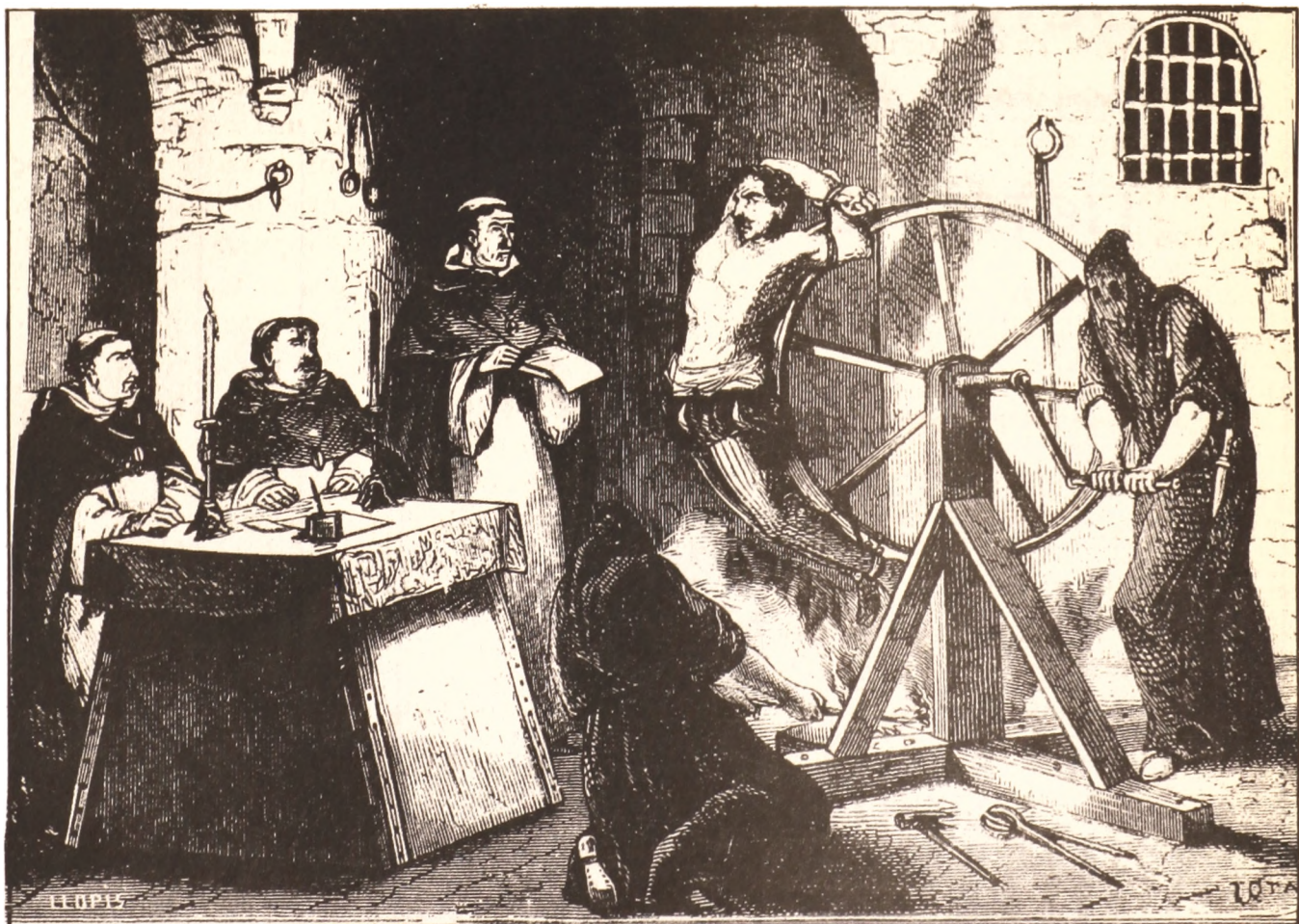
Δημιουργήθηκαν τρία δικαστήρια (το «τοπικό», της «αυλής» και το «άνωτατο» της Ιερής Εξετάσεως) που λειτουργούσαν παράλληλα και σε πλήρη συνεργασία. Υπάκουαν στον εκάστοτε ιεροεξεταστή και απαρτίζονταν από «κριτές», «εισαγγελείς», «συμβολαιογράφους», «πολιτική αγωγή»... Οι δικαστικές αρχές εξασφάλιζαν την

ανωνυμία του μηνυτή, ο οποίος έπρεπε να παρυσιαστεί σε ένα από τα τρία δικαστήρια και να καταγγείλει επώνυμα ανθρώπους ή ...βιβλία (πολιτικά, λογοτεχνικά, θρησκευτικά) και ό,τι τέλος πάντων, σύμφωνα με την κρίση του, υπονόμει την πολιτική και τη θρησκευτική εξουσία... Με αυτό τον τρόπο, η Ιερή Εξέταση είχε μετατρέψει την ισπανική κοινωνία σε μια λεγεώνα καταδοτών, κατασκόπων, προδοτών, όπου ο καθένας φοβόταν ακόμη και τη σκιά του...

«...Πήγε να ψάξει για τον τέταρτο κύρη του, και αυτός ήταν ένας παπάς που οι γυναίκες τον έλεγαν κουμπάρο (...), που δεν του άρεσε ούτε να ψέλνει ούτε να τρώει στο μοναστήρι».

Φράση από τον «Λαθαρίλιο ντε Τόρμες», ανώνυμου συγγραφέα, που λογοκρίθηκε με το σκεπτικό ότι δεν σέβεται τα ιερά μυστήρια και υβρίζει τις παραδόσεις της καθολικής εκκλησίας...

Κάθε απροσεξία (η απουσία από τη θεία λειτουργία, ευαισθησία για την καθαριότητα, η έντονη σεξουαλικότητα, το χοιρινό που έπρεπε να αρέσει σε όλους...), ό,τι θύμιζε Εβραίο, μουσουλμάνο ή τσιγγάνο μπορούσε να στείλει τον ...υπόπτο να ...λείπει σε διακοπές (και οι βασανιστές δεν αστειεύονταν). Κάθε έργο που παραβίαζε μια από

Ιερή εξέταση και βασανιστήρια...

τις 17 νόρμες του Ιερού Δικαστηρίου (π.χ. απαγορεύονταν: τα εβραϊκά βιβλία, η ανωνυμία των συγγραφέων, οι σεξουαλικές υπονοίες και ό,τι μπορούσε να προκαλέσει την ...ευαισθησία των ευσεβών...), λογοκρινόταν ή κατέσχετο, με τη σύμφωνη απόφαση των τριών δικαστηρίων. Ο Θερβάντες, ο Κεβέδο, ο Λόπε ντε Βέγκα και άλλοι σημαντικοί συγγραφείς και ποιητές είχαν λογοκριθεί από τους καταλόγους των απαγορευμένων βιβλίων (*Indices*) ή από το «νόμο για την εκτύπωση των βιβλίων», που ίσχυε από το 1502, με βασιλικό διάταγμα (δηλαδή, η θρησκευτική και η πολιτική λογοκρισία αλληλοσυμπληρώνονταν...). Συνηθίζονταν, τέλος, και ο παραδειγματισμός των ...αμαρτωλών σε δημόσιες τελετές (*auto de fe*)...

Αλλά να πούμε και τα σύκα - σύκα και να τονίσουμε αυτό που γράφαμε στην αρχή: η Ιερά Εξέταση ήταν φαινόμενο πανευρωπαϊκό. Μόνο που κάθε χώρα, κάθε περιοχή, κάθε εξουσία την εφαρμόζε διαφορετικά. Δεν ήταν η ιταλική Ιερά Εξέταση που καταδίκασε τον Γαλιλαίο (1633); Δεν ήταν η γαλλική που ανάγκασε τους προτεστάντες σε φυγή (1685);...

Πέντε αιώνες μετά

Την Ιερά Εξέταση έπρεπε, λοιπόν, να θυμίσουν στους Ισπανούς και σε όλους τους

«Οι λέξεις "λατρεία", "θυσία", "πεπρωμένο" που αναφέρονται σε αυτό το βιβλίο αποτελούν καθαρά λογοτεχνικά σχήματα. Τις λέξεις αυτές χρησιμοποιώ ως ποιητής, πιστεύω ως χριστιανός και γι' αυτό τίθεμαι στη διάθεση του Ιερού Δικαστηρίου».

Από συνηθισμένη διευκρίνιση στην αρχή των βιβλίων των ποιητών του 16ου-17ου αιώνα για να αποφευχθεί η ενδεχόμενη λογοκρισία.

Ευρωπαίους ο Χουάν Κάρλος και ο Φελίπε Γκονθάλεθ στις 31/3/1992. Γιατί εκείνος ο αλάνθαστος και ταχύτατος μηχανισμός της ξενοφοβίας και της λογοκρισίας γίνεται τραγικά επίκαιρος σήμερα, πέντε αιώνες μετά. Τραγικά επίκαιρος στην ίδια την Ισπανία με τις διαμάχες τσιγγάνων και πάγιος (οι μη

τσιγγάνοι), στη Γαλλία του Λεπέν, στην Ελλάδα με τους Αλβανούς... και πάει λέγοντας... Δεν είναι στις προθέσεις μας να κάνουμε μαθήματα δημοκρατίας σε κανέναν ούτε —ευτυχώς— είμαστε αρμόδιοι για να υποδείξουμε λύσεις σε φλέγοντα προβλήματα, όπως αυτό των προσφύγων. Θα περιμενε κανείς, όμως, ότι η Ευρώπη κάτι θα είχε διδαχτεί από την ιστορία της. Δυστυχώς, δεν είναι έτσι. Γι' αυτό φαίνονται αντιφατικές οι γιορτές και οι επέτειοι... Εκεί που τώρα διοργανώνεται η ΕΧΡΟ, στη Σεβίλλη, διορίστηκε ο πρώτος ιεροεξεταστής (1478)... Και γίνεται τραγικά επίκαιρη μια έκθεση ζωγραφικής του Ερνέστο Σάμπато στη Μαδρίτη.

Ο δημιουργός του «Τούνελ» εκθέτει εξπρεσιονιστικές προσωπογραφίες συγγραφέων (Νίτσε, Κάφκα, Έσσε, Σαρτρ), που είχαν λογοκριθεί από σύγχρονα δικτατορικά καθεστώτα, όπως ο Θερβάντες και ο Κεβέδο είχαν λογοκριθεί από την Ιερά Εξέταση... Και γίνεται «ρεντίκολο» η επέτειος για την ανακάλυψη της Αμερικής μετά τα τελευταία πραξικοπήματα στη Βενεζουέλα και στο Περού... Και γίνεται τραγικά επίκαιρο το σπουδαίο βιβλίο του Μικελάντζελ Αστούριας από τη Γουατεμάλα «Ο κύριος πρόεδρος» (βραβείο Νόμπελ, 1967), που καταγγέλλει με ευφυή τρόπο τις αιματηρές δικτατορίες της Λατινικής Αμερικής...

ΔΙΑΛΕΞΤΕ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΣΑΣ

μετά μουσικής
μετά καφέ και
(το σπουδαιότερο)
μετά τιμών...

ΣΤΟΥ ΓΚΟΒΟΣΤΗ
Ζ. ΠΗΓΗΣ 21, ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 3615433, 3622251

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τακτικό Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ίνστιτούτων Ομαδικής Ανάλυσης (E.G.A.T.I.N.)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- Ομαδικής Ψυχοθεραπείας
- Δυναμικής της Οικογένειας
- Κοινωνικής Ψυχιατρικής
- Δυναμικής Ψυχιατρικής
- Ψυχολογικών Αξιολογήσεων

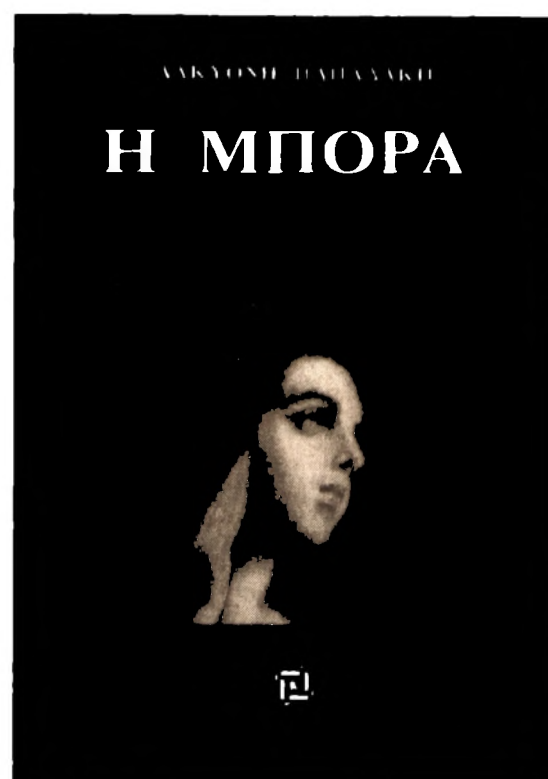
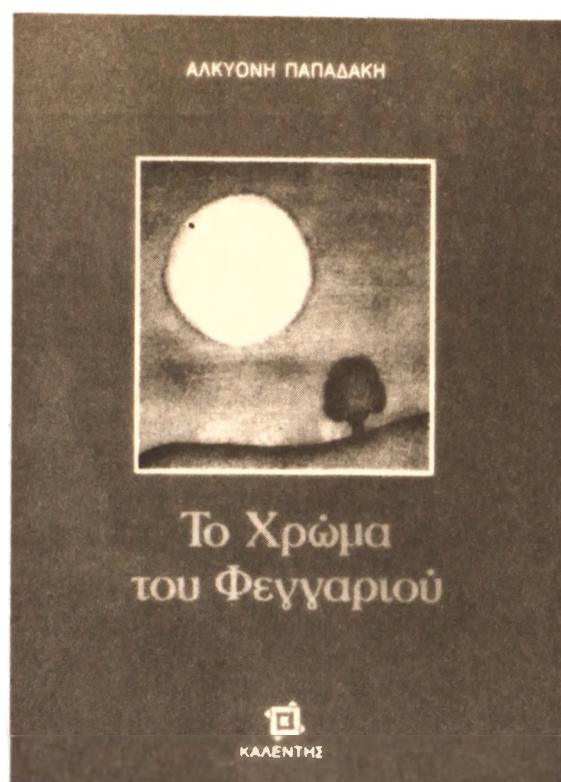
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ & ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ
- ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

• ΣΥΜΠΟΣΙΑ • ΣΥΝΕΔΡΙΑ • ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ • ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ • ΕΡΩΤΗΤΕΙΣ

Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 644.7533 - 643.5980 - 644.5140

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ Η ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΑΛΚΥΟΝΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

— Τι χρώμα έχει η λύπη; ρώτησε το αστέρι την κερασιά και παραπάτησε στο ξέφτι κάποιου σύννεφου που περνούσε βιαστικά. Δεν άκουσες; Σε ρώτησα, τι χρώμα έχει η λύπη;

— Έχει το χρώμα που παίρνει η θάλασσα την ώρα που γέρνει ο ήλιος στην αγκαλιά της. Ένα βαθύ άγριο μπλε.

— Τι χρώμα έχουν τα όνειρα;

— Τα όνειρα; Τα όνειρα έχουν το χρώμα του δειλινού.

— Τι χρώμα έχει η χαρά;

— Το χρώμα του μεσημεριού, αστεράκι μου.

— Και η μοναξιά;

— Η μοναξιά έχει χρώμα μενεξελί.

— Τι όμορφα που είναι τα χρώματα! Θα σου χαρίσω ένα ουράνιο τόξο, να το ρίχνεις επάνω σου όταν κυώνεις.

Το αστέρι έκλεισε τα μάτια του κι ακούμπησε στο φράχτη. Έμεινε κάμποσο εκεί και ξεκουράστηκε.

— Και η αγάπη; ξέχασα να σε ρωτήσω, τι χρώμα έχει η αγάπη;

— ... Το χρώμα που έχουν τα μάτια του Θεού, απάντησε το δέντρο.

— Τι χρώμα έχει ο έρωτας;

— Ο έρωτας έχει το χρώμα του φεγγαριού, όταν είναι πανσέληνος.

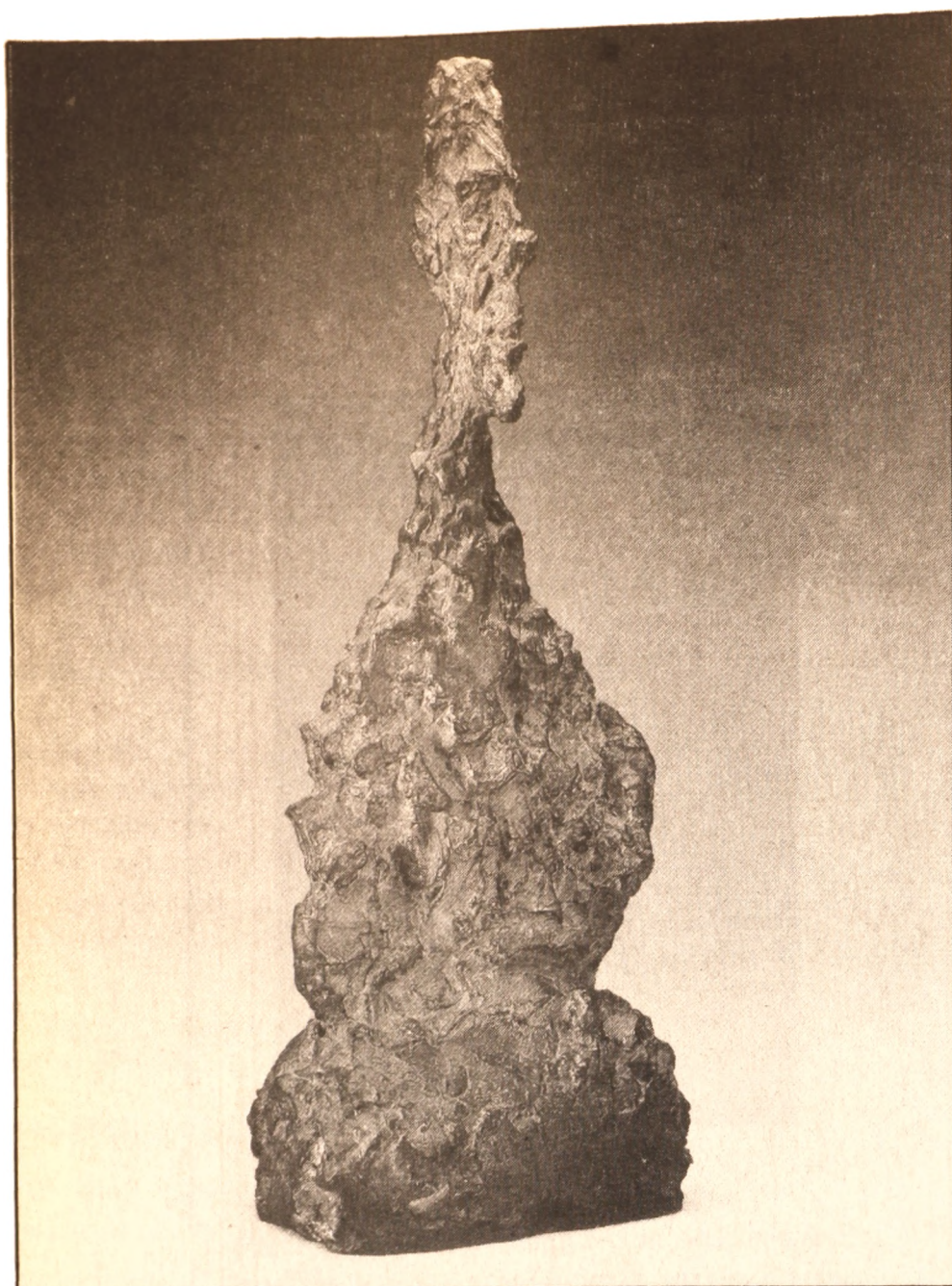
— Έτσι, ε; Ο έρωτας έχει το χρώμα του φεγγαριού, είπε τ' αστέρι...

Κοίταξε μακριά στο κενό... Και δάκρυσε...

Εγώ δεν ξέρω πολλά γράμματα. Μα όπως κάθομαι τις νύχτες στην αυλή μου και κοιτάζω τ' αστέρια, σκέφτομαι και μερικά πράγματα. Σκέφτομαι λοιπό, τι διαφορά υπάρχει να 'σαι μέσα στους ανθρώπους ή μέσα στα θερία. Και λέω πως με τα θερία, είναι καλύτερα. Στο κάτω κάτω, αυτά τα ξέρεις. Είναι θερία, λες. Και φυλάγεσαι. Τους ανθρώπους όμως; Μέχρι να πάρεις είδηση τι θεριό έχεις δίπλα σου, σε κατασπάραξε. Πάει. Τους ανθρώπους εγώ τρέμω. Τους όμοιούς μου. Που μιλούνε, που χαϊδεύουνε, που χιχιρίζουνε, που χαιρετούνε. Αλίμονο απ' αυτούς, Χριστέ μου. Αλίμονο και τρισαλίμονο.

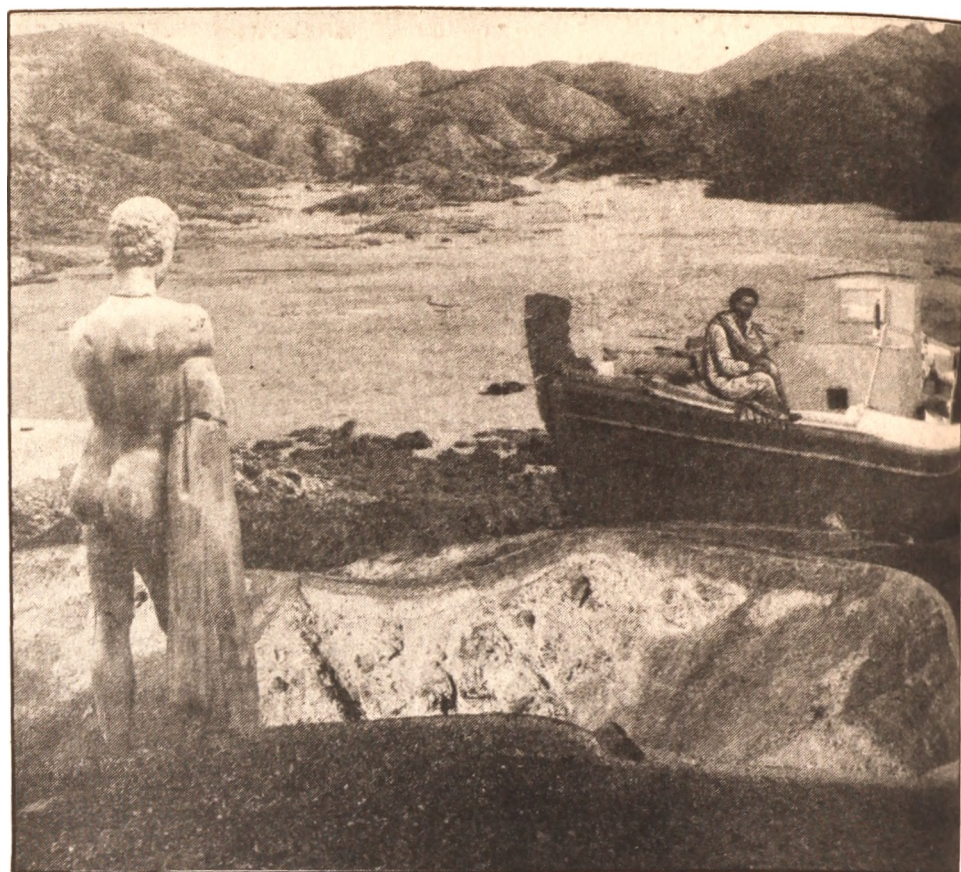

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΕΝΤΗΣ
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 5, 10679 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 3623553

A. Giacometti, Προτομή πάνω σε βάθρο (ο αδελφός του Diego) 1953. Χαλκός.

ΤΖΙΑΚΟΜΕΤΤΙ, ΕΛΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ

Ο. Ελύτης, Ο σταματημένος χρόνος (1967), κολλάζ

Η εφετεινή εκδήλωση του Μ. Γουλανδρή στην Άνδρο

Όπως κάθε χρόνο, έτσι κι εφέτος το καλοκαίρι, το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Άνδρου (γνωστό και ως Μουσείο Β. και Ε. Γουλανδρή) άνοιξε τις πύλες του σε δυο εικαστικές εκθέσεις. Η μία αφορούσε τον γλύπτη, σχεδιαστή, ζωγράφο και χαράκτη *Alberto Giacometti* (1901-1966) και η άλλη τα έργα (κολλάζ, υδατογραφίες και διαφανειογραφίες) του Οδυσσέα Ελύτη. Οι δυο παράλληλες εκθέσεις ήταν ομολογουμένως αντιπροσωπευτικές και ιδιαίτερα σημαντικές στο είδος τους. Ειδικά και σχετικά με τον *Giacometti*, η έκθεσή του της Άνδρου ήταν η τρίτη αφιερωμένη στον ίδιο καλλιτέχνη αυτήν τη χρονιά, μετά την αναδρομική του που οργάνωσε το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης του Παρισιού και το Μουσείο *Sara Hildén* στην *Tampere* της Φινλανδίας.

Η προσπάθεια του δικού μας Μουσείου της Άνδρου, πέτυχε τους στόχους που έθεσε, κατ' αρχήν. Δηλαδή, τόσο μέσα από την εκθεσιακή αντίληψη, τη διάρθρωση των έργων στο χώρο και τον τρόπο φωτισμού, ο επισκέπτης μπορούσε να συγκροτήσει μια περιστατωμένη άποψη της εξελικτικής πορείας του *Giacometti*, να δει και να θαυμάσει από κοντά λεπτομέρειες των έργων, να παρατηρήσει ακόμα στοιχεία τους που διαφεύγουν κι από τις καλύτερες φωτογραφικές αναπαραγωγές, να μυηθεί τέλος στον προβληματισμό της αφαιρετικής και αναπλαστικής διαδικασίας του σχεδιασμού τους, μιας και ο ίδιος ο δημιουργός τους έδινε ιδιαίτερο βάρος σ' αυτόν.

Την έκθεση εκείνη (που θα παραμείνει ανοιχτή για το κοινό καθ' όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού) συνοδεύουν επίσης φωτογραφίες τραβηγμένες από

σημαντικούς φωτογράφους της εποχής (*Cartier - Bresson, Brassai, Man Ray* κ.τ.λ.), μεταδίδοντας το κλίμα του εργαστηρίου του *Giacometti* στο Παρίσι, αλλά και στιγμιότυπα από την ώρα της δουλειάς του.

Η ημερίδα που ακολούθησε (Κυριακή) ήταν αφιερωμένη στην ποιητική του Ελύτη. Ακούσαμε την εύστοχη προσέγγιση του έργου του ποιητή από τον καθηγητή Γλωσσολογίας κ. Γ. Μπαμπινιώτη, ο οποίος με μεθοδολογικά κριτήρια της θεωρίας της λογοτεχνίας, εντόπιζε κι αναδείκνυε ορισμένα χαρακτηριστικά της εκφραστικής του Οδυσσέα Ελύτη. Ενδιαφέρουσα ήταν η παρουσίαση επίσης της προσεκτικής και αισθαντικής μεταφράστριάς του Ο.Ε. στα ιταλικά, της κ. Μινούτσι, που επεσήμανε τις δυσκολίες που αντιμετώπιζει, καθώς και τον τρόπο που τις λύνει, μεταφέροντας το ιδίωμά του από τη μία

της Αθηνάς Σχινά

γλώσσα στην άλλη. Ο καθηγητής Φιλοσοφίας κ. Χρ. Γιαννιράς, μέσα από τις θεωρίες του υπαρξισμού, της φαινομενολογίας και της ψυχαναλυτικής βουλήσεως, μας έδωσε κι εκείνος την πολύτιμη συνεισφορά του και, τέλος, ο λογοτέχνης Γ. Χειμωνάς μας θύμισε ένα αξιοσύστατο κείμενό του για τον Ελύτη, γραμμένο στο περιοδικό «Χάρτης» (1986). Συζητήσαμε το κοινό δεν υπήρξε κι από αυτήν την άποψη καινοτόμο, εφέτος το Μουσείο Γουλανδρή.

Μέχρις εδώ επισημάνουμε καλά της εκδήλωσης. Ας πάμε τώρα και στα παραλειπόμενα.

Για την εν λόγω εκδήλωση είχαν προσκληθεί (με πλήρη λοξενία, της οποίας δεν έτυχε επισήμως το άτυχο ANTI) το ΜΜΕ και κάθε μορφής πολιτιστικός συντάκτης, όχι απαραίτητως εικαστικός. Λες και η εκδήλωση γινόταν μόνο και μόνο για να πάρει την προβολή της.

οποία και δεόντως έλαβε, ε-
ιον όλοι κατευχαριστήθηκαν,
ίτερα με τη φιλοξενία.

Ζατά τα άλλα, ούτε μία α-
οίνωση για τον *Giacometti*,
ε ένας λόγος για την εικα-
ή δημιουργία του Ελύτη.
έργα του *Giacometti* έρχον-
στην Ελλάδα ενενήντα χρό-
μετά τη γέννησή του. Υπήρ-
ένας μέγιστος καλλιτέχνης
σημάδεψε την τέχνη αυτού
αιώνα και η Ελλάδα τον υ-
έχεται βουβή! Γιατί, μην
πείτε ότι αρκούν τα άρθρα,
μορφήν παρουσίασης, στις
μερίδες, τα σχετικά είτε με
βιογραφικό του, είτε με τα
ικά χαρακτηριστικά της
ειάς του, που παραφράστη-
εν πολλοίς από τα κείμενα
πολύ χρήσιμου καταλόγου,
οποίον κυκλοφόρησε το
σειο Γουλανδρή, μαζί με
μικρό και ομολογουμένως
άσιο κατάλογο έργων του
σέα Ελύτη.

αντελής απουσία λοιπόν
κριτικού και θεωρητικού
της τέχνης. Είδαμε, θαυ-
με, απήλθαμε;

πό ένα Ίδρυμα σαν κι αυτό
Βασ. και της Ελίζας Γου-
ρή, το οποίο προτίθεται να
έναν εποικοδομητικό ρό-
—Αθήναι κανείς άλλες απαιτή-
—Μέσα στον προγραμματι-
του, δεν θα έπρεπε άραγε
έχε εντάξει και την πρό-
στη κάποιων Ευρωπαίων
ητικών και ειδικών περι-
Giacometti; Δεν θα έπρεπε,
μορφή αυτήν την έκθεση,
να κοιτάζουμε και να ξανα-
σουμε αυτήν την συμβολή
ροβληματικής και της σκέ-
ού τόσο σημαντικού άλλω-
ημιουργού; Δεν θα έπρεπε,
πως ενημερωμένοι, να
τάσχουν σε μια συμπλη-
τική ημερίδα και οι Έλ-
συνάδελφοι; Τουλάχιστον
ως δοθεί η δυνατότητα...

χώρα μας είναι άραγε τρι-
μική ή τη μετατρέπουμε
καταδικάζουμε έτσι, ε-
ι ίδιοι; Πόσο μάλλον, ό-
χουν τις δυνατότητες να
έρουν ουσιαστικά κάτι κι
κυτού περιορίζονται στις
χόνες εντυπώσεις.

ιπορία όσων παρακολού-
τις εκδηλώσεις ήταν εμ-
νότων. Γιατί ο *Giacometti* και
δει την

ο Ελύτης μαζί; Των περισσοτέ-
ρων ο νους πήγαινε (και εγράφη
κατά κόρον αυτό) ότι το κοινό
σημείο ήταν τα σουρεαλιστικά
στοιχεία ή, γενικότερα, τα σου-
ρεαλιστικά χαρακτηριστικά.
Μα, η ουσιαστικότερη περίοδος
του *Giacometti*, και αυτή που
εκπροσωπείται στην έκθεση, ή-
ταν εκείνη της απομάκρυνσής
του από τον σουρεαλισμό. Από
την άλλη πλευρά, ο εικαστικός
Ελύτης είναι απλώς σουρεαλι-
στής και ξεμπερδέψαμε;

Ο κατάλογος του *Giacometti*
φιλοξενεί ένα κείμενο καλο-
γραμμένο, του επιμελητή της
έκθεσης κ. Κυριάκου Κουτσο-
μάλλη, το οποίο μας φέρνει σε
επαφή και μας υπενθυμίζει (εί-
ναι και με υποσημειώσεις, βε-
βαίως), τις ήδη γνωστές από-
ψεις για τον γλύπτη. Ο ίδιος ε-
πίσης επιμελητής (σελ. 36-41)
μας παρουσιάζει έναν διάλογο
πρωτότυπο, που είχε ο ίδιος με
τον *Balthus* για τον *Giacometti*.

Η πρωτοτυπία του έγκειται
στο ότι διαρθρώθηκε σε ερωτα-
παντήσεις, μετά από μια συζή-
τηση που είχε ο Κ.Κ. με τον
Balthus, χωρίς να έχουν υπάρ-
ξει κατά τη συνάντηση (πότε έ-
γινε αλήθεια;) σημειώσεις ή η-
χογραφική λήψη! Επομένως το
κείμενο αυτό αποτελεί «συνο-
πτική από μνήμης απόδοση, πι-
στή ως προς το πνεύμα των ό-
σων ελέχθησαν». Έστω κι έ-
τσι, ήταν ωστόσο ενδιαφέρον,
από την άποψη αυτή, και ο νο-
ών νοείτω.

Πολύ ωραίο επίσης και χρή-
σιμο ήταν το κείμενο του αρ-
χαιολόγου καθηγητή *Herbert*
Cahn για τα αντίγραφα και τις
σχεδιαστικές τροποποιήσεις που
έκανε ο *Giacometti*, σχετικά με
τις παραστάσεις από ελληνικά
αγγεία, κυκλαδικά ειδώλια και
ανάγλυφα. Τα σχέδια αυτά εί-
ναι ενταγμένα στην έκθεση.

Πάντως, αξίζει να επισκεφθεί
κανείς τώρα το καλοκαίρι το
Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
της Άνδρου. Έχει να κερδίσει
πολλά. Εγκωμιαστικά ευπρόσ-
δεκτη η προσφορά του ιδρύμα-
τος Β. και Ε. Γουλανδρή. Αν
μας υποτιμούσαν λίγο λιγότερο
και εμάς τους «αδαείς», θα ή-
ταν ακόμα καλύτερα. □

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

στον γκοβόστη

Ζωοδόχου Πηγής 21 - τηλ. 3615433

Ελληνική Τέχνη - Πορεία και Μεταμορφώσεις στον 20ό αιώνα

του Αλέξανδρου Ξύδη

Πρωτοεπισκέφθηκα την Έκθεση της Πινακοθήκης στις 20/5, επομένη της επιστροφής μου από τις ΗΠΑ. Έφερνα νωπές εντυπώσεις από τη νέα πτέρυγα του Μουσείου Τέχνης στην Ουάσιγκτον (έργο του Γιαπωνέζου Πέι) καθώς και από την πρόσφατη αναδιαρρύθμιση του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στη Νέα Υόρκη. Στην πρώτη βιαστική μου περιδιάβαση δεν ένιωσα αλλοτριωμένος (*départé*). Η παρουσίαση και η ποιότητα των έργων, η εντύπωση λογικής συνέπειας και προγραμματισμένων επιλογών δεν υστερούσε σε σύγκριση με τα αμερικανικά μουσεία. Όσα γράφονται παρακάτω βασίζονται σε μεταγενέστερες επισκέψεις. Έτσι, ενώ ο χώρος του ισογείου αξιοποιείται με άνεση, κάτω το στρίμωγμα των έργων είναι σοβαρό κι επιτείνει την εντύπωση συνονθυλεύματος που αναπηδά από τη μεγάλη ποικιλομορφία τους. Όσο για τη γλυπτική και τις κατασκευές στο υπαίθρο, η σύγχυση είναι πλήρης —ο κήπος δίνει εικόνα εγκατάλειψης. Η παρενθετική παρουσίαση μερικών αρχιτεκτονικών σχεδίων στο μεσοπάτωμα είναι τόσο αποσπασματική ώστε θα μπορούσε να λείπει. Προφανώς της Άννας Καφέτση έλειψε ο χώρος για να εικονογραφήσει άνετα τους συλλογισμούς της. Ίσως έπρεπε να είχε κάνει και μερικές βαθύτερες τομές στο υλικό της, προπαντός το πιο πρόσφατο. Παραμένει όμως το ερώτημα γιατί δεν διατέθηκαν στη σημαντική τούτη έκθεση περισσότερες από τις κενές ακόμα αίθουσες του κτιρίου, ενώ διάρκεσε ολόκληρο τρίμηνο η ατομική του Γιάννη Παππά, και εξυπηρετήθηκε ως προχθές μια σημαντική έκθεση μεξικανικής τέχνης ολότελα ευκαιριακή, που πέρασε περίπου απαρατήρητη από το κοινό.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ KODÁLY

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΤΟ ΜΟΥΣΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ KODÁLY

A. Τριετής κύκλος

Μεταπτυχιακών σπουδών

B. Μονοετής κύκλος σπουδών

Γ. Ετήσιο σεμινάριο

(10 Σάββατα, ένα κάθε μήνα)

ΩΔΕΙΟ KODÁLY

Μιχάλης Πατσέας

ΚΥΠΡΟΥ 61, ΧΑΛΑΝΔΡΙ - ΤΗΛ.: 6824940

Στο εισαγωγικό ερώτημα της Άννας Καφέτση «Υπήρξε μοντερνιστικό (σικ) κίνημα στην Ελλάδα;», έχω κιόλας απαντήσει παραπάνω —εδώ συνοψίζω: όχι. Το θέμα δεν είναι αν η ελληνική τέχνη του 20ού αι. είναι μοντέρνα ή όχι και σε ποιο βαθμό, αλλά τι είναι αυτή η τέχνη, πώς εξελίχθηκε μέσα στα τελευταία 100 χρόνια, κάτω από ποιες κοινωνικοπολιτικές και παιδευσιακές συνθήκες, τέλος ποιο το σημερινό της πρόσωπο. Ίσως χρειάζεται να διευκρινίσω εδώ ότι την έννοια «σύγχρονη τέχνη» τη βλέπω ευρύτερη από την έννοια «μοντέρνα τέχνη». Ζουν και σήμερα Έλληνες καλλιτέχνες που, όσο σημαντική και να είναι η επίδοσή τους (θα πρόσθετα και η εμπορική τους επιτυχία), δεν είναι μοντέρνοι.

Στην ανάλυσή της η Άννα Καφέτση κάνει πλήρη αφαίρεση των κοινωνικοπαιδευσιακών συνθηκών μέσα στις οποίες έζησαν κι εργάστηκαν οι καλλιτέχνες, εκτός αν θεωρεί ότι τις καλύπτει με ελάχιστες γενικόλογες μνείες για «την ανάγκη συνεξέτασης των ιδεολογικών και κοινωνικών παραγόντων» ή για την «πολιτική και κοινωνική διάσταση» του πραγματικού. Πιστεύοντας ότι είναι αδύνατο να αγνοηθούν, σε οποιαδήποτε θεώρηση της ελληνικής τέχνης, οι φάσεις της ελληνικής ιστορίας στον 20ό αιώνα ιδωμένης από την εικαστική - καλλιτεχνική σκοπιά, τις βλέπω να οριοθετούνται ως εξής:

1900-1921. Η στροφή του αιώνα σημάδεύεται στην Ευρώπη με το Αρ Νουβώ, το μετα-ιμπρεσιονισμό, το θάνατο του Σεζάν (1906), το φωβισμό, τη γέννηση του κυβισμού (1908). Στην Ελλάδα, με την εμφάνιση στο προσκήνιο των δύο «πατέρων» της σύγχρονης τέχνης μας, Παρθένη και Μαλέα, το θάνατο του Γύζη (1901) —κι ως επέζησε το ήθος και το πνεύμα του Μονάχου έως τα μέσα του αιώνα. Το 1917 Παρθένης, Μαλέας και άλλοι ιδρύουν την Ομάδα Τέχνης. Το 1920 η πρώτη αναδρομική του Παρθένη στο Ζάππειο.

1922-1939. Μικρασιατική καταστροφή. Καταφυγή στην Ελλάδα πολυάριθμων καλλιτεχνών από τη Μικρά Ασία. Βρίσκουν εδώ μερικούς ομότεχνους από προηγούμενες συρρικνώσεις του Ελληνισμού. Ενισχύεται η τάση «επιστροφής στις ρίζες» και «Ελληνικότητας» (βυζαντινή τέχνη, Θεόφιλος κ.τ.λ.). Η Άννα Καφέτση καλύπτει κάπως τούτη με τη «Μεταμόρφωση 3 - Ελληνικότητα του Μοντέρνου». Γύρω στα 1928 επά-

νοδος στην Αθήνα των πρώτων φορέων των τελευταίων δυτικών ρευμάτων (μετακβισμός, σουρεαλισμός κ.ά. Το 1931 η υπόθεση Στέρη. Έξοδος νεότερης γενιάς προς Δυσμάς (Παρίσι, Ρώμη) γύρω στο 1935. Αναγκαστική επιστροφή όλων με τον πόλεμο.

1940-1945. Η ενδοσκόπηση και η «αναζήτηση της ελληνικότητας» εντείνεται και πάλι από τα πράγματα. Το Δεκέμβρη του 1945 πραγματοποιείται ομαδική μετάβαση στο Παρίσι (γαλλικές υποτροφίες) μεγάλου τμήματος του νεότερου δυναμικού τέχνης και διανόησης.

1945-1960. Ο Εμφύλιος και οι συνέπειές του. Φούντωμα της αφαίρεσης στην Ελλάδα. Παράλληλη ανάπτυξη κι εξέλιξη της τέχνης στο εσωτερικό με γηγενείς που δεν φεύγουν και στο εξωτερικό, κυρίως σε Παρίσι, Ρώμη αλλά και στο Λονδίνο, όπου πηγαινούν ατομικά πια πάρα πολλοί νεότεροι.

1961-1967. Βαθμιαία επιστροφή πολλών από τους παραπάνω. Στην Αθήνα σημαντικές ομάδες εκθέσεις. Στη Βενετία το 1964, στο περιθώριο της Μπιεννάλε (όπου βραβεύθηκε ο Ράουσενμπεργκ), «Πρόταση για μια καινούρια ελληνική γλυπτική». Δανιήλ, Κανιάρη, Κεσσανλή —μια εντυπωσιακή και πολυσυζητημένη έκθεση. Με τη δικτατορία ξαναπάνε στο εξωτερικό πολλοί που είχαν επιστρέψει στην Ελλάδα με πρόθεση εγκατάστασης. Οι χρονικές διαβαθμίσεις και οι ποικιλίες της «διασποράς» πλαταινούν. Γίνονται ολοένα πιο υπολογισμός συντελεστής της ελληνικής τέχνης.

1967-1974. Παράλληλη πάλι πορεία της ελληνικής τέχνης μέσα κι έξω από την Ελλάδα. Έξω, με ενημερότητα και συχνά συμβάδιση με τις πιο πρόσφατες ευρωπαϊκές εκφάνσεις. Μέσα, με μια τέχνη που δεν μπορούσε παρά να αντιδράσει στην ωμή समाτική και πνευματική καταπίεση της δικτατορίας, με το δικό της τρόπο. Η «τέχνη της Αντίστασης», παρουσιάσθηκε σαν ενότητα στα Ευρωπαϊκά 1982. Μερικοί καλλιτέχνες της παρουσιάζονται εδώ, κατακερματισμένοι και ουσιαστικά αγνοημένοι, με τον όρο «ρητορική».

1975 έως σήμερα. Επιστροφή των εξνητεμένων της πρόσφατης και των παλιότερων διασπορών. Βραδεία ανασύνδεση με την Ελλάδα καλλιτεχνών μιας πιο μόνιμης διασποράς στις ΗΠΑ κι αλλού, με συμμετοχικούς στα Ευρωπαϊκά 1982. Έκθεση «Περ

άλλον - Δράση» στο Ζάππειο 1981, οργανωμένη από την Εταιρεία Ελλήνων Τεχνοριτών. (Σημείωση: όλες οι φάσεις μεταβάσεων, επιστροφών κ.τ.λ. συνοδεύονται στο ρυθμικό μου κείμενο με δεκάδες ονόματα αλλιτεχνών που μετείχαν σε αυτήν την πυνή αμφίδρομη εικαστική κυκλοφορία, που ποτελεί καθοριστικό παιδευσιακό στοιχείο ονιμοποίησης και ανάπτυξης της ελληνικής τέχνης. Τα παραλείπω εδώ για συντομία).

★ ★ ★

Ο χώρος δεν με παίρνει για λεπτομερή ριτική περιήγηση του πώς οι 9 Μεταμορφώσεις που αρθρώνει η Άννα Καφέτση στον κατάλογό της με τόση σημειολογική εμβριμια, εφαρμόζονται στην πραγματικότητα, τα 360 τόσα έργα δηλ. που συνάθροισε για να εικονογραφήσει τη θεωρία της. Η γνήσια τέχνη άλλωστε ξεφεύγει πάντα από τα πλαίσια, όσο χαλαρά και να είναι, είτε χρονολογικά, είτε ιστορικά, είτε μορφολογικά. Τα σκεθώ λοιπόν σε μερικές σκόρπιες παρατηρήσεις, καθώς προχωρώ από χώρο σε χώρο, ακολουθώντας τη σειρά του καταλόγου:

Με τις Μεταμορφώσεις 1-3:

«Από το νατουραλιστικό στη ζωγραφική».

«Από την οπτική αντίληψη στην οπτική εικόνη».

«Η Ελληνικότητα του μοντέρνου»

καλύπτονται οι φάσεις της ελληνικής τέχνης από το 1900 έως το 1939. Ο αιώνας ξεκινάει με την εμφάνιση στο ελληνικό προσκήνιο των δύο πρώτων μεγάλων μοντέρνων ζωγράφων, μόλις ενηλικιωμένων αλλά με ικανότητα κιόλας, και των δύο από τη διασπορά. Ο Παρθένος γ. 1878 από Αλεξάνδρεια - Παρίσι, πρώτη έκθεση στην Αθήνα 1900, Μαλέας γ. 1879 από Κωνσταντινούπολη - Παρίσι, πρώτη έκθεση στην Αθήνα 1913. Τρίτος μεγάλος μοντέρνος Παπαλουκάς γ. 1902 γηγενής αυτός από τη Δεσφίνα Παρίσι. Τα 7 έργα του Παρθένου από το 1902 έως το 1918, τα 9 του Μαλέα 1909 έως 1923, τα 13 του Παπαλουκά 1918-1925 καλύπτουν την πρώτη τριακονταετία του αιώνα. Δείχνουν ότι η ελληνική ζωγραφική έχει μπει σε τροχιά συγκλίνουσα με την ευρωπαϊκή που λίγα χρόνια πριν είχαν διανύσει οι ζωγράφοι.

Υπάρχει καθυστέρηση χρονική, όχι υστέρηση σε ποιότητα. Τα τοπία αρ. 8, 9 του Παρθένου, τα λάδια αρ. 17, 18, 37-40 του Παπαλουκά, που για πρώτη φορά παρουσιάζονται στο κοινό, είναι αποκαλυπτικά των συναισθημάτων με τα καλύτερα έργα των ζωγράφων ή των ναμπί μερικών χρόνων πριν. Το κοινωνικό - παιδευσιακό το φαινόμενο, ότι μετά-Σεζάν και ο κυβισμός δεν μοιάζει να παίζει κανένα ρόλο στο έργο αυτών των ζωγράφων, ο ευαίσθητων και πληροφορημένων καλλιτεχνών.

Είχαν κάνει την επιλογή τους, να εργαστούν στην Ελλάδα, χαράζοντας μια πορεία που είχαν διαμορφώσει πια οι ίδιοι με τα έργα τους. Ήταν μαζί κι ο δρόμος του γνήσια μοντέρνου, τον οποίο άνοιξαν μέσα από χιλιάδες αντιδράσεις. Μην λησμονούμε, ότι παράλληλα και ταυτόχρονα όδευε πάντα γερός ο ακαδημαϊκός νατουραλισμός του Μονάχου, με τους εκπροσώπους του περιχαρτωμένους στην ΑΣΚΤ από όπου έβγαζαν φουρνιές μαθητών έως το 1953. Τότε μόνο αποχώρησε από τη Σχολή ο τελευταίος των μοναχέζων (Αργυρός). Ο Παρθένος, ενάντια σε ισχυρή αντίδραση, διορίστηκε στη Σχολή μόνο το 1929, ο Μαλέας δεν πρόλαβε, πέθανε το 1928. Ο Παπαλουκάς μόνο το 1956 και πέθανε τον επόμενο χρόνο.

Στη «Μεταμόρφωση» τούτη τοποθετεί η Άννα Καφέτση τον Μπουζιάνη, τον μεγάλο δριπέτη της Σχολής του Μονάχου, που δούλεψε έξω από την Ελλάδα 28 συναπτά χρόνια. Κι αυτόν οι φορείς του πνεύματος του Μονάχου τον εμπόδισαν να γίνει καθηγητής στη Σχολή, όταν γύρισε στην Ελλάδα το 1935.

Επίσης, στη Μεταμόρφωση 1 τοποθετεί η Άννα Καφέτση 2 έργα του Ράλλη, 1 του Σαββίδη, 4 του Τριανταφυλλίδη —σύμπτωση άραγε πως και οι τρεις είναι της διασποράς;— 4 έργα του Νικ. Ν. Λύτρα, 2 του Μιχ. Οικονόμου και από 1 του Επ. Θωμόπουλου, του Ζαίρη και του Μαγιάση. Τα τρία τελευταία δεν προσθέτουν στην επιχειρηματολογία της και μπορούσαν να λείπουν. Τα άλλα δείχνουν ότι, μέσα στο γενικό πλαίσιο της αναπαραστατικής ζωγραφικής όπου εργάζονται ο Ράλλης κι ο Τριανταφυλλίδης, παλαιότερος και συνομήλικος του Παρθένου, ο Σαββίδης νεότερος, είχαν ευτυχισμένες στιγμές αποδίδοντας το φως και το χρώμα που δικαιώνουν την παρουσία τους εδώ, ιδίως οι αρ. 24 και 37 του Τριανταφυλλίδη και οι δύο του Ράλλη. Καθόλου δικαιολογημένη, αντιθετα, η παρουσία στην έκθεση (Μεταμόρφωση 2) του μεγάλου τεχνίτη της χαρακτηριστικής αλλά στερούμενου πνοής Γαλάνη με 6 έργα. Η χαρακτηριστική του ήδη, μέσα στα συμπραζόμενα του Παρισιού πριν τον πρώτο πόλεμο, στερείται κάθε «μοντερνισμού». Από τους 2 πίνακές του ο «Σηκουάνας» αρ. 5 αποδίδει μια σπάνια ευτυχισμένη στιγμή του, όσο για το «Γεωμετρικό τοπίο» αρ. 47, ενός κατ' επιφάνεια κυβισμού του 1912, άδικα μεταφέρθηκε από τη Γαλλία σαν να ήταν ο Γαλάνης φορέας ενός ανύπαρκτου στην Ελλάδα κυβισμού. Τέτοια έργα υπογραμμίζουν ακριβώς τη γενικότερη έλλειψη κάθε επαφής της ελληνικής τέχνης με τον πρώτο κυβισμό που σημειώνω παραπάνω.

(συνεχίζεται)

3/7/1992

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ 3ο ΤΕΥΧΟΣ

Σ' αυτό μπορείτε να διαβάσετε:

ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΣΥΝ ΑΡΘΡΑ ΤΩΝ

• Μ.Παπαγιαννάκη • Θ.Γεωργακόπουλο
ΑΠΟΦΕΙΣ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΓΙΑ ΕΠΙΚΑΙΡΑ
ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ: • Γ.Τζαννετάκο •
Σ.Χρυσόστομης • Γ.Καπόπουλο • Μ. Μα-
τσαγ-γάνη • Γ.Κούρτοβικ Κ.Αργαλιώτη •
Δ.Νταλή • Σ.Λιδωρίκη • Γ.Τζιά
ΑΚΟΜΗ ΑΠΟΦΕΙΣ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ... "ΕΣΩ-
ΤΕΡΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ" ΑΠΟ ΤΟΥΣ • Σ.Λιναρδάτο
• Α. Τζεφρόνη • Δ.Φίλη

ΚΑΙ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ
ΤΟΥΣ: • Γρ.Φαράκο: "Αν είναι ένα συνέδριο
από τα ίδια θα αποστασιοποιηθώ από ηγετι-
κές θέσεις" • Δ.Παπούλια: "Τώρα δεν μπο-
ρεί να υπάρξει ειλικρινής διάλογος ΠΑΣΟΚ-
ΣΥΝ" • Ν.Βούτση: "Αν είχε μείνει ενωμένο
το ΚΚΕ Εσωτερικού τα πράγματα τώρα θα
ήταν καλύτερα" • Σπ.Σγουρό: "Άλλο οικολο-
γία και άλλο άκρα αριστερά και εθνικισμός".

Θα το βρείτε

στα κεντρικά γραφεία του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ
και στην εφημερίδα ΕΠΟΧΗ,
στα βιβλιοπωλεία ΕΣΤΙΑ, ΘΕΜΕΛΙΟ,
ΚΟΜΜΟΥΝΑ, ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ
και ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ (Αθήνα)
ΘΥΜΕΛΗ και ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ (Θεσσαλονίκη)
ΠΟΛΥΕΔΡΟ (Πάτρα).

ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΠΡΟΠΑΙΔΕΙΑΣ

- Ειδικά τμήματα για παιδιά 4-5, 6-7, 8-9 ετών σύμφωνα με το Σύστημα Kodály.
- Ατομικό μάθημα ΦΛΟΓΕΡΑΣ από ειδική καθηγήτρια.

ΩΔΕΙΟ ΚΟΔΑΛΥ

Μιχάλης Πατσέας

ΚΥΠΡΟΥ 61, ΧΑΛΑΝΔΡΙ - ΤΗΛ.: 6824940

ΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΚΑΙ... ΠΟΙΟΥΣ ΕΚΘΕΤΕΙ (2)

**Και δεύτερο
σημείωμα του Ανδρέα
Μπελεζίνη για την
κριτική που ασκήθηκε
στην έκθεση της
Πινακοθήκης
«Μεταμορφώσεις του
Μοντέρνου - Η
ελληνική εμπειρία»,**

ΣΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ σημείωμα (τ. 196, σ. 59) θέσαμε υπό παρατήρηση τις κριτικές του Χάρη Καμπουρίδη και της Μαρίας Μαραγκού για την έκθεση *Μεταμορφώσεις του Μοντέρνου - Η ελληνική εμπειρία*, που οργάνωσε η Εθνική Πινακοθήκη με επιμέλεια της Άννας Καφέτση. Για να ελέγξουμε εάν τα ερωτήματα που επιπολάζουν στα κείμενα των δύο κριτικών, σχετικά με τη συμπαρουσία καλλιτεχνών της ελληνικής διασποράς, είναι ήδη βαθύτατα εγγεγραμμένα στο εικαστικό σώμα της έκθεσης και δευτερευόντως στα ρηματικά σχόλια του καταλόγου, καταφύγαμε σε ένα παίγνιο. Θέσαμε υπό τον κονδυλοφόρο της επιμελήτριας απορήματα της κριτικού της *Ελευθεροτυπίας*, υπό τον κάλαμο της κριτικού τις μετὰ πολλής εμφάσεως ερωτήσεις του κριτικού της εφημερίδας *Τα Νέα*, και υπό τη γραφίδα του τελευταίου τον προβληματισμό της επιμελήτριας της Εθνικής Πινακοθήκης. Ευθύς αμέσως υποδείξαμε στους αναγνώστες, που ασφαλώς είχαν μπει στο νόημα, να διαβάσουν τα αποσπάσματα κατά την αντίθετη και λίαν αποκαλυπτική φορά: Καφέτση, Καμπουρίδης, Μαραγκού. Λογικά και χρονικά το πρόβλημα, που στη διδυμη κρι-

τική υπό τον (και παρά τον) ερωτηματικό τύπο δεν απέχρυστε τον αφοριστικό του χαρακτήρα, είχε τεθεί και διατυπωθεί απροκάλυπτα από τη διοργανώτρια της έκθεσης. Οι δύο κριτικοί και στο σημείο αυτό και σε άλλα δεν θέλησαν ή δεν μπόρεσαν να κάνουν αυτό που όφειλαν: να οδηγηθούν από τους εσωτερικούς δείκτες που εγχαράσσονται στην έκθεση και να θέσουν υπό δοκιμασία τις προτεινόμενες διοδεύσεις (όχι πάντοτε και κατ' ανάγκην ευθείες) και, υπό έλεγχο, τα υποδεικνυόμενα (συν)περάσματα (ποτέ μονολιθικά και οριστικά).

Αν στο πρόβλημα της καλλιτεχνικής διασποράς οι δύο κριτικοί παραβιάζουν ορθάνοιχτες πύλες, σε πολλά άλλα αντιγράφουν, αυτοτιμωρούμενοι, κρίσεις και προβληματισμούς που αναπτύσσονται ήδη στο υπό τον τίτλο *«Αντί Εισαγωγής»* καθοδηγητικό κείμενο του καταλόγου: *«Μα υπήρξε αλήθεια τόσο πρωτοποριακό, διαρκές, συνεκτικό και διεθνές κίνημα στον τόπο μας και δεν το είχαμε έως τώρα αντιληφθεί;»* διερωτάται περιέργως —περιέργως, γιατί αυτός τουλάχιστον ήταν σε θέση να καταλάβει— ο Χ. Καμπουρίδης. Αλλά ήδη, στο εισαγωγικό της κείμενο και ακόμη εναργέστερα στο εικαστικό σώμα της έκθεσης, η επιμελήτρια εγγράφει, δείχνει και παρατηρεί:

«Ατελές ή πλήρες το μοντέρνο σχέδιο, κατά την ελληνική του εμπειρία, υπήρξε στον αιώνα που διανύουμε μια πραγματικότητα κάθε άλλο παρά συνεχής, συμπαγής και μονοσήμαντη. Σε καμιά περίπτωση, η κατανόησή της δεν εξαντλείται στο μορφολογικό πεδίο, αλλά απαιτεί συνεξέταση και όλων εκείνων των ιδεολογικών και κοινωνικών παραγόντων που επηρέασαν αποφασιστικά τις επιλογές των

έργων και των καλλιτεχνών... Η νέα, υπό μοντερνιστικούς όρους, ανάγνωση του καλλιτεχνικού φαινομένου στην Ελλάδα του 20ού αι. (τη «μέσα» και την «έξω») που επιχειρήσαμε, δεν θέλησε να κρύψει τα κενά, τα διλήμματα, τις δοκιμές και τις αμφιταλαντεύσεις στην εφαρμογή του μοντέρνου σχεδίου. Αυτόν τον αντινομικό χαρακτήρα στις ποικίλες μεταμορφώσεις του μοντέρνου, θελήσαμε να δείξουμε με τη σημειολογία τόσο της έκθεσης όσο και του παρόντος τόμου».

Η ενιαία, κατά βάθος, κριτική Καμπουρίδη - Μαραγκού, όταν δεν εξαντλείται σε πολλές και κραυγαλέες ανακρίβειες, που δεν θα εκθέσουμε εδώ, εκτός αν προκληθούμε, μετέρχεται σταθερά το εξής τέχνασμα: άλλοτε παραβλέπει τον προβληματισμό της έκθεσης (και τους όρους που σαφώς διαγράφει) και άλλοτε τον στρέφει εναντίον της, διαστρεβλώνοντάς τον. Ο χώρος δεν επιτρέπει παρά να παραθέσουμε αποσπάσματα επί τριών μόνο θεματικών στοιχείων:

α) *Κέντρο - περιφέρεια:* Χ.Κ. - Μ.Μ.: «Απουσιάζει η σύνδεση της ελληνικής (περιφερειακής) εμπειρίας με τον κεντρικό κορμό». Α.Κ.: «Η μοντερνικότητα... γνώρισε πολλές γεννήσεις, που ο κεντρικός ή περιφερειακός τους χαρακτήρας δεν μπορεί να αποτελεί το μοναδικό κριτήριο αποτίμησης και πολύ λιγότερο αφετηρία για την ερμηνεία της».

β) *Ελάσσονες - μείζονες καλλιτέχνες:* Χ.Κ. - Μ.Μ.: «Ο θεατής γρήγορα μαγνητίζεται από την καλή ποιότητα των έργων. Αμέσως μετά, αρχίζουν οι απορίες για τις ανεξήγητες συμμετοχές ελασσόνων δυνάμεων της τέχνης μας...». Α.Κ.: «Η εργοκεντρική και θεωρητική κατεύθυνση επέβαλε... να μην αποκλεισθούν έργα που εμ-

φανίζουν τουλάχιστον τη βούληση για ανανέωση και αυτονομία της πλαστικής γλώσσας, είτε ανήκουν σε «ελάσσονες» καλλιτέχνες είτε παρήχθησαν στο περιθώριο του συνολικού έργου διακεκριμένων μη ανανεωτικών δημιουργών».

γ) *Καλλιτέχνες που δεν δέχθηκαν να... μετάρχουν (sic) —παρακολουθήστε πώς ασκείται στη χώρα μας η κριτική και πώς χειρίζεται το λεπτότατο οπωσδήποτε θέμα η Άννα Καφέτση στη μοναδική περίπτωση που δεν εξασφάλισε μη αντικαταστατό έργο και πώς η κριτικός: Α.Κ.: «Η τριπλή δημιουργική εκμετάλλευση της ηλεκτρικής ενέργειας, κινητικής / ρυθμικής, φωτεινής / χρωματικής και θερμικής / παλμικής (όπως στα τελευταία έργα του Θ. Τότσινα, που δεν κατέστη δυνατό να φιλοξενήσουμε στην έκθεση), μετέβαλε ριζικά τη υπόσταση της γλυπτικής...». Μ.Μ.: «...στον κατάλογο, οι ενότητες δεν περιλαμβάνουν τους καλλιτέχνες που δεν δέχθηκαν να πάρουν μέρος στην έκθεση. Η άρνηση να μετέχουν μπορεί να επιδρά στο σκεπτικό της μελετήτριας για τις μεταμορφώσεις του μοντέρνου και την ελληνική εμπειρία;». Η απάντηση προηγείται της ερωτήσεως και επιπλέον ανταποκρίνεται περισσότερο στα πράγματα: σε μια μη συμβατική, ζητητική και δοκιμαστική έκθεση φιλοξενούνται και εντάσσονται σε ένα εικαστικό όλον έργα καλλιτεχνών, που μετέχουν καλλιτέχνες. Καλλιτέχνες μετέχουν ή δεν μετέχουν είτε σε εκδηλώσεις, ενδιαφέροντες συχνά, που φέρουν εμφανώς το συναινετικό χαρακτήρα, είτε σε εκθέσεις όπου επιμελητές, ιστορικοί της τέχνης και ενίοτε τεχνοκριτικοί το μόνο που κάνουν είναι να κρατούν κατά κράτος τα καρφιά (και όχι πάντοτε)· το σφυρί βρίσκεται πάντα αλλού».*

Ανδρέας Μπελεζίνης

Περιμένοντας τον David Byrne

Καθώς δημοσιεύονται αυτές οι γραμμές, ο Ντέιβιντ Μπερν θα έχει ήδη δώσει μια συναυλία στην Αθήνα. Ωστόσο δίνει και μια δεύτερη στο θέατρο του Λυκαβηττού, την Παρασκευή 10/7, και ούτως ή άλλως η αναφορά σ' αυτόν τον σημαντικότερο δημιουργό της δεκαετίας του '80 είναι απόλυτα επιβεβλημένη.

Σήμερα πάμε όμως 15 χρόνια πίσω. Νέα Υόρκη, 1977. Εκείνη τη χρονιά είχαμε 557 φόνους, 3.899 βιασμούς, 1.056 επιθέσεις. Ο «νονός» Άρλο Γκαμπίνο βρίσκεται κερός και τον διαδέχεται στην ηγεσία του υποκόσμου ο Χρμίνε Γκαλάντε. Στις 13 Ιουλίου το ηλεκτρικό σύστημα παρρέει. Η πόλη βυθίζεται στο σκοτάδι, με επακόλουθο, στις φτωχότερες συνοικίες ο χάρος και ισπανόφωνος) ηθυσμός να επιδοθεί σε ολοκληρωτικές λεηλασίες και βανδαλισμούς. Ένας αστικός πόλεμος χάνει να έχει ξεσπάσει, ενώ τα λάδια του απογυμνώνουν τη πόλη από το φωτιστικό φάρου του εκπολιτιστικού φάρου την κάνουν να μοιάζει περισσότερο με ζούγκλα. Ο μέσος Αμερικανός περιχαράσσεται έντονα στο μικρόκοσμο του και ο λογισμός «Επιβίωση στις αστικές» («Urban Survival») γίνεται μόδα.

Η μουσική σκηνή προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα και εκείνη η νύχτα στο Μανχάτταν, στο μπ CBGB, κάποιοι τραγουδούν για τη νέα κατάσταση πραγμάτων:

Ο ήχος των πυροβολισμών σου μακριά,
 Δεν έχω ώρα να τον συνηθίσω
 Δεν έχω ώρα για πάρτυ
 Δεν έχω ώρα για αερολόγηση...»

(«Η ζωή κατά την εμπόλεμη περίοδο»)

Είναι ο Ντ. Μπερν και το συγκρότημά του, οι «Ομιλούσες Κεφαλές» («Talking Heads») που αναλύουν την ψυχοσύνθεση του έντρομου πολίτη.

Από αυτήν την οπτική γωνία θα πρέπει να επισημάνουμε την έντονη σχέση που έχει η θεματική του Μπερν με την υπέρβαση της λογικής στο θέατρο του Σάμουελ Μπέκετ. Οι χαρακτήρες του Μπερν είναι σαν τους βυθισμένους στην άμμο ή τους καθηλωμένους σε αμαξίδια ήρωες του Μπέκετ, που υπεκφεύγουν την πραγματικότητα ως μη-αντικειμενική.

«Τα γεγονότα έχουν τη δική τους άποψη
 τα γεγονότα διαστρεβλώνουν την αλήθεια
 τα γεγονότα αλλάζουν σχήμα συνεχώς...»

(«Με αλλοιθωρο βλέμμα και χωρίς πόνο»)

Καταβάλλουν, νοητικές μόνο, προσπάθειες προκειμένου να αλλάξουν τον εαυτό τους, να αλλάξουν τον κόσμο, να αντιτάξουν τη δική τους βία στον πόλεμο που μαινεται έξω.

Ο μοναχικός ήρωας του «Ειδωμένο και μη ειδωμένο» προσπαθεί να αλλάξει το, απεχθές σε αυτόν, πρόσωπό του, παρατηρώντας τα μοντέλα στις φωτογραφίες των περιοδικών. Ο τελευταίος των Μοϊχανών στο «Ο Άνεμος που αφουγκράζεται» εκδικείται τον αφανισμό της φυλής του, φανταζόμενος, μέσα από το καταφύγιό του,

βόμβες να ανατινάζουν τις πόλεις των λευκών. Το ζευγάρι στο «Βρήκαν δουλειά» έχει την ψευδαισθηση ότι φτιάχνει μια νέα ζωή, γυρίζοντας αυτοσχέδια βίντεο στο σπίτι. Όλοι αυτοί αδυνατούν να αντιληφθούν τις επιπτώσεις της πραγματικότητας και απορούν με τα συμπτώματα, ακόμη κι όταν πρόκειται για την επικείμενη οικολογική καταστροφή:

«Τι συμβαίνει με το δέρμα μου;
 ...ο αέρας μπορεί να με βλάψει...»

(«Αέρας»)

Όπως και στον κόσμο του Μπέκετ, το μόνο όπλο που απομένει στους χαρακτήρες του Μπερν είναι η προσφυγή στο λεκτικό παράλογο: στην αποδόμηση της γλώσσας και στην ανασύνταξη της μέσα από διαβρωτικά και αμφίσημα λογοπαιγνία.

Κι εδώ βρίσκεται η εξήγηση του α-φυσικού ονόματος του μουσικού σχήματος του Μπερν. «Ομιλούσες Κεφαλές» είναι μια δημώδης προσομοίωση στην Αμερική, αναφερόμενη στους παρουσιαστές της τηλεόρασης, όπου βλέπουμε μόνο τα κεφάλια χωρίς να έχουμε αντίληψη των σωμάτων. Το κεφάλι, το όργανο ομιλίας και κατ'επέκταση η ίδια η γλώσσα, ανεξαρτητοποιείται από το φυσικό φορέα, το σώμα, και αποκτά τη δική της αυτόνομη λειτουργία. Κατά τη ρήση του Γουίλιαμ Μπάροουζ, η γλώσσα είναι ένας ιός, και ο Μπερν εκμεταλλεύεται αυτόν τον ιό για να δημιουργήσει νέους νόμους και σχηματισμούς.

Αυτή η χρήση της γλώσσας φαίνεται πολύ χαρακτηριστικά στο δίσκο που γράφει από κοινού με τον Μπράιαν Ήνο το 1982. Εκεί έχουν αλιεύσει ηχητικά μηνύματα από το ραδιόφωνο, όπως τον εξορκισμό ενός ευαγγελιστή, το λόγο ενός πολιτικού, μια αραβική χορωδία κ.ά., τα αναδομούν και τα επενδύουν με νέα μουσική που αναδεικνύει την εφιαλτική διάσταση των φαινομενικά αθώων λέξεων.

Πέρα από τους δίσκους των «Ομιλουσών Κεφαλών» και την προσωπική του παραγωγή,

ο Μπερν ασχολείται και με παράλληλες μορφές τέχνης. Γράφει τη μουσική για το χορόδραμα «Ο Τροχός της Αικατερίνης» που ανεβαίνει στο Μπρόντγουεϊ το 1981. Σκηνοθετεί την ταινία «Αληθινές Ιστορίες» (1986), μια περιπλάνηση στην περαστική έρημο των ΗΠΑ. Μοιράζεται με τον Ρίτσι Σακαμότο το βραβείο Όσκαρ για τη μουσική επένδυση της ταινίας «Ο Τελευταίος Αυτοκράτορας» του Μπερνάντο Μπερτολούτσι (1987). Και, βέβαια, ο Μπερν δεν θα μπορούσε να λείπει από τους μουσικούς που ο Βιμ Βέντερς προσκάλεσε για την πρόσφατη ταινία του «Μέχρι το Τέλος του Κόσμου». Τους δύο δημιουργούς συνδέει κοινή προβληματική για την εξέλιξη της εικόνας και του λόγου στη μεταβιομηχανική εποχή.

Στα πλαίσια των συνεχών αναζητήσεων του Μπερν εντάσσεται και η αυξανόμενη τα τελευταία χρόνια ενασχόλησή του με τα μουσικά δρώμενα του Τρίτου Κόσμου. Μουσικοί από την Αλγερία και τη Νιγηρία, την Κούβα και τη Βραζιλία, εθνικοί ρυθμοί και παραδοσιακά όργανα, χρησιμοποιούνται όλο και πιο πολύ, τόσο στους δίσκους των «Ομιλουσών Κεφαλών», όσο και στις προσωπικές δουλειές όπως ο πρόσφατος δίσκος του «UO-OH». Η παρουσίαση του δίσκου αυτού στο Λυκαβηττό θα αποτελέσει μια σπάνια ευκαιρία για μας να συμμετάσχουμε, έστω και επεισοδιακά, στην ατέρμονα πορεία του Ντέιβιντ Μπερν προς την ιχνηλάτιση των ορίων της γλώσσας και της επικοινωνίας.

Ν. Βρατσάνος

ΗΜΑΝΟΪΔΙΟΝ

ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΝΙΟΣ 1992

EDWARD W. SAID

Μορφές, Διαμορφώσεις
 Μεταμορφώσεις

· ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΤΑΘΗΣ ΓΟΥΡΤΟΥΡΗΣ ·

16

Η Αμερική τρέμει τα Βιετνάμ —γνωστό αυτό. Ξέρει ότι είναι η υπερδύναμη της έβδομης τέχνης, αλλά ο ανταρτοπόλεμος έχει πάντοτε απρόβλεπτα αποτελέσματα. Νιώθει ότι οι δυνάμεις της αρχίζουν να εξαντλούνται. Εκτός αυτού, έχει να αντιμετωπίσει την εσωτερική αντιπολίτευση (Σχορτσέζε, Άλτμαν, Ράντολφ, Γκας βαν Σαντ κ.ά.), η οποία φαίνεται να δικαιώνει με τη στάση της τον «εχθρό».

Γι' αυτό βραβεύει γενναιόδωρα τους καμουφλισμένους και ήσυχους αμνούς, καταδικάζει σε εξορία στο ακρωτήριο του φόβου τους αντιρρησίες και περιμένει το επόμενο χτύπημα του αντιπάλου. Ο οποίος, με τη σειρά του, εκμεταλλεύεται το γεγονός ότι γνωρίζει καλά το πεδίο των συγκρούσεων, είτε αυτό λέγεται Κάννες είτε Βενετία είτε Βερολίνο, και οργανώνει τις μάχες με την τακτική που αυτός κρίνει προσφορότερη. Απονέμει τη Χρυσή Άρκτο στον μετριότατο Φερέρι παραβλέποντας τους Λύκους, ο Μπίλε Όγκαστ κραδαίνει πανηγυρικά το Χρυσό Φοίνικα και πριμοδοτείται ο αυτομολήσας Άλτμαν. Στα φεστιβαλικά μέτωπα της Ευρώπης, κερδίζει τις μάχες —ή μπορεί να φανεί ότι τις κερδίζει... Στα μέτωπα των αιθουσών, όμως, η ανορθόδοξη αυτή σύγκρουση είναι το ίδιο αποδοτική:

Η ευρωπαϊκή παράδοση αγνόησε πάρα πολλές φορές τον επίγειο παράδεισο της οικονομικής καταξίωσης, προσευχόμενη για την ουράνια βασιλεία της αισθητικής καταξίωσης. Η μακρόχρονη παράδοσή της στο χώρο των τεχνών την όπλιζε με την απαιτούμενη υπομονή και το απαραίτητο θράσος, ώστε να υπαγάγει την εμπορική παράμετρο της ταινίας στα αισθητικά κελεύσματα της. Το βάρος ανέλαβαν να το σηκώσουν η ιταλική και η γαλλική κινηματογραφία, οι οποίες κατάφεραν να οργανώσουν μικρό Χόλλυγουντ (Τσινετσιτά, στούντιο Μπωμόν κ.τ.λ.) όπου η παραγωγή κάλυπτε και τις δυο όψεις του νομίσματος. Η μεγάλη εμπορική επιτυχία κάποιων παραγωγών πρόσφερε την ευκαιρία του ρισκαρίσματος ενός ποσού στη ρουλέτα της αισθητικής, η οποία πολλές φορές το απέδωσε με το παραπάνω. Χώρια που υπήρξαν περιπτώσεις, όπου το ποντάρισμα και στα δυο ταμπλώ γέννησε ανατρεπτικά αριστουργήματα, τα οποία γέμισαν τα ταμεία με χρήματα (περίπτωση γουέστερν - σπαγγέτι). Κάποτε η αυτοκρατορία αυτή έχασε τα σκήπτρα της και, καθώς οι επίγονοι καθυστερούσαν να προσαρμοστούν, η Ευρώπη αδράνησε και άφησε την αμερικανική μηχανή να θερίζει τα κέρδη από τις ευρωπαϊκές αίθουσες.

Η αντεπίθεση των ευρωπαίων κινηματογραφιστών στοχεύει στα ταμεία

Οι Ευρωπαίοι Βιετκόνγκ: Ο Γκρηναγουαίη, ο Κισλόφσκι, ο Αγγελόπουλος, ο Αλμοντοβάρ, ο Λαρς φον Τρίερ, όψιμα ο Μπίλε Όγκαστ και ο «στρατηγός» Βιμ Βέντερς. Ο πόλεμος έχει αρχίσει κι η Ευρώπη ρίχνει στα «Φεστιβάλ - Βιετνάμ» τους καλύτερους μαχητές της.

του Βασίλη Κεχαγιά

(1) Ίνγκμαρ Βιπέργκμαν με τον Μπίλε Όγκαστ: με σενάριο του πρώτου ο δεύτερος θριάμβευσε στο τελευταίο φεστιβάλ των Καννών.

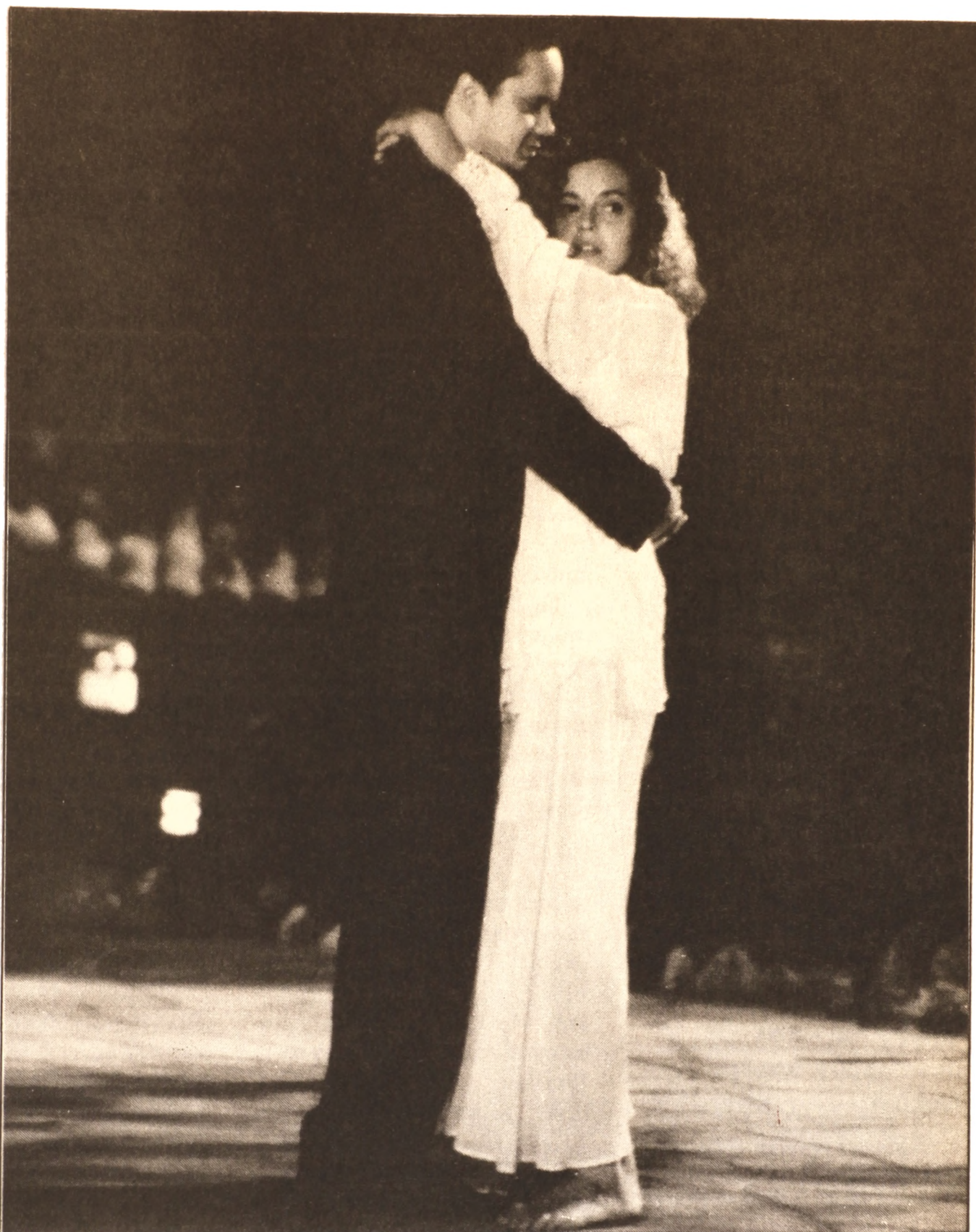
Ισφαιρα πυρά

Οι σποραδικοί πυροβολισμοί που ακούγονταν από μεμονωμένους αντάρτες, ούτε να ιδρώναν το αυτί της χολλυγουντιανής εντοκρατορίας (πρόχειρα παραδείγματα: Ίντερς, Ταβιάι, Ταρχόφσκι). Οι ευρωπαϊκές ελπίδες για ογκωδέστερη παρουσία την παγκόσμια παραγωγή αναζωπυρώθηκαν όταν εμφανίστηκαν, για πρώτη φορά μετά από χρόνια, οργανωμένες ομάδες ανταρσίας. Φρόντισε γρήγορα να τις βαφτίσει να τις ρίξει στον αγώνα: σύγχρονος αγμικός κινηματογράφος, σινεμά της περιρούια. Οι δυο αυτές κινηματογραφίες απνισαν την ευρωπαϊκή συνείδηση και άξαν το δρόμο για τη μύηση περισσότερων κωνιστών. Έτσι, άρχισε δειλά - δειλά να ασάρει σαν ομοιογένεια το κυριότερο χαρακτηριστικό της παραγωγής της, την ετεριδεα. Ανέσυρε όλα τα προαναφερθέντα μματα, μερίμνησε για τον οπλισμό τους τα έστειλε στη γραμμή του πυρός. Για ύτη φορά η ευρωπαϊκή αμφισβήτηση θα ε σαν αιχμή του δόρατος τις περιφερεια-■ κινηματογραφίες της και όχι τις θεωρού-ες κεντρικές, οι οποίες, με το πέρασμα χρόνου, διαπιστώθηκε ότι έπασχαν από ιτάσχετη οικονομική αιμορραγία και κα-ολή των αισθητικών τους δυνάμεων.

Το ευρωπαϊκό δίκτυο διανομής προσέφε-μεγάλη κάλυψη στους αγώνες των σκη-ετών αυτών. Εγκατέλειψε τις αρτηριο-ηρωτικές απόψεις του παρελθόντος για τρόπο διαφήμισης των έργων τους και φάσισε να υιοθετήσει κάποιες δοκιμα-νες απόψεις της αντίπερα όχθης. Η προ-ση των ονομάτων αυτών στηρίχτηκε σε άλλο βαθμό στις μεθόδους οι οποίες χρό-τώρα χρησιμοποιήθηκαν από την αμερι-κή κινηματογραφία. Η συστηματική υ-αφή των θεμελιών της χολλυγουντια-παραγωγής με την προσπάθεια εξασφά-ς κεντρικών αιθουσών για την προβολή ευρωπαϊκών ταινιών και με την έμμεση ριση των φιλμ στο Φεστιβάλ —όπου η ώπη, υπέρτερη αισθητικά, δεν αδιαφο-ελέον για την εμπορική διάσταση των ον της— είχε εντυπωσιακά αποτελέ-α.

Θητικός ραγιαδισμός

ΗΠΑ ξαφνιασμένες από την απροσδό-επίθεση σίγουρα κλονίστηκαν και απο-καν σε μια αξιοποίηση του ανεξάντλη-υναμικού τους και σε μιαν απόδειξη της ρευτης μυθολογίας τους. Ψευδαίσθη-

Ο Τιμ Ρόμπινς και η Γκρέτα Σκάκι στον «Παίκτη» του Άλτμαν —την «εσωτερική αντιπολίτευση» του αμερικανικού κινηματογράφου.

ση: ούτε η Σπήλμπεργκ είναι ακατάβλητος ούτε οι αμνοί είναι αναβάπτιση κάποιας θε-ματικής. Αντίθετα, εξοβελίζονται φιλμ ό-πως το *Θέλημα και Λονιζ* ή το *Ακρωτήρι του φόβου*, διότι θεωρείται ότι «δίνουν χέρι στον εθγχρό». Η πλέον πλασματική εντύπω-ση είναι αυτή που δημιουργήθηκε από τις ευρωπαϊκές πένες, ότι η βράβευση της *Σιω-πής των Αμνών* δεν είναι το αλληθώρισμα της αμερικανικής ακαδημίας, αλλά μια στιγμιαία έκλαμψη γνώσης. Δυστυχώς, αρ-κετά χρόνια αισθητικού ραγιαδισμού —στο κινηματογραφικό, αλλά και στο κοινωνικό πεδίο— δεν έκαναν ορατές τις αποπροσανα-τολιστικές μεθόδους της αμερικανικής κινη-ματογραφίας· κινήσεις τακτικής οι οποίες α-ποκρύπτουν την ουσιαστική δημιουργική πορεία προς την ανανέωση των μύθων και

του βλέμματός της.

Το συνεχώς εξαπλούμενο δίκτυο ευρω-παϊκών συμπαραγωγών δημιουργεί διττό κέρδος για το σινεμά της γηραιάς ηπείρου. Από τη μια δίνεται η δυνατότητα να αξιο-ποιηθεί το κλυδωνιζόμενο τρομερό κεφάλαιο των πρώην σοσιαλιστικών κρατών (με πρώτα εκπληκτικά επιτυχημένα παραδείγ-ματα τον Κισλόφσκι και τον Ζάμπο)· από την άλλη δημιουργεί την υποχρέωση της ε-ξαντλητικής προώθησης των ευρωπαϊκών ταινιών, από όλες τις χώρες οι οποίες μετέ-χουν στο δίκτυο αυτό.

Καμιά αισιοδοξία δεν επιτρέπεται για την έκβαση των μαχών. Προέχει η συνειδητο-ποίηση της κατάστασης: «*Ναι, είναι πόλε-μος!*». Η αδιαφορία και η ουδετερότητα σκοτώνουν. □

Τα χειρόγραφα του Αγίου Όρους

Είκοσι μοναστήρια, δώδεκα σκήτες και τριακόσια κελιά, στην ιστορική χερσόνησο του Άθω, φιλοξενούν πολύτιμα τεκμήρια της βυζαντινής πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Οι Αγιορείτες μοναχοί, δίνοντας έμφαση στο γραπτό λόγο ο οποίος, θεωρούν, ότι συμβάλλει στην αναβάθμιση του πνευματικού επιπέδου των ανθρώπων, φυλάσσουν και συντηρούν άπειρα πολύτιμα χειρόγραφα —που φτάνουν τα 20.000!

ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ πρώτες μέριμνες του διοργανωτή του αγιορείτικου μοναχισμού Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου, ήταν η ίδρυση στη νεοσύστατη Λαύρα του, ενός εργαστηρίου αντιγραφής χειρογράφων (καλλιγραφείου - *Scriptorium*) και μιας οργανωμένης βιβλιοθήκης, υπό την αιγίδα του πρωτοκαλλιγράφου Μοναχού Ιωάννου και του εκκλησιάρχου - βιβλιοθηκάρη Μοναχού Μιχαήλ. Εν συνέχεια οι ακολουθούν-

τες τον Αθανάσιο, κτήτορες ετέρων Ιερών Μοναστηριών, εφρόντισαν και αυτοί για την παραγωγή και διαφύλαξη βιβλίων θεολογικού, εκκλησιαστικού, φιλοσοφικού, ιατρικού, νομικού, ιστορικού, μουσικού και παιδαγωγικού περιεχομένου.

Τα 20.000 χειρόγραφα, που υπολογίζονται σήμερα στο Άγιον Όρος, μας οδηγούν με τα διάφορα σημειώματά τους, στα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Περισσότεροι των 40 είναι οι βυζαντινοί γραφείς - μοναχοί που έγραψαν χειρόγραφα στο Άγιον Όρος, με πλούσια δράση και παραγωγή. Μεταξύ αυτών, ονομαστότεροι είναι οι μοναχοί: Ιωάννης Λαυριώτης (10ος αι.), Θεοφάνης Ιβηρίτης, Μάξιμος Λαυριώτης, Ιωάννης Βατοπεδινός (11ος αι.), Βασίλειος Λαυριώτης (12ος αι.), Δημήτριος Λαυριώτης (13ος αι.), Νείλος, Ιωαννίκιος, Βαρθολομαίος Λαυριώτης, Μάρκος Εσφιγμενίτης, Ιγνάτιος, Γεράσιμος Φιλοθέιτες, Σωφρόνιος Κουτλουμουσιανός, Ματθαίος Βερροιώτης (14ος αι.), Μωυσής, Δοσίθεος, Ανθίμος Λαυριώτης, Γρηγόριος, Φιλόθεος Βατοπεδινός (15ος αι.). Αλλά και μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας, η παραγωγή αυτή συνεχίστηκε.

- Κατά τους 16ο και 17ο αιώνες η παραγωγή χειρογράφων σε αρκετά καθιδρύματα του Όρους, με κύριους γραφείς τους τρεις Αγίους της Ορθόδοξης Εκκλησίας Θεόφιλον και Νείλον τους Μυροβλύτες και Διονύσιον τον Ρήτορα, έως και τους Σωφρόνιον - Ευφύσυνον Κουτλουμουσιανόν, Δανιήλ Κωνσταμονίτην, Δανιήλ Διονυσιάτην, Αντώνιον Ξηροποταμηνόν, Ιγνάτιον, Μαλαχίαν, Γρηγόριον Μανασσήν, Ματθαίον, Παρθένιον και Σεραφείμ Λαυ-

ριώτες. Ακόμη και τους επόμενους αιώνες εγράφησαν πολλά χειρόγραφα, διότι πολλοί καλλιγράφοι μοναχοί επιμένουν να ασκούν το εργόχειρόν τους έως τις μέρες μας.

- Εκτός από τα χειρόγραφα που εγράφησαν στο Όρος, έχουν προστεθεί κατά καιρούς στις αγιορείτικες βιβλιοθήκες αφιερώματα από άρχοντες κοσμικούς και εκκλησιαστικούς, έως και απλούς ιδιώτες. Κατά κανόνα δε οι Μονές εκληρονομούσαν και τα ατομικά βιβλία κάθε μοναχού τους μετά το θάνατό του.

- Πολλές εκατοντάδες χειρογράφων μεταφέρθηκαν, ως προαναφέραμε, σε χώρες εκτός Αγίου Όρους, τόσο προς Βορρά όσο και προς Δυσμάρ, και συνέβαλαν στην πολιτισμική ανάπτυξη των λαών των χωρών αυτών. Αγιορείτικα χειρόγραφα είχε στη Ρωσία ο Μάξιμος Γραικός το 1516 προς υποβοήθηση του μεταφραστικού έργου του. Επίσης ο γνωστότατος Έλληνας λόγιος Ιανός Λάσκαρης έχει πλουτίσει τη βιβλιοθήκη της Φλωρεντίας με μεγάλο αριθμό πολύτιμων κωδίκων από τις Μονές του Όρους, με έργα αρχαίων κλασικών συγγραφέων και Πατέρων της Εκκλησίας.

- Σήμερα, ως προαναφέρθηκε, υπάρχουν γύρω στα 20.000 χειρόγραφα στο Άγιον Όρος, από τα οποία έχουν πρόχειρα καταλογογραφηθεί τα τρία τέ-

ταρτα περίπου και έχουν αρχειοθετηθεί σε μικροφωτοανιές 11.000 περίπου. Έχει προχωρήσει δε και το πρόγραμμα συντηρήσεως των κατεστραμμένων κωδίκων, αλλά όχι όσο ικανοποιητικά θα θέλαμε.

Τα χειρόγραφα του Αγίου Όρους μπορούν να ταξινομηθούν με βάση ποικίλα κριτήρια.

Από γλωσσική άποψη είναι κατά πλειονότητα ελληνικά, διότι τα έγραψαν και τα χρησιμοποιούσαν οι Έλληνες μοναχοί που κυρίως εμόναζαν στο Άγιον Όρος, ενώ τα ξενόγλωσσα μόλις φθάνουν το ένα δέκατο του συνόλου, με πρώτα τα σλαβικά, τα γεωργιανά και τα ρουμανικά κατά αναλογία των κατά τους 10 αιώνες παροικούντων ξενόγλωσσων μοναχών.

Από άποψη μορφής βιβλίου διακρίνονται σε ειλητάρια και κώδικες διαφόρου σχήματος. Οι περισσότεροι κώδικες είναι δεμένοι, με καλλιτεχνικές βιβλιοδεσίες και καλύμματα κοσμημένα με βαρύτιμα επιθήματα, μέταλλα και λίθους. Οι βυζαντινές σταχώσεις αποτελούνται κυρίως από δύο ξύλινες πινακίδες με δερμάτινη επένδυση, χαραγμένη με διάφορα σχέδια.

Από όλα τα χειρόγραφα, που χαρακτηρίζονται άλλωστε και τα ίδια σαν έργα τέχνης, ξεχωρίζουν τα εικονογραφημένα ή ιστορημένα χειρόγραφα, που φθάνουν τα 1.000 και περιέ-

* Απόσπασμα από ευρύτερη εισήγηση του Ιερομονάχου Νικοδήμου στη 2η συνάντηση των υπευθύνων των 100 ιστορικών τόπων κοινού μεσογειακού ενδιαφέροντος, που με το γενικό τίτλο «Μεσόγειος: 100 ιστορικοί τόποι», έγινε στη Θεσσαλονίκη, 12-14 Ιουνίου 1992.

χουν πλούσια πολλές φορές διακόσμηση, ιδιαίτερα τα περγαμηνά.

Τα εικονογραφημένα αυτά χειρόγραφα χρονολογούνται από τον 9ο και 10ο αιώνα και είναι στην πλειονότητά τους θρησκευτικού και εκκλησιαστικού περιεχομένου. Η εικονογράφηση των χειρογράφων αποτελείται από παραστάσεις, επιτίτλα, αρχικά γράμματα και άλλα κοσμήματα. Γενικά οι μικρογραφίες των χειρογράφων αποπνέουν μια ελευθερία στην απόδοση και υψηλή αισθητική χάρη, που συνδυάζεται πάντα με τη χριστιανική ευσέβεια, πίστη και παράδοση.

Τα περισσότερα ιστορημένα βιβλία φυλάσσονται στις τρεις μεγάλες βιβλιοθήκες Λαύρας, Βατοπεδίου και Ιβήρων, όπου και τα μισά περίπου χειρόγραφα του Αγίου Όρους.

Από άποψη βιβλιακού υλικού, τα βιβλία χωρίζονται σε περγαμηνά, χάρτινα και βομβύκινα.

Κατά το περιεχόμενο, οι κώδικες διακρίνονται σε αυτούς που διασώζουν κείμενα αρχαίων κλασικών συγγραφέων ή κλασικά κείμενα, αυτούς που περιέχουν κείμενα χριστιανικής και εκκλησιαστικής γραμματείας.

Από την πρώτη κατηγορία ανήκουν ακόμα σήμερα εις το Όρος περίπου 1.000 κώδικες. Ιαλαίότερος όλων αυτών είναι Βοτανική του Διοσκορίδου της Λαύρας με πολλές μικρογραφίες, δώρο του αυτοκράτορα, «χειμήλιο πραγματικό». Πολύτιμοι επίσης οι κώδικες του Επικτήτου στην Εσφιγμένη, του Πλουτάρχου στη Λαύρα, του Ευριπίδου, Αισχύλου, Εφορίτου και Πινδάρου στην Ιβήρων, δύο χειρόγραφα του Ουκυδίδου στη Λαύρα, ως και του Ευριπίδου και Σοφοκλέους στην Ιβήρων.

Ο αριθμός των έργων της θύλας παιδείας είναι σχετικά γάλος, εάν λάβουμε υπ' όψιν τα κείμενα αυτά ουδέποτε ε-κ-η-μ-ο-ι-ο-γ-η-σ-ι-α-σ-τ-ι-κ-ή και λειτουργική των μοναχών και ότι οι πολλοί κώδικες χειρογράφων, προ-ν-τ-ω-ν οι δυτικοί, αυτού ακρι-

βώς του είδους τα βιβλία είχαν σαν κύριο στόχο τους, κατά τις απαιτήσεις των μοναστηριακών βιβλιοθηκών.

Εκκλησιαστικής και θεολογικής φύσεως είναι ο κύριος όγκος των μοναστηριακών βιβλίων και διακρίνονται σε βιβλικούς, λειτουργικούς, πατερικούς, ασκητικούς, αγιολογικούς, κανονολογικούς και μουσικούς κώδικες.

Από άποψη γραφής έχουμε στο Όρος μεγαλογράμματα και μικρογράμματα χειρόγραφα. Τα μεγαλογράμματα, που χρονολογούνται μέχρι το 10ο αιώνα, είναι λίγες δεκάδες, διότι του Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου, που έζησε το 10ο αιώνα, δεν έχουμε γραπτές μαρτυρίες ότι εγράψαν χειρόγραφα στο Άγιον Όρος, αλλά και αν εγράψαν θα ήταν λίγα, άρα τα μεγαλογράμματα εγράψαν μάλλον εκτός Αγίου Όρους. Εξάλλου ήταν και αυτά ο μεγάλος στόχος των δυτικών επιδρομών - συλλεκτών, λόγω της εμφανούς αρχαιότητάς τους.

Τα αρχαιότερα χειρόγραφα του Όρους είναι ένα περγαμηνό «σπάραγμα» λατινικής γραμματικής του 4ου αιώνα και τα οκτώ φύλλα του Ευθαλιανού κώδικος του 6ου αιώνα, που φυλάσσονται στη Μεγίστη Λαύρα.

Στη Λαύρα υπάρχει επίσης το αρχαιότερο χρονολογημένο χαρτώο βυζαντινό χειρόγραφο (1060 μ.Χ.), ως και το παλαιότερο σλαβικό μουσικό (14ο αι.).

Πολλά μπορεί να πει κανείς για την αξία των χειρογράφων χωρίς όμως να αμφισβητήσει και την ιερότητά τους. Αυτός είναι εξάλλου και ο λόγος που καθιστά αβάσιμη την κατηγορία εναντίον των μοναχών, ότι δήθεν περιφρονούσαν τα βιβλία. Αντίθετα, η αγάπη των μοναχών φαίνεται στα σημειώματα που, δια προστατευτικούς λόγους, έχουν γραφεί ανά τους αιώνες στα ίδια τα βιβλία, όπως λ.χ. «Μηδείς τεμνέτω τα φύλλα...» ή «Μηδείς αποξένωση την Βίβλον ταύτην...».

Ιερομόναχος Νικόδημος Λαυριώτης

Σημειωματάριο

● Παρουσιάζουμε σήμερα τις σημαντικότερες από τις εκδηλώσεις του διαστήματος που μεσολαβεί μέχρι την επόμενη έκδοση του ANTI.

□□□ Σήμερα, Επίδαυρος: Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή σε σκηνοθεσία Ανδρέα Βουτσινά. Φιλαρέτη Κομνηνού, Αννέζα Παπαδοπούλου, Βασίλης Σειμάνης κ.ά.

Λυκαβηττός: Συναυλία του David Byrne.

Πεντέλη: Συναυλία της Συμφωνικής της ΕΡΑ με τον Δημήτρη Σγούρο.

Δήμος Βριλησίων: Θίασος «Διάχρονο» με τον Έμπορο της Βενετίας του Σαίξπηρ σε σκηνοθεσία Νίκου Αρμάου με τους Μαίρη Βιδάλη, Γιάννη Μόρτζο.

□□□ Αύριο, 11/7, Επίδαυρος: Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος με την «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή.

Λυκαβηττός: Συναυλία της Εταιρείας Μελέτης της Εθνικής Μουσικής.

□□□ Κυριακή, 12/7, Λυκαβηττός: Εταιρεία Μελέτης της Εθνικής Μουσικής.

Κατράκειο: ΔΗΠΕΘΕ Λάρισας με τις «Χοηφόρες» του Αισχύλου. Σκηνοθεσία Κ. Τσιάνος με τη Λυδία Κονιόρδου.

□□□ Δευτέρα, 13/7, Λυκαβηττός: Συναυλία του Chris de Burgh.

Δήμος Βριλησίων: Θίασος «Ράμπα» με τις «Εκκλησιάζουσες» του Αριστοφάνη.

Θέατρο Βράχων ΔΗΠΕΘΕ Καλαμάτας με τους «Όρνιθες» του Αριστοφάνη, σε σκηνοθεσία Γιάννη Κακλία.

□□□ Τρίτη, 14/7, Ηρώδειο: Χοροθέατρο του Βούπερταλ της Πίνα Μπάους.

Λυκαβηττός: Τζον Λιούρι και οι Thing Lizards.

Πεντέλη: Συναυλία της Καμεράτα με διεύθυνση Αλέξανδρου Μυράτ.

Θέατρο Βράχων «Μελίνα Μερκούρη»: ΔΗΠΕΘΕ Καλαμάτας «Όρνιθες» του Αριστοφάνη.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

● Δημογραφικό συνέδριο με θέμα «Οι δημογραφικές αλλαγές στη μεταπολεμική Ελλάδα και οι προοπτικές εξέλιξής τους» διοργανώνει το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) στην Αθήνα, στις 5 και 6 Οκτωβρίου 1992.

● Ο Μονεμβασιώτικος Όμιλος οργανώνει το Ε' Ετήσιο Συμπόσιό του στη Μονεμβασία από τις 23 έως τις 27 Ιουλίου 1992 με θέμα «Οι πόλεις της Βυζαντινής Πελοποννήσου».

□□□ Τετάρτη, 15/7, Ηρώδειο: Χοροθέατρο του Βούπερταλ της Πίνα Μπάους.

Λυκαβηττός: Σαββίνα Γιαννάτου.

Θέατρο Ρεματιάς Χαλανδρίου: Σαλάχ Ελ Μαχντί, συναυλία παραδοσιακής μουσικής από την Τυνησία.

□□□ Πέμπτη, 16/7, Θέατρο Βράχων «Μελίνα Μερκούρη»: Θεατρική Εταιρεία «Άττις» με τους «Πέρσες» του Αισχύλου σε σκηνοθεσία Θόδωρου Τερζόπουλου.

□□□ Παρασκευή 17/7, Θέατρο Ρεματιάς Χαλανδρίου: ΔΗΠΕΘΕ Κομοτηνής, «Αίας» του Σοφοκλή σε σκηνοθεσία Στ. Τσακίρη με τον Στ. Κυριακίδη.

□□□ Σάββατο, 18/7, Λυκαβηττός: Θέατρο Θεμέλιο του Νίκου Βασταρδή «Γενοβέφα».

□□□ Κυριακή, 19/7, Ηρώδειο: Θέατρο Τέχνης Κάρολος Κουν «Νεφέλες» του Αριστοφάνη. Σκηνοθεσία Γ. Λαζάνη.

Λυκαβηττός: Θέατρο Θεμέλιο του Νίκου Βασταρδή «Γενοβέφα».

Πεντέλη: Χορωδία του Κάρνεγκι Χωλ.

□□□ Δευτέρα, 20/7, Ηρώδειο: Θέατρο Τέχνης Κάρολος Κουν «Νεφέλες» του Αριστοφάνη.

Λυκαβηττός: Θέατρο Θεμέλιο του Νίκου Βασταρδή με την «Γενοβέφα».

Θέατρο Ρεματιάς Χαλανδρίου: Μουσικοί του Νείλου, συναυλία αιγυπτιακής μουσικής.

□□□ Τρίτη, 21/7, Λυκαβηττός: ΔΗΠΕΘΕ Ρούμελης «Κωμωδία των παρεξηγήσεων» του Σαίξπηρ.

□□□ Τετάρτη, 22/7, Λυκαβηττός: ΔΗΠΕΘΕ Ρούμελης.

Κατράκειο: Teatro de danza Española.

□□□ Πέμπτη, 23/7, Κατράκειο: Teatro de danza Española.

Ηρώδειο: Σανγκά, Τζούκου, Ιαπωνικό Χοροθέατρο Μπούτο.

Θέατρο Ρεματιάς Χαλανδρίου: Καλλιτεχνικός θίασος του Πεκί-νου, «Τρωάδες» του Ευριπίδη.

Μήπως πήρατε είδηση το καινούριο ένθετο των Κυριακάτικων *New York Times*; Επιγράφεται: *Styles of the Times* και ασχολείται με το «ύφος» των γιάπηδων, το ύφος των πολιτικών, τους γάμους και τα πάρτυ! Να κάτι που λείπει από το «Κυριακάτικο Βήμα»!

Να ξέρετε, δεν φεύγω από τη Νέα Υόρκη αν δεν επισκεφθώ το Μουσείο *Guggenheim*. Παρέμενε κλειστό για δύομισι χρόνια, για την επέκταση αλλά και την ανακαίνιση του εκπληκτικού αρχιτεκτονικού κτιρίου του *Frank Lloyd Wright*, αυτής της δυναμικής σπείρας που έστεκε μοναδική και διαφορετική από ό,τι υπήρχε γύρω της. Δεν φεύγω αν δεν το δω...

Ξέρετε τι φώναζαν στον Γέλτσιν στην κοινή συνεδρίαση της Αμερικανικής Βουλής και της Γερουσίας; Μπορείς - Μπορείς!

Ο περίπατος στο Μουσείο του Ισάμου Νογκούτσι στην Αστόρια της Νέας Υόρκης είναι μια μοναδική εμπειρία που δεν πρέπει να χάσει κανένας (βέβαια ελάχιστοι από τους Έλληνες κατοίκους της περιοχής γνωρίζουν την ύπαρξή του). Εξήντα χρόνια δυναμικής παρουσίας στη γλυπτική, το σχεδιασμό κήπων και των σκηνικών παρεμβάσεων του Νογκούτσι εγγράφονται με μοναδική ενάργεια μέσα στον ίδιο το χώρο που υπήρξε το εργαστήριο - σπίτι του όσο ζούσε. Μένεις εκστατικός μπρος στην πληρότητα μιας πέτρας: μπορεί και περιέχει ολόκληρο το νόημα της ζωής — σκληρή και εκλεπτισμένη, αδρή και λειασμένη, πλήρης και

«Μακεδονικό Ζήτημα»

Συμβολή σε μια βιβλιογραφική προσέγγιση

Το «Μακεδονικό Ζήτημα» ήρθε στην επικαιρότητα λόγω του θέματος των Σκοπίων, που αφύπνισε πολλούς κι έβγαλε στην επιφάνεια πολλά. Στο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης αντιστοιχεί ο εκδοτικός οργασμός που παρατηρήθηκε.

Το βιβλιογραφικό σημείωμα που δημοσιεύουμε συντάχθηκε από τον Σωτήρη Ντάλη, με την επισημονική στήριξη της επίκουρης καθηγήτριας διπλωματικής ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου Αρετής Τούντα - Φεργάδη. Το σημείωμα αποσκοπεί να επισημάνει βασικές εργασίες για την κατανόηση του προβλήματος.

Έχει δηλαδή χαρακτήρα ενδεικτικό. Επισημαίνουμε επίσης την επιλογή ελληνόγλωσσης βιβλιο-αρθρογραφίας για τη Μακεδονία και το «Μακεδονικό Ζήτημα» του Απ. Τζίφα, που δημοσιεύτηκε στο *Διαβάζω* (10/6/92). Θα χρειαζόταν βέβαια μια πολύ πιο συστηματική προσπάθεια για την καταγραφή των όσων γράφτηκαν από τον περασμένο Σεπτέμβριο μέχρι σήμερα για το θέμα των Σκοπίων και το «Μακεδονικό».

Γενικά Έργα:

ANALIS, D.T., *Les Balkans 1945-1960*. Paris: PUF 1978.

AMADORI VIRGILI, *La questione rumeliota*. Ρώμη: 1980. Μελέτη που έγινε ύστερα από υπόδειξη του ιταλικού υπουργείου Εξωτερικών για να διαπιστωθεί η πληθυσμιακή σύνθεση της Βαλκανικής. Χαρακτηριστική είναι η απουσία από τον πίνακα σλαβομακεδονικής εθνότητας.

ΒΛΑΧΟΥ Ν., Το Μακεδονικόν ως φάσις του Ανατολικού ζητήματος, 1878-1908. Αθήνα: 1953.

ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ., Μακεδονικός Αγώνας: Η ένοπλη φάση 1904-1908 (Πρόλογος Douglas Dakin), Μπαμπουνάκης, 1992.

DJORDJEVIC D., *Revolutions nationales des peuples balkaniques*, 1803-1914. Βελιγράδι: 1965.

DAKIN D., *The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913*. Θεσσαλονίκη: 1966.

DAKIN D., Μακεδονικός Αγώνας. Εκδοτική Αθηνών. Αθήνα 1985.

HOSCH E., *Geschichte der Balkanlander von der Fruhzeit bis zur Gegenwart*. Munchen: C.H. Beck 1988.

HOSCH E., *The Balkans. A Short History from Greek Times to the Present Day*. Λονδίνο: 1972.

JELAVICH Charles, *The Establishment of the Balkan National States (1804-1920)*, Seattle. Un. Washington Press: 1977.

JELAVICH Barbara, *History of the Balkans*. Cambridge Univ. Press: 1983.

KALLERIS J.N., *Les anciens Macedoniens. Etude linguistique et historique*. Collection de L'Institut

Francais d'Athenes 1954. 2η έκδοση 1976.

ΚΥΡΟΥ Α., Οι Βαλκανικοί γείτονές μας. Αθήνα: Εστία 1962.

KOFOS E., *Greece and the Eastern Crisis 1875-1878*. Thessaloniki: 1975.

ΚΩΦΟΣ Ε., Ο Ελληνισμός στην περίοδο 1869-1881. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., 1981 (ανάτυπο).

ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ, Οι Βαλκανικοί λαοί. Από την Τουρκική κατάκτηση στην εθνική αποκατάσταση (14ος -19ος). Ιωάννινα: 1987.

PALMER S., (Jr) / KING, R. *Yugoslav Communism and the Macedonian Question*. Hamden Conn: 1971.

Penzopoulos D., *The Balkan Exchange of Minorities and its Impact upon Greece*. The Hague: 1962.

RISTELHUEBER Rene, *Histoire des peuples Balkaniques*. Paris. Fayard 1950.

STAVRIANOS L.S., *The Balkans since 1953*. New York: 1958.

STAVRIANOS L.S., *Balkan Federation. A History of the Movement toward Balkan Unity in Modern Time*. Hamden -Connecticut: 1964.

ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ., Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900-1945, Εστία, Αθήνα 1992.

Τούντα - Φεργάδη Α., Ελληνο-Βουλγαρικές Μειονότητες. Πρωτόκολλο Πολίτη -Καλφώφ 1924-1925, αριθ. 201, Θεσσαλονίκη: I.M.X.A. 1986.

Τούντα - Φεργάδη Α., Θέματα Ελληνικής Διπλωματικής Ιστορίας, 1912-1934. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1988.

Ειδικά Έργα:

ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ Π.Ν., Η γλώσσα και η Ελληνικότητα των Αρχαίων Μακεδόνων. Θεσσαλονίκη: 1952.

ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ Π.Ν., Το Ομοσπονδιακό κράτος των Σκοπίων και η γλώσσα του. Πρόλογος: Α. Βακαλόπουλος. Εκδόσεις Τροχάλια 1992 (1η έκδοση 1960, Θεσσαλονίκη).

Ancel Y., *La Macedoine, son Evolution Contemporain*. Paris: 1930.

ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ., Ο Βόρειος Ελληνισμός κατά την πρώτη φάση του Μακεδονικού Αγώνα (1878-1894). Θεσσαλονίκη: 1983.

ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ., Νεώτερη ιστορία της Μακεδονίας (1830-1912). Θεσσαλονίκη: 1986.

BARKER E., *Macedonia: Its place in Balkan Power politics*, Royal

Institute of International Affairs. Λονδίνο: 1950.

ΒΛΑΧΟΣ Ν., Ιστορία των κρατών της Χερσονήσου του Αίμου, 1908-1914. Αθήνα: 1954.

ΒΛΑΧΟΣ Ν., Η Εθνολογική σύνθεση των ανηκόντων εις την Ελλάδα τμημάτων της Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης. Αθήνα: 1945.

BRIDGE R., *Austro-Hungarian Documents relating to the Macedonian Struggle, 1896-1912.* Θεσσαλονίκη: 1976.

CHRISTIDES C., *Le Camouflage Macedonien. A la lumiere des faits et des chiffres.* Athenes: 1949.

COLOCOTRONIS V., *La Macedoine et l'Hellenisme.* Παρίσι: 1919.

ΕΥΡΥΓΕΝΗ Δ., Ο Ίων Δραγούμης και ο Μακεδονικός Αγών. Θεσσαλονίκη: 1961.

ZANNA A.D., Ο Μακεδονικός Αγών. Αναμνήσεις. 1960.

ZOTIADES E., *The Macedonian Controversy.* Θεσσαλονίκη: 1961.

HAMMOND N.G.L., Δυτική Μακεδονία: Αντίσταση και συμμαχική στρατιωτική αποστολή. Παπαζήσης, Αθήνα: 1991.

KARABAGGELIS GERMANOS, Ο Μακεδονικός Αγών. Απομνημονεύματα. Θεσσαλονίκη: IMXA 1959.

KONSTANTAKOPOULOU AGGELIKH, Ιστορική Γεωγραφία της Μακεδονίας (4ος - 6ος αιώνας). Ιωάννινα: 1984.

KOΦΟΣ Ε., Η Μακεδονία στη Γιουγκοσλαβική Ιστοριογραφία. Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, αρ. 24. Θεσσαλονίκη: 1974.

KOΦΟΣ Ε., Ο Μακεδονικός αγώνας στη Γιουγκοσλαβική Ιστοριογραφία. Θεσσαλονίκη: 1987.

KOΦΟΣ Ε., Η επανάσταση της Μακεδονίας κατά το 1878. Θεσσαλονίκη: IMXA 1969.

KOΦΟΣ Ε., *The Macedonian Question: The politics of mutation.* Θεσσαλονίκη: IMXA 1987.

KOΦΟΣ Ε., *Nationalism and Communism in Macedonia.* IMXA. Thessaloniki: 1964.

ΛΑΟΥΡΔΑ Β., Μακεδονικά ανάλεκτα. Θεσσαλονίκη: 1980.

ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ - ΑΙΝΙΑΝ Ι.Κ., Ο Μακεδονικός αγώνας. Αθήνα: Δωδώνη 1992.

MARTH N., Η Πλαστογράφηση της Ιστορίας της Μακεδονίας. Αθήνα: 1984.

ΜΗΤΣΑΚΗΣ Κ., *Macedonia throughout the Centuries.* Θεσσαλονίκη: 1973.

ΜΥΛΩΝΑ Π., Η Ελληνικότητα της Μακεδονίας. Αθήνα: Νέα Σύνορα 1991.

ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΕΛΕΚΙ-

ΔΟΥ Μ., Το «Μακεδονικό Ζήτημα». Ιστορική Θεώρηση του προβλήματος. Αθήνα: ΕΕΣΝΑΕ 1988.

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ, Συμπόσιο 28 Οκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου 1984. Δήμου Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου: αρ. 211.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ., Οι επαναστάσεις του 1854 και 1878 στη Μακεδονία. Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, αρ. 22, Θεσσαλονίκη: 1970.

ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΙΧ., Η Μακεδονία μετά τον Μακεδονικό αγώνα. Πρόλογος Παν. Κανελλόπουλου. Β' έκδοση, Αθήνα: ΚΠΕΕ 1991.

ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΑΛ., Το Μακεδονικό Ζήτημα και το Βαλκανικό Κομμουνιστικό Κίνημα 1918-1939, Θεμέλιο, Αθήνα 1992.

ΣΟΥΛΙΩΤΗ - ΝΙΚΟΛΑΤΙΔΗ Α., Ο Μακεδονικός Αγών: Η «Οργάνωση Θεσσαλονίκης» 1906-1908. Απομνημονεύματα. Θεσσαλονίκη: IMXA 1959.

ΧΟΛΕΒΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Οι Έλληνες Σλαβόφωνοι της Μακεδονίας. Αθήνα: Ρήσος 1991.

Συλλογικά Έργα:

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμοι ΙΓ' - ΙΔ'. Μακεδονία 4.000 χρόνια Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1982 (Συλλογικό έργο υπό την εποπτεία του Ακαδημαϊκού Μιχ. Σακελλαρίου) και στην αγγλική.

ΕΛΛΑΔΑ: Ιστορία και Πολιτισμός. Μαλλιάρης - Παιδεία. Τόμοι 2-6, Αθήνα: 1981-1982.

Η ΝΕΩΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (συλλογικό έργο: 2 τόμοι). Επιμ.: Γιάννης Κολιόπουλος - Γιάννης Χασιώτης. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής - Παπαζήσης 1992 (και στην αγγλική).

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, Η αρχαία μακεδονική και η ψευδωνυμη γλώσσα των Σκοπίων, Επιμ.: Γ. Μπαμπινιώτης.

Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι Περί του Ελληνισμού των Αρχαίων Μακεδόνων Καραβίας, Αθήνα 1992

Φωτοτυπική ανατύπωση δύο μελετών του μεγάλου γλωσσολόγου Γ.Ν. Χατζιδάκι. Στην πρώτη που εκδόθηκε το 1896 από την «Εταιρεία ο Ελληνισμός», με τίτλο «περί του Ελληνισμού των Αρχαίων Μακεδόνων», ο Χατζιδάκις αποδεικνύει, με αυστηρά γλωσσολογι-

κά και ιστορικά επιστημονικά κριτήρια, την ελληνικότητα των Αρχαίων Μακεδόνων, στηριζόμενος σε πλήθος εγχωρίων και αλλοδαπών πηγών και διεξάγοντας ανελέητη κριτική στις αντίθετες απόψεις που κυκλοφορούσαν και τότε. Στη δεύτερη μελέτη «Και πάλιν περί του Ελληνισμού των Αρχαίων Μακεδόνων», που δημοσιεύτηκε στην Επετηρίδα του Εθνικού Πανεπιστημίου (1911), ο συγγραφέας αντικρούει τις απόψεις του καθηγητή της Σόφιας Γαβριήλ Καζάρωφ, που εξέφρασε σε ολιγοσέλιδο άρθρο του. Στο άρθρο υποστηρίζεται, στη βάση ορισμένων μόνο αποσπασματικών στοιχείων, ότι η γλώσσα των Μακεδόνων «εξελληνίσθη»... Τα επιχειρήματα του Χατζιδάκι είναι εντυπωσιακά και συντριπτικά για την άποψη αυτή, η δε ετυμολογική μάχη που δίνει μνημειώδης. Στην πρώτη του μελέτη, ο Χατζιδάκις προτάσσει χαιρετισμό «Προς τους Έλληνες της Μακεδονίας», στον οποίο τους προτρέπει να συνεχίσουν το δίκαιο αγώνα τους «πεπεισμένοι ότι ουχί υπέρ αρπαγής αλλοτρίων αλλ' υπέρ διασώσεως του τιμαλφεστάτου τοις ανθρώποις ο αγών Υμών έστι και έσται».

ΛΥΓΕΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ Το Αγκάθι των Σκοπίων Νέα Σύνορα, Αθήνα 1992

Απόψεις του δημοσιογράφου και αρθρογράφου της «Καθημερινής» Σ. Λυγερού για την ελληνική εξωτερική πολιτική στο επίμαχο θέμα των Σκοπίων.

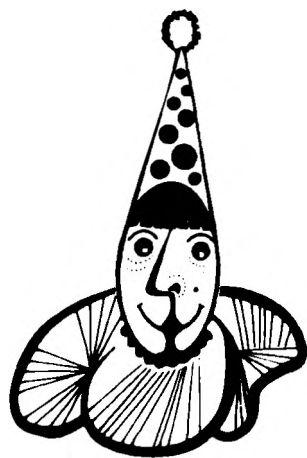
Η Ελληνική κοινωνία μπροστά στις Βαλκανικές εξελίξεις Επιμ. Σ. Ντάλη Εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 1992

Κείμενα των Π. Καζάκου, Λ. Τσούκαλη, Θ. Χριστοδουλίδη, Ρ. Σωμερίτη, Π. Λουκάκου, Χρ. Ροζάκη, Α. Φατούρου και Π. Ιωακειμίδη που παρουσιάστηκαν σε εκδήλωση που οργάνωσε ο Τομέας Διεθνών και Ευρωπαϊκών

Πολύ κοντά στο Μουσείο Νογκούτσι βρίσκεται ένας από τους πιο ιδιόρρυθμους κήπους που έχω δει. Ακούει στο όνομα «Πάρκο γλυπτών ο Σωκράτης» και εκτείνεται ως την ακροποταμιά του *East River*. Εδώ ακουμπάνε (κυριολεκτικά) τα υπερμεγέθη τους γλυπτά όσοι δεν έχουν άλλο χώρο να τα πάνε... Λιώνουν τα σίδηρα, ρημάζουν τα ξύλα και φθείρονται με τον καιρό τα χρώματα —πλάι στο ποτάμι με θέα το Μανχάταν.

Ρωτώ κι αναρωτιέμαι πώς γίνεται και κανείς, σχεδόν, από τους Αστοριανούς δεν επισκέφθηκε αυτό το μνημείο της ανθρωπίνης ματαιότητας... Είναι να μην απορείς με τόση σιγουριά;

Στο «*Soho Rep*», ένα μικρό (αλλά θαυματοργό) θεατράκι στο Σόχο, είχα την τύχη να δω μια από τις λίγες αξιόλογες performer που υπάρχουν ακόμη στη Νέα Υόρκη: την Πατρίσια Σκάνλον που έγραψε, σκηνοθέτησε και παρουσίασε το έργο της «Η ζωή και δύσκολοι καιροί της Χίλντυ-Χίλντυ», μιας γυναίκας που αν και υστερική και γεμάτη από φοβίες καταφέρνει και παραμένει το λιγότερο αλλοτρίωμένο άτομο, ένα αληθινό πρόσωπο, σε μια ζωή που έχει χάσει κάθε στοιχείο αυθεντικότητας. Τελευταία Κυριακή του Ιουνίου και η Νέα Υόρκη

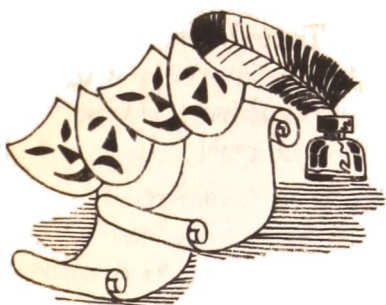
μεταβλήθηκε σε ένα συνεχές πανηγύρι, καθώς η παρέλαση των ομοφιλόφλων πλημμύρισε την πέμπτη λεωφόρο και

την πέμπτη λεωφόρο και γέμισε το village. Gay pride day, ημέρα της αξιοπρέπειας των ομοφιλόφυλων ήταν το όνομα αυτής της διασκεδαστικής όσο και μαχητικής γιορτής.

Πρώτο Σαββατοκύριακο του Ιουλίου — 4th of July — εθνική εορτή, ημέρα της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας! Μετά τη μεταμφίεση των ομοφιλόφυλων είχαμε τη μεταμφίεση του πατριωτισμού...

Ύφος, style, η πεμπτούσια της «πολιτικής συνείδησης» των Αμερικανών: είστε ό,τι ντύνεστε.

Φαστ Φουντ Κλάσις (για την ακρίβεια του τίτλου: *Fast Food Classics* του Γιώργου Χουλιάρα, εκδ. Ύψιλον, 1992). «I AM WORKING ON MY GREEK: Όταν ακούω ελληνικά, σκέφτομαι διακοπές / μας έλεγε μια Αμερικανίδα από το δέκατο όροφο / καθώς κατεβαίναμε μαζί στο ασανσέρ. / Κι εμείς γι' αυτό μάθαμε».

Χαίρε χάος της Νέας Υόρκης... σε αποχαιρετώ βλέποντας μια ταινία για την Ιαπωνία στον κινηματογράφο τέχνης Film Forum (209 West Houston Street, για τους Έλληνες ταξιδιώτες του καλοκαιριού). «Inland Sea», Μεσόγειος (Θάλασσα της Ιαπωνίας, που θύμιζε (στο σκηνοθέτη κι όχι στο χαρτοκόπτη) το Αιγαίο!

Ψάχνω στα τυφλά για το Αιγαίο — Σαρωνικός, Θερμαϊκός, Παγασητικός και άλλα κύλπα...

Ωωωωωπ! Προσγειώθηκα.

ο χαρτοκόπτης

Σπουδών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών με θέμα τον τίτλο που φέρει το βιβλίο. Συμπυκνωμένες τοποθετήσεις αλλά με σαφή επιχειρηματολογία.

Η κατάσταση του Δικαίου στην Ελλάδα

στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και ως τον ερχομό του βασιλιά Όθωνα του Α'

Από τον Dr. GUSTAV GEIB, βασιλικό κυβερνητικό σύμβουλο στο ελληνικό υπουργείο Δικαιοσύνης, Χαϊλδεμβέργη 1835. Πρόλογος: Νικόλαος Ι. Πανταζόπουλος Μετάφραση - Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ίρις Αυδή - Καλκάνη Εκδόσεις ΓΚΟΒΟΣΤΗ Αθήνα 1992, σελ. 171

Ορισμένα αξιόλογα και πολύ σημαντικά πράγματα περνούν σε αυτόν τον τόπο απαρατήρητα. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκει η θαυμάσια αυτή, από κάθε άποψη, έκδοση. Το βιβλίο του Γκάιμπ μεταφράζεται για πρώτη φορά στα ελληνικά, 156 χρόνια μετά την έκδοσή του στη Χαϊλδεμβέργη το 1835. Την ίδια χρονιά εκδίδεται εκεί και το βιβλίο του Γ.Λ. Μάουερ —που το 1834 ανακαλείται από τη θέση του αντιβασιλέα— «Ο Ελληνικός Λαός» (το έργο αυτό μεταφράστηκε στα ελληνικά μόλις το 1947 και γνώρισε τη δεύτερη έκδοσή του το 1976).

Ο Γκάιμπ σε ηλικία μόλις 24 ετών, αλλά ήδη διακεκριμένος νομικός στη χώρα του, έρχεται στην Ελλάδα το 1833, αναλαμβάνει να οργανώσει τις δημόσιες υπηρεσίες του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και λίγο αργότερα διορίζεται υπουργικός σύμβουλος στο υπουργείο Δι-

καισύνης μέχρι την αναχώρησή του από την Ελλάδα το 1934. Στο διάστημα των δύο αυτών χρόνων ο Γκάιμπ πραγματοποίησε μια πολύτιμη έρευνα, στην οποία καταγράφει και σχολιάζει το εθνικό δίκαιο που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, το οποίο και χαρακτηρίζει ως «πραγματικά εθνικό σύστημα δικαίου». Ο συγγραφέας με κατηγορηματικότητα τονίζει ότι «όλοι οι τουρκοί δημόσιοι θεσμοί και διατάξεις, αντίθετα, σαν προϊόντα μιας παράνομης κυβέρνησης, που απλώς υπήρξε σαν κατάσταση, δεν αναγνωρίστηκαν ποτέ και κανείς δεν υποβλήθηκε σε αυτούς με τη δική του θέληση».

Διαπιστώνει ο Γκάιμπ την ανάγκη να μπει κάποια τάξη στο δίκαιο της χώρας με την έλευση του Όθωνα βλέποντας παντού κενά, ελλείψεις και παραλογισμούς και θεωρώντας ότι το εθνικό δίκαιο που διαμορφώθηκε υπό τον τουρκικό ζυγό, τουλάχιστον την περιοχή του αστικού δικαίου, «δέθηκε τόσο βαθειά με τη ζωή του λαού, ώστε κάθε νέα νομοθεσία θα πρέπει οπωσδήποτε να βασιστεί σ' αυτό, αν δεν θέλει να είναι εντελώς αστήριχτη, ενώ κάθε απόκλιση από τις αρχές του θα φαίνεται εντελώς ανεδαφική». Αξίζει να σημειωθεί ότι το υλικό της έρευνας συγκεντρώθηκε μετά από αποστολή σχετικού ερωτηματολογίου (!) στους ειρηνοδίκες και δημογέροντες αλλά και από παρατηρήσεις του ίδιου (που ταξίδευσε στη μικρή Ελλάδα και διασκέδασε στις ταβέρνες του Ναυπλίου και της Αθήνας), ζώντας δηλαδή κοντά

στους «απλούς ανθρώπους» και προσπαθώντας να κατανοήσει το χαρακτήρα και τις συνήθειές τους.

Το επιστημονικό έργο του Γκάιμπ παρέχει πολύτιμες πληροφορίες και γνώση για την κοινωνική ζωή και οργάνωση της εποχής. Κι είναι πολύτιμη η συμβολή αυτή του Βαυαρού, επειδή διακρίνεται από παντελή έλλειψη κομματικής και πολιτικής εμπάθειας. Αλλά η ψυχρή παρατήρηση και ανάλυση δεν τον εμποδίζουν καθόλου να εκδηλώσει την πραγματική συμπάθεια και αγάπη του για τον ελληνικό λαό, εμβαθύνοντας στη συμπεριφορά του και προσπαθώντας να ανιχνεύσει τα πραγματικά αίτια της. Χαρακτηριστικές είναι οι παρατηρήσεις του για τα φαινόμενα της ληστείας, της πειρατείας και της απάτης.

Η Ίρις Αυδή - Καλκάνη παρουσιάζει μια εξαιρετικά φροντισμένη μετάφραση στη δημοτική και με την εισαγωγή της δίνει μια περιεκτική εικόνα της σημασίας του εθνικού δικαίου. Το έργο του Γκάιμπ φωτίζει επίσης στον πρόλογό του ο καθηγητής της Ιστορίας του Δικαίου Ν.Ι. Πανταζόπουλος, αντιπαραθέτοντάς το μάλιστα με τις επικρατούσες τότε απόψεις περί δικαιοταξίας του νεοπαγούς ελληνικού κράτους.

«Όσοι ασχολούνται με την έρευνα της ιστορίας του δικαίου μας», γράφει, «δεν επιτρέπεται να ξεχάσουν ότι ξένος, ο GEIB, διέγνωσε τη σημασία και αξία του λαϊκού μας δικαίου, χαρακτηρίζοντάς το ως εθνικό σύστημα, ενώ οι ταγοί του δικαίου μας αγωνιζόνταν να το παραγκωνίσουν και να το αφανίσουν».

Βασίλης Καπετανγιάννης

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΔΗ ΦΟΙΒΟΥ
Πόλεμος, Διείσδυση και Προπαγάνδα
Ορφείας 1992

Στην «ανεξιχνίαστη» δολοφονία του Αμερικανού δημοσιογράφου

φου Τζωρτζ Πολκ στις 16 Μαΐου 1948 στη Θεσσαλονίκη, ενώ ε-
μαίνεται ο εμφύλιος πόλεμος, προ-
σπαθεί να ρίξει φως ο συγγραφέ-
ας. Διατυπώνεται ο ισχυρισμός ό-
τι πίσω από τη δολοφονία του
Πολκ «κρύβονταν οι αμερικανικές
μυστικές υπηρεσίες σε συνεργασία
με τμήματα του ελληνικού και
βρετανικού στρατιωτικού κατε-
στημένου». Ο Οικονομίδης ισχυ-
ρίζεται επίσης ότι οργανωτής της
συνωμοσίας εναντίον του Πολκ ή-
ταν ο στρατιωτικός ακόλουθος
της αμερικανικής πρεσβείας των
ΗΠΑ στην Αθήνα, συνταγματάρ-
χης *Harvey Smith*. Η «περίπτω-
ση Πολκ» χρησιμοποιείται για
την εξαγωγή γενικότερων συμπε-
ρασμάτων σχετικά με τις στρα-
τιωτικές επιδιώξεις των ΗΠΑ στις
απαρχές του Ψυχρού Πολέμου
και τη σημασία της Ελλάδος στη
σύγκρουση Δύσης - Ανατολής ε-
κείνη την εποχή.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΥΡΙΝΤΖΗΣ

Το τέλος των «τζακιών»: Κοινωνία και πολιτική στην Αχαΐα του 19ου αιώνα. Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1991

Κύριος στόχος της εργασίας
αυτής είναι, όπως γράφει ο
Χρήστος Λυριντζής, να αναλύ-
σει τους παράγοντες που οριοθε-
τούν την ελληνική πολιτική
στην περίοδο 1844-1881, κα-
θώς και τις σχέσεις εξουσίας που
τη χαρακτηρίζουν. Ο στόχος
αυτός επιτυγχάνεται με τη με-
λέτη σε τοπικό επίπεδο, η ο-
ποία επιτρέπει την πληρέστερη
ανάλυση των πολιτικών φαινο-
μένων στο συγκεκριμένο χώρο
και συμβάλλει στη συνολική κα-
τανόηση της ελληνικής πολιτι-
κής στο 19ο αιώνα. Συγκεκρι-
μένα, η πολιτική δράση των η-
γετικών οικογενειών της Α-
χαΐας, αποτελεί τη βάση της α-
νάλυσης η οποία φέρνει στο νου
μελέτες όπως αυτή του *Tudesq*
για τους Γάλλους «*Notables*»
στις αρχές της δεκαετίας του
1840.

Ιστορική μελέτη, κοινωνι-
οοικονομική ανάλυση των πο-

λιτικών φαινομένων, συγκριτι-
κή πολιτική ανάλυση, το βιβλίο
αυτό συνδυάζει τη θεωρητική
προσέγγιση με την εμπειρική έ-
ρευνα. Διαφωτίζει τη λειτουρ-
γία και την αναπαραγωγή του
πελατειακού συστήματος στην
Ελλάδα και τη διαμόρφωση
των σχέσεων κυριαρχίας, επα-
νατοποθετεί δε καιρία προβλή-
ματα, όπως το ζήτημα των ε-
θνικών γαιών και της αυτονο-
μίας της πολιτικής. Στη μελέτη
επισημαίνονται επίσης απόψεις
που οδηγούν την έρευνα σε λαν-
θασμένες κατευθύνσεις, όπως η
σύνδεση της πολιτικής δράσης
των προκρίτων με την υποτιθέ-
μενη πενία τους ή την έλλειψη
μεγάλης ακίνητης περιουσίας.
Διαπιστώνεται αντίθετα ότι η ε-
ξουσία των ηγετικών οικογε-
νειών απέρρεε από το συγκερα-
σμό πολιτικής, οικονομικής και
κοινωνικής δύναμης. Η σύνδεσή
τους με την εξουσία αναπαρή-
γαγε τελικά την ηγετική θέση
τους και όχι η θέση τους στην
παραγωγική διαδικασία, όπως
συνέβη στη Δυτική Ευρώπη. Η
σύγκριση με την ευρωπαϊκή εμ-
πειρία, καταδεικνύει επίσης ότι
η απομάκρυνση των πολιτικών
από την παραγωγή δεν αποτε-
λούσε φαινόμενο αποκλειστικά
ελληνικό. Ελληνική ιδιομορφία
θα μπορούσε αντίθετα να χαρα-
κτηρισθεί η έλλειψη κινητοποί-
ησης και οργάνωσης των αγρο-
τών σε συνδυασμό με τη σχετι-
κά σταθερή λειτουργία των αν-
τιπροσωπευτικών θεσμών.

Στην κριτική παρουσίαση της
ελληνικής βιβλιογραφίας στο
πρώτο κεφάλαιο δίνεται η δυνα-
τότητα επαναξιολόγησης των
ερμηνειών του πολιτικού φαινο-
μένου στην Ελλάδα το 19ο αιώ-
να. Στο δεύτερο κεφάλαιο περι-
γράφεται το κοινωνικοοικονο-
μικό πλαίσιο στο οποίο κινήθη-
κε η ηγετική πολιτική ομάδα
της Αχαΐας και στα δυο επόμε-
να αναλύεται κυρίως η πολιτι-
κοκοινωνική και οικονομική
δράση της. Ιδιαίτερα ενδιαφέ-
ρουν είναι η ανάλυση του πο-
λιτικού και ιδεολογικού πλαι-

σίου και των πολιτικών πρακτι-
κών που γίνεται στο πέμπτο κε-
φάλαιο, ιδιαίτερα μάλιστα των
μέσων πολιτικής κυριαρχίας
(κοινωνικό κύρος και γόητρο,
τεχνολογία οργάνωσης και ε-
λέγχου της πολιτικής διαδικα-
σίας μέσα από ένα σύνθετο μη-
χανισμό παροχών και αντιπα-
ροχών, χρήση βίας και νοθείας,
έλεγχος της δημοτικής εξουσίας
και των δημοτικών προϋπολο-
γισμών, εκλογικό σύστημα και
πολιτικός λόγος).

Η κυριαρχία των «τζακιών»
στην πολιτική ζωή της Αχαΐας
άρχισε να εξασθενεί στις δυο τε-
λευταίες δεκαετίες του 19ου
αιώνα σε μια σταδιακή πορεία
χωρίς έντονες κοινωνικές συγ-
κρούσεις, όπως στη Γαλλία. Το
1880 θεωρεί ο Χρ. Λυριντζής
ως σημείο τομής για την έλευση
νέων σχέσεων εξουσίας, με κύ-
ριο χαρακτηριστικό την ανά-
πτυξη νέων μέσων κυριαρχίας
και την ανάδειξη νέων φορέων.
Ηγετικό ρόλο στη διαδικασία
αυτή στην Αχαΐα θα διαδραμα-
τίσουν πρόσωπα από οικογέ-
νιες ελεύθερων επαγγελματιών
και ιδιαίτερα δικηγόρων, αλλά
και από πλούσιες εμπορικές οι-
κογένιες. Η Αχαΐα, ωστόσο,
στα τέλη του 19ου αιώνα, δεν
έχει ακόμη υποστεί ουσιαστι-
κούς μετασχηματισμούς ή ρή-
ξεις: το παλαιό συνυπάρχει με
το καινούριο. Προετοιμάζεται
όμως μια νέα περίοδος στην ο-
ποία οι σχέσεις κυριαρχίας δια-
μορφώνονται με βάση τον κρα-
τικό έλεγχο και τον εντεινόμενο
κομματικό ανταγωνισμό, ο ο-
ποίος εκφράζει σαφέστατα, σε
σχέση με την προηγούμενη πε-
ρίοδο, τις κοινωνικές συγκρού-
σεις.

Παράγοντες όπως η αργή α-
νάπτυξη των αστικών δυνάμεων
και του καπιταλισμού στην Ελ-
λάδα του 19ου αιώνα, η εκτό-
νωση των κοινωνικών αντιθέσε-
ων και η σταθερότητα του πολι-
τικού συστήματος, συμβάλλουν
στην ερμηνεία της ικανότητας
της πολιτικά ηγετικής τάξης να
προσαρμόζεται στις νέες συνθή-
κες —όπως στα 1844— και να
αναπαράγεται έως τα τέλη πε-
ρίπου του αιώνα.

Δέσποινα
Παπαδημητρίου

• BIBLIA • BIBLIA • BIBLIA •

Γ. Θέμελης, *Ο χρεώστης*
(εισαγωγή Μόνα
Κιτσοπούλου), Αθήνα
1991.

Σωτήρης Δ.
Τρυφωνόπουλος, *Κιβδηλα*
φορέματα (εκδ.
Φιλινόπη), Αθήνα 1991.

Βούλα Δαμιανάκου,
Τιμώτατο να 'σαι
Έλληνας· να 'σαι ο
Γιάννης Ρίτσος (εκδ.
Επικαιρότητα), Αθήνα.

Χρήστου Ντικμπασάνη,
Απόδραση στην Πολιτεία
του Ανθρώπου (εκδ.
Σφακιανάκης),
Θεσσαλονίκη.

Ζήσης Σκάρος, *Αλλαγή*
συνθηκών (εκδ.
Σύγχρονη Εποχή), Αθήνα
1991.

Ρούλα Σκούταρη, *Τον*
έρωτα και του θανάτου
(εκδ. Δωδώνη), Αθήνα -
Γιάννινα 1991.

Χάρης Σακελλαρίου, *Ο*
θυμός του Ποσειδώνα
(εκδ. Κέδρος), Αθήνα
1991.

Λέο Μπουσκάλια, *Ν'*
αγαπάμε ο ένας τον
άλλον (εκδ. Γλάρος),
Αθήνα 1991.

Εύη Τσούχλαρη, *Αν*
ξαναγυρίζαν τα χρόνια
(εκδ. Δωδώνη), Αθήνα -
Γιάννινα 1991.

Μαρίκας Ναθανάηλ -
Μάνθου, *Ταιγγάνικη*
ραψωδία (εκδ. Δωδώνη),
Αθήνα - Γιάννινα 1991.

Μόρι Ογκάι, *Vita sexualis*
... η ερωτική μαθητεία
του καθηγητή Κανάι
Σιζούκα (εκδ.
Ηρόδοτος), Αθήνα 1991.

Αλέξης Γ.Κ. Σαββίδης,
Σελίδες από την
βαλκανική αντίδραση
στην οθωμανική
επέκταση κατά τους 14ο
και 15ο αιώνες (εκδ.
Ηρόδοτος), Αθήνα 1991.

Άρθουρ Τζανοφ, *Το παιδί*
και ο ψυχικός του κόσμος
(εκδ. Μπουκουμάνης),
Αθήνα 1991.

Φρίξου Τζιόβα, *Έξοδος*
για πάντα, Γιάννινα
1991.

Ε.Α. Χεχίμογλου,
Υπόθεση Μοδιάνο,
Θεσσαλονίκη 1991.

ΧΑΟΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

Το ήρεμο κλίμα που επικράτησε κατά τη διάρκεια της ετήσιας συνέλευσης του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου (30.6) και οι καταρχάς θετικές εντυπώσεις από την έναρξη ισχύος ενός καινούριου προγράμματος συμπαραγωγών με τον τίτλο «Νέα ματιά» (το ΕΚΚ αναλαμβάνει την παραγωγή δέκα ταινιών χαμηλού κόστους το χρόνο, ισάριθμων νέων σκηνοθετών), απάλυναν τουλάχιστον απέναντι στην κοινή γνώμη τις εντυπώσεις από τη χρονίζουσα δυσπραγία του κινηματογράφου μας. Η κρίση, άλλωστε, του οπτικοακουστικού σ' ολόκληρη την Ευρώπη είναι το καλύτερο άλλοθι και για την ελληνική περίπτωση.

Στη συνέλευση παρουσιάστηκε ως επίτευγμα από τον κ. Βρεττάκο (πρόεδρο του ΕΚΚ) και ένα κάποιο διαχειριστικό νοικοκυρέμα. Δεν έγινε, όμως, δυνατή η επεξεργασία έστω ενός υποτυπώδους σχεδίου πολιτικής διεξόδου. Η κατάσταση στα κινηματογραφικά μας πράγματα, λοιπόν, διαμορφώνεται ως εξής:

- Οι νέες υπό παραγωγή ταινίες, στην πλειοψηφία τους, δεν μπορούν να γίνουν επειδή οι παραγωγοί - σκηνοθέτες τους δεν έχουν καταφέρει να βρουν συμπαραγωγό — Έλληνα είτε Ευρωπαίο — που να αναλάβει το κόστος του 45% της ταινίας. Με ελάχιστες εξαιρέσεις (όπου το EUPIMAGES ή το SCRIPT-FUND θα δεχθούν να συμμετάσχουν στην παραγωγή) ένα πρόγραμμα παραγωγών που έχει προαναγγελθεί κινδυνεύει με ματαίωση.

- Ο περιβόητος «φάκελος παραγωγής» (ένα απολύτως γραφειοκρατικό εύρημα) τείνει να υποκαταστήσει τις —όποιες— ανθρώπινες σχέσεις μεταξύ καλλιτεχνών και των κριτών τους. Καλλιτέχνες με διαφορετική ιδιοσυγκρασία και δείγμα γραφής «ισοπεδώνονται» μέσω του «φακέλου» και αντιμετωπίζονται σαν επιχειρηματίες - παραγωγοί παρά σαν ξεχωριστές περιπτώσεις. Τι κοινό έχουν π.χ. η Αντουανέττα Αγγελίδη, ο Δήμος Θέος, ο Δημήτρης Δημογεροντάκης ή ο Νίκος Νικολαΐδης που αναζητούν στους ίδιους

φορείς συγχρηματοδότη ενώ είναι εντελώς διαφορετικό το αποτέλεσμα στο οποίο αποσκοπούν;

- Η ελληνική ταινία φαίνεται ότι θα συνεχίσει να μην έχει πρόσβαση στη διανομή. Με κάποιες εξαιρέσεις, το ελληνικό σινεμά συνεχίζει να αντιμετωπίζεται ως προϊόν ενός γκέτο. Οι ελπίδες του ΕΚΚ εναποτίθενται στο μακροπρόθεσμο πρόγραμμα του PENDE-FILM (με κοινοτικά κονδύλια) αντί να αναζητηθεί αμέσως μια αίθουσα ευπρεπής η οποία να λειτουργήσει ως χώρος καλλιέργειας ενός απαιτητικού κοινού καλλιτεχνικής ταινίας (χωρίς να περιορισθεί σε αίθουσα προβολής αζήτητων ταινιών αλλά με δραστική παρέμβαση στα κινηματογραφικά δρώμενα, με προγραμματισμό, εκτός από ελληνικές ταινίες, και αντίστοιχων ευρωπαϊκών και άλλων παραγωγών που δεν ευτυχούν στο εμπορικό κύκλωμα).

- Χωρίς αξιόπιστη ταινιοθήκη, χωρίς κινηματογραφικό αρχείο, με κινηματογραφικές λέσχες που λειτουργούν όχι ως χώροι μύησης και μνήμης αλλά ως υποκατάστατα της εμπορικής διανομής στην επαρχία και με την ΟΚΛΕ που τις συντονίζει στο ρόλο ενός μηχανισμού γραφειοκρατών και λοιπών παραγόντων, με ελλιπή νομοθεσία, με τα κανάλια να συμπεριφέρονται στον κινηματογράφο με ασέβεια, να αναστέλλουν τη θεσμοθετημένη επιστροφή ενός ποσοστού του φόρου επί των διαφημιστικών εσόδων στον κινηματογράφο και με την ΕΡΤ να αθετεί τις υποχρεώσεις της για συμπαραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, η εθνική μας κινηματογραφία βρίσκεται στο σημείο μηδέν.

Θα καταφέρει να ανακάμψει; Δύσκολο. Και ακόμα πιο δύσκολο όταν τα καλλιεπή απολογιστικά λογίδια των ιθυνόντων του ΕΚΚ δεν υποκινούνται από μακρόπνοες πολιτικές ή από γενναιοδωρές απέναντι στην τέχνη αποφάσεις —αλλά από έναν πανικό να υπερπηδηθεί όπως όπως η αδράνεια ή από μη γραφειοκρατική «αναπτυξιακή» (όπως όπως) διευθέτηση.

Από 40 κύματα έχει περάσει το γνωστό προεπαναστατικό κτίριο της οδού Κοραή. Είναι γνωστό ότι η μανία της «αξιοποίησης» έχει αναγκάσει τους φορείς των αρχιτεκτόνων και άλλους επιστημονικούς θύλακες να αγωνίζονται με τα δόντια να το κρατήσουν διατηρητέο.

Πρόσφατη απόφαση της Επιτροπής Πολεοδομικού Ελέγχου του ΥΠΕΧΩΔΕ έδωσε άλλη «λύση»: να διατηρηθούν μόνο οι δύο όψεις του κτιρίου και το υπόλοιπο να κατεδαφιστεί. Η απόφαση είναι προκλητική και ο λόγος ανήκει πλέον στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Μα είναι δυνατόν; Τίποτα δεν θα μείνει όρθιο σε αυτή την «υπό αναξιοποίηση» νεφούπολη; Το δόγμα «τσιμέντο να γίνει» θα επικρατήσει για κάθε τετραγωνικό επιφανείας;

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΕΝΙΑΣ ΤΟΥ '80. Έγιναν την περασμένη Παρασκευή (3 Ιουλίου) τα εγκαίνια έκθεσης «25 ζωγράφων της γενιάς του '80» στους χώρους του Δημαρχείου Βουλιαγμένης (Αφροδίτης 2, τηλ.: 8960156). Η επιλογή και

η οργάνωση έγινε από τον Γιάννη Βουκούτη. Προφταίνεται να επισκεφθείτε αυτήν την πολύ αξιόλογη παρουσία του νέου δυναμικού στη ζωγραφική, μέχρι τις 24 Ιουλίου.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΟΥ ΠΛΗΓΩΝΕΙ. Πληρωμένη ήταν η απάντηση που

έδωσε ο Ιάνης Ξενάκης στην ρεπόρτερ της ΕΡΤ, σε ερώτηση που του τέθηκε στο περιθώριο του συνεδρίου Μουσικής Πληροφορικής, που έγινε στους Δελφούς 1-6 Ιουλίου.

Ξεπέρασε με ταχτή την κοινοτοπία για το πόσο υποσημειωμένος αισθάνεται που

εγεννήθη Έλληνα, μίλησε για τις διώξεις που υπέστη από την ελληνική πολιτεία («γιατί ήμουν κομμουνιστής») και αναφέρθηκε με κολακευτικά λόγια στη Γαλλία, που του έδωσε τη δυνατότητα να εργαστεί και να προχωρήσει τη μουσική του έρευνα.

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΣ
ΤΣΙΡΚΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία
ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό
Σεφέρη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του
Α. Εμπειρίκου
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις· αντίδωρο
στην Μάτση Χατζηλαζάρου
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ούτως ή άλλως
ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
Από την πορεία της ελληνικής ποίησης
του 20ού αιώνα

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN
Ο Αναξίμανδρος και οι απαρχές της
ελληνικής κοσμολογίας
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
Περί μυστικής θεολογίας
Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY
ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ
Στοιχειώσεις Θεολογική
Εισαγωγή - Σχόλια: E.R. DODDS
Γ.Σ. ΚΙΡΚ
Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά
αποσπάσματα
ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ
Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και
Αλτουσέρ
Παρεμβάσεις
ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ
Η κρίση και ο τρίτος δρόμος
ΛΟΥΓΙ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ
Στοιχεία αυτοκριτικής
ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ
Το Κράτος στην καπιταλιστική
κοινωνία.
Ανάλυση του δυτικού συστήματος
εξουσίας
ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ -
Α. ΤΟΖΕΛ
Η κριτικής της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Φύλλα - φτερά
ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ
Η δίκη του Φλωμπέρ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ
Μεροληπτική κατάθεση
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Η εργασία στην ποίηση
ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ
Η Άλλη μου πατρίδα
ΓΙΩΡΓΟΣ Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ
Απολογισμός και απολογία «από του
φοβερού βήματος»

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»
Μια περιήγηση στην νεοελληνική
καχογουσιά
ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια
ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο Τρίτος Δρόμος
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΤΖΗΣ
Τσιγγάνικη ορχήστρα
ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ
Ιστορία μιας γραμμής
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ
Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Η Αδιαχώρητη Κοινωνία
ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
Πολιτικό σύστημα και πολιτική
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στον
Μεσοπόλεμο
ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ
Ο μαρξισμός της Ιστορικής
Σοσιαλδημοκρατίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ
Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς
ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ
Το κυπριακό. «Στρατηγική» και
στρατηγική
ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ
Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη
Ιδέα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Μια συνάντηση: Σεφέρης -
Μακρυγιάννης
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ
Ο χορός στους Κουντουριώτες
ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
Συνηγορία της παραλογοτεχνίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Ο κόσμος του ελληνικού χορού
ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ
Η αρχαιολογία στην Ελλάδα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ο Βασιλιάς που πέθανε
ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

Βιβλία που καλύπτουν
τα ενδιαφέροντα
και τους προβληματισμούς
του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

Εκδόσεις Κέδρος

Γ. Γενναδίου 3 – Τηλ. 36.02.007

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ '92

ΠΟΙΗΣΗ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΟΥΓΕΑΣ

Όλο και πιο λίγες

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΕΤΡΟΣ ΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ

Μια συνηθισμένη μέρα

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΛΑΛΑ-ΚΡΙΣΤ

Νόστος

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΙΩΤΗΣ

Ορίστε τα ρόδα, μαμά!

Διηγήματα

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Κάτω από τόσα βλέφαρα

Διαδοχικές ιστορίες

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η αυτοκρατορική μνήμη του αίματος

1. Ποιος είμαι και

από πού ξεκίνησαν όλα

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΜΥΡΛΗ

Η επιστροφή του Αγαπήνορα

ΕΡΣΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Χοιροκάμηλος

